Euroopan unionin neuvosto

Bryssel, 19. joulukuuta 2024
(OR. en)

17045/24

SOC 925
EMPL 623
EDUC 456
ECOFIN 1521

EHDOTUS

Lähettäjä:	Euroopan komission pääsihteeri, allekirjoittajana johtaja Martine DEPREZ
Saapunut:	18. joulukuuta 2024
Vastaanottaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopan unionin neuvoston pääsihteeri
Kom:n asiak. nro:	COM(2024) 701 final
Asia:	EHDOTUS KOMISSION JA NEUVOSTON YHTEISEKSI TYÖLLISYYSRAPORTIKSI

Valtuuskunnille toimitetaan oheisena asiakirja COM(2024) 701 final.

Liite: COM(2024) 701 final

EUROOPAN
KOMISSIO

Bryssel 17.12.2024
COM(2024) 701 final

EHDOTUS KOMISSION JA NEUVOSTON YHTEISEKSI TYÖLLISYYSRAPORTIKSI

Sisällysluettelo

KESKEISET VIESTIT 3

LUKU 1. KATSAUS TYÖMARKKINOIDEN JA SOSIAALIPOLIITTISIIN KEHITYSSUUNTAUKSIIN, VUODEKSI 2030 ASETETTUJEN TAVOITTEIDEN EDISTYMINEN JA KESKEISET SOSIAALISTA LÄHENTYMISTÄ KOSKEVAT HORISONTAALISET HAVAINNOT 28

1.1 Keskeiset kehityssuuntaukset työmarkkinoilla 28

1.2 Keskeiset sosiaalipoliittiset kehityssuuntaukset 32

1.3 Vuodeksi 2030 asetettujen EU:n yleistavoitteiden ja kansallisten tavoitteiden edistyminen 35

1.4 Sosiaalista lähentymistä koskevan ensimmäisen vaiheen maa-analyysin keskeiset horisontaaliset havainnot 41

LUKU 2. TYÖLLISYYS- JA SOSIAALIPOLITIIKAN UUDISTUKSET – JÄSENVALTIOIDEN TULOKSET JA TOIMET 49

2.1 Suuntaviiva 5: Työvoiman kysynnän lisääminen 49

2.1.1 Keskeiset indikaattorit 49

2.1.2 Jäsenvaltioiden toteuttamat toimenpiteet 63

2.2 Suuntaviiva 6 – Työvoiman tarjonnan lisääminen, työhön pääsyn parantaminen sekä elinikäisten taitojen ja osaamisen hankkiminen 67

2.2.1 Keskeiset indikaattorit 67

2.2.2 Jäsenvaltioiden toteuttamat toimenpiteet 96

2.3 Suuntaviiva 7: Työmarkkinoiden toiminnan ja työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun toimivuuden parantaminen 105

2.3.1 Keskeiset indikaattorit 106

2.3.2 Jäsenvaltioiden toteuttamat toimenpiteet 123

2.4 Suuntaviiva 8: Yhtäläisten mahdollisuuksien ja sosiaalisen osallisuuden edistäminen sekä köyhyyden torjuminen 128

2.4.1 Keskeiset indikaattorit 128

2.4.2 Jäsenvaltioiden toteuttamat toimenpiteet 162

LUKU 3. ENSIMMÄISEN VAIHEEN MAA-ANALYYSI 169

Belgia 171

Bulgaria 173

Tšekki 175

Tanska 177

Saksa 179

Viro 181

Irlanti 183
Kreikka 185
Espanja 187
Ranska 189
Kroatia 191
Italia 193
Kypros 195
Latvia 197
Liettua 198
Luxemburg 200
Unkari 202
Malta 204
Alankomaat 206
Itävalta 208
Puola 210
Portugali 212
Romania 214
Slovenia 216
Slovakia 218
Suomi 220
Ruotsi 222

KESKEISET VIESTIT

Euroopan komission ja neuvoston yhteisessä työllisyysraportissa seurataan SEUT-sopimuksen 148 artiklan mukaisesti unionin työllisyystilannetta ja työllisyyden suuntaviivojen täytäntöönpanoa. Siinä esitetään vuotuinen katsaus työllisyys- ja sosiaalipolitiikan keskeisiin kehityssuuntauksiin Euroopan unionissa ja uudistustoimiin, joita jäsenvaltiot ovat toteuttaneet työllisyyspolitiikan suuntaviivojen[1] mukaisesti, sekä yksilöidään prioriteettialoja poliittisia toimia varten. Siinä keskitytään edelleen voimakkaasti Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin täytäntöönpanoon, erityisesti pilarin eri periaatteisiin liittyvien aihekohtaisten tekstilaatikoiden kautta, ottaen huomioon sosioekonominen tilanne ja uusimmat poliittiset aloitteet. Raportin 1 luvussa esitetään yleiskatsaus keskeisiin työllisyyden ja sosiaalipoliittisiin kehityssuuntauksiin sekä vuodeksi 2030 asetettujen EU:n yleistavoitteiden ja kansallisten tavoitteiden edistymiseen. Siinä esitetään myös horisontaalisia havaintoja, jotka perustuvat ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen kohdistuvien riskien analyysiin. Raportin luvussa 2 analysoidaan jäsenvaltioihin kohdistuvia haasteita ja niiden toteuttamia poliittisia toimia kunkin neljän työllisyyden suuntaviivan osalta. Luvussa 3 esitetään kutakin jäsenvaltiota koskeva analyysi, joka perustuu sosiaalisen lähentymisen kehyksen[2] periaatteisiin. Analyysi on SEUT-sopimuksen 148 artiklan mukainen. Se on myös talouspolitiikan tehokkaasta koordinoinnista ja monenvälisestä julkisen talouden valvonnasta annetun asetuksen (EU) 2024/1263 3 artiklan 3 kohdan b alakohdan mukainen, sillä sen perusteella työllisyyden suuntaviivojen täytäntöönpanoa koskevaan komissio valvontaan eurooppalaisen ohjausjakson yhteydessä sisältyy kehys sosiaaliseen lähentymiseen kohdistuvien riskien tunnistamiseksi[3]. Raportissa yksilöityihin haasteisiin vastaaminen edistää ylöspäin suuntautuvaa sosiaalista lähentymistä, vahvistaa vihreää, digitaalista ja oikeudenmukaista siirtymää koskevia unionin pyrkimyksiä, vaikuttaa väestörakenteen muutosten huomioon ottamiseen sekä edistää kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista ja unionin tasa-arvostrategioiden[4] täytäntöönpanoa. Työllisyys-, sosiaalipolitiikka-, terveys- ja kuluttaja-asioiden neuvosto (TSTK) hyväksyy lopullisen komission ehdotukseen perustuvan raportin tekstin sen jälkeen, kun neuvoston neuvoa-antavat komiteat ovat keskustelleet siitä.

Raportissa seurataan edistymistä vuodeksi 2030 asetetuissa, työllisyyttä, osaamista ja köyhyyden vähentämistä koskevissa EU:n yleistavoitteissa, jotka EU:n johtajat hyväksyivät Portossa pidetyssä sosiaalialan huippukokouksessa ja Eurooppa-neuvosto kesäkuussa 2021. EU on saavuttamassa yleistavoitteensa vuoteen 2030 mennessä talouden laskusuhdanteesta huolimatta, mutta tarvitaan merkittäviä lisätoimia, jotta päästään osaamista ja köyhyyden vähentämistä koskeviin EU:n yleistavoitteisiin:

---

[1] Euroopan unionin neuvosto hyväksyi työllisyyden suuntaviivojen tuoreimman päivityksen marraskuussa 2024 (EUVL L, 2024/3134, 13.12.2024).

[2] Perustuen keskusteluihin, joita TSTK-neuvostossa käytiin kesäkuussa 2023 sosiaalisen lähentymisen kehyksestä ja työllisyyskomitean ja sosiaalisen suojelun komitean keskeisistä viesteistä niiden tätä varten perustetun yhteisen työryhmän tekemän työn pohjalta lokakuusta 2022 toukokuuhun 2023.

[3] Lisäksi saman asetuksen johdanto-osan 8 kappaleessa todetaan, että ”[o]sana eurooppalaisen ohjausjakson yhteydessä toteutettavaa työllisyyden ja sosiaalisen kehityksen yhdennettyä analyysiään komissio arvioi riskejä ylöspäin tapahtuvalle sosiaaliselle lähentymiselle jäsenvaltioissa ja seuraa edistymistä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatteiden täytäntöönpanossa sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun ja sosiaalisen lähentymisen kehyksen periaatteiden pohjalta”.

[4] Sukupuolten tasa-arvostrategia 2020–2025, EU:n rasismintorjunnan toimintasuunnitelma 2020–2025, romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskeva EU:n strategiakehys vuosiksi 2020–2030, hlbtiq-henkilöiden tasa-arvoa koskeva strategia ja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva strategia 2021–2030.

- EU:n työllisyysaste oli 75,3 prosenttia vuonna 2023, mikä on vain 2,7 prosenttiyksikön päässä vuodeksi 2030 asetetusta 78 prosentin tavoitteesta. Useimmissa jäsenvaltioissa edistyttiin edelleen kansallisten työllisyystavoitteiden saavuttamisessa vuonna 2023, ja viidessä jäsenvaltiossa saavutettiin tai ylitettiin ne jo.
- Osaamisesta voidaan todeta, että aikuisten osallistumisaste koulutukseen EU:ssa edistyi vain vähän: se oli 37,4 prosenttia vuonna 2016 ja 39,5 prosenttia vuonna 2022, mikä on edelleen kaukana EU:n 60 prosentin yleistavoitteesta. Lisäksi suurin osa jäsenvaltioista jäi jälkeen kansallisista tavoitteista. Tämä osoittaa, että tarvitaan huomattavia lisätoimia, kun otetaan huomioon tavoite Euroopan pysymisestä kilpailukykyisenä, innovatiivisena ja osallistavana vihreän ja digitaalisen siirtymän sekä väestön ikääntymisen yhteydessä.
- Köyhyyden tai sosiaalisen syrjäytymisen vaarassa olevien ihmisten määrä oli EU:ssa vuonna 2023 noin 1,6 miljoonaa vähemmän kuin vuonna 2019 covid-19-kriisistä, korkeista energiakustannuksista ja inflaatiosta huolimatta. Tämä on edelleen kaukana EU:n yleistavoitteesta, jonka mukaan määrää on vähennettävä vähintään 15 miljoonalla vuoteen 2030 mennessä. Lähes puolessa jäsenvaltioista köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien määrä kasvoi, mikä viittaa päinvastaiseen suuntaan verrattuna kansallisiin tavoitteisiin sisältyviin tavoitteisiin. Tämän vuoksi toimia on vauhditettava merkittävästi vuosikymmenen loppupuolella.

Jäsenvaltioiden elpymis- ja palautumissuunnitelmiin sisältyvillä uudistuksilla ja investoinneilla yhdessä koheesiopolitiikan rahastojen kanssa tuetaan oikeudenmukaista, osallistavaa ja kestävää kasvua. Euroopan sosiaalirahasto plussasta, Euroopan aluekehitysrahastosta, oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta ja teknisen tuen välineestä näiden rahastojen kattamien politiikanalojen politiikkatoimiin myönnettävän tuen lisäksi myös elpymis- ja palautumistukiväline edistää unionin taloudellista, sosiaalista ja alueellista yhteenkuuluvuutta parantamalla jäsenvaltioiden palautumiskykyä, kriisivalmiutta, sopeutumiskykyä ja kasvupotentiaalia sekä edistämällä laadukkaiden työpaikkojen luomista asiaan liittyvillä uudistuksilla ja investoinneilla. Siten elpymis- ja palautumistukivälineellä edistetään myös Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin[5] täytäntöönpanoa. Jäsenvaltioille jaetuista varoista yhteensä noin 162,5 miljardia euroa on osoitettu sosiaalimenoihin[6], mikä on noin 25 prosenttia arvioiduista kokonaismenoista. Komissio on tähän mennessä maksanut elpymis- ja palautumistukivälineestä noin 269 miljardia euroa avustuksina ja lainoina sekä ennakkomaksuina. Jäsenvaltioiden 27 elpymis- ja palautumissuunnitelmaan sisältyvistä 7 129 välitavoitteesta ja tavoitteesta kaikkiaan 2 201:n odotetaan edistävän sosiaalipolitiikan eri aloja (noin 31 prosenttia). Niistä 1 742 välitavoitteesta, jotka oli toteutettu 14. marraskuuta mennessä, 505 liittyi sosiaalipolitiikkaan (noin 30 prosenttia). Osana politiikkatoimien analyysia yhteinen työllisyysraportti kattaa myös joukon toimenpiteitä, joita tuetaan EU:n rahoituksella, erityisesti elpymis- ja palautumistukivälineestä, Euroopan sosiaalirahasto plussasta, Euroopan aluekehitysrahastosta, oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta ja teknisen tuen välineestä. Ne kaikki tukevat kasvu- ja työllisyysnäkymiä sekä sosiaalista ja taloudellista yhteenkuuluvuutta ja palautumiskykyä unionissa.

Vuoden 2025 yhteisessä työllisyysraportissa esitetään sosiaalisen lähentymisen kehyksen periaatteisiin perustuva maakohtainen analyysi asetuksen (EU) 2024/1263 3 artiklan 3

[5] Asetus (EU) 2021/241 elpymis- ja palautumistukivälineen perustamisesta (EUVL L 57, 18.2.2021, s. 17).

[6] Sosiaalimenojen luokat on määritelty delegoidussa asetuksessa (EU) 2021/2105, ja niitä sovelletaan käyttäen menetelmää, jonka komissio on hyväksynyt kyseisessä asetuksessa Euroopan parlamenttia ja jäsenvaltioita kuultuaan.

kohdan b alakohdan mukaisesti. Jäsenvaltioiden työmarkkina-, osaamis- ja sosiaalipoliittisia haasteita on analysoitu nykyisten välineiden (sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun ja yhteisessä työllisyysraportissa käytettävän sovitun liikennevalomenetelmän) avulla sellaisten ylöspäin suuntautuvaa sosiaalista lähentymistä uhkaavien mahdollisten riskien tunnistamiseksi, jotka edellyttävät perusteellisempaa analyysia toisessa vaiheessa. Yleisesti ottaen sosiaalisen lähentymisen kehyksen ensimmäisen vaiheen analyysi osoittaa seuraavaa:

i. työmarkkinoilla tapahtui jatkuvaa lähentymistä ylöspäin vuonna 2023, mutta aliedustettujen ryhmien työllisyystuloksia on edelleen parannettava;
ii. osaamisessa tapahtui hienoista kohenemista EU:n tasolla, vaikkakin ylöspäin suuntautuvaan lähentymiseen liittyy edelleen riskejä;
iii. köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste oli laajalti vakaa EU:n tasolla, mutta ylöspäin suuntautuvaan lähentymiseen liittyy edelleen joitakin riskejä sosiaalisten tulosten osalta.

Komission yksiköt tekevät yksityiskohtaisemman toisen vaiheen analyysin (jossa käytetään laajempaa määrällistä ja laadullista näyttöä) niiden maiden osalta, joiden osalta ensimmäisessä vaiheessa on havaittu ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä. Näitä maita ovat Bulgaria, Espanja, Italia, Liettua, Romania, Unkari ja Viro, joille tehtiin toisen vaiheen analyysi myös viime vuonna, sekä Kreikka, Kroatia ja Luxemburg, jotka ovat tässä ryhmässä ensimmäistä kertaa tänä vuonna. Kreikan osalta tämä johtuu joidenkin indikaattoreiden heikentymisistä tai pysymisestä vakaana tasolla, joka on edelleen kaukana EU:n keskiarvosta (kohtuuton asumismenorasitus, itse ilmoitetut täyttymättömät sairaanhoitotarpeet, yleinen ja lasten köyhyys- tai syrjäytymisriski, sosiaalisten tulonsiirtojen vaikutus köyhyyden vähentämiseen, tuloerot, naisten ja nuorten sitkeästi esiintyvät työmarkkinahaasteet ja aikuisten vähäinen ja heikkenevä osallistuminen koulutukseen). Kroatian osalta toisen vaiheen analyysi liittyy osaamiseen (aikuisten vähäinen ja heikkenevä koulutukseen osallistuminen, vähintään perustason digitaidoilla varustettujen aikuisten osuuden merkittävä heikkeneminen), kokonaistyöllisyysasteeseen, joka on parannuksista huolimatta edelleen EU:n keskiarvoa alhaisempi, ja vammaisten henkilöiden edelleen vaikeaan työllisyystilanteeseen sekä joihinkin sosiaalialan haasteisiin (sosiaalisten tulonsiirtojen vaikutus köyhyyden vähentämiseen, tuloerot). Luxemburgin osalta toisen vaiheen analyysissä on yksilöity joidenkin sosiaalisten indikaattoreiden viimeaikainen merkittävä heikkeneminen (yleinen ja lasten köyhyys- tai syrjäytymisriski, sosiaalisten tulonsiirtojen vaikutus köyhyyden vähentämiseen) ja kohtuuttoman asumismenorasituksen pysyminen korkeana, viime aikoina heikentyneet työmarkkinasuuntaukset (työttömyysaste ja pitkäaikaistyöttömyysaste, vammaisten ja vammattomien työllisyysero) sekä vähintään perustason digitaidoilla varustettujen aikuisten osuuden pieneneminen, vaikka se tilastoissa onkin edelleen selvästi EU:n keskiarvon yläpuolella. Kustakin 27 jäsenvaltiosta esitetään yksityiskohtaisempi analyysi raportin luvussa 3.

Työllisyys-, osaamis- ja sosiaalipoliittiset haasteet EU:n jäsenvaltioissa sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattoreiden perusteella

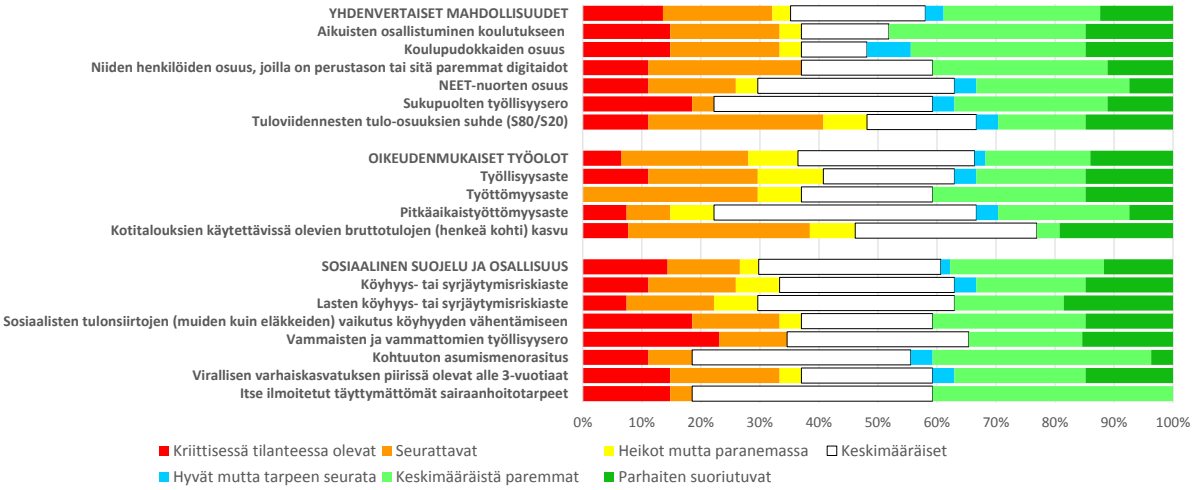

Huomautus: Joidenkin maiden joitakin indikaattoreita koskevat tiedot puuttuvat (ks. jaksossa 1.4 oleva taulukko 1.4.1). Symbolien selitykset esitetään liitteessä 6.

Vuoden 2023 heikosta talousympäristöstä huolimatta työmarkkinatulokset pysyivät keskimäärin vahvoina EU:ssa, ja työllisyys kasvoi edelleen voimakkaasti. EU:n työllisyysaste nousi vuonna 2023 ennätyksellisen korkealle, 75,3 prosenttiin (kasvua 0,7 prosenttiyksikköä vuodesta 2022), ja edelleen 75,8 prosenttiin vuoden 2024 toisella neljänneksellä. Vuotuinen 1,1 prosentin kasvuvauhti merkitsi paluuta covid-19-pandemiaa edeltäneisiin keskiarvoihin (2013–2019) pandemian jälkeisen nopean elpymisen jälkeen vuonna 2022 (+ 2,3 prosenttia). Samaan aikaan EU:n työttömyysaste laski ennätyksellisen alhaiseksi eli 6,1 prosenttiin vuonna 2023 ja oli 5,9 prosenttia syyskuussa 2024. Työttömyyden väheneminen oli tärkein työllisyyskasvun vauhdittaja ennen covid-19-pandemiaa, mutta alhaisen työttömyysasteen vuoksi painopiste on siirtynyt ja työvoiman kasvusta on tullut työllisyyskasvun tärkein lähde. Vuonna 2023 noin 90 prosenttia työllisyyskasvusta selittyi työvoiman lisääntymisellä. Tämä johtui suurelta osin parhaassa työiässä (25–54-vuotta) olevista korkea-asteen tutkinnon suorittaneista työntekijöistä, joista monet ovat kolmansien maiden kansalaisia, sekä ikääntyneistä työntekijöistä, joilla on toisen asteen tai korkea-asteen koulutus. Työllisyyskasvu oli myös voimakkaampaa aloilla, joilla on merkittävää työvoimapulaa, kuten tieto- ja viestintätekniikka-alalla ja rakennusalalla. Tämän voidaan katsoa johtuvan sekä työvoiman tarjonnan kasvusta että työpaikkojen kohdentamisen siirtymisestä näille korkean kysynnän aloille. Jäsenvaltioiden työllisyysasteiden havaittiin kaiken kaikkiaan lähentyneen toisiaan, vaikka monissa jäsenvaltioissa on edelleen merkittäviä alueellisia eroja. Hiljattaisissa neuvoston päätelmissä[7] käsitellään mahdollistavien palvelujen ja työvoimapalvelujen saatavuuden parantamista, jotta edistettäisiin köyhyyden tai sosiaalisen syrjäytymisen vaarassa olevien henkilöiden, muun muassa romanien, sosiaalista osallisuutta vähentämällä alueellista eriarvoisuutta.

[7] Hyväksytty TSTK-neuvostossa 2.12.2024.

Vahvat työmarkkinat hitaammasta talouskasvusta huolimatta

75,8 % työllisyysaste (20–64-vuotiaat) vuoden 2024 toisella neljänneksellä (+ 0,5 %-yks. edellisvuoteen verrattuna)

75,4 % työvoimaosuus (15–64-vuotiaat) vuoden 2024 toisella neljänneksellä (+ 0,4 %-yks. edellisvuoteen verrattuna)

6,0 % työttömyysaste (15–74-vuotiaat) vuoden 2024 toisella neljänneksellä (sama edellisvuoteen verrattuna)

14,8 % nuorisotyöttömyysaste (15–24-vuotiaat) vuoden 2024 toisella neljänneksellä (+ 0,4 %-yks. edellisvuoteen verrattuna)

Keskeiset työmarkkinaindikaattorit EU27-maissa (%, neljännesvuosittain)

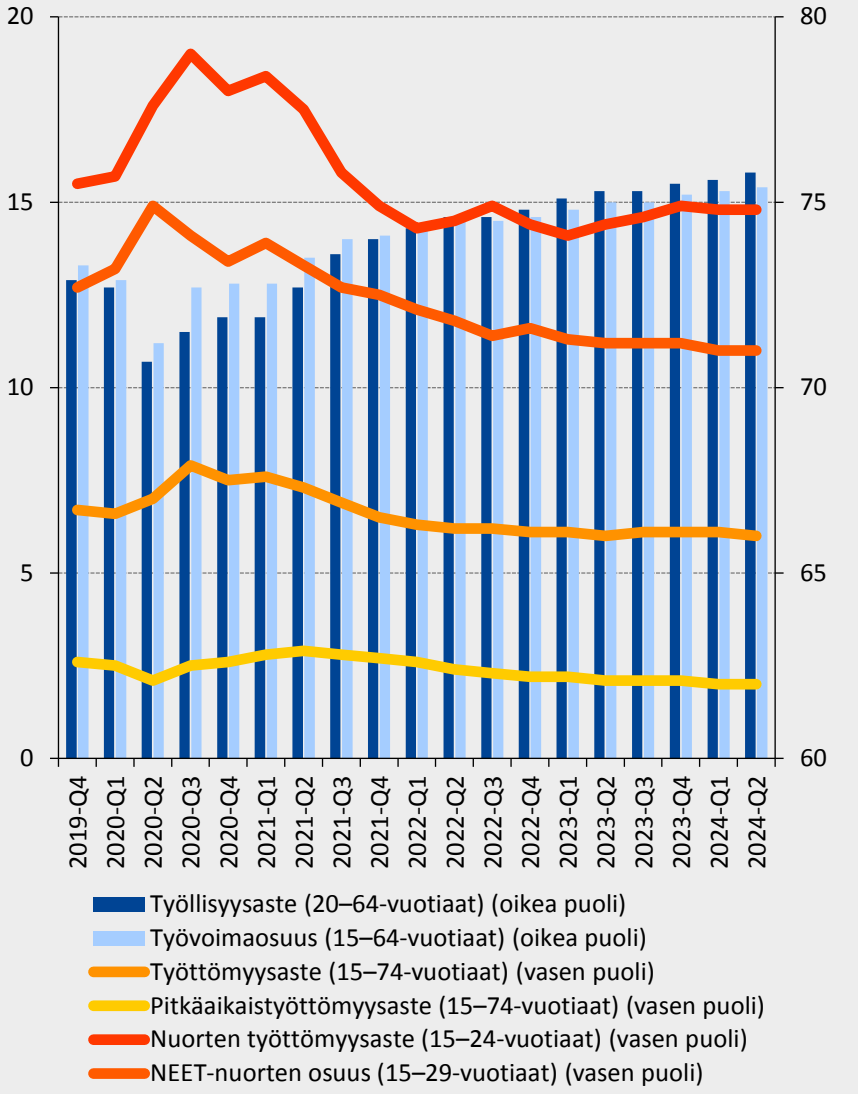

Lähde: Eurostat [lfsi_emp_q], [une_rt_q], [une_ltu_q] ja [lfsi_neet_q]. Kausitasoitetut tiedot, ei kalenterikorjattu.

Työn tuottavuuden kasvu EU:ssa on hidasta. Työn tuottavuuden kasvu oli keskimäärin 1,4 prosenttia vuodessa ennen vuotta 2007, mutta se hidastui 0,8 prosenttiin vuosina 2010–2019 ja edelleen 0,7 prosenttiin vuonna 2023. Se on näin ollen edelleen rakenteellisesti alhainen ja uhkaa heikentää EU:n maailmanlaajuista kilpailukykyä ja sen tulevaan kasvupotentiaaliin, työpaikkojen luomiseen ja elintasoon liittyviä tuloksia. Tärkein syy työn tuottavuuden heikkoon kasvuun on kokonaistuottavuuden heikko kasvu. Mario Draghin Euroopan kilpailukyvyn tulevaisuutta koskevassa raportissa tuodaan esiin joitakin tämän perimmäisiä syitä, kuten merkittävät puutteet erikoistumisessa, innovoinnissa ja investoinneissa korkean teknologian alaan, erityisesti Yhdysvaltoihin verrattuna. Tärkeinä tekijöinä pidetään myös sisämarkkinoiden hajanaisuutta ja sääntelyn monimutkaisuutta. Työvoimapula ja osaamisvaje viivästyttävät teknologian käyttöönottoa ja lisäävät kustannuksia ja vähentävät edelleen työvoiman kysyntää. Kuten Draghin raportissa korostetaan, koulutusjärjestelmien mukauttaminen muuttuviin osaamistarpeisiin, erityisesti vihreää ja digitaalista siirtymää

varten, sekä aikuiskoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen priorisointi on olennaisen tärkeää kilpailukyvyn parantamiseksi. Vähentämällä hallinnollisia esteitä sekä sääntely- ja raportointirasitteita, edistämällä innovointia ja tukemalla tehokkaita työehtosopimusneuvotteluja voidaan auttaa varmistamaan tuottavuuden kasvua ja pitämään yllä palkkojen nousua ja kilpailukykyä.

Unionissa esiintyy edelleen merkittävää työvoimapulaa

Avointen työpaikkojen osuus vähintään 3 % ammatillisessa, tieteellisessä ja teknisessä toiminnassa, tiedotus- ja viestintäalalla sekä rakennusalalla vuonna 2023

Työvoimapula 20 % suurempi vuonna 2023 kuin vuonna 2019

Avointen työpaikkojen osuus EU:ssa toimialoittain (%, vuotuiset tiedot)

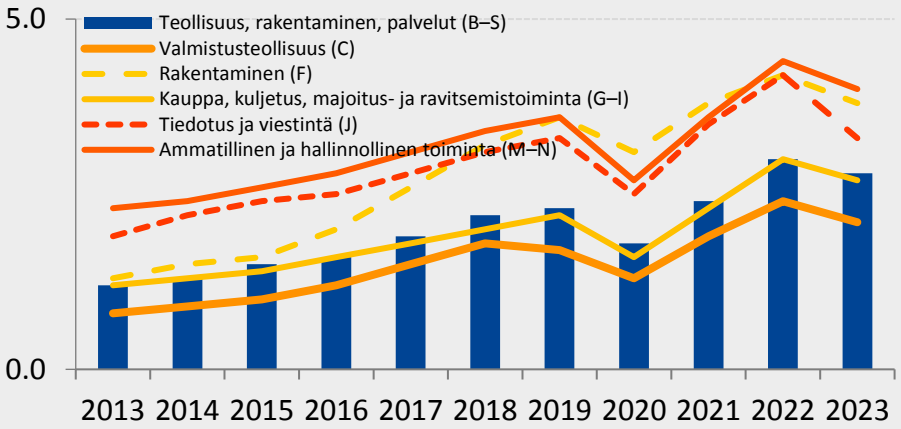

Huomautus: NACE 2 -toimialat: B-S (teollisuus, rakentaminen ja palvelut lukuun ottamatta kotitalouksien toimintaa työnantajina sekä kansainvälisten organisaatioiden ja toimielinten toimintaa), C (valmistusteollisuus), F (rakentaminen), G-I (tukku- ja vähittäiskauppa, kuljetus, majoitus- ja ravitsemistoiminta), J (tiedotus ja viestintä), M-N (ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta).
Lähde: Eurostat [jvs_a_rate_r2]

Työvoimapula ja osaamisvaje ovat vähenemässä, mutta ne ovat edelleen merkittäviä EU:ssa. Niihin puuttuminen on ratkaisevan tärkeää EU:n kilpailukyvyn, innovointikapasiteetin sekä osallistavan ja kestävän kasvun edistämiseksi. Työvoimapula ja osaamisvaje lisääntyivät kaikissa EU-maissa viime vuosikymmenellä. Kausitasoitettu avointen työpaikkojen aste laski vuoden 2023 ensimmäisen neljänneksen ja vuoden 2024 toisen neljänneksen välillä 2,9 prosentista 2,4 prosenttiin, mikä johtuu heikommasta talouskasvusta ja vaimeammista rekrytointiodotuksista, mutta se ylittää edelleen selvästi pandemiaa edeltäneen (2013–2019) 1,7 prosentin keskiarvon. Työvoimapula ja osaamisvaje johtuvat väestörakenteen muutoksesta, teknologiseen kehitykseen ja vihreään ja digitaaliseen siirtymään liittyvien uusien taitojen kysynnästä (mukaan lukien tekniset, tieteelliset, operatiiviset, seurantaan liittyvät ja insinööritaidot)[8] sekä huonoista työoloista tietyillä aloilla. Työvoimapulasta ja osaamisvajeesta raportoivat kaikenkokoiset yritykset kaikilla aloilla, ja niitä esiintyy erityisen sitkeästi hoiva-alalla, koulutusalalla, STEM-aloilla (erityisesti tieto- ja viestintätekniikan alalla), rakennusalalla, kuljetusalalla ja tietyissä palveluammateissa (esim. kokit ja tarjoilijat). Vaikka työvoimapula voi olla osoitus potentiaalisesti vahvasta taloudesta, joka antaa työntekijöille mahdollisuuden neuvotella paremmista palkoista ja työoloista, samalla erityisesti pitkittyneenä se haittaa tuottavuutta ja innovointikykyä, heikentää EU:n kilpailukykyä, aiheuttaa kasvun pullonkauloja ja hidastaa vihreän ja digitaalisen siirtymän edistymistä. EU:n, jäsenvaltioiden ja alueiden tasolla toteutettavat yhteiset ja tehostetut toimet, joihin osallistuu myös työmarkkinaosapuolia ja muita asiaankuuluvia sidosryhmiä, ovat avainasemassa työvoimapulan ja osaamisvajeen korjaamisessa. Komissio esitti

[8] UNIDO, What are green skills?, 2023.

maaliskuussa 2024 työvoimapulan ja osaamisvajeen torjumista koskevan toimintasuunnitelman[9], joka on laadittu tiiviissä yhteistyössä työmarkkinaosapuolten kanssa. Se perustuu lukuisiin jo toteutettuihin aloitteisiin, ja siinä esitetään uusia toimia, joita EU, jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet toteuttavat tai niiden olisi toteutettava työvoimapulan ja osaamisvajeen korjaamiseksi. Näihin kuuluu toimenpiteitä, joilla tehostetaan aliedustettujen ryhmien osallistumista työmarkkinoille, tuetaan osaamista ja koulutusta, parannetaan työoloja, edistetään oikeudenmukaista EU:n sisäistä liikkuvuutta ja täydennetään sitä houkuttelemalla osaajia EU:n ulkopuolelta.

Palkat kasvoivat EU:ssa edelleen vakaasti vuonna 2023, mutta kasvu vaihtelee huomattavasti jäsenvaltioittain. Työntekijää kohden laskettujen nimelliskorvausten vuotuinen kasvu oli EU:ssa ennätyksellisen suurta eli 6,1 prosenttia (edellisvuoteen verrattuna), kun se vuonna 2022 oli ollut 4,9 prosenttia, tilanteessa, jossa inflaatio on edelleen korkea ja työmarkkinat kireät. Vuoden 2024 toisella neljänneksellä se laski 5,0 prosenttiin inflaation hidastuessa. Reaalipalkat laskivat merkittävästi (– 3,7 prosenttia) vuonna 2022 mutta alkoivat nousta vuoden 2023 jälkipuoliskolla, ja kasvua oli 2,4 prosenttia (edellisvuoteen verrattuna) vuoden 2024 toisella neljänneksellä. Elpyminen johtui inflaation hidastumisesta ja nimellispalkkojen voimakkaan nousun jatkumisesta. Näistä viimeaikaisista parannuksista huolimatta reaalipalkat olivat vuonna 2024 alle pandemiaa edeltäneen tason keskimäärin EU:ssa ja kahdeksassa jäsenvaltiossa (Italia, Kreikka, Ranska, Ruotsi, Saksa, Suomi, Tanska ja Tšekki). Lakisääteisten vähimmäispalkkojen korotukset kompensoivat suurelta osin vähimmäispalkkaa saavien työntekijöiden ostovoiman heikkenemistä useimmissa jäsenvaltioissa. Korotukset johtuivat pääasiassa tammikuussa 2023 ja 2024 tehdyistä rutiininomaisista vuotuisista päivityksistä sekä molempien vuosien aikana tehdyistä huomattavista mukautuksista. Riittäviä vähimmäispalkkoja koskevan direktiivin[10] saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä on olennaisen tärkeää matalapalkkaisten ostovoiman turvaamiseksi sekä työssäkäyvien köyhyysriskien ehkäisemiseksi ja torjumiseksi samalla kun vahvistetaan työnteon kannustimia. Direktiiviin sisältyy myös toimenpiteitä, joiden tavoitteena on kannustaa työehtosopimusneuvotteluja ja parantaa täytäntöönpano- ja valvontamekanismeja kaikissa jäsenvaltioissa.

[9] Euroopan komissio: Komissio esittää toimia työvoimapulan ja osaamisvajeen korjaamiseksi EU:ssa, 2024.
[10] Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2022/2041, annettu 19 päivänä lokakuuta 2022, riittävistä vähimmäispalkoista Euroopan unionissa (EUVL L 275, 25.10.2022, s. 33).

Reaalipalkat ovat nousussa mutteivät elpyneet aiempien vuosien menetyksistä

Nimelliset työvoimakustannukset työntekijää kohti kasvoivat 6,1 % vuonna 2023 ja **5 %** vuoden 2024 toisella neljänneksellä

Reaalipalkat kuitenkin **laskivat 0,2 %** vuonna 2023 ja **kohosivat 2,4 %** vuoden 2024 toisella neljänneksellä

Bruttoreaalipalkka työntekijää kohti
(vuotuinen muutos (%): 2022, 2023 ja vuoden 2024 toinen neljännes)

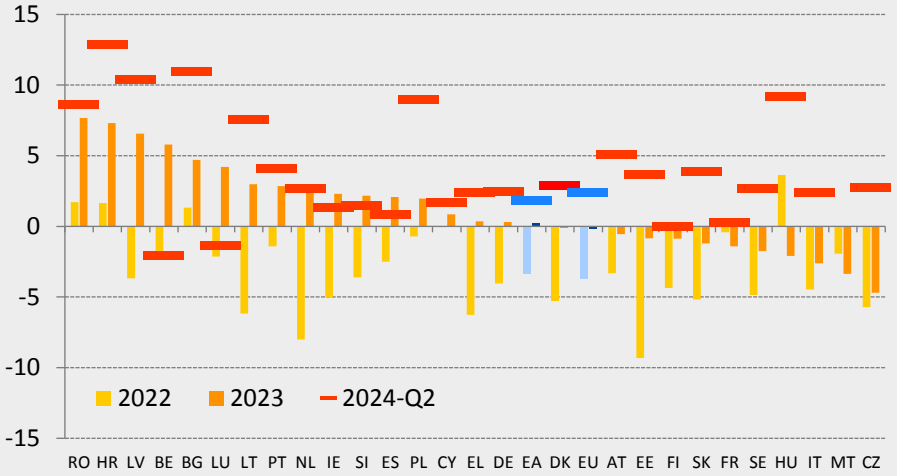

Lähde: Euroopan komissio, AMECO-tietokanta, bruttonimellispalkka työntekijää kohti [hwwdw]; deflaattori: Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi [prc_hicp_midx]. Vuoden 2024 toinen neljännes: EMPL-pääosaston laskelmat, jotka perustuvat Eurostatin tietoihin, palkat [namq_10_gdp], kokonaistyöllisyys (kotimaan käsite) [namq_10_a10_e] ja yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi [prc_hicp_midx].

Työssäkäyvien köyhyys väheni hieman EU:ssa vuonna 2023, mutta se vaikutti edelleen joka kahdenteentoista työntekijään ja oli huomattavasti yleisempää epätyypillisissä työsuhteissa. Osuus oli 8,3 prosenttia vuonna 2023 (8,5 prosenttia vuonna 2022) ja pienempi kuin kymmenen vuotta aiemmin ja juuri ennen covid-19-pandemiaa. Työssäkäyvien köyhyys väheni vuonna 2023 lähes puolessa jäsenvaltioista, vaikka monissa niissä inflaatio oli korkea ja reaalipalkat laskivat merkittävästi vuonna 2022. Tämä viittaa siihen, että näissä maissa mediaanitulot laskivat jyrkemmin kuin työssäkäyvien köyhien tulot, joita tuettiin vähimmäispalkkojen ja sosiaalisten tulonsiirtojen päivityksillä. Eurostatin varhaisten arvioiden mukaan työssäkäyvien köyhyys pysyy vakaana vuonna 2024 (vuoden 2023 tulojen perusteella). Kuten aiempinakin vuosina, työssäkäyvien köyhyys oli kaikkialla EU:ssa huomattavasti yleisempää EU:n ulkopuolisten maiden kansalaisten (22,5 prosenttia) ja EU:n ulkopuolella syntyneiden (18,5 prosenttia), heikosti koulutettujen työntekijöiden (18,4 prosenttia) ja osa-aikaisten ja tilapäisten työntekijöiden (12,6 prosenttia molempien osalta) keskuudessa sekä kotitalouksissa, joissa on huollettavia lapsia (10,0 prosenttia). Epätyypillisissä työsuhteissa olevien (määräaikaiset ja osa-aikaiset työntekijät, itsenäiset ammatinharjoittajat) työssäkäyvien köyhyys lisääntyi, vaikka sosiaaliturvaetuuksilla oli suhteellisesti merkittävämpi rooli heidän köyhyysriskinsä vähentämisessä. Sosiaalietuuksien kattavuus vaihtelee suuresti jäsenvaltion ja työntekijäryhmän mukaan. Ennen sosiaalisia tulonsiirtoja köyhyysriskissä olevat itsenäiset ammatinharjoittajat saivat vähiten todennäköisesti sosiaalietuuksia; vuonna 2023 heistä 12,7 prosenttia kuului sosiaalietuuksien piiriin EU:ssa. Virallisen kattavuuden[11] osalta voidaan todeta, että 15 jäsenvaltiossa oli

[11] Virallisella kattavuudella jonkin ryhmän osalta tarkoitetaan sitä, että tietyllä sosiaalisen suojelun alalla (esim. vanhuus-, sairaus-, työttömyys-, äitiysetuudet) voimassa olevan lainsäädännön tai työehtosopimuksen mukaan ryhmään kuuluvilla henkilöillä on oikeus kuulua tietyn alan kattavaan sosiaalisen suojelun järjestelmään.

keväällä 2023 puutteita ainakin yhden epätyypillisessä työsuhteessa olevan työntekijäryhmän osalta vähintään yhdellä sosiaalisen suojelun alalla, joka oli useimmiten työttömyys-, sairaus- ja/tai äitiysetuus.

Vastentahtoisesti tehtävässä määräaikaisessa työssä on suuria eroja jäsenvaltioiden välillä, ja vastentahtoisuus on yleisempää naisten keskuudessa

12,3 % **määräaikaisessa työsuhteessa** olevia työntekijöitä (20–64-vuotiaat) vuonna 2023 EU:ssa

7,4 % **naisista** (20–64-vuotiaat) **vastentahtoisesti määräaikaisessa työsuhteessa** (v. 6,2 % miesten osalta).

Vastentahtoisesti määräaikaisten työntekijöiden osuus kaikista työntekijöistä (20–64-vuotiaat) (%, 2023)

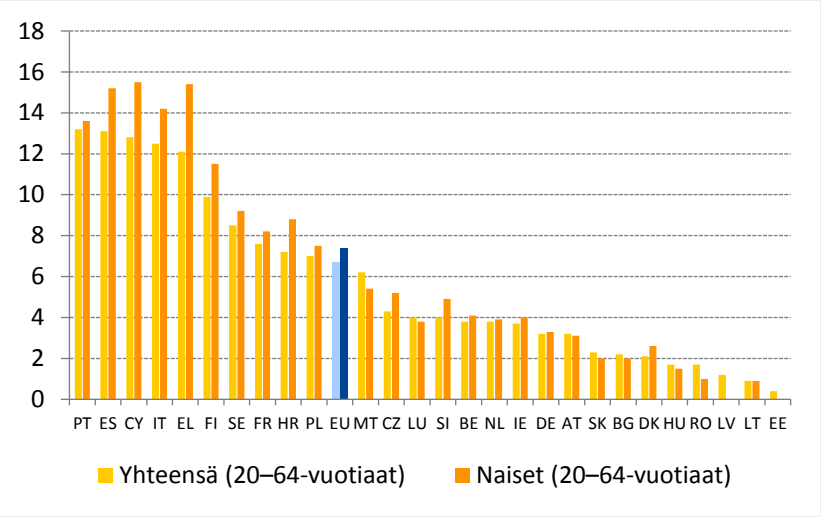

Lähde: Eurostat [lfsa_etgar] ja [lfsa_etgar], EU:n työvoimatutkimus.

Jotkut työntekijät arvostavat suuresti joustavuutta, mutta pysyvä työmarkkinoiden segmentoituminen voi vaikuttaa kielteisesti sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Joissakin ryhmissä, erityisesti nuorten ja korkeasti koulutettujen parissa, määräaikaiset ja osa-aikaiset työsuhteet voivat helpottaa työmarkkinoille pääsyä ja taitojen kehittämistä sekä lisätä joustavuutta ja työ- ja yksityiselämän tasapainoa. Työsuhdeturvaan ja työoloihin liittyvät pysyvät erot (joilla on usein vaikutuksia sosiaalisen suojelun saatavuuteen) työntekijöiden välillä aiheuttavat kuitenkin jakolinjoja, jotka yleensä lisäävät eriarvoisuutta. Määräaikaisiin työsuhteisiin liittyy heikompi työsuhdeturva erityisesti silloin, kun ne eivät johda vakituisempiin työsuhteisiin. Tästä johtuva epävarmuus edistää myös heikompia työoloja tietyillä aloilla ja ammateissa, joilla on suuri ja jatkuva työvoimapula. Kun otetaan huomioon korkea työllisyys EU:ssa, määräaikaisessa työsuhteessa olevien työntekijöiden osuus kaikista työntekijöistä laski hieman (12,9 prosenttia vuonna 2022 ja 12,3 prosenttia vuonna 2023), ja jäsenvaltioiden välillä oli huomattavaa vaihtelua (joissakin yli 15 prosenttia, toisissa alle 3 prosenttia). Joissakin jäsenvaltioissa määräaikaisten työsopimusten osuus on edelleen suuri ja siirtyminen vakituisiin työpaikkoihin on vähäistä. Määräaikaiset työsopimukset ovat myös edelleen yleisempiä nuorten ja naisten keskuudessa. Lisäksi vuonna 2023 yli puolet määräaikaisista työntekijöistä EU:ssa oli vastentahtoisesti tällaisessa työsuhteessa, mikä oli hieman vähemmän kuin vuonna 2022 (ja jälleen jäsenvaltioiden välillä on merkittäviä eroja), ja tämä oli yleisempää naisten keskuudessa. Samaan aikaan osa-aikatyön osuus kasvoi hieman EU:ssa vuonna 2023. Parannuksista huolimatta myös jälkimmäiseen liittyy edelleen merkittävästi vastentahtoisuutta useissa jäsenvaltioissa. Työmarkkinoiden segmentoitumiseen voidaan puuttua muun muassa räätälöidyllä aktiivisella työvoimapolitiikalla, jolla kannustetaan ylöspäin suuntautuvaa ammatillista siirtymää, sekä työnantajille suunnatuilla kannustimilla, jotta ne palkkaisivat työntekijöitä ja pitäisivät heidät palveluksessa.

Työtä välittävät digitaaliset alustat ovat yhä tärkeämpi osa EU:n taloutta, sillä ne tarjoavat työllistymismahdollisuuksia, mutta ne aiheuttavat myös erityishaasteita, jotka liittyvät varsinkin työntekijöiden työsuhdeasemaan. Vuosina 2016–2020 EU:n alustatalouden tulot kasvoivat lähes viisinkertaisiksi, ja työtä välittävien digitaalisten alustojen kautta työskenteli vuonna 2020 arviolta yli 28 miljoonaa ihmistä, ja määrän odotetaan kasvavan vakaasti[12]. Suurin osa näistä henkilöistä on aidosti itsenäisiä ammatinharjoittajia, kun taas arvioiden mukaan 5,5 miljoonaa on luokiteltu virheellisesti itsenäisiksi ammatinharjoittajiksi. Yli puolet alustojen kautta työskentelevistä ansaitsee vähimmäispalkkaa vähemmän[13]. Tätä taustaa vasten työehtojen ja työolojen parantamista alustatyössä koskevalla direktiivillä[14] pyritään muun muassa puuttumaan näennäisesti itsenäiseen ammatinharjoittamiseen työtä välittävillä digitaalisilla alustoilla helpottamalla työsuhteen asianmukaista määrittämistä työsuhdetta koskevalla oikeudellisella olettamalla. Lisäksi sillä tarjotaan sekä palkattuina työntekijöinä että itsenäisinä ammatinharjoittajina toimiville alustatyöntekijöille uusia oikeuksia, joilla varmistetaan, että algoritmijohtamisen avoimuus, oikeudenmukaisuus ja vastuuvelvollisuus lisääntyvät. Direktiivillä vahvistetaan myös työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua ja työehtosopimusneuvotteluja.

Tekoälyteknologian ja muun digitaaliteknologian, kuten data-analytiikkaan, virtuaalimaailmoihin, kyberturvallisuuteen sekä kvantti-, pilvi- ja reunalaskentaan liittyvän teknologian, nopea kehitys saa työmarkkinoilla aikaan mittavia muutoksia, jotka edellyttävät tiivistä seurantaa ja asianmukaisia poliittisia toimia. Tämän voidaan odottaa vaikuttavan työpaikkojen määrään ja laatuun sekä työntekijöiden elämänlaatuun. Viimeaikaiset tutkimukset[15] vahvistavat, että tekoälyn käyttöönoton suurin nettovaikutus työllisyyteen saattaa lyhyellä aikavälillä olla myönteinen ja se saattaa lisätä tekoälyn kehittämiseen ja käyttöönottoon tarvittavien taitojen kysyntää, mutta työllisyyshyötyjä olisi tarkasteltava suhteessa siihen, että tekoäly saattaa korvata rutiinityöt[16]. Lisäksi generatiivisella tekoälyllä voi olla merkittävä vaikutus korkean osaamistason työntekijöihin, toisin kuin aiemmissa automaatioaalloissa. Lisäksi tekoälyyn perustuvan kehittyneen robottiteknologian avulla tapahtuva automaatio voi vaikuttaa voimakkaasti tuotantoprosesseihin ja palvelujen tarjontaan samalla kun se muuttaa toimenkuvia ja lisää digitaalisten, analyyttisten ja pehmeiden taitojen tarvetta[17]. Tähän liittyen EU:n tekoälysäädöksellä[18] (joka tuli voimaan elokuussa 2024) pyritään varmistamaan, että tekoäly on luotettavaa, turvallista ja EU:n perusoikeuksien mukaista.

---

[12] Euroopan komissio, Komission yksiköiden valmisteluasiakirja – tiivistelmä vaikutustenarvioinnista, oheisasiakirja ehdotukseen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi työolojen parantamisesta alustatyössä, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2021.

[13] Euroopan komissio, Study to gather evidence on the working conditions of platform workers, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

[14] Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/2831, annettu 23 päivänä lokakuuta 2024, työehtojen ja työolojen parantamisesta alustatyössä (EUVL L, 2024/2831, 11.11.2024).

[15] Albanesi, S., Da Silva, A., Jimeno, J., Lamo, A., & Wabitsch, A., *New technologies and jobs in Europe*, ECB Working Paper No. 2023/2831, 2023, ja Hayton, J., Rohenkohl, B., Christopher, P., Liu, HY, *What drives UK firms to adopt AI and robotics, and what are the consequences for jobs?*, University of Sussex, 2023.

[16] Euroopan komissio, Artificial Intelligence: Economic Impact, Opportunities, Challenges, Implications for Policy (Discussion Paper 210), Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

[17] Eurofound, Human–robot interaction: What changes in the workplace?, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

[18] Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2024/1689, annettu 13 päivänä kesäkuuta 2024, tekoälyä koskevista yhdenmukaistetuista säännöistä ja asetusten (EY) N:o 300/2008, (EU) N:o 167/2013, (EU) N:o 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 ja (EU) 2019/2144 sekä direktiivien 2014/90/EU, (EU) 2016/797 ja (EU) 2020/1828 muuttamisesta (tekoälysäädös) (EUVL L, 2024/1689, 12.7.2024).

Etätyö tarjoaa mahdollisuuksia, kuten enemmän itsenäisyyttä ja joustavuutta. Samaan aikaan uusi hybridityöjärjestelyihin perustuva työskentelymalli voi myös edistää ”aina saatavilla” -kulttuuria, joka voi johtaa usein ja ennakoimattomina aikoina tehtäviin ylitöihin, mikä voi olla haitallista työntekijöiden työ- ja yksityiselämän tasapainon sekä terveyden ja hyvinvoinnin kannalta. On näyttöä siitä, että vaikka stressitekijät, kuten työn intensiivisyys, työ- ja yksityiselämän sekoittuminen ja vapaa-ajalla työskentely vaikuttavat kaikkiin työntekijöihin, niiden vaikutus etätyötä tekeviin työntekijöihin on voimakkaampi kuin työnantajan tiloissa työskenteleviin työntekijöihin. Ahdistuneisuus, emotionaalinen väsymys, uupuminen, joka johtuu pitkäaikaisesta altistumisesta virtuaalikokouksille, ja eristäytyminen ovat yleisimpiä etätyöntekijöiden raportoimia mielenterveysongelmia[19]. ”Aina saatavilla” -kulttuurin riskien lieventämiseksi oikeus olla tavoittamattomissa voisi auttaa selkeyttämään työ- ja yksityiselämän rajoja ja edistää siten työntekijöiden terveyttä ja turvallisuutta sekä työ- ja yksityiselämän yhteensovittamista. Tätä taustaa vasten ja ottaen huomioon Euroopan parlamentin päätöslauselman, jossa kehotetaan tekemään lainsäädäntöehdotus oikeudesta olla tavoittamattomissa ja etätyötä koskevasta EU:n lainsäädäntökehyksestä[20], komissio käynnisti tutkimuksen, jossa se keräsi näyttöä tällaiseen aloitteeseen liittyvien mahdollisten toimintavaihtoehtojen lisäarvosta ja vaikutuksista ja analysoi niitä. Lisäksi komissio käynnisti virallisen kaksivaiheisen kuulemisen.

Vaikka nuorisotyöttömyys on jälleen noussussa useimmissa jäsenvaltioissa talouskasvun heikentyessä, työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (ns. NEET-nuorten) osuus pienenee edelleen, joskin sukupuolten välillä on eroja ja maahanmuuttajataustaisiin nuoriin kohdistuu haasteita. Nuorisotyöttömyysaste (15–24-vuotiaat) elpyi tasaisesti covid-19-pandemian huipun jälkeen mutta pysyi 14,5 prosentissa vuonna 2023, eli muutosta edelliseen vuoteen nähden ei ole tapahtunut talouskasvun heikentyessä. Nuorisotyöttömyysaste laski edelleen maissa, joissa taso on erittäin korkea, mikä vahvisti lähentymissuuntausta koko EU:ssa viiden viime vuoden aikana, mutta monissa muissa maissa se alkoi jälleen nousta. Samalla nuorisotyöttömyysaste on edelleen yli kaksi kertaa niin suuri kuin kokonaistyöttömyysaste, ja työttömyys on erityisen yleistä heikosti koulutettujen nuorten ja EU:n ulkopuolella syntyneiden nuorten keskuudessa. Myönteistä on, että NEET-nuorten osuus supistuu edelleen, sillä se oli 11,2 prosenttia vuonna 2023. Tämä suuntaus on linjassa sen kanssa, että nuorten osallistuminen työmarkkinoille lisääntyy, mikä osoittaa joitakin merkkejä lähentymisestä kaikkialla EU:ssa. NEET-nuorten osuus on kuitenkin edelleen korkeampi naisten kuin miesten keskuudessa (2,4 prosenttiyksikköä) ja EU:n ulkopuolella syntyneiden kuin syntyperäisten keskuudessa (9,3 prosenttiyksikköä). Kaikki tämä korostaa tarvetta jatkuviin toimiin, jotta voidaan vastata rakenteellisiin haasteisiin, jotka haittaavat nuorten edistymistä työmarkkinoilla, erityisesti kun otetaan huomioon vihreä ja digitaalinen siirtymä, mittava työvoimapula ja osaamisvaje sekä pitkän aikavälin riskit, joita viivästynyt työmarkkinoille integroituminen aiheuttaa heidän uranäkymilleen. Tämä huomioon ottaen vahvistetulla nuorisotakuulla varmistetaan, että NEET-nuorille tarjotaan laadukkaita työpaikkoja, jatkokoulutusta, oppisopimuskoulutusta tai

[19] Euroopan komissio, Study exploring the social, economic and legal context and trend of telework and the right to disconnect, in the context of digitalisation and the future of work, during and beyond the COVID-19 pandemic, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

[20] P9_TA (2021)0021, Euroopan parlamentin päätöslauselma 21. tammikuuta 2021 suosituksista komissiolle oikeudesta olla tavoittamattomissa (2019/2181(INL)).

harjoittelupaikkoja neljän kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta tai virallisen koulutuksen päättämisestä[21].

Räätälöidyllä tuella voitaisiin vahvistaa aliedustettujen ryhmien osallistumista työmarkkinoille EU:ssa

Jos jäsenvaltioissa, joissa **tiettyjen ryhmien osuus työvoimasta on EU:n keskiarvoa pienempi**, **lisättäisiin kyseisten ryhmien osallistumista niin, että se saavuttaisi EU:n keskiarvon** vuoteen 2030 mennessä

- **3,6 miljoonaa naista**,
- **2,9 miljoonaa toisen asteen koulutuksen saanutta henkilöä**
- **ja 2,2 miljoonaa ikääntynyttä työntekijää**

tulisi lisäksi työmarkkinoille.

Eri väestöryhmien mahdollinen panos yhteenlaskettuun EU:n työvoimaan vuoteen 2030 mennessä (miljoonaa)

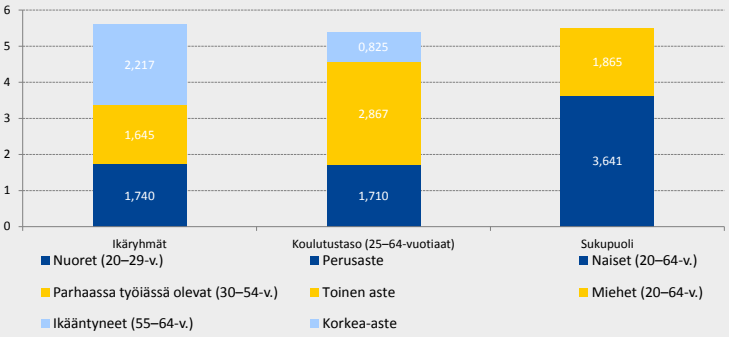

Huomautus: Vuoden 2030 EU:n työvoimaosuuden simulaatio, jos jäsenvaltioissa, joissa tiettyyn ryhmään kuuluvien työntekijöiden osuus työvoimasta on keskimäärin alle EU:n keskiarvon, saavutetaan keskiarvo mutta muiden ryhmien osuudet pysyvät ennallaan. Tässä laskelmassa ei oteta huomioon päällekkäisyyksiä eikä mahdollista kaksinkertaista laskentaa ryhmien välillä, eikä sitä pidä sekoittaa ennusteeseen.
Lähde: EMPL-pääosaston laskelmat, jotka perustuvat Eurostatin tietoihin ja EUROPOP2023-ennusteisiin.

Ikääntyneiden työllisyysaste on noussut huomattavasti vuodesta 2009 lähtien, mutta jäsenvaltioiden välillä on edelleen suuria eroja. Viimeaikaisista parannuksista huolimatta väestön ikääntymisen odotetaan lisäävän taloudellista riippuvuutta EU:ssa ja vaikuttavan kielteisesti pitkän aikavälin kilpailukyky- ja talouskasvupotentiaaliin, jos ei toteuteta politiikkatoimia. Vuoteen 2045 mennessä jokaista kymmentä eläkkeensaajaa kohti on vain 16 työntekijää, kun vuonna 2022 työntekijöitä oli 22, ja tämä saattaa edelleen vähentyä 14:ään vuoteen 2070 mennessä[22]. Yhteiskuntien ikääntymisen vuoksi ikääntyneiden henkilöiden osallistuminen työmarkkinoille ja aktiivisena ikääntyminen ovat erityisen tärkeitä, erityisesti kun otetaan huomioon huomattava työvoimapula. Vuonna 2023 ikääntyneiden (55–64-vuotiaiden) työllisyysaste oli 63,9 prosenttia eli lähes 20 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuonna 2009, ja naisten työllisyysaste kasvoi enemmän kuin miesten. Vaikka ikääntyneiden työllisyysaste kasvoi yli neljä kertaa niin paljon kuin parhaassa työiässä olevan ryhmän (25–54-vuotiaat), heidän työllisyysasteensa oli 18 prosenttiyksikköä alempi, mikä osoittaa, että vielä on huomattavasti parantamisen varaa. Kasvu johtui pääasiassa työpaikassa pysymisen lisääntymisestä eikä uusista rekrytoinneista, joiden määrä pysyi koko ajan vähäisenä. Erityisesti korkea-asteen tutkinnon suorittaneet ikääntyneet pysyvät yleensä pidempään työmarkkinoilla, kun taas heikosti koulutetut henkilöt poistuvat todennäköisemmin varhain.

[21] Neuvoston suositus, annettu 30 päivänä lokakuuta 2020, ”Silta työelämään – entistä vahvempi nuorisotakuu” ja nuorisotakuun perustamisesta 22 päivänä huhtikuuta 2013 annetun neuvoston suosituksen korvaaminen, 2020/C 372/01 (EUVL C 372, 4.11.2020, s. 1).
[22] Euroopan komissio, 2024 Ageing Report, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

Huonot työolot – sekä fyysisesti että psyykkisesti – ovat keskeisiä tekijöitä, jotka edistävät varhaiseläkkeelle siirtymistä ja haittaavat myös työmarkkinoille paluuta[23]. Lisäksi sairaus tai vamma on tärkeä tekijä, jonka vuoksi pysytään työvoiman ulkopuolella, samoin kuin hoivavelvoitteet, työpaikkaan liittyvät tekijät ja institutionaaliset esteet, kuten sosiaaliturva- ja eläkesäännökset. Niihin on puututtava, jotta työmarkkinoille osallistumista voidaan lisätä väestökehityksen toimintavälineistön mukaisesti.

Sukupuolten työllisyys- ja palkkaerot vaikuttavat työmarkkinoilla sitkeästi esiintyvään sukupuolten eriarvoisuuteen, ja lähentyminen on varsin vaatimatonta. Vuonna 2023 sukupuolten työllisyysero EU:ssa oli 10,2 prosenttiyksikköä. Ero on kaventunut hieman viime vuosina, mikä johtuu naisten työllisyyden voimakkaammasta kasvusta, mutta se on edelleen huomattava ja jäsenvaltioiden ja alueiden välillä on suuria eroja. Koska osa-aikatyö on niin yleistä naisten keskuudessa (lähes nelinkertainen miehiin nähden), kun se otetaan huomioon, sukupuolten työllisyysero kasvaa (15,7 prosenttiyksikköä kokoaikaisiksi työpaikoiksi muutettuna). Sukupuolten työllisyysero on tätäkin suurempi sellaisten henkilöiden osalta, joilla on lapsia: vanhemmuus vaikuttaa naisten työuriin enemmän kuin miesten. Useimmissa maissa tämä käy selvästi ilmi naisten sekä alemmasta työllisyysasteesta että suuremmasta osa-aikatyön osuudesta. Vaikka sukupuolten palkkaero on kaventunut viime vuosikymmenen aikana, se on edelleen huomattava useimmissa jäsenvaltioissa. Vuonna 2022 se oli EU:ssa keskimäärin 12,7 prosenttia. Palkkaerot johtuvat muun muassa sukupuolten välisistä eroista toimialojen ja ammattien suhteen, naisten aliedustuksesta johtotehtävissä, yliedustuksesta osa-aikaisissa ja määräaikaisissa työsuhteissa, vaikeuksista sovittaa työ yhteen hoivavelvoitteiden kanssa sekä syrjinnästä ja läpinäkymättömistä palkkarakenteista. Ajan mittaan nämä yhteenlasketut ansioerot (yhdistettynä hoivavelvoitteista johtuviin työuran keskeytyksiin) johtavat huomattaviin eläke-eroihin sukupuolten välillä. Sen vuoksi on syytä toteuttaa kestäviä politiikkatoimia, joilla puututaan naisten työmarkkinoille osallistumisen esteisiin, muun muassa parantamalla laadukkaan ja kohtuuhintaisen varhaiskasvatuksen ja pitkäaikaishoidon tarjontaa ja saatavuutta sekä verojärjestelmän toimintaa parempien kannustimien luomiseksi. Tässä olisi noudatettava tavoitteita, jotka on asetettu sukupuolten tasa-arvostrategiassa 2020–2025 sekä varhaiskasvatuksesta (mukaan lukien Barcelonan uudet tavoitteet) ja kohtuuhintaisen ja laadukkaan pitkäaikaishoidon saatavuudesta annetuissa neuvoston suosituksissa[24].

Eurooppalaisten oppilaiden perustaitojen heikkeneminen ja jatkuva opettajapula saattavat vaikuttaa työn tuottavuuteen, kilpailukykyyn ja sosiaaliseen yhteenkuuluvuuteen. Perustaidot muodostavat pohjan, joka auttaa ihmisiä selviytymään erilaisista monimutkaisista tilanteista, jatkamaan oppimista myöhemmin elämässä ja osallistumaan mielekkäällä tavalla yhteiskunnan ja talouden toimintaan. Ne tukevat työn tuottavuutta ja digitaalisen siirtymän edellyttämää innovointivauhtia. OECD:n vuoden 2022 kansainvälisen oppimistulosten arviointiohjelman (PISA) tulokset osoittivat, että lähes joka kolmannella 15-vuotiaalla on puutteelliset perustaidot matematiikassa ja joka neljännellä lukemisessa ja luonnontieteissä eivätkä he saavuta näissä vähimmäistaitotasoa. EU on tällä hetkellä yhä kauempana eurooppalaisen koulutusalueen tavoitteestaan, jonka mukaan enintään 15 prosenttia 15-vuotiaista on alisuoriutujia vuoteen 2030 mennessä. Tilanne on heikentynyt eniten matematiikassa (– 6,6 prosenttiyksikköä vuodesta 2018). Myös

[23] Ks. Eurofound, Keeping older workers engaged: Policies, practices and mechanisms, Eurofound Working Paper, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

[24] Neuvoston suositus, annettu 8 päivänä joulukuuta 2022, varhaiskasvatuksesta –vuoteen 2030 ulottuvat Barcelonan tavoitteet (2022/C 484/01) ja neuvoston suositus, annettu 8 päivänä joulukuuta 2022, kohtuuhintaisen ja laadukkaan pitkäaikaishoidon saatavuudesta (2022/C 476/01).

huipputulokset ovat heikentyneet kautta linjan, ja heikkenevä suuntaus koskee koko sosioekonomista jakaumaa, mikä viittaa yleisiin suuriin haasteisiin perustaitojen kehittämisessä. Koska alisuoriutuminen on paljon yleisempää huono-osaisten opiskelijoiden keskuudessa, koulutukseen liittyvä eriarvoisuus on lisääntynyt entisestään. Lähes puolet (48 prosenttia) huono-osaisista opiskelijoista suoriutuu heikosti matematiikassa. Osuus on kasvanut merkittävästi vuodesta 2018, jolloin se oli 38,2 prosenttia. Pätevien opettajien jatkuva puute, joka on viime vuosina lisääntynyt muun muassa covid-19-pandemian vuoksi, uhkaa pahentaa haastetta, joka liittyy nuorten perustaitojen parantamiseen kaikkialla EU:ssa. Samaan aikaan vuoden 2023 monilukutaitoa mittaavan kansainvälisen ICILS-tutkimuksen tulokset osoittavat, että 43 prosentilla 13–14-vuotiaista ei ole lainkaan digitaitoja tai heillä on heikot digitaidot. Nämä viimeaikaiset suuntaukset korostavat tarvetta uudistaa ja tehostaa toimia olemassa olevien aloitteiden pohjalta ja tehostaa edelleen ”Tie koulumenestykseen” -suosituksen[25] täytäntöönpanoa.

Eurooppalaisten opiskelijoiden perustaidot heikkenevät edelleen

Niiden opiskelijoiden osuus, jotka eivät saavuta vähimmäistaitotasoa PISA-tasolla 2 (%)

Alisuoriutujien osuus on lisääntynyt merkittävästi **matematiikassa** (**+ 6,6 %-yks.**) ja **lukemisessa** (**+ 3,7 %-yks.**) ja hieman maltillisemmin **luonnontieteissä** (**+ 1,9 %-yks.**).

Huipputulokset heikkenivät **– 3,1 %-yks. matematiikassa** ja **– 1,6 %-yks. lukemisessa** mutta paranivat **luonnontieteissä** (**+ 0,6 %-yks.**).

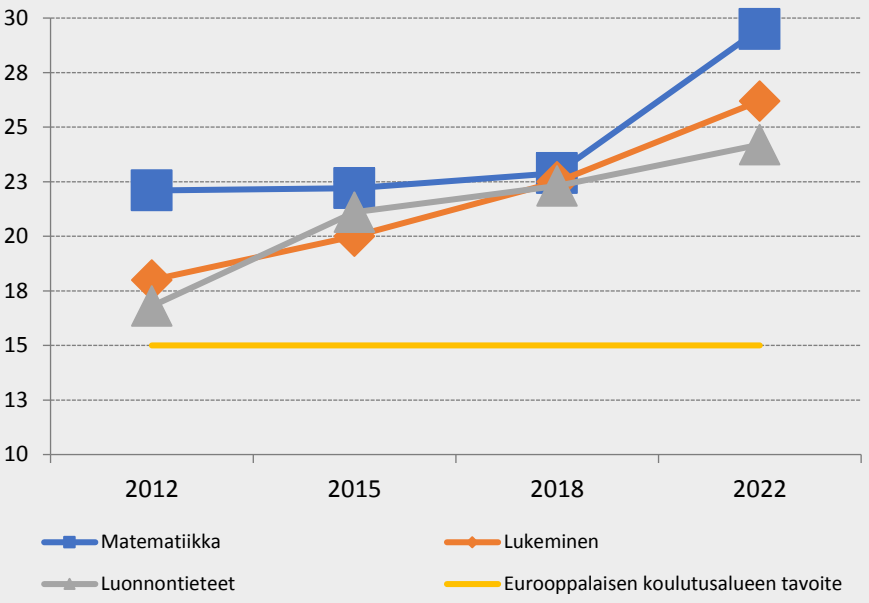

Huomautus: Vuoden 2022 EU-arvoa on tulkittava varoen: Alankomaat, Irlanti, Latvia ja Tanska eivät täyttäneet yhtä tai useampaa PISA-otantavaatimusta (ks. OECD, PISA 2022 Results (Volume 1), A2 ja A4). Vuoden 2012 tiedot puuttuvat Maltan osalta.
Lähde: OECD, PISA 2012, 2015, 2018, 2022, EAC-pääosaston laskelmat.

Koulunkäynnin keskeyttämiseen, korkea-asteen tutkinnon suorittamiseen ja ammatillisen koulutuksen suorittaneiden työmarkkinatuloksiin liittyvät tulokset paranivat, mutta koulutusjärjestelmiin liittyy edelleen haasteita, kuten alueelliset erot, sukupuolten väliset erot, sosiaalinen eriarvoisuus ja liian vähäinen määrä STEM-aloilta valmistuneita. Koulunkäynnin keskeyttäminen väheni hieman EU:ssa vuodesta 2022 ja vaikutti 9,5 prosenttiin 18–24-vuotiaista vuonna 2023 (2,3 prosenttiyksikköä vähemmän kuin

[25] Neuvoston suositus annettu 28 päivänä marraskuuta 2022, aiheesta ”Tie koulumenestykseen” ja koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseen tähtäävistä politiikoista 28. kesäkuuta 2011 annetun neuvoston suosituksen korvaaminen (2022/C 469/01).

10 vuotta sitten). Jäsenvaltioiden välillä ei kuitenkaan ole merkkejä ylöspäin suuntautuvasta lähentymisestä. Pojat keskeyttävät koulunkäynnin paljon todennäköisemmin kuin tytöt. Viime vuosikymmenen myönteinen suuntaus on jatkunut tyttöjen osalta, mutta se näyttää pysähtyneen poikien osalta. Lisäksi EU:n ulkopuolella syntyneet nuoret, romaninuoret ja vammaiset nuoret keskeyttävät muita todennäköisemmin koulutuksensa varhaisessa vaiheessa. EU on saavuttamassa korkea-asteen tutkinnon suorittaneita koskevan tavoitteensa, koska tällaisen tutkinnon suorittaneiden määrä on lisääntynyt viimeisten viiden vuoden aikana kaikissa jäsenvaltioissa kolmea lukuun ottamatta. Vuonna 2023 korkea-asteen tutkinto oli 43,1 prosentilla EU:n 25–34-vuotiaista, mikä teki siitä yleisimmän koulutustason nuorten aikuisten keskuudessa (nuorilla naisilla on korkea-asteen tutkinto kuitenkin paljon todennäköisemmin kuin miehillä). Oppiainevalinnoissa on edelleen sukupuolten välisiä eroja (esim. koulutuksen ja terveydenhuollon alalla enemmistönä ovat naiset ja tieto- ja viestintätekniikan ja insinööritieteiden alalla miehet). Koska taustaltaan huono-osaisten nuorten pääsy korkea-asteen koulutukseen on edelleen haaste, jo olemassa olevat sosioekonomiset erot ovat vaarassa vahvistua. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden määrän kasvaessa korkea-asteen koulutuksen joustavuuden ja työmarkkinarelevanssin lisääminen on tärkeää, jotta voidaan puuttua osaamisvajeeseen erityisesti STEM-aloilla. Ammatillisen tutkinnon hiljattain suorittaneiden työllisyystulokset paranivat edelleen kaikkialla EU:ssa. Neljä viidestä ammatillisen tutkinnon hiljattain suorittaneesta oli työssä ja lähes kaksi kolmasosaa hankki työkokemusta vuonna 2023, minkä ansiosta heidän työllisyysasteensa (84,8 prosenttia) oli korkeampi kuin sellaisilla tutkinnon suorittaneilla, joilla ei ole tällaista kokemusta (71,5 prosenttia). Maiden välillä on kuitenkin edelleen suuria eroja ammatillisen tutkinnon suorittaneiden sekä työssäoppimisessa että työllistymisnäkymissä.

Aikuisten taitojen parantaminen on olennaisen tärkeää tuottavuuden ja kilpailukyvyn kannalta ja jotta voidaan säilyttää sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja parantaa työmarkkinoille osallistumista samalla kun tuetaan vihreää ja digitaalista siirtymää. Aikuiskoulutukseen osallistuminen vaihtelee kuitenkin huomattavasti jäsenvaltion ja väestöryhmän mukaan. Toukokuussa 2023 tehdyssä pieniä ja keskisuuria yrityksiä (pk-yrityksiä) koskevassa Eurobarometri-kyselyssä[26] todettiin, että yli puolet pk-yrityksistä ilmoitti vaikeuksista löytää työntekijöitä, joilla on oikeanlaiset taidot, ja noin neljännes (26 prosenttia) ilmoitti tämän olevan ”kohtalaisen vaikeaa”. Tämä haittaa lähes kahta kolmasosaa pk-yrityksistä niiden yleisessä liiketoiminnassa. Samaan aikaan OECD:n kansainvälisen aikuiskoulutuksen arviointiohjelman (PIAAC)[27] tuoreet tulokset osoittavat, että aikuisten (15–64-vuotiaiden) luku- ja kirjoitustaito on parantunut viidessä 20:stä arviointiin osallistuvasta jäsenvaltiosta viime vuosikymmenen aikana, kun taas useimmissa (kahdessatoista) se on pysähtynyt tai heikentynyt selvästi. Laskutaidon osalta tulokset antavat jonkin verran suotuisamman kuvan, sillä aikuisten tulokset paranivat kymmenessä jäsenvaltiossa ja vain kuudessa laskutaito pysyi ennallaan tai heikkeni selvästi. Lisäksi vuonna 2023 kymmenen osallistuvista jäsenvaltioista ylitti merkittävästi keskiarvon tai oli lähellä sitä adaptiivisen ongelmanratkaisun osalta. Työvoimapulaan, osaamisvajeeseen ja väestön ikääntymiseen liittyvien haasteiden vuoksi on keskeisen tärkeää edistää laajaa osallistumista aikuiskoulutukseen, jotta voidaan varmistaa, että EU:n työvoiman taidot

[26] Euroopan komissio: Flash Eurobarometer 529 – *Skills shortages, recruitment and retention strategies in small and medium-sized enterprises*, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023.

[27] OECD, Do Adults Have the Skills They Need to Thrive in a Changing World?: Survey of Adult Skills 2023, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Pariisi, 2024. Tiedot haettu 10. joulukuuta 2024 tapahtuneen julkaisun jälkeen.

pysyvät ajan tasalla. Aikuiskoulutustutkimuksesta saadut tuoreet luvut kuitenkin osoittavat, että aikuiskoulutukseen osallistumisaste (lukuun ottamatta ohjattua työssäoppimista) on kasvanut vain hieman edellisten 12 kuukauden aikana (osuus oli 37,4 prosenttia vuonna 2016 ja 39,5 prosenttia vuonna 2022) EU:ssa, ja jäsenvaltioiden välillä on suuria eroja. Myös digitaalisten taitojen alalla edistyminen on ollut kaiken kaikkiaan hidasta, ja maiden välillä on huomattavia eroja. Vaikka yli 90 prosenttia EU:n väestöstä käytti internetiä vähintään kerran viikossa vuonna 2023[28], vain 55,6 prosentilla oli vähintään perustason digitaidot, ja osuus on kasvanut varsin vaatimattomasti vuoteen 2021 verrattuna (53,9 prosenttia). Nykytahdilla vain 59,8 prosentilla aikuisista olisi vähintään perustason digitaidot vuosikymmenen loppuun mennessä, mikä jää selvästi alle EU:n 80 prosentin tavoitteen[29]. Osallistuminen elinikäisen osaamisen kehittämiseen on erityisen tärkeää heikosti koulutetuille (eli niille, joilla on enintään ylemmän perusasteen koulutus), työttömille, työvoiman ulkopuolella oleville ja ikääntyneille, jotka tarvitsisivat sitä eniten. Tähän liittyen vuoden 2020 Euroopan osaamisohjelmassa peräänkuulutettiin täydennys- ja uudelleenkoulutuksen radikaalia lisäämistä. Lisäksi henkilökohtaisista oppimistileistä kesäkuussa 2022 annetussa neuvoston suosituksessa[30] esitetään, miten jäsenvaltiot voivat yhdistää taloudellisen ja muun kuin taloudellisen tuen tehokkaasti, jotta aikuisilla olisi mahdollisuus kehittää taitojaan koko työelämänsä ajan. Neuvosto antoi kesäkuussa 2022 suosituksen eurooppalaisesta lähestymistavasta pieniin osaamiskokonaisuuksiin[31], ja sen perusteella pienillä osaamiskokonaisuuksilla on tässä yhteydessä tärkeä rooli, koska ne voivat kannustaa työntekijöitä ja työnhakijoita osallistumaan kohdennettuun täydennys- ja uudelleenkoulutukseen.

[28] Euroopan komissio: Digitalisation in Europe – 2024 edition, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.
[29] Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Digitaalisen vuosikymmenen tila vuonna 2024; asiakirjan liite (COM(2024) 260 final).
[30] Ks. Neuvoston suositus, annettu 16 päivänä kesäkuuta 2022, henkilökohtaisista oppimistileistä 2022/C 243/03.
[31] Ks.: Neuvoston suositus, annettu 16 päivänä kesäkuuta 2022, eurooppalaisesta lähestymistavasta pieniin osaamiskokonaisuuksiin elinikäisen oppimisen ja työllistyvyyden tukemiseksi 2022/C 243/02.

Aikuiskoulutukseen osallistumiselle on ominaista voimakas vaihtelu väestöryhmien välillä

Aikuisten osallistuminen koulutukseen viimeisten 12 kuukauden aikana ryhmittäin (25–64-vuotiaat, lukuun ottamatta ohjattua työssäoppimista, %)

58,9 % korkean osaamis-tason **aikuisista osallistui koulutukseen vuosittain** ja matalan osaamis-tason aikuisista vain **18,4 %**

Työttömistä vain **26,8 %** osallistui koulutukseen vuosittain ja **työssäkäyvistä 44,7 %**

Lähes joka toinen nuori aikuinen (25–34-vuotias) osallistui koulutukseen vuosittain kun taas 55–64-vuotiaista osallistui **alle kolmannes**.

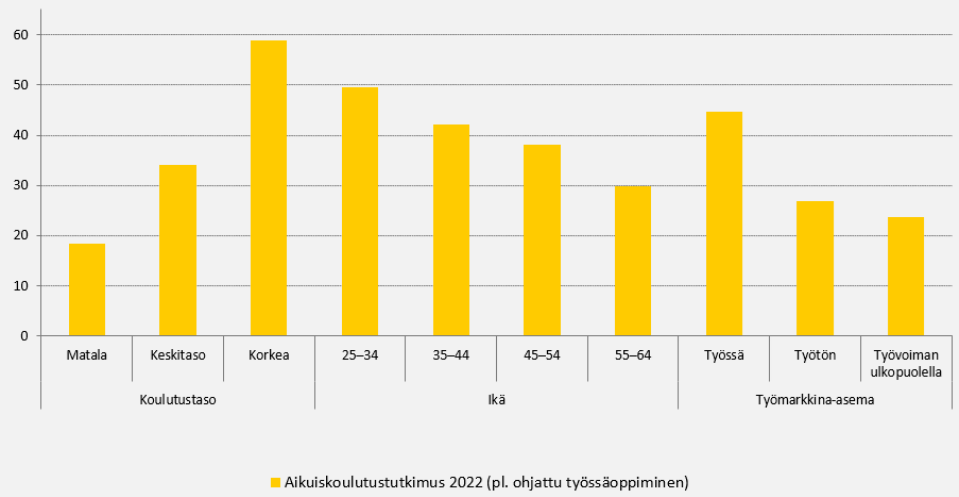

Huomautus: Työllisyyskomitean indikaattorityöryhmä sopi lokakuussa 2024 osaamistavoitteen seurantakehyksestä aikuiskoulutustutkimuksen perusteella niin, että toistaiseksi jätetään huomiotta ohjattu työssäoppiminen.
Lähde: Eurostat erityinen tietojen poiminta, aikuisten osallistuminen koulutukseen viimeisten 12 kuukauden aikana, ilman ohjattua työssäoppimista, aikuiskoulutustutkimus.

Kotitalouksien käytettävissä olevat reaalibruttotulot kasvoivat EU:ssa vuosina 2023 ja 2024, minkä ansiosta kotitalouksien ostovoima palautui ja ehkäistiin köyhyyden lisääntymistä. Kaiken kaikkiaan kotitalouksien reaalitulot kasvoivat BKT:tä nopeammin vuoden 2023 toisesta neljänneksestä alkaen, mikä käänsi kahden edellisen vuoden hidastuvan suuntauksen vastakkaiseksi. Itsenäisille ammatinharjoittajille maksettavat korvaukset ovat kasvaneet maltillisesti, mutta palkansaajakorvaukset kasvoivat nopeammin vuoden 2023 viimeisellä neljänneksellä ja vuoden 2024 ensimmäisellä neljänneksellä. Tämä enemmänkin kuin kompensoi verojen vaikutuksen, joka alkoi hidastaa tulojen kasvua vuoden 2023 lopussa vaikutettuaan myönteisesti edellisenä vuonna erityisesti väliaikaisten inflaatiotoimenpiteiden tuloksena. Nettososiaalietuuksilla oli jonkin verran myönteistä vaikutusta vuoden 2024 alkupuoliskolla.

Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten osuus pieneni hieman EU:ssa vuonna 2023, mikä johtui myös määrätietoisista politiikkatoimista, joilla pyrittiin lieventämään korkeiden elinkustannusten kielteisiä sosiaalisia vaikutuksia, mutta haasteita on edelleen ja alueiden välillä on huomattavia eroja. Noin joka viides ihminen oli kuitenkin edelleen köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa EU:ssa vuonna 2023 ja kokonaismäärä laski noin 1,6 miljoonalla vuoteen 2019 verrattuna (vuoden 2030 tavoite on vähintään 15 miljoonaa ihmistä vähemmän). Jäsenvaltioiden välillä ja sisällä sekä väestöryhmien välillä oli suuria eroja, ja köyhyysriski on suurempi lasten, ikääntyneiden, vammaisten henkilöiden, EU:n ulkopuolella syntyneiden ja romanien osalta. Vuoden 2023 tuloihin perustuvat Eurostatin alustavat arviot viittaavat siihen, että köyhyysriskiaste pysyi keskimäärin vakaana EU:ssa ja useimmissa jäsenvaltioissa. Työttömyys oli edelleen tärkein köyhyyden aiheuttaja, eivätkä sosiaalietuudet tavoittaneet kaikkia apua tarvitsevia kotitalouksia. Sosiaalisten tulonsiirtojen (eläkkeitä lukuun ottamatta) vaikutus köyhyyden vähentämiseen heikkeni hieman vuonna 2023, ja jäsenvaltioiden välillä oli jonkin verran

eroja, ja onkin edelleen tärkeää vahvistaa toimia riittävän toimeentulotuen ja kattavuuden varmistamiseksi. Viime vuosien parannuksista huolimatta käytännössä missään jäsenvaltiossa vähimmäistoimeentulotuki ei yleensä riitä nostamaan ihmisiä pois köyhyydestä. Tähän haasteeseen vastaamiseksi on tärkeää panna täytäntöön neuvoston suositus vähimmäistoimeentulosta aktiivisen osallisuuden varmistamiseksi kaikissa jäsenvaltioissa[32]. Energiaköyhyys (mitattuna niiden ihmisten osuutena, jotka eivät pysty pitämään kotiaan riittävän lämpimänä) lisääntyi EU:ssa vuonna 2023 toisena peräkkäisenä vuonna. Se, että osuus lisääntyi vähemmän kuin vuonna 2022, kun taas hintakriisi oli merkittävästi suurempi talvella 2022 kuin talvella 2021, viittaa siihen, että EU:n ja sen jäsenvaltioiden hyväksymät poikkeukselliset tukitoimenpiteet lievensivät vaikutuksia tehokkaasti. Uudistusten ja investointien tulonjakovaikutusten arviointi on erityisen tärkeää, jotta voidaan ottaa huomioon niiden vaikutukset köyhyysriskiin ja tuloeroihin ja saada etukäteen tietoa päätöksenteon tueksi.

Köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste vaihtelee merkittävästi ikäryhmittäin niin, että lapset ovat usein suurimmassa vaarassa, ja riski kohdistuu myös työssäkäyviin.

Köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste koko väestön osalta ja ikäryhmissä alle ja yli 18-vuotiaat; työssäkäyvien köyhyysaste (18+) (%)

Yksi viidestä henkilöstä ja **joka neljäs lapsi** EU:ssa oli vuonna 2023 **köyhyys- tai syrjäyty-misvaarassa**

Yksi 12:sta työnteki-jästä oli **köyhyys-vaarassa** EU:ssa vuonna 2023

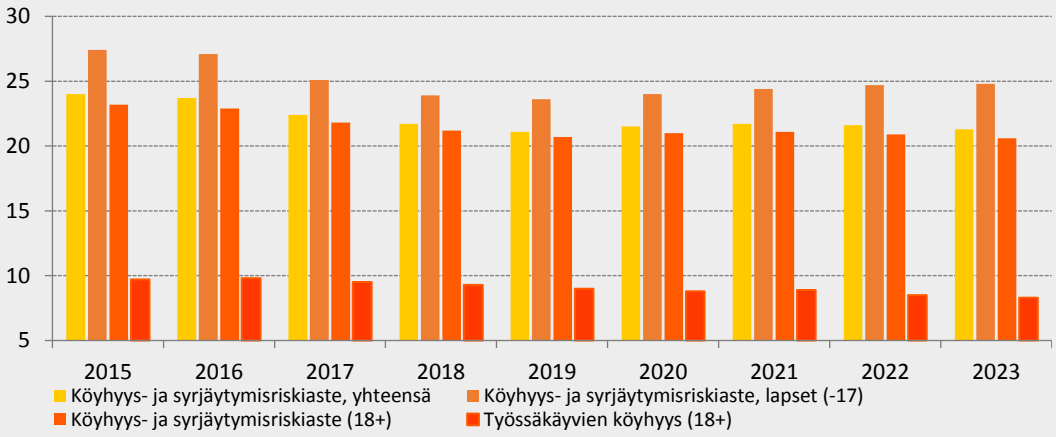

Huomautus: Katkos aikasarjassa vuonna 2020. Arvioidut arvot vuosina 2015–2019 työssäkäyvien (vähintään 18-vuotiaat) köyhyysriskin osalta
Lähde: Eurostat [ilc_peps01n], [ilc_li02], [ilc_li04], EU-SILC.

Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien lasten osuus pysyi EU:ssa jokseenkin vakaana ja heidän määränsä väheni hieman vuonna 2023, kun taas vammaisten henkilöiden tilanne heikkeni entisestään. Tänä vuonna ensimmäistä kertaa covid-19-pandemian jälkeen köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien lasten määrä väheni hieman EU:ssa (19,9 miljoonaa verrattuna noin 20 miljoonaan vuonna 2022). Lähes joka neljäs lapsi EU:ssa on edelleen köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa, ja kokonaismäärä on kasvanut 0,6 miljoonalla vuoteen 2019 verrattuna, minkä vuoksi EU:n vuoden 2030 tavoite vähentää määrää vähintään viidellä miljoonalla on siirtynyt kauemmas. Lasten auttaminen pois köyhyydestä ja sosiaalisesti syrjäytyneestä elämäntilanteesta on ratkaisevan tärkeää, jotta he voivat myöhemmin toteuttaa koko potentiaaliaan yhteiskunnassa ja työmarkkinoilla ja jotta katkaistaan ylisukupolvinen

[32] Neuvoston suositus riittävästä vähimmäistoimeentulosta aktiivisen osallisuuden varmistamiseksi (2023/C 41/01).

köyhyyden kierre. Eurooppalaisen lapsitakuun[33] täytäntöönpano kaikissa jäsenvaltioissa on tässä avainasemassa. Myös vammaisten henkilöiden köyhyys- tai syrjäytymisvaara on edelleen suuri. Tämän ryhmän köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste (28,8 prosenttia vuonna 2023) oli 10,8 prosenttiyksikköä korkeampi kuin muun väestön vuonna 2023. Vammaisten ja vammattomien henkilöiden työllisyysasteiden edelleen suuri ero ja vammaisten henkilöiden suurempi todennäköisyys keskeyttää koulunkäynti varhain ovat tiiviisti yhteydessä heidän suurempaan köyhyysvaaraansa.

Köyhyydessä elävien kotitalouksien käytettävissä olevista tuloista merkittävä osa on sidottu asumismenoihin, ja jäsenvaltioiden välillä on suuria eroja

Asumiskustannusten osuus kotitalouksien käytettävissä olevista tuloista, 2023 (%)

Vuonna 2023 **yli kolmasosassa jäsenvaltioista** kotitaloudet käyttivät **noin viidesosan tai enemmän käytettävissä olevista tuloistaan asumiskustannuksiin**

Köyhyysvaarassa olevat kotitaloudet kärsivät kaksi kertaa muita yleisemmin kohtuuttomasta asumismenorasituksesta lähes kaikissa jäsenvaltioissa

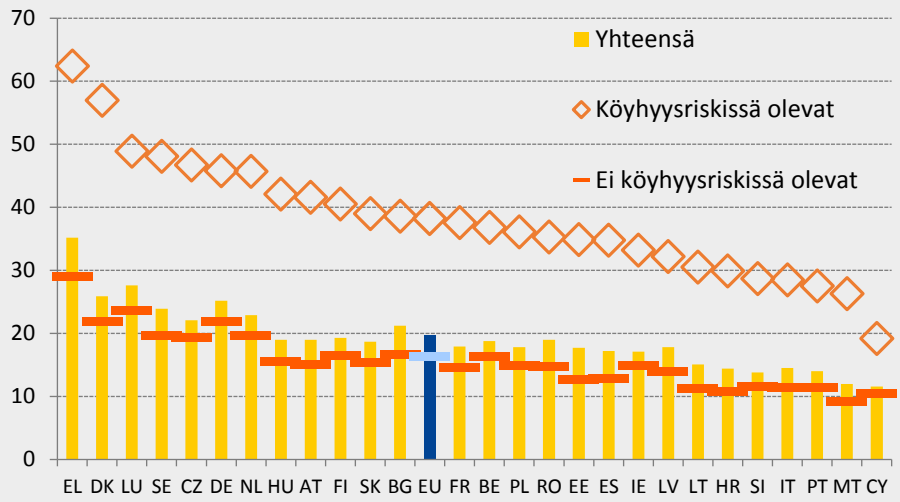

Lähde: Eurostat [ilc_mded01].

Laadukkaan sosiaalisen asuntotuotannon tai asumistuen saatavuus sitä tarvitseville on EU:n keskeinen painopiste. Asuntojen saatavuus suojaa merkittävästi köyhyys- tai syrjäytymisvaaralta ja määrittää koulutus- ja työllistymismahdollisuuksia. Samalla se vaikuttaa työhön liittyvään liikkuvuuteen jäsenvaltioissa ja EU:n sisämarkkinoilla. Asumiskustannukset rasittavat EU:n kotitalouksien budjetteja ja vaikuttavat erityisen voimakkaasti niihin, jotka ovat jo köyhyysvaarassa. Lähes puolet EU:n kotitalouksista piti asumiskustannuksia taloudellisena rasitteena vuonna 2023. Jopa 8,9 prosenttia EU:n väestöstä asui kotitaloudessa, jossa asumisen kokonaiskustannukset olivat yli 40 prosenttia kotitalouden käytettävissä olevista kokonaistuloista, jolloin kyseessä on kohtuuton asumismenorasitus. Tämä osuus oli 33,5 prosenttia jo köyhyysvaarassa olevien osalta. Vuokrat ja kiinteistöjen hinnat nousivat tulojen kasvua nopeammin, mikä heikensi asuntojen kohtuuhintaisuutta erityisesti suurissa EU:n kaupungeissa. Monissa maissa sosiaalinen asuntotarjonta ei myöskään riitä kattamaan tarpeita, sillä asuntokanta vähenee ja jonot ovat pitkiä. Suurimmat sosiaaliseen asuntotuotantoon tehtävien investointien esteet liittyvät rakennusalan yleisiin esteisiin, kuten lupamenettelyihin ja maankäyttöön, budjettirajoituksiin sekä rahoituksen ja ammattitaitoisen työvoiman saatavuuteen. Mitä tulee asuntojen

[33] Neuvoston suositus (EU) 2021/1004, annettu 14 päivänä kesäkuuta 2021, eurooppalaisen lapsitakuun perustamisesta (EUVL L 223, 22.6.2021, s. 14).

saatavuuden äärimmäiseen haasteeseen eli asunnottomuuteen, kohonneet elinkustannukset pahensivat myös sitä entisestään. Yli neljännes köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevista 30–54-vuotiaista raportoi asunnon vuokraamiseen liittyvistä vaikeuksista viimeisten 12 kuukauden aikana. Jäsenvaltiot ovat jo toteuttaneet erilaisia sääntelyyn liittyviä ja muita uudistuksia sekä investointiohjelmia asumisen kohtuuhintaisuuden tukemiseksi ja sosiaalisen asuntokantansa kasvattamiseksi. EU:n varoilla voidaan tukea näiden uudistusten ja investointien toteuttamista.

Pitkäaikaishoidon kustannusten ennustetaan kasvavan edelleen, kun taas eläkkeiden korvausasteen odotetaan pienenevän

Pitkäaikaishoidon itse maksettavaksi jäävät kustannukset ylittivät hoitoa tarvitsevien henkilöiden käytettävissä olevat mediaanitulot joka viidennessä EU:n jäsenvaltiossa.

Eläkkeiden korvausasteen odotettu pieneneminen todennäköisesti pahentaa korkeiden pitkäaikaishoitokustannusten aiheuttamaa rasitetta.

Eläkkeiden teoreettiset korvausasteet (netto), 2022, 2062 (miehet, prosenttiyksikköä); Pitkäaikaisen kotihoidon itse maksettavaksi jäävät kustannukset (osuutena käytettävissä olevista mediaanituloista) (%)

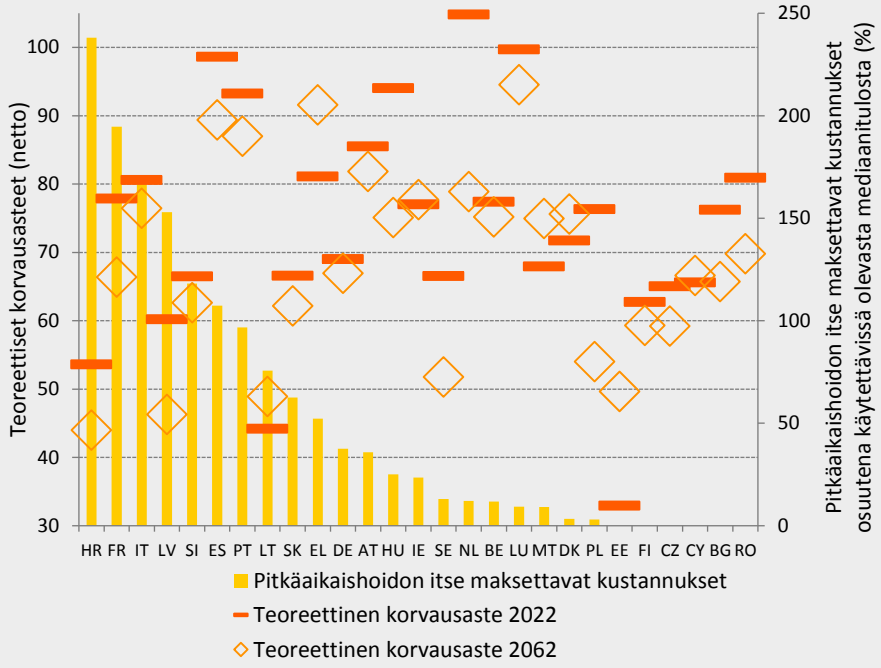

Huomautus: Teoreettinen korvausaste laskettuna 40 vuoden työuralle, joka päättyy eläkeikään, keskimääräiset ansiot, vuosina 2022 ja 2062. Pitkäaikaishoidon itse maksettavaksi jäävät kustannukset on laskettu henkilöille, joilla on vakavia tarpeita, julkisen tuen jälkeen. Yksityiskohtaiset tiedot menetelmistä pilaria käsittelevässä tekstilaatikossa 7 olevaan kaavioon liittyvissä huomautuksissa.
Lähde: Komission omat laskelmat, jotka perustuvat OECD:n ja jäsenvaltioiden tietoihin. Eläkkeiden riittävyyttä koskeva vuoden 2024 raportti ja OECD:n analyysi, joka perustuu pitkäaikaishoitoa koskevaan OECD:n kyselyyn, SHARE (kyselykierros 8, 2019, paitsi PT, jossa viitataan kyselykierrokseen 6, 2015) ja TILDA (kyselykierros 3, 2015).

Sosiaalisen suojelun järjestelmien nykyaikaistamisella voidaan edistää osallistavaa talouskasvua, johon liittyvät riittävät ja kestävät sosiaalinen suojelu ja sosiaalipalvelut. Vaikka viime vuosina on tapahtunut joitakin parannuksia, sosiaalisen suojelun saatavuus on edelleen hyvin erilaista eri jäsenvaltioissa. Sosiaalisen suojelun saatavuudesta työntekijöiden ja itsenäisten ammatinharjoittajien kannalta vuonna 2019 annetun neuvoston suosituksen[34] täytäntöönpanoa olisi tehostettava, jotta voidaan vastata jatkuviin rakenteellisiin haasteisiin. Tässä yhteydessä on tärkeää varmistaa, että sosiaalisen suojelun saatavuus on avointa ja

[34] Neuvoston suositus, annettu 8 päivänä marraskuuta 2019, sosiaalisen suojelun saatavuudesta työntekijöiden ja itsenäisten ammatinharjoittajien kannalta (2019/C 387/01).

yksinkertaista. Digitaaliset ratkaisut voivat osaltaan parantaa sosiaalisen suojelun saatavuuteen liittyvää avoimuutta, tehokkuutta ja vaikuttavuutta, mutta on syytä torjua kasvavaa riskiä digitaalisesta kahtiajaosta. Ikääntyvässä yhteiskunnassa eläkkeiden ja pitkäaikaishoidon riittävyyden ja julkistaloudellisen kestävyyden varmistaminen edellyttää kattavaa politiikkayhdistelmää, johon kuuluvat investoinnit aktiivisena ja terveenä ikääntymiseen, työelämän pidentäminen sekä mukautettujen ja joustavien työjärjestelyjen tukeminen tehokkaiden ja vaikuttavien eläke- ja pitkäaikaishoitojärjestelmien rinnalla. Myös sosioekonominen eriarvoisuus ja epätyypillisten työmuotojen lisääntyminen kasvattavat haasteita elinajanodotteen pidentyessä. Eläkkeiden korvausasteen[35] ennustetaan pienenevän seuraavien neljän vuosikymmenen aikana, mutta pitkäaikaishoidon tarpeen odotetaan kasvavan. Riittävät eläkkeet ovat enenevässä määrin riippuvaisia pidemmistä työurista. Samaan aikaan pienemmät eläkkeet vaikeuttaisivat myös pitkäaikaishoidon itse maksettavaksi jäävien menojen kattamista. Nämä menot saattavat olla erittäin suuria henkilöille, joilla on vakavia hoitotarpeita, ja EU-maiden välillä on suuria eroja. Pidemmällä aikavälillä väestörakenteen kehityksen odotetaan johtavan siihen, että pitkäaikaishoitoa mahdollisesti tarvitsevien ihmisten määrä kasvaa 6,6 miljoonalla vuoteen 2050 mennessä[36], mikä pahentaa nykyisiä pitkäaikaishoidon saatavuuteen, kohtuuhintaisuuteen ja laatuun liittyviä rakenteellisia haasteita. Tähän liittyen kohtuuhintaisen ja laadukkaan pitkäaikaishoidon saatavuudesta annetussa neuvoston suosituksessa[37] jäsenvaltioita pyydetään varmistamaan riittävät pitkäaikaishoitopalvelut sekä laadukkaat työpaikat ja oikeudenmukaiset työolot hoiva-alalla, vastaamaan työntekijöiden osaamistarpeisiin ja tukemaan samalla omaishoitajia. Eläkkeiden riittävyydestä kesäkuussa 2024 annetuissa neuvoston päätelmissä[38] vahvistetaan tarve jatkaa lisäuudistuksia muun muassa parantamalla työmarkkinoille osallistumista, sosiaalisen suojelun järjestelmien saatavuutta ja niitä koskevia maksuja kaikille, sekä parantamalla laadukkaan ja kohtuuhintaisen terveydenhuollon ja pitkäaikaishoidon saatavuutta. Lisäksi ikääntymisestä johtuvista julkisen talouden kestävyyteen liittyvistä haasteista annetuissa neuvoston päätelmissä[39] vahvistetaan tarve puuttua edelleen ikääntymisestä aiheutuviin taloudellisiin ja julkistaloudellisiin seurauksiin muun muassa tervehdyttämällä julkista taloutta, lisäämällä tuottavuutta ja osallistumis- ja työllisyysastetta sekä mukauttamalla eläke-, terveydenhuolto- ja pitkäaikaishoitojärjestelmiä mainittuihin haasteisiin.

Hyvin toimivat työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu ja työehtosopimusneuvottelut ovat keskeisiä keinoja työolojen parantamiseksi ja työvoimapulan lieventämiseksi. Komissio, puheenjohtajavaltio Belgia ja eri toimialoja edustavat työmarkkinaosapuolet allekirjoittivat Val Duchessen työmarkkinaosapuolten huippukokouksessa 31. tammikuuta 2024 kolmikantajulistuksen työmarkkinaosapuolten tuloksekkaan vuoropuhelun puolesta. Julistuksella[40] uudistetaan sitoumus vahvistaa työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua EU:n tasolla ja yhdistää voimat, kun on vastattava talouden ja työmarkkinoiden keskeisiin haasteisiin. Kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden kanssa käytävä säännöllinen

[35] Teoreettiset korvausasteet mittaavat sitä, miten eläkkeensaajan eläketulot ensimmäisenä eläkkeelle jäämisen jälkeisenä vuonna vertautuvat heidän ansioihinsa välittömästi ennen eläkkeelle siirtymistä.
[36] Perusskenaariosta tehtyjen ennusteiden mukaan. Ks.: Euroopan komission ECFIN-pääosasto, 2024 ageing report – Economic & budgetary projections for the EU Member States (2022–2070), Euroopan unionin julkaisutoimisto.
[37] 2022/C 476/01.
[38] Neuvoston päätelmät eläkkeiden riittävyydestä, 20.6.2024, 11398/24.
[39] Neuvoston päätelmät, 14.5.2024, 9159/24.
[40] Ks. Kolmikantajulistus Euroopan työmarkkinaosapuolten tuloksekkaan vuoropuhelun puolesta.

vuoropuhelu ja niiden kuuleminen on myös olennaisen tärkeää vaikuttavan ja osallistavan politiikan toteuttamiseksi. Kuten Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin tulevaisuudesta vuonna 2024 annetussa La Hulpen julistuksessa todetaan, kansalaisyhteiskunnalla on keskeinen rooli sosiaalisen syrjäytymisen ja eriarvoisuuden torjunnassa sekä aliedustettuja ja haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä koskevassa toimintapolitiikassa. EU:n tasolla työmarkkinaosapuolet ja kansalaisyhteiskunnan organisaatiot osallistuvat aktiivisesti eurooppalaiseen ohjausjaksoon, ja niiden kanssa vaihdetaan säännöllisesti näkemyksiä ja käydään erityisen merkityksellisiin aloihin liittyviä temaattisia keskusteluja.

Jäsenvaltioiden olisi toteutettava toimia voidakseen puuttua tässä yhteisessä työllisyysraportissa yksilöityihin työllisyys- ja sosiaalipolitiikan haasteisiin ja osaamiseen liittyviin haasteisiin. Niiden olisi erityisesti – työllisyyden suuntaviivojen mukaisesti –

- parannettava aikuisten täydennys- ja uudelleenkoulutusta kilpailukyvyn varmistamiseksi, puututtava työvoimapulaan ja osaamisvajeeseen, mukauduttava työmarkkinoiden muuttuvaan tilanteeseen ja muuttuviin näkymiin sekä edistettävä vihreää ja digitaalista siirtymää muun muassa hyödyntämällä osaamista koskevan tiedon hankkimiseen tarkoitettuja välineitä, vahvistettava yksilöllisten koulutusoikeuksien, kuten henkilökohtaisten oppimistilien, tarjoamista sekä edistettävä pienten osaamiskokonaisuuksien kehittämistä, toteuttamista ja tunnustamista henkilökohtaisista oppimistileistä sekä eurooppalaisesta lähestymistavasta pieniin osaamiskokonaisuuksiin annettujen neuvoston suositusten mukaisesti.
- vahvistettava aktiivista työvoimapolitiikkaa sekä parannettava julkisten työvoimapalvelujen valmiuksia ja vaikuttavuutta muun muassa investoimalla digitaaliseen infrastruktuuriin ja digitaalisiin palveluihin, parempaan uraohjaukseen, neuvontapalveluihin, osaamisen seurantaan ja henkilöstön riittävään koulutukseen, jotta voidaan edistää laadukkaiden työpaikkojen luomista ja siirtymistä työpaikasta toiseen.
- edistettävä kansallisen lainsäädännön ja kansallisten käytäntöjen mukaisesti ja työmarkkinaosapuolten roolia ja itsemääräämisoikeutta täysimääräisesti kunnioittaen palkkakehitystä, joka lieventää erityisesti matalapalkkaisten työntekijöiden ostovoiman menetystä, samalla kun edistetään ylöspäin suuntautuvaa sosiaalista lähentymistä ottaen huomioon tuottavuuden kehitys, laadukkaiden työpaikkojen luominen ja kilpailukyvyn turvaaminen.
- varmistettava, että käytettävissä on tukijärjestelyjä, jotka on suunniteltu siten, että turvataan henkilöpääoman säilyminen ja kehitetään sitä edelleen täydennys- ja uudelleenkoulutuksen avulla, jotta tuetaan mahdollisesti tarvittavia oikeudenmukaisia rakenneuudistusprosesseja, helpotetaan työpaikasta toiseen siirtymistä ja edistetään talouden nykyaikaistamista.
- tuettava niitä työntekijöitä ja kotitalouksia, erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia, joihin ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja uusi vihreä ja digitaalinen teknologia vaikuttaa taloudellisesti ja sosiaalisesti eniten, muun muassa toteuttamalla tehokkaita koulutustoimenpiteitä, tarjoamalla tehokkaita työvoimapalveluja, hyvin suunniteltuja, kohdennettuja ja aikasidonnaisia työllisyysohjelmia ja työhönotto- ja siirtymäkannustimia sekä riittävä toimeentuloturva, johon sovelletaan aktiivista osallisuutta koskevaa lähestymistapaa, ja edistämällä yrittäjyyttä oikeudenmukaisesta siirtymisestä ilmastoneutraaliuteen annetun neuvoston suosituksen mukaisesti.

- edistettävä liikkuvuutta EU:ssa ja harkittava ammattitaitoisten työntekijöiden houkuttelemista kolmansista maista. Lisäksi olisi varmistettava työntekijöiden oikeuksien ja sosiaalisten oikeuksien kunnioittaminen ja täytäntöönpano ja ohjattava EU:hun laillisten muuttoväylien kautta saapuvia kolmansien maiden kansalaisia ammatteihin, joissa on pulaa työntekijöistä. Tätä olisi tuettava tehokkaalla kotouttamispolitiikalla, jossa noudatetaan periaatetta unionissa jo olevien osaajien hyödyntämisestä.
- mukautettava työmarkkinoiden sääntelyä sekä vero- ja etuusjärjestelmiä, jotta voidaan vähentää työmarkkinoiden segmentoitumista ja sukupuolten välisiä eroja ja edistää laadukkaiden työpaikkojen luomista, muun muassa pienentämällä mahdollisesti verokiilaa erityisesti pienituloisten osalta niin, ettei estetä siirtymistä korkeapalkkaisempiin työpaikkoihin, ja siirtämällä painopiste työn verotuksesta ympäristöveroihin.
- varmistettava terveellinen, turvallinen ja asianmukainen työympäristö.
- edistettävä työehtosopimusneuvotteluja sekä työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua – työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun vahvistamisesta annetun neuvoston suosituksen mukaisesti – ja oikea-aikaista ja tarkoituksenmukaista osallistumista EU:n ja kansallisen tason päätöksentekoon, myös jäsenvaltioiden elpymis- ja palautumissuunnitelmien täytäntöönpanon sekä eurooppalaisen ohjausjakson yhteydessä.
- parannettava nuorten työmarkkinanäkymiä muun muassa edistämällä osallistavaa ja korkealaatuista ammatillista koulutusta ja korkea-asteen koulutusta sekä tarjoamalla kohdennettua työllisyyspalvelutukea (johon sisältyy mentorointia, ohjausta ja neuvontaa) ja laadukasta oppisopimuskoulutusta ja harjoittelua vahvistetun nuorisotakuun mukaisesti.
- tuettava korkea-asteen koulutuksen tasapuolisuutta, laatua ja työmarkkinarelevanssia sekä tutkintojen automaattista tunnustamista, jotta voidaan puuttua osaamisvajeeseen ja kysynnän ja tarjonnan epätasapainoon muun muassa lisäämällä tutkinnon suorittaneiden määrää joillakin STEM-aloilla, kaventamalla sukupuolten välisiä eroja ja antamalla yliopistoille mahdollisuus ryhtyä muutostoimijoiksi vihreässä ja digitaalisessa siirtymässä.
- varmistettava syrjimättömyys, edistettävä sukupuolten tasa-arvoa ja parannettava tasa-arvonäkökohtien huomioon ottamista sekä lisättävä naisten ja huono-osaisten ryhmien osallistumista työmarkkinoille edistämällä yhtäläisiä mahdollisuuksia ja urakehitystä, varmistamalla samapalkkaisuus ja palkkarakenteiden läpinäkyvyys sekä edistämällä työ-, perhe- ja yksityiselämän yhteensovittamista muun muassa varmistamalla kohtuuhintaisten ja korkealaatuisten hoivapalvelujen (varhaiskasvatus- ja pitkäaikaishoitopalvelujen) saatavuus sekä mahdollistamalla vanhemmille ja muille henkilöille, joilla on epävirallisia hoivavelvoitteita, perhevapaat ja joustavat työjärjestelyt eurooppalaisen hoito- ja hoivastrategian mukaisesti.
- edistettävä lasten yhtäläisiä mahdollisuuksia yleisesti esiintyvän lapsiköyhyyden torjumiseksi sekä hyödynnettävä EU:n tarjoamia ja kansallisia resursseja parhaalla mahdollisella tavalla, vauhditettava eurooppalaisen lapsitakuun täytäntöönpanoa muun muassa tarjoamalla kohtuuhintaista ja laadukasta varhaiskasvatusta ja puuttumalla koulunkäynnin varhaiseen keskeyttämiseen ja opettajapulaan, tuettava huono-osaisista ryhmistä ja syrjäisiltä alueilta tulevien lasten ja nuorten pääsyä laadukkaaseen koulutukseen ja parannettava heidän oppimistuloksiaan sekä edistettävä koulutusta kaikilla koulutustasoilla.

- toteutettava kattavia toimenpiteitä, joilla parannetaan oppilaiden perustaitoja ja laajemmin avaintaitojen (mukaan lukien monialaiset taidot) kehittämistä ja puututaan rakenteellisiin haasteisiin, jotka liittyvät koulutusjärjestelmien suorituskykyyn ja tasapuolisuuteen, muun muassa tehokkailla opetus-, oppimis- ja arviointitavoilla, tukemalla kouluttajien ja koulunjohtajien ammatillisia käytäntöjä, edistämällä tukevia oppimisympäristöjä, tarjoamalla kohdennettua tukea huono-osaisilla alueilla oleville kouluille ja huono-osaisille oppijoille sekä puuttumalla opettajapulaan ja lisäämällä opettajan ammatin houkuttelevuutta (myös luomalla houkuttelevia urakehyksiä, tukemalla kouluttajia koko uran ajan ja tukemalla riittävästi opettajia epäsuotuisilla alueilla, maaseutualueilla ja syrjäisillä alueilla).
- edistettävä oppilaiden ja kaikenikäisten aikuisten digitaitoja, vahvistettava kriittistä ajattelua ja medialukutaitoa ja lisättävä digitaalista osaamisreserviä työmarkkinoilla kehittämällä digitaalisia koulutusekosysteemejä, joiden tukena ovat keskeiset mahdollistavat tekijät, kuten koulujen nopeat yhteydet, laitteet ja opettajien koulutus, sekä tuettava instituutioita digitalisaatioon liittyvällä tietotaidolla keskittyen erityisesti osallistamiseen ja digitaalisen kahtiajaon vähentämiseen.
- varmistettava riittävä ja kestävä sosiaalinen suojelu kaikille sosiaalisen suojelun saatavuudesta annetun neuvoston suosituksen mukaisesti, parannettava niiden suojelua, jotka eivät kuulu riittävän suojelun piiriin, kuten epätyypillisissä työsuhteissa olevat, myös alustatyötä tekevät, työntekijät sekä itsenäiset ammatinharjoittajat, parannettava etuuksien riittävyyttä, oikeuksien siirrettävyyttä ja laadukkaiden palvelujen saatavuutta turvaten samalla julkisen talouden kestävyys sekä tuettava tehokkaasti työkykyisten työmarkkinoille integroitumista.
- kehitettävä ja vahvistettava vähimmäistoimeentulojärjestelmiä, jotta ne tarjoavat riittävästi tukea ja jotta niissä noudatetaan aktiivisen osallisuuden lähestymistapaa, riittävästä vähimmäistoimeentulosta aktiivisen osallisuuden varmistamiseksi annetun neuvoston suosituksen mukaisesti sekä edistettävä peruspalvelujen, kuten energian, saatavuutta erityisesti pienituloisten ja haavoittuvassa asemassa olevien kotitalouksien osalta.
- arvioitava investointien ja uudistusten tulonjakovaikutuksia eri väestöryhmien tuloihin jäsenvaltioiden politiikkojen jakaumavaikutusten parempaa arviointia koskevan tiedonannon mukaisesti.
- tarjottava kaikille köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa oleville lapsille maksuton ja tosiasiallinen mahdollisuus terveydenhuoltoon, varhaiskasvatukseen, yleissivistävään ja ammatilliseen koulutukseen ja kouluissa tapahtuvaan lisätoimintaan sekä taattava heille terveellisen ravinnon ja asianmukaisen asunnon saatavuus eurooppalaisen lapsitakuun ja siihen liittyvien kansallisten toimintasuunnitelmien mukaisesti.
- tuettava laadukkaiden ja kohtuuhintaisten asuntojen, sosiaalisen asuntotuotannon asuntojen ja asumistuen saantia tarpeen mukaan, käsiteltävä asunnottomuutta köyhyyden äärimmäisenä muotona sekä edistettävä asuinrakennusten ja sosiaalisen asuntotuotannon asuntojen kunnostusta sekä integroituja sosiaalipalveluja.
- investoitava terveydenhuoltojärjestelmän kapasiteettiin, myös ennaltaehkäisyyn, perusterveydenhuoltoon, julkisen terveydenhuoltojärjestelmän kapasiteettiin, hoidon koordinointiin, terveydenhuollon työntekijöihin sekä sähköisten terveyspalvelujen ja tekoälyn käyttöön, alennettava tarvittaessa käyttäjien maksettavaksi tulevia maksuja, parannettava terveydenhuollon kattavuutta ja edistettävä terveydenhuollon työntekijöiden työolojen parantamista sekä täydennys- ja uudelleenkoulutusta.

- vahvistettava laadukkaiden, kohtuuhintaisten ja kestävien pitkäaikaishoitopalvelujen tarjoamista kohtuuhintaisen ja laadukkaan pitkäaikaishoidon saatavuudesta annetun neuvoston suosituksen mukaisesti.
- varmistettava osallistavat ja kestävät eläkejärjestelmät, jotka mahdollistavat riittävät tulot vanhuusiän aikana ja sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden.

Jäsenvaltioita tuetaan EU:n rahoituksella, jotta ne lisäisivät politiikkatoimia näillä aloilla. Tukikelpoisiin investointeihin ja uudistuksiin voi saada tukea muun muassa ESR+:stä, EAKR:stä, oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta, teknisen tuen välineestä ja elpymis- ja palautumistukivälineestä.

LUKU 1. KATSAUS TYÖMARKKINOIDEN JA SOSIAALIPOLIITTISIIN KEHITYSSUUNTAUKSIIN, VUODEKSI 2030 ASETETTUJEN TAVOITTEIDEN EDISTYMINEN JA KESKEISET SOSIAALISTA LÄHENTYMISTÄ KOSKEVAT HORISONTAALISET HAVAINNOT

1.1 Keskeiset kehityssuuntaukset työmarkkinoilla

Vuoden 2023 haastavasta talousympäristöstä huolimatta EU:n työllisyys kasvoi edelleen voimakkaasti useimmilla aloilla, joskin hitaammin kuin edellisenä vuonna, jolloin kasvu oli poikkeuksellista. Työllisyys kasvoi: työmarkkinoille tuli 2,4 miljoonaa uutta työntekijää ja työntekijöiden kokonaismäärä on 217,5 miljoonaa. Tässä tilanteessa työllisyysaste (20–64-vuotiaat[41]) saavutti uuden ennätyksellisen korkean 75,3 prosentin tason ja nousi edelleen 75,8 prosenttiin vuoden 2024 toisella neljänneksellä. Vuotuinen 1,1 prosentin kasvuvauhti merkitsee paluuta covid-19-pandemiaa edeltäneisiin (2013–2019) keskiarvoihin pandemian jälkeisen nopean elpymisen jälkeen vuonna 2022 (+ 2,3 prosenttia). Työllisyys kasvoi suhteellisen tasapainoisesti eri aloilla, ja kasvu oli useimmilla aloilla 0,9–1,7 prosenttia muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Tieto- ja viestintätekniikka-alan työllisyys kasvoi 4,3 prosenttia, missä tulee esiin alan vahva pitkän aikavälin suuntaus ja meneillään oleva digitaalinen siirtymä. Sitä vastoin teollisuuden työllisyys pysyi suurin piirtein ennallaan (+ 0,1 prosenttia). Maataloussektorilla työllisyys supistui jyrkimmin (1,9 prosenttia) pitkän aikavälin suuntauksen mukaisesti. Majoitus- ja ravitsemisala menetti lähes 18 prosenttia työntekijöistään covid-19-kriisin aikana, mutta vuonna 2023 alan työllisyys kasvoi 5,6 prosenttia ja ylitti siten ensimmäistä kertaa pandemiaa edeltäneen työllisyyshuipun. Rakennusala puolestaan ei ole vielä täysin elpynyt finanssikriisiä edeltäneelle tasolle siitä huolimatta, että asuntojen peruskorjauksiin ja vihreän siirtymän edellyttämiin perusparannuksiin on kiinnitetty enemmän huomiota. Työllisyyden kasvun ennustetaan olevan 0,8 prosenttia vuonna 2024, 0,6 prosenttia vuonna 2025 ja 0,5 prosenttia vuonna 2026[42].

[41] Luvussa 1 käytetään aina 20–64-vuotiaiden ikäryhmää työllisyysastetta koskevassa indikaattorissa, ellei toisin mainita.

[42] Perustuu asiakirjaan European Commission Autumn Forecast 2024, 15.11.2024.

Kaavio 1.1.1: Työllisyyden kasvua vuonna 2023 vauhditti työvoiman kasvu, jonka kärjessä olivat koulutetut ja ikääntyneet työntekijät

Työllisyyden kasvu (15–64-vuotiaat) eriteltynä työvoiman kasvun ja työttömyyden vähenemisen sekä ikäryhmien ja koulutustason mukaan

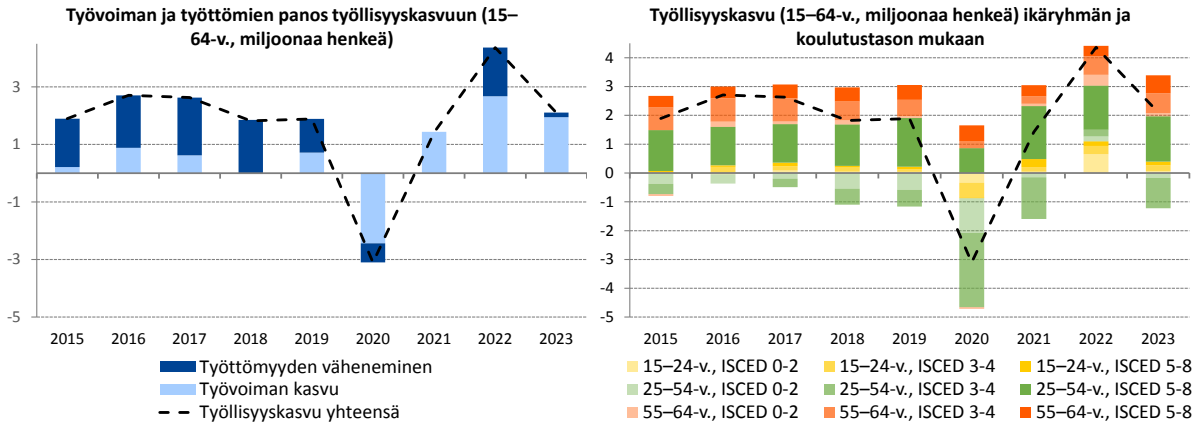

Lähde: Eurostatin tietoihin [lfsa_agan], [lfsa_ugan], [lfsa_egaed] perustuvat omat laskelmat.

Historiallisen alhaisen työttömyyden ja vähenevän työikäisen väestön vuoksi työllisyys kasvoi pääasiassa siksi, että työvoima kasvoi, ja tässä suuressa osuudessa olivat kolmansien maiden kansalaiset ja ikääntyneet työntekijät. EU:n työttömyysaste[43] oli ennätyksellisen alhainen vuonna 2022 ja laski 0,1 prosenttiyksikköä vuonna 2023 eli 6,1 prosenttiin ja oli 5,9 prosenttia syyskuussa 2024. Työttömyyden väheneminen oli tärkein työllisyyskasvun vauhdittaja ennen covid-19-pandemiaa (2015–2019), mutta alhaisen työttömyysasteen vuoksi painopiste on siirtynyt ja työvoiman kasvusta on tullut nykyisen ja tulevan työllisyyskasvun tärkein lähde. Vuonna 2023 noin 92 prosenttia 15–64-vuotiaiden työllisyyden kasvusta selittyi työvoiman kasvulla (eli alle 8 prosenttia johtui työttömyyden vähenemisestä). Kasvu johtui suurelta osin parhaassa työiässä (25–54-vuotiaat) olevista korkea-asteen tutkinnon suorittaneita työntekijöistä, joista monet ovat kolmansien maiden kansalaisia, sekä ikääntyneistä työntekijöistä (55–64-vuotiaat), joilla on toisen asteen tai korkea-asteen koulutus (ks. kaavio 1.1.1). Tämä vastaa ammatillistumisen lisääntymistä ja työpaikkojen asteittaista uudelleenkohdentamista korkean osaamistason ammatteihin. Samaan aikaan jäsenvaltioiden sisällä on edelleen merkittäviä alueellisia eroja, ja syrjäisimpien alueiden ja monien maaseutualueiden työllisyysaste on jatkuvasti alhaisempi.

Aliedustettujen ryhmien työmarkkinatulokset ovat parantuneet tasaisesti, mutta parantamisen varaa on edelleen huomattavasti. Ikääntyneiden, nuorten ja matalan osaamistason työntekijöiden sekä naisten, kolmansien maiden kansalaisten ja vammaisten henkilöiden työllisyysaste ja työvoimaosuus (15–64-vuotiaat) ovat edelleen selvästi alle EU:n keskiarvon (75,3 prosenttia ja 75,0 prosenttia vuonna 2023). Lisäksi nuorten, matalan osaamistason työntekijöiden ja kolmansien maiden kansalaisten työttömyysaste on noin kaksinkertainen EU:n keskiarvoon verrattuna. Parannuksia on kuitenkin havaittavissa lähes kaikissa ryhmissä. Ikäryhmä 55–64-vuotiaat kasvoi nopeammin kuin mikään muu ikäryhmä kahden viime vuosikymmenen aikana, ja sen työvoimaosuus kasvoi nopeasti ja oli 67,0 prosenttia vuonna 2023, minkä taustalla oli osittain elinajanodotteen nousu, terveydenhuollon paraneminen ja eläkeiän kohoaminen. Ryhmän työllisyysaste nousi 63,9 prosenttiin vuonna 2023, ja sen osuus kokonaistyöllisyydestä lähes kaksinkertaistui (10 prosentista vuonna 2003

[43] Luvussa 1 käytetään aina 15–74-vuotiaiden ikäryhmää työttömyysastetta koskevassa indikaattorissa, ellei toisin mainita.

lähes 20 prosenttiin vuonna 2023). Nuorten (15–24-vuotiaiden) työvoimaosuus (41,2 prosenttia) ja työllisyysaste (35,2 prosenttia) palasivat vuoden 2008 finanssikriisiä edeltäneelle tasolle vuonna 2023, ja työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET-nuorten, 15–29-vuotiaat) osuus oli ennätyksellisen alhainen, 11,2 prosenttia. Lisäksi sukupuolten työvoimaosuus- ja työllisyyserojen pitkän aikavälin supistuminen jatkui vuonna 2023. Erot ovat nyt 10,4 prosenttiyksikköä ja 10,2 prosenttiyksikköä mutta edelleen yli kaksinkertaiset kolmansien maiden kansalaisten ja matalan osaamistason työntekijöiden osalta. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden työllisyysaste on selvästi korkein (86,3 prosenttia vuonna 2023), ja he edistävät edelleen merkittävästi työllisyyden kasvua[44], mitä heidän kasvava väestöosuutensa tukee. Työllisyysaste kuitenkin kasvoi kaikilla koulutustasoilla vuonna 2023, ja korkeasti ja heikosti koulutettujen (25–64-vuotiaiden) työllisyysasteen ero supistui mutta on edelleen merkittävä (28,0 prosenttiyksikköä). Viimeisten kahden vuoden aikana kolmansien maiden kansalaisten määrä EU:n työvoimassa on kasvanut epätavallisen paljon. Tästä määrästä lähes kolme neljäsosaa on ukrainalaisia[45] ja 40 prosenttia korkeasti koulutettuja. Tämä oli yli puolet työvoiman kasvusta vuosina 2022 ja 2023, vaikka kolmansien maiden kansalaisten osuus työikäisestä väestöstä on edelleen vain 6,7 prosenttia (5,7 prosenttia vuonna 2021). Heidän työvoimaosuutensa nousi 68,5 prosenttiin ja työllisyysaste 63,0 prosenttiin. Samaan aikaan vammaisten ja vammattomien työllisyysero kasvoi hieman eli 0,1 prosenttiyksikköä vuonna 2023 (4,1 prosenttiyksikköä suurempi miesten kuin naisten osalta) oltuaan vuonna 2022 ennätyksellisen alhainen, 21,4 prosenttiyksikköä.

Kaavio 1.1.2: Työmarkkinatulokset paranivat useimmissa aliedustetuissa ryhmissä

Työllisyystulokset EU27-maissa sukupuolen, ikäryhmän, koulutustason ja kansalaisuuden mukaan

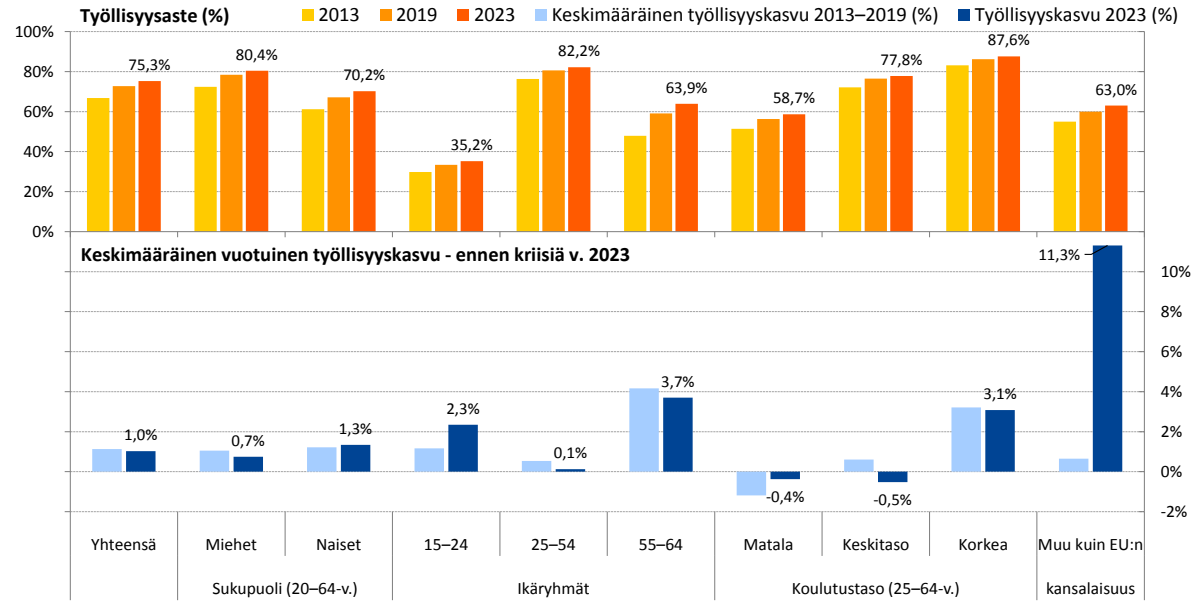

Lähde: Eurostat [lfsa_ergaedn], [lfsa_egaed], [lfsa_egan].

[44] Korkean osaamistason työntekijöiden työllisyyden kasvu + 3,1 prosenttia, keskitason osaamistason – 0,5 prosenttia ja matalan osaamistason – 0,4 prosenttia vuonna 2023. Matalalla osaamistasolla tarkoitetaan alempaa kuin alemman ja ylemmän perusasteen koulutusta (ISCED 0–2). Keskitasoisella osaamisella tarkoitetaan toisen asteen koulutusta ja toisen asteen jälkeistä koulutusta, joka ei ole korkea-asteen koulutusta (esim. erikoisammattikoulutusasteen koulutus) (ISCED 3–4).

[45] Perustuu arvioihin; Euroopan komissio: Labour market and wage developments in Europe 2024, tekstilaatikko 1, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

Määräaikaisten ja osa-aikaisten työntekijöiden osuudet alittavat edelleen selvästi pandemiaa edeltäneen tason, mutta sama koskee myös tehtyjen työtuntien määrää henkeä kohti. Vuonna 2023 tehtyjen työtuntien kokonaismäärä kasvoi 0,9 prosenttia eli hieman vähemmän kuin kokonaistyöllisyys (1,1 prosenttia), ja siten työntekijää kohden tehtyjen työtuntien pitkän aikavälin väheneminen jatkui (suurimpana poikkeuksena ovat maa-, metsä- ja kalatalous). Tämä suuntaus johtuu pääasiassa kokoaikatyössä tehtyjen työtuntien määrän vähenemisestä. Osa-aikatyön (20–64-vuotiaiden) osuus kohosi 17,1 prosenttiin vuonna 2023, mutta se on edelleen historiallisen alhainen. Vuonna 2023 osa-aikaisista työntekijöistä 15,2 prosenttia ilmoitti haluavansa tehdä enemmän työtunteja, kun osuus vuonna 2022 oli 16,0 prosenttia ja kymmenen vuotta aiemmin 22,5 prosenttia. Osa-aikaiset työsopimukset olivat myös edelleen 3,6 kertaa yleisempiä naisilla kuin miehillä, joskin ne ovat naisilla epätodennäköisemmin vastentahtoisia (13,3 prosenttia ja miehillä 20,8 prosenttia vuonna 2023). Samalla määräaikaisten työsuhteiden osuus laski kaikkien aikojen alimmalle tasolle vuonna 2023 (10,6 prosenttia), mikä vaikutti pääasiassa matalan osaamistason työntekijöihin, henkilöihin, joilla on ylemmän perusasteen tai ei-ammatillinen toisen asteen koulutus, ja kolmansien maiden kansalaisiin. Suurin osa (54,9 prosentilla) määräaikaisista työntekijöistä oli määräaikaisessa työsuhteessa, koska he eivät kyenneet saamaan vakituista työpaikkaa.

Työvoimapula ja osaamisvaje ovat edelleen suuria, mikä haittaa tuottavuuden kasvua ja kilpailukykyä, joskin talouden laskusuhdanne, osaamisen ja työpaikkojen kohtaamisen parantuminen sekä työikäisten kolmansien maiden kansalaisten lisääntynyt maahanmuutto ovat jossakin määrin vähentäneet niitä. Huippuvuonna 2022 yli kolmannes yrityksistä eri puolilla EU:ta ilmoitti työvoimapulan olevan tuotantoa rajoittava tekijä[46]. Tämä osuus pieneni vuonna 2023, mutta se oli edelleen 18 prosenttia lokakuussa 2024, joten se on edelleen haaste Euroopan kilpailukyvylle. Avointen työpaikkojen osuus oli enimmillään 3,0 prosenttia vuonna 2022, minkä jälkeen se laski 2,8 prosenttiin vuonna 2023 ja edelleen 2,4 prosenttiin vuoden 2024 toisella neljänneksellä, mikä kuvastaa heikompaa talouskasvua ja vaimeampia rekrytointiodotuksia. Osuus on edelleen lähes kaksi kertaa niin suuri kuin kymmenen vuotta sitten, mutta eräät työvoimapulan taustalla olevat tekijät näyttävät olevan heikkenemässä. Avoimien työpaikkojen väheneminen työttömyyden pysyessä vakaana saattaa viitata tehokkaampaan kysynnän ja tarjonnan kohtaamiseen, jota tukee sekä koulutukseen liittyvän kysynnän ja tarjonnan epätasapainon (mitattuna makrotalouden tasolla osaamisen kysynnän ja tarjonnan epätasapainolla[47] ja ylipätevien asteella) että alakohtaisen kysynnän ja tarjonnan epätasapainon (mitattuna alakohtaisten avointen työpaikkojen osuuden vaihtelulla) väheneminen, mutta kyseessä voi myös olla suhdannekehitys, koska avoimet työpaikat reagoivat yleensä nopeammin talouden kehitykseen kuin työttömyys. Vuonna 2023 aloilla, joilla avointen työpaikkojen osuus ylitti keskiarvon (majoitus- ja ravitsemispalvelut, tieto- ja viestintätekniikka, rakentaminen, hallinnollinen tuki sekä ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta), nämä osuudet laskivat eniten, ja kaivos- ja energia-alalla avointen työpaikkojen osuus oli edelleen alhaisin. Työikäisten kolmansien maiden kansalaisten maahantulo helpotti osaltaan työvoimapulaa ja osaamisvajetta vuonna 2023. Työvoimapula ja osaamisvaje ovat kuitenkin suurelta osin luonteeltaan rakenteellisia ja johtuvat työvoiman kysynnän muutoksesta vihreän ja

[46] European Business and Consumer Survey, lokakuu 2024.

[47] Euroopan komissio: Analytical web note – Measuring skills mismatch – 7/2015, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2015.

digitaalisen siirtymän ja väestön ikääntymisen vuoksi, ja niihin on puututtava osaamista, aktivointia, työvoiman liikkuvuutta ja muuttoliikettä koskevalla kohdennetulla politiikalla[48].

Palkat nousivat voimakkaasti vuonna 2023 myös työvoimapulan vauhdittamana, mutta inflaation kasvu oli edelleen nopeampaa. Kireillä työmarkkinoilla työntekijäkohtaiset nimelliset työvoimakustannukset kasvoivat 4,9 prosenttia vuonna 2022 ja 6,1 prosenttia vuonna 2023. Kasvu ei kuitenkaan pysynyt inflaation tasalla, minkä seurauksena reaalipalkat heikkenivät 3,7 prosenttia vuonna 2022 ja 0,2 prosenttia vuonna 2023[49]. Jatkossa reaalipalkkojen odotetaan nousevan 2,1 prosenttia vuonna 2024[50] inflaation jatkuvan hidastumisen ja (asteittain laskevan mutta edelleen vakaan) nimellispalkkojen nousun ansiosta. Niiden odotetaan kuitenkin olevan vuonna 2024 edelleen keskimäärin 1,1 prosenttia alle vuoden 2019 tason (3,3 prosenttia vuonna 2023). Viimeisten kahden vuoden aikana vähimmäispalkka on noussut inflaatiota nopeammin lähes kaikissa jäsenvaltioissa, mikä vähensi työssäkäyvien (18–64-vuotiaiden) köyhyyttä hieman, niin että se oli 8,3 prosenttia vuonna 2023 (vuoden 2022 tulojen perusteella). Tämä ei kuitenkaan vaikuta näkyvän pienempänä puutteesta kärsivien osuutena, sillä aineellisesta ja sosiaalisesta puutteesta kärsivien työssäkäyvien (18–64-vuotiaiden) osuus kasvoi vuoden 2021 tasolta 7,2 prosentista 9,1 prosenttiin vuonna 2023.

1.2 Keskeiset sosiaalipoliittiset kehityssuuntaukset

Kotitalouksien käytettävissä olevien reaalibruttotulojen kasvu elpyi EU:ssa vuonna 2023 ja kiihtyi vuonna 2024. Kaiken kaikkiaan kotitalouksien tulot kasvoivat BKT:tä nopeammin vuoden 2023 toisesta neljänneksestä alkaen, mikä käänsi vuosien 2021 ja 2022 hidastuvan suuntauksen vastakkaiseksi. Itsenäisille ammatinharjoittajille maksettavat korvaukset kasvoivat edelleen maltillisesti, mutta palkansaajakorvaukset kasvoivat nopeammin vuoden 2023 viimeisellä neljänneksellä ja vuoden 2024 ensimmäisellä neljänneksellä ja pysyivät vakaina vuoden 2024 toisella neljänneksellä. Verot vaikuttivat positiivisesti tulojen kasvuun vuoden 2023 kolmella ensimmäisellä neljänneksellä, mutta vuoden 2023 viimeisellä neljänneksellä ja vuoden 2024 ensimmäisellä neljänneksellä niillä oli kielteinen vaikutus, kun taas nettososiaalietuuksilla oli lievä myönteinen vaikutus.

[48] Euroopan komissio: Työvoimapula ja osaamisvaje EU:ssa: toimintasuunnitelma, maaliskuu 2024.
[49] Deflaattorina on käytetty yhdenmukaistettua kuluttajahintaindeksiä.
[50] Perustuu asiakirjaan European Commission Autumn Forecast 2024.

Kaavio 1.2.1: Kotitalouksien käytettävissä olevien reaalibruttotulojen kasvu elpyi vuonna 2023 ja kiihtyi alkuvuonna 2024

Kotitalouksien käytettävissä olevan reaalibruttotulon kasvu ja sen tärkeimmät osatekijät sekä reaalisen BKT:n kasvu (EU27-maat, neljännesvuosittaiset kasvuluvut)

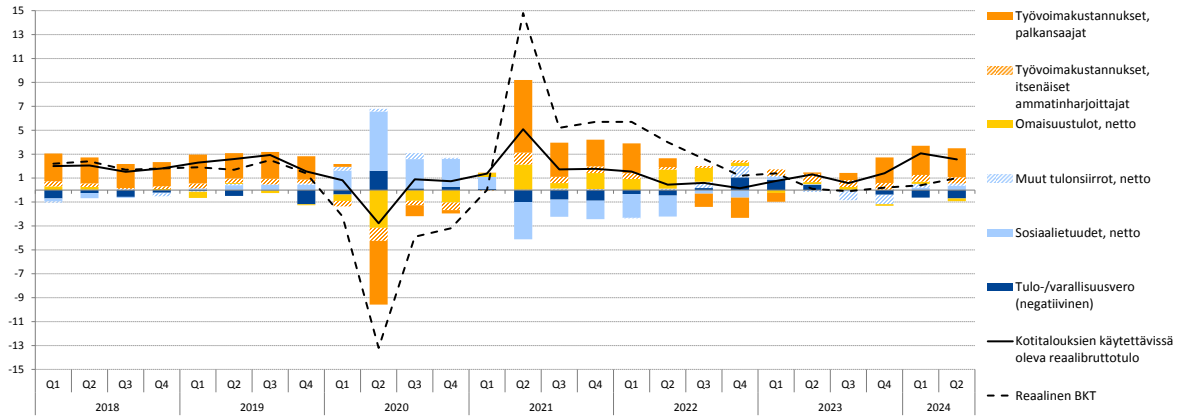

Huomautus: EMPL-pääosaston laskelmat. Kotitalouksien käytettävissä olevat nimelliset bruttotulot deflatoitiin käyttämällä kotitalouksien kulutusmenojen hintaindeksiä. EU:n kotitalouksien käytettävissä olevien reaalibruttotulojen kasvuaste arvioidaan jäsenvaltioiden arvojen painotettuna keskiarvona niiden jäsenvaltioiden osalta, joista on saatavilla neljännesvuosittaiset tiedot ESA2010:n perusteella (95 prosenttia EU:n kotitalouksien käytettävissä olevista bruttotuloista).
Lähde: Eurostat, kansantalouden tilinpito [nasq_10_nf_tr] ja [namq_10_gdp]. Ei kausitasoitettu.

Köyhyys väheni hieman EU:ssa vuonna 2023. Köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste (AROPE) oli 21,3 prosenttia, kun se oli ollut 21,6 prosenttia vuonna 2022 ja 21,7 prosenttia vuonna 2021, eli se jatkoi vuodesta 2015 alkanutta alenevaa suuntaustaan. Tilanteen paraneminen osoittaa, että EU:n ja jäsenvaltioiden tasolla korkeiden energian hintojen ja elinkustannusten sosiaalisten vaikutusten lieventämiseksi toteutetut määrätietoiset poliittiset toimet ovat olleet vaikuttavia. Vuonna 2023 kaksi kolmesta köyhyys- tai syrjäytymisriskiasteen alakomponentista osoitti laskua EU:ssa. Köyhyysriskiaste laski 0,3 prosenttiyksikköä eli 16,2 prosenttiin (vuoden 2022 tulojen perusteella), kun taas vuoden 2023 tuloihin perustuvat Eurostatin alustavat arviot[51] viittaavat yleiseen vakauteen. Myös vajaatyöllisissä tai työttömissä kotitalouksissa asuvien henkilöiden osuus pieneni 0,3 prosenttiyksikköä vuonna 2023 eli 8,0 prosenttiin (vuoden 2022 työllisyyden perusteella). Sen sijaan vakavasta aineellisesta ja sosiaalisesta puutteesta kärsivien henkilöiden osuus pysyi jokseenkin vakaana eli 6,8 prosentissa (6,7 prosenttia vuonna 2022). Sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen heikkeni hieman EU:ssa vuonna 2023, mutta se oli 34,7 prosenttia suurempi kuin ennen pandemiaa, vaikkakin jäsenvaltioiden välillä oli suuria eroja. Myös köyhyydessä on edelleen suuria eroja jäsenvaltioiden sisällä, ja tietyillä alueilla köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste on jatkuvasti korkeampi kuin kansallinen tai EU:n keskiarvo.

Lapsiköyhyys pysyi suurin piirtein vakaana, mutta se on edelleen yleisempää kuin koko väestön keskuudessa. Vuonna 2023 lasten köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste oli 24,8 prosenttia eli hieman korkeampi kuin vuonna 2022 (24,7 prosenttia). Asteen vakaus tarkoittaa käytännössä sitä, että EU:ssa vuodesta 2020 lähtien jatkunut lapsiköyhyyden lisääntyminen on keskeytynyt, mikä vastaa absoluuttisen määrän laskua. Kaikki kolme köyhyys- tai syrjäytymisriskiasteen alakomponenttia pysyivät jokseenkin vakaina. Lasten köyhyysriskiaste oli 19,4 prosenttia (vuoden 2022 tulojen perusteella) noustuaan hieman vuodesta 2022 (+ 0,1

[51] Flash estimates of income inequalities and poverty indicators for 2023 (FE 2023).

prosenttiyksikköä). Vuoden 2023 tuloihin perustuvien Eurostatin alustavien arvioiden mukaan aste pysyy edelleen vakaana. Samoin vakavasta aineellisesta ja sosiaalisesta puutteesta kärsivien lasten osuus pysyi 8,4 prosentissa, ja vajaatyöllisissä tai työttömissä kotitalouksissa asuvien lasten osuus pysyi vakaana 7,5 prosentissa (vuoden 2022 työllisyyden perusteella).

Työssäkäyvien köyhyys väheni hieman toisena peräkkäisenä vuotena, mutta se vaikutti edelleen joka kahdenteentoista työssäkäyvään, ja tietyt ryhmät ovat suhteettomasti edustettuina. Köyhyysvaarassa olevien työntekijöiden osuus pieneni 0,2 prosenttiyksikköä eli 8,3 prosenttiin vuonna 2023 (vuoden 2022 tulojen perusteella). Tämä on vähemmän kuin kymmenen vuotta aikaisemmin ja ennen covid-19-pandemiaa: osuus oli 9,1 prosenttia vuonna 2013 (vuoden 2012 tulojen perusteella) ja 9,0 prosenttia vuonna 2019 (vuoden 2018 tulojen perusteella). Työssäkäyvien köyhyys vaikuttaa kuitenkin joihinkin työntekijäryhmiin enemmän kuin toisiin. Vuonna 2023 se oli merkittävästi yleisempää matalasti koulutettujen (18,4 prosenttia), osa-aikatyötä tekevien (12,6 prosenttia), määräaikaisissa työsuhteissa olevien (12,6 prosenttia), EU:n ulkopuolella syntyneiden (18,6 prosenttia) ja EU:n ulkopuolisten maiden kansalaisten (22,5 prosenttia) keskuudessa. Myös kotitalouksiin, joissa oli huollettavana olevia lapsia, kohdistui työssäkäyvien köyhyysriski (10,0 prosenttia) todennäköisemmin kuin niihin, joissa ei ole lapsia (6,8 prosenttia).

Tietyt väestöryhmät ovat edelleen huomattavasti suuremmassa köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa kuin koko väestö. EU:n ulkopuolella syntyneiden (39,2 prosenttia) ja vammaisten henkilöiden (28,8 prosenttia) köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste oli edelleen hyvin korkea ja ylittää selvästi EU:n keskiarvon (21,3 prosenttia). Myös romanit ovat yleensä huomattavasti muita suuremmassa köyhyysvaarassa[52]. Toisaalta köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien ikääntyneiden (yli 65-vuotiaiden) osuus laski hieman EU:n tasolla vuonna 2023 eli 19,7 prosenttiin. Parannus johtui ikääntyneiden naisten osuuden laskusta, mutta heidän osuutensa on kuitenkin huomattavasti suurempi kuin miesten (22,1 prosenttia v. 16,6 prosenttia).

Tuloerot pysyivät pitkälti vakaina, mutta energiaköyhyys lisääntyi jo toisena peräkkäisenä vuonna. Ylimmän ja alimman tuloviidenneksen tulo-osuuksien suhde (S80/S20) pysyi suhteellisen vakaana 4,72:ssa vuonna 2023 (vuoden 2022 tulojen perusteella), ja sen odotetaan pysyvän samana vuonna 2024 (vuoden 2023 tulojen perusteella)[53]. Inflaatio vaikutti suhteettomasti pienituloisiin ja alemman keskitulotason kotitalouksiin, jotka käyttävät suhteellisesti enemmän varoja välttämättömiin hyödykkeisiin, kuten energiaan ja elintarvikkeisiin, mutta kohdennetut toimeentulotukitoimenpiteet ja sosiaalietuuksien ja verojen mukautukset jäsenvaltioissa ovat lieventäneet tuloerojen ja köyhyysriskien mahdollista kasvua. Toisaalta niiden ihmisten osuus, jotka eivät pysty pitämään kotiaan riittävän lämpimänä, kasvoi 1,3 prosenttiyksikköä vuonna 2023 ja oli 10,6 prosenttia (+ 3,7 prosenttiyksikköä vuoteen 2021 verrattuna), ja osuus on edelleen merkittävästi suurempi köyhyysvaarassa olevien osalta eli 22,2 prosenttia (+ 2,1 prosenttiyksikköä vuodesta 2022).

Asuntojen kohtuuhintaisuus on edelleen haaste EU:ssa. Vuonna 2023 EU:n väestöstä 8,8 prosenttia asui kotitalouksissa, joissa asumiskustannukset olivat yhteensä yli 40 prosenttia käytettävissä olevista kokonaistuloista, mikä on 0,1 prosenttiyksikköä enemmän kuin

[52] Euroopan unionin perusoikeusvirasto, Roma in 10 European countries – Main results – Roma survey 2021, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023

[53] Flash estimates experimental results, tiedot perustuvat tulovuoteen 2023.

edellisvuonna ja 2,8 prosenttiyksikköä vähemmän kuin kymmenen vuotta sitten. Kohtuuttomasta asumismenorasituksesta kärsivien osuus on yli kaksinkertainen työikäisten yhden hengen talouksissa (24,4 prosenttia) ja yli kolminkertainen köyhyysvaarassa olevilla (33,5 prosenttia vuonna 2023). Vaikutukset kohdistuvat merkittävästi myös ulkomaisiin EU:n kansalaisiin (kaksinkertaisesti) ja kolmansien maiden kansalaisiin (2,5-kertaisesti). Ahtaasti asuvien osuus pysyi kaiken kaikkiaan vakaana EU:ssa ja oli 16,8 prosenttia vuonna 2023, mutta se kohosi 29,6 prosenttiin samana vuonna köyhyysvaarassa olevien osalta.

1.3 Vuodeksi 2030 asetettujen EU:n yleistavoitteiden ja kansallisten tavoitteiden edistyminen

Työllisyyttä, osaamista ja köyhyyden vähentämistä koskevat tavoitteet ohjaavat poliittisia toimia näillä osa-alueilla EU:n tasolla ja jäsenvaltioissa. Komissio esitti seuraavat kolme EU:n yleistavoitetta maaliskuussa 2021 osana Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria koskevaa toimintasuunnitelmaa:

i) työikäisen väestön työllisyysaste on vähintään 78 prosenttia,
ii) vähintään 60 prosenttia aikuisista osallistuu vuosittain koulutukseen ja
iii) köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten määrää vähennetään vuoden 2019 tasosta vähintään 15 miljoonalla, josta vähintään viisi miljoonaa on lapsia[54].

Jäsenvaltiot vahvistivat nämä tavoitteet toukokuussa 2021 pidetyssä Porton sosiaalialan huippukokouksessa, ja myöhemmin kesäkuussa 2021 myös Eurooppa-neuvosto vahvisti ne päätelmissään. Kaikki jäsenvaltiot esittivät näitä kolmea osa-aluetta koskevat kansalliset tavoitteensa, joilla edistetään EU:n yleistavoitteiden saavuttamista. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria koskevassa toimintasuunnitelmassa asetettiin myös täydentäviä EU:n tason tavoitteita, jotka koskevat sukupuolten työllisyyserojen kaventamista, virallisen varhaiskasvatuksen tarjonnan lisäämistä, NEET-nuorten osuuden pienentämistä, vähintään perustason digitaidot hallitsevien aikuisten osuuden kasvattamista, koulunkäynnin varhaisen keskeyttämisen vähentämistä sekä lapsiköyhyyden vähentämistä. Useimmat jäsenvaltiot asettivat näillä aloilla (tai joillakin niistä) ja/tai muilla aloilla tarpeellisiksi katsomiaan täydentäviä kansallisia tavoitteita. Tässä jaksossa kuvataan vuodeksi 2030 asetettujen EU:n kolmen yleistavoitteen ja kansallisten tavoitteiden edistymistä.

Talouden laskusuhdanteesta huolimatta työllisyyden kasvu oli vahvaa vuonna 2023, ja EU on edelleen saavuttamassa yleistavoitteensa vuoteen 2030 mennessä. EU:n työllisyysaste nousi 75,3 prosenttiin vuonna 2023, mikä on vain 2,7 prosenttiyksikön päässä vuodeksi 2030 asetetusta 78 prosentin tavoitteesta, ja se nousi edelleen 75,8 prosenttiin vuoden 2024 toisella neljänneksellä. Kun otetaan huomioon vuonna 2023 saavutettu taso ja Eurostatin viimeisimmät väestöennusteet, EU:ssa tarvittaisiin vain 0,4 prosentin keskimääräinen vuotuinen työllisyyden kasvu, jotta saavutettaisiin vuodeksi 2030 asetettu tavoite. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että pandemiaa edeltävä (2013–2019) keskimääräinen kasvu oli merkittävästi korkeampi, 1,1 prosenttia vuodessa (ks. kaaviot 1.3.1 ja 1.3.3). Komission syksyn 2024 talousennusteen mukaan työllisyyden odotetaan kasvavan EU:ssa enemmän kuin vaaditut 0,4 prosenttia seuraavien kolmen vuoden aikana eli 0,8 prosenttia vuonna 2024, 0,6 prosenttia vuonna 2025 ja 0,5 prosenttia vuonna 2026. Näin ollen EU edistyy hyvin vuodeksi 2030 asetetun työllisyysastetavoitteen saavuttamisessa.

[54] Ks. Euroopan komissio, Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria koskeva toimintasuunnitelma, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2021.

Kaavio 1.3.1: EU on hyvää vauhtia saavuttamassa vuodeksi 2030 asetetun työllisyyttä koskevan yleistavoitteen

Työllisyysaste EU27-maissa ja siihen liittyvä EU:n yleistavoite vuodeksi 2030 (20–64-vuotiaat, % väestöstä)

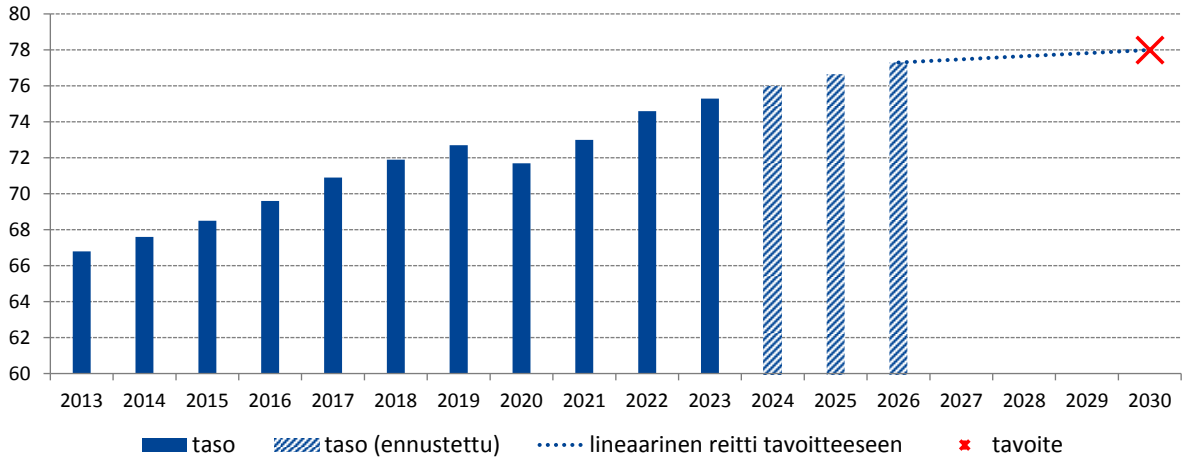

Huomautus: Vuosien 2024, 2025 ja 2026 arvot perustuvat komission syksyllä 2024 laatimiin työllisyysennusteisiin sekä Eurostatin väestöennusteissa esitettyihin väestönkasvua ja työikäisen väestön kasvua koskeviin ennusteisiin vuodelta 2023.
Lähde: Eurostat [lfsi_emp_a], työllisyyden kasvua koskeva ennuste, European Commission Autumn Forecast 2024, Eurostat population projections, Europop 2023.

Useimmat jäsenvaltiot edistyivät vuonna 2023 edelleen kansallisten työllisyysastetavoitteidensa saavuttamisessa[55]. Viidessä maassa työllisyysaste kuitenkin ylitti vuodeksi 2030 asetetun kansallisen tavoitteen jo vuonna 2023 (ks. kaavio 1.3.2). Nämä maat ovat Slovakia (+1 prosenttiyksikköä verrattuna kansalliseen tavoitteeseen), Alankomaat(+1 prosenttiyksikköä), Irlanti (+ 0,9 prosenttiyksikköä), Viro (+ 0,8 prosenttiyksikköä) ja Ruotsi (+ 0,6 prosenttiyksikköä), kun taas Tanska jäi hieman jälkeen vuoden 2030 tavoitteestaan. Niistä 22 maasta, jotka ovat edelleen jäljessä vuoden 2030 kansallisista tavoitteistaan, 18 onnistui kuromaan eroa umpeen vuonna 2023. Eniten toimia tarvitaan vielä Belgiassa (7,9 prosenttiyksikköä jäljessä vuoden 2030 kunnianhimoisesta tavoitteestaan), Italiassa (6,7 prosenttiyksikköä), Romaniassa (6,0 prosenttiyksikköä) ja Espanjassa (5,5 prosenttiyksikköä). Yli puolessa jäsenvaltioista työllisyyskasvu oli hitaampaa pandemiaa edeltäneeseen (2013–2019) keskimääräiseen vauhtiin nähden (ks. kaavio 1.3.3)[56], kun otetaan huomioon korkeampi työllisyysaste ja supistuva työikäinen väestö. Useassa maassa (20) vuotuinen työllisyyskasvu on kuitenkin edelleen yhtä nopeaa tai nopeampaa kuin kansallisen työllisyystavoitteen saavuttamisen edellyttämä keskimääräinen vuotuinen kasvuvauhti[57]. Vain Tšekissä, Romaniassa, Bulgariassa, Belgiassa, Unkarissa ja Suomessa

[55] Työllisyyskomitean indikaattoriryhmä sopi lokakuussa 2022 menetelmästä, jolla seurataan kansallisten työllisyystavoitteiden edistymistä eurooppalaisen ohjausjakson yhteydessä. Raportin tämä jakso on laadittu kyseisen menetelmän pohjalta. Työllisyyskomitea: Annual Employment Performance Report 2023 ja Employment Performance Monitor 2023.

[56] Suurimmassa osassa jäsenvaltioista on todettu, että väestön vähenemisen vuoksi kansallisen tavoitteen saavuttamiseksi tarvittava työllisyyden vuotuisen kasvun vähimmäistaso on alhaisempi kuin työllisyyden kasvuvauhti kriisiä edeltäneenä aikana. Työllisyyskomitea: Annual Employment Performance Report 2024.

[57] Osassa jäsenvaltioita työllisyyden kasvuun tarvittava vähimmäistaso on negatiivinen, mikä johtuu työikäisen väestön ennustetusta vähenemisestä ja/tai siitä, että maa on jo saavuttanut kansallisen tavoitteensa.

työllisyyden kasvu oli vuonna 2023 jäljessä sekä pandemiaa edeltäneestä keskiarvosta että keskimääräisestä vuotuisesta kasvuvauhdista, joka tarvitaan kunnianhimoisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Suomi on kuitenkin hyvin lähellä molempia ja Tšekki on jo lähes saavuttanut tavoitteensa.

Kaavio 1.3.2: Useimmat jäsenvaltiot edistyivät vuonna 2023 edelleen kansallisten työllisyysastetavoitteidensa saavuttamisessa

Työllisyysaste (2020 ja 2023, 20–64-vuotiaat, % väestöstä), kansalliset ja EU:n tavoitteet vuodeksi 2030

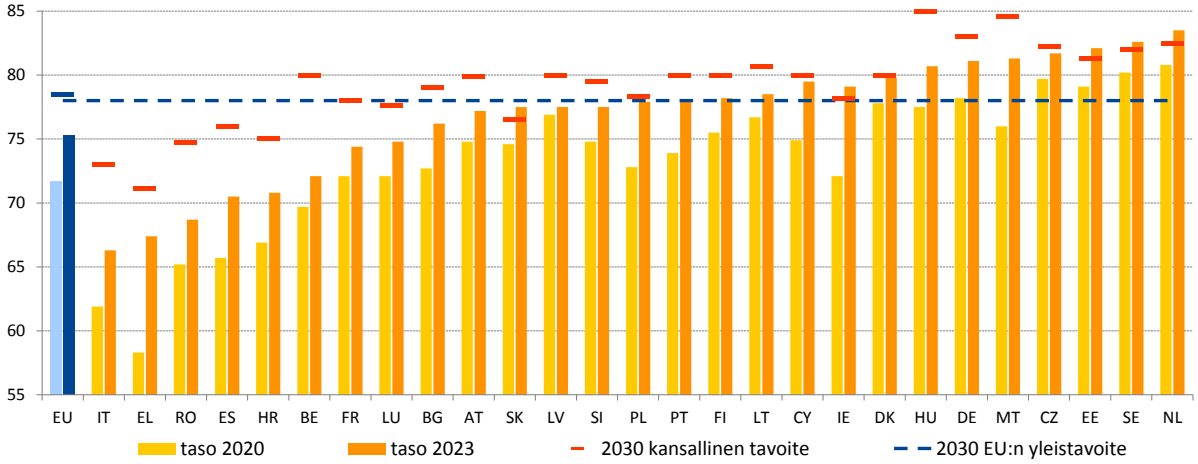

Lähde: Eurostat [lfsi_emp_a] ja vuoden 2030 kansallisia tavoitteita koskeva taulukko liitteessä 1.

Kaavio 1.3.3: Kahdessa kolmasosassa jäsenvaltioista työllisyyskasvu eteni vuonna 2023 suunnitellusti vuoden 2030 kansallisen tavoitteen saavuttamiseksi

Työllisyyden kasvu vuonna 2023 verrattuna työllisyyden keskimääräiseen vuotuiseen kasvuun vuosina 2013–2019 ja työllisyyden vuotuisen kasvun vähimmäistaso, joka tarvitaan vuodeksi 2030 asetettujen kansallisten työllisyystavoitteiden saavuttamiseksi

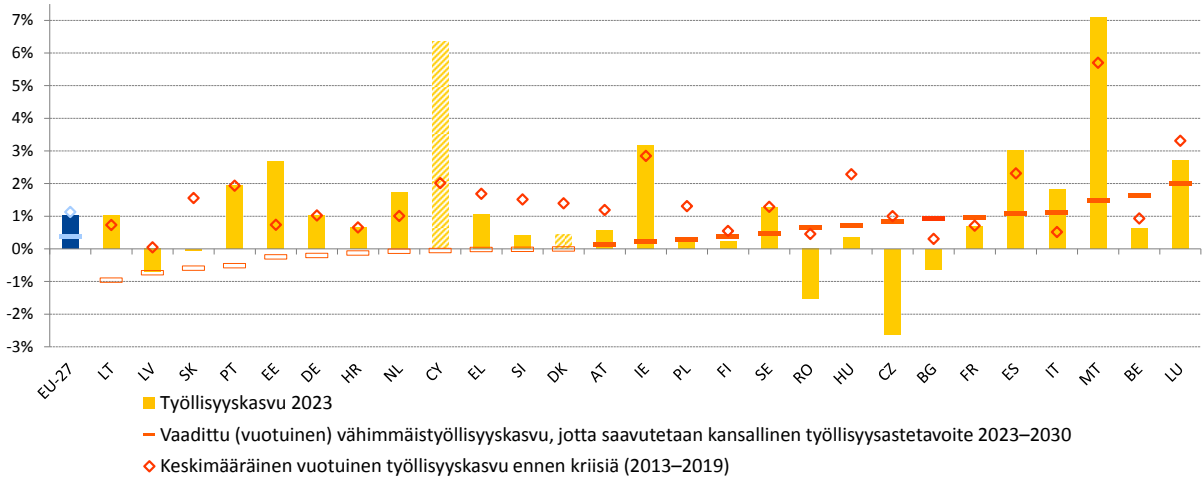

Huomautus: Katkos aikasarjassa vuonna 2023: DK ja CY (näkyvät varjostettuina sarakkeina).
Lähde: Eurostat [lfsi_emp_a], Europop 2023, based on Employment Performance Monitor 2024 methodology.

Kaavio 1.3.4: Aiempaa useammat aikuiset osallistuvat koulutukseen, mutta vuodeksi 2030 asetetun EU:n yleistavoitteen saavuttaminen edellyttää toimien tehostamista

Aikuisten osallistuminen koulutukseen viimeisten 12 kuukauden aikana EU27-maissa ja EU:n yleistavoite vuodeksi 2030 (25–64-vuotiaat, %)

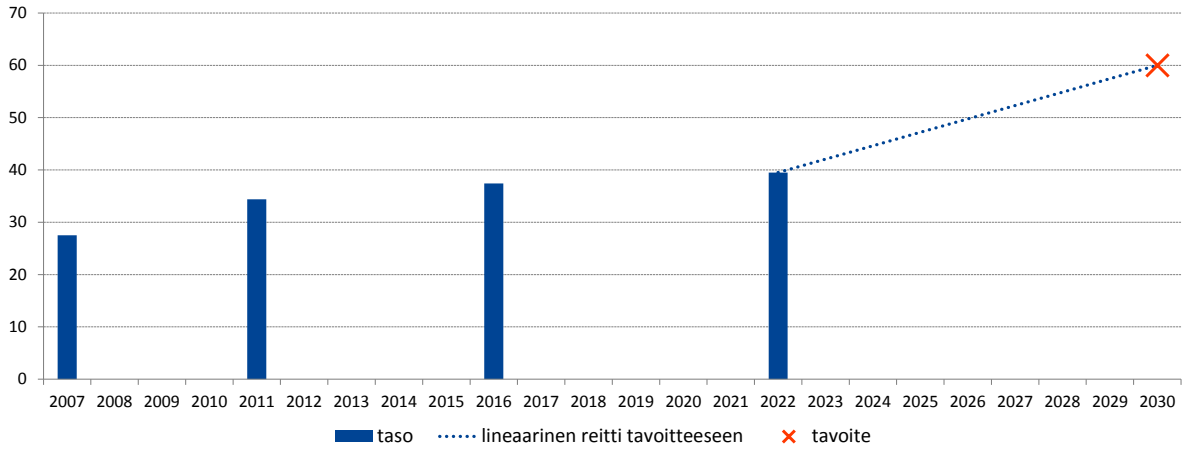

Huomautus: Vuoden 2007 aikuiskoulutustutkimus oli laaja otantapilotti, joka toteutettiin vuosina 2005–2008 vapaaehtoispohjalta kaikissa jäsenvaltioissa Irlantia ja Luxemburgia lukuun ottamatta. Tältä pohjalta tehtiin mukautuksia seuraavaa kierrosta varten. Aikuiskoulutustutkimus on vuodesta 2011 lähtien perustunut EU:n säädökseen, ja sen tekeminen kaikissa jäsenvaltioissa on siten pakollista[58]. Katkos aikasarjassa vuonna 2011: FR, HU, vuonna 2016: IE, LU, SE ja vuonna 2022: FR, IT, RO.
Lähde: Eurostat erityinen tietojen poiminta, aikuisten osallistuminen koulutukseen viimeisten 12 kuukauden aikana, ilman ohjattua työssäoppimista, aikuiskoulutustutkimus.

Aikuiskoulutusta koskevan yleistavoitteen saavuttamisessa on edistytty vain jonkin verran, ja sen saavuttaminen vuoteen 2030 mennessä edellyttääkin toimien tehostamista ja vauhdittamista. Aikuiskoulutustutkimuksesta saadut uudet tiedot osoittavat, että aikuisten osallistumisaste koulutukseen viimeisten 12 kuukauden aikana (lukuun ottamatta ohjattua työssäoppimista) on kasvanut EU:ssa vuoden 2016 tasolta 37,4 prosentista 39,5 prosenttiin vuonna 2022 (ks. kaavio 1.3.4)[59]. Tätä hyvin lievää nousuuntausta on vauhditettava huomattavasti, jotta saavutetaan EU:n 60 prosentin osaamistavoite vuoteen 2030 mennessä. Tämä on ratkaisevan tärkeää, kun otetaan huomioon, että Euroopassa tarvitaan muuttuviin osaamistarpeisiin mukautuvaa työvoimaa, jotta voidaan vähentää osaamisvajetta ja työvoimapulaa ja pysyä kilpailukykyisenä, innovatiivisena ja osallistavana vihreän ja digitaalisen siirtymän sekä väestörakenteen muutoksen yhteydessä.

Suurin osa jäsenvaltioista jäi jälkeen vuodeksi 2030 asetetuista kansallisista aikuiskoulutustavoitteista. Ruotsi, Unkari ja Romania olivat jo vuonna 2022 ylittäneet kansalliset tavoitteensa, ja Slovakia on lähellä tavoitetta mutta edelleen sen alapuolella (ks. kaavio 1.3.5). Romaniassa lähtökohtana oli EU:n alhaisin aikuiskoulutukseen osallistumisaste, ja maassa oli asetettu vuodeksi 2030 suhteellisen alhainen mutta kunnianhimoinen tavoite, joka ylittyi vuonna 2022, mikä merkitsee suurinta kasvua EU:ssa vuodesta 2016 (+ 229 prosenttia, vaikka tämä saattaa johtua myös aikasarjan katkoksesta). Sitä vastoin 24 maassa koulutukseen osallistuvien aikuisten osuus jäi alle vuoden 2030 tavoitteen. Suurin ero oli Sloveniassa, Kyproksella, Kroatiassa, Puolassa ja Italiassa (yli 31

[58] Komission asetuksessa (EU) N:o 823/2010 vahvistetaan perussäädöksen (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 452/2008) täytäntöönpanotoimenpiteet vuoden 2011 aikuiskoulutustutkimuksen osalta.
[59] Työllisyyskomitean indikaattoriryhmä sopi syyskuussa 2024 alustavasti osaamistavoitteen seurantakehyksestä aikuiskoulutustutkimuksen tietojen perusteella niin, että jätetään huomiotta ohjattu työssäoppiminen. Ks. myös Annual Employment Performance Report 2024.

prosenttiyksikköä). Näistä 24 maasta vain 10 edistyi tavoitteidensa saavuttamisessa (vuoteen 2016 verrattuna), erityisesti Viro (+ 23 prosenttia), Malta (+ 22 prosenttia), Slovakia (+ 16 prosenttia), Saksa (+ 16 prosenttia) ja Espanja(+ 12 prosenttia). Koulutukseen osallistuminen on usein huomattavasti vähäisempää syrjäisimmillä, syrjäisillä ja maaseutualueilla.

Kaavio 1.3.5: Jäsenvaltioiden tasolla tarvitaan toimien merkittävää tehostamista kansallisten aikuiskoulutustavoitteiden saavuttamiseksi vuoteen 2030 mennessä

Aikuisten osallistuminen koulutukseen viimeisten 12 kuukauden aikana EU27-maissa ja jäsenvaltioiden kansalliset tavoitteet vuodeksi 2030 (25–64-vuotiaat, %)

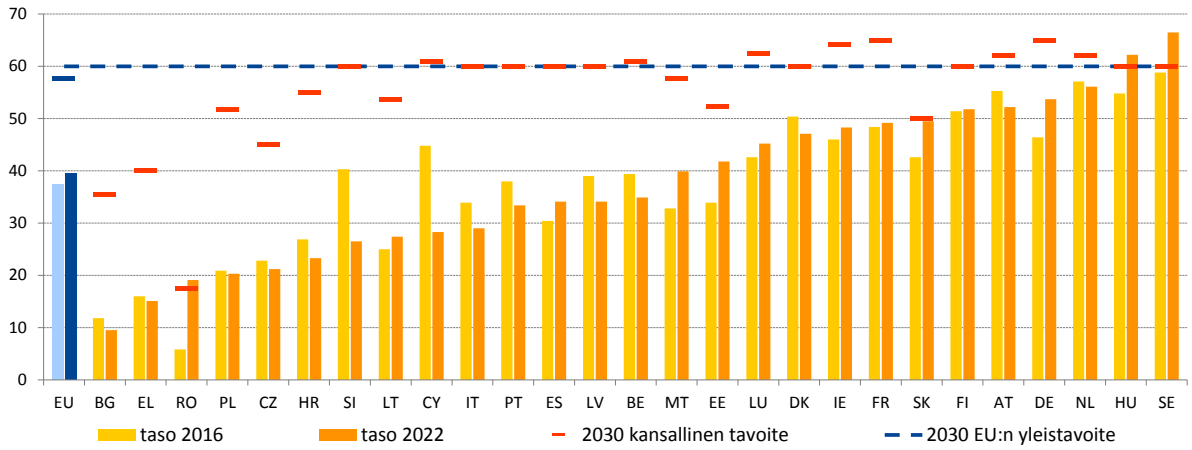

Huomautus: Katkos aikasarjassa vuonna 2016: IE, LU, SE ja vuonna 2022: FR, IT, RO.
Lähde: Eurostat erityinen tietojen poiminta, aikuisten osallistuminen koulutukseen viimeisten 12 kuukauden aikana, ilman ohjattua työssäoppimista, aikuiskoulutustutkimus ja vuoden 2030 kansallisia tavoitteita koskeva taulukko liitteessä 1.

Köyhyys väheni huolimatta haastavasta sosioekonomisesta tilanteesta, jota leimasivat covid-19-kriisi, korkeat energiakustannukset ja inflaatio. Vuonna 2023 köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien määrä oli vähentynyt 703 000:lla vuoteen 2022 verrattuna ja 1 571 000:lla verrattuna viitevuoteen 2019 (ks. kaavio 1.3.6). Nämä tuoreimmat tiedot kuvastavat vähenemistä toisena peräkkäisenä vuonna sen jälkeen, kun tilanne vuosina 2018–2021 pysyi samana. Vuodeksi 2030 asetetun, köyhyyden vähentämistä koskevan EU:n yleistavoitteen (vähennys vähintään 15 miljoonaa ihmistä) saavuttaminen edellyttää kuitenkin huomattavaa tahdin kasvattamista vuosikymmenen loppupuolella.

Kaavio 1.3.6: Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten määrä EU:ssa on vähentynyt vuodesta 2019, mutta vuodeksi 2030 asetetun EU:n tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan vielä merkittäviä toimia

Muutos EU27-maiden köyhyys- tai syrjäytymisriskitasossa viitevuoteen 2019 nähden ja siihen liittyvä EU:n yleistavoite vuodeksi 2030 (koko väestö, tuhatta henkeä)

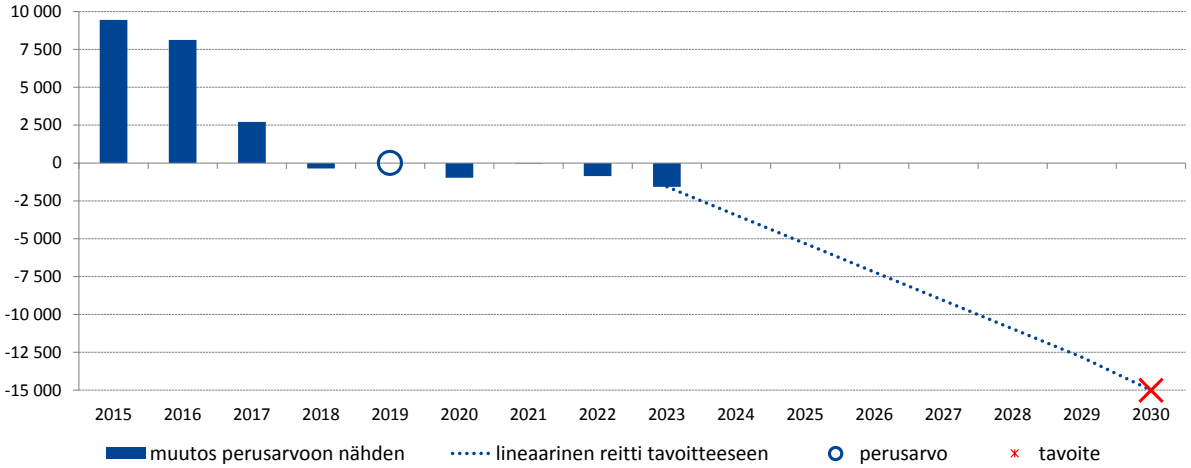

Huomautus: Katkottomiin aikasarjoihin perustuvat laskelmat, joissa arvioidaan vuoden 2019 arvo, ja uudelleenlaskelmat, jotka perustuvat Manner-Ranskan eivätkä Ranskan arvoihin vuosina 2022 ja 2023, jotta ne olisivat vuoden 2019 perustason mukaisia.
Lähde: SPC annual report 2024.

Kaavio 1.3.7: Vain noin puolet jäsenvaltioista edistyivät jonkin verran kansallisissa tavoitteissaan ja lisätoimia tarvitaan

Muutokset köyhyys- tai syrjäytymisriskitasoissa vuosina 2019–2023 ja kansalliset tavoitteet vuodeksi 2030 (koko väestö, tuhatta henkeä)

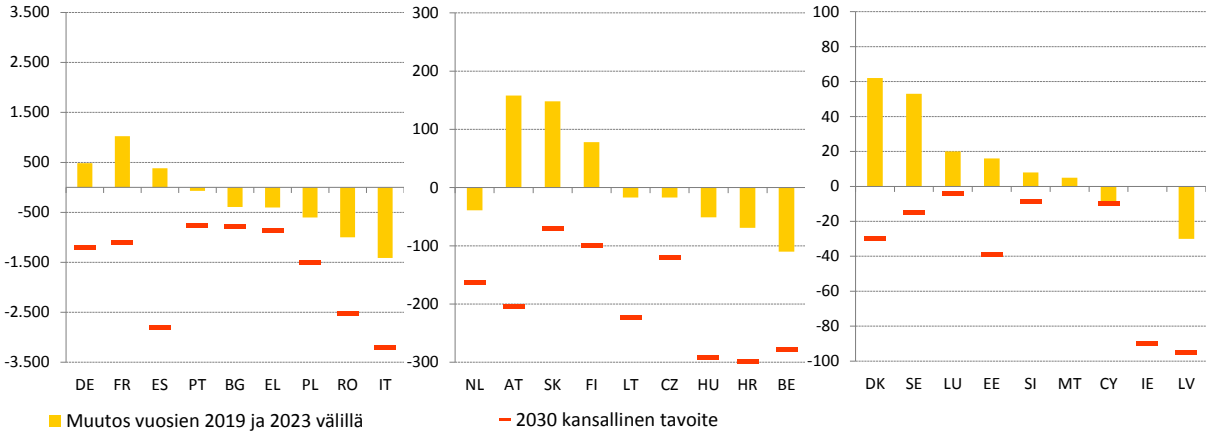

Huomautus: Katkos aikasarjassa vuonna 2020: FR, IE, DK ja LU, vuonna 2021: LU ja vuonna 2022: FR ja LU. Tanska ja Saksa ilmaisevat kansalliset köyhyyden vähentämistä koskevat tavoitteensa niiden henkilöiden vähenemisenä, jotka asuvat vajaatyöllisissä tai työttömissä kotitalouksissa (eli kotitalouksissa, joissa työssäkäyntiaste on erittäin alhainen) [tämän odotetaan johtavan köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden määrän vähenemiseen vuosikymmenen aikana]. Saksa ilmaisee kansallisen tavoitteensa käyttäen vertailun viitevuotena vuotta 2020. Ranska asetti kansallisen tavoitteensa Manner-Ranskalle, ja seuranta on mukautettu tämän maantieteellisen soveltamisalan mukaiseksi. Unkari ilmaisee kansallisen köyhyyden vähentämistä koskevan tavoitteensa lapsiperheiden aineellisen ja sosiaalisen puutteen vähenemisenä [se voidaan muuntaa köyhyys- tai syrjäytymisriskiasteen vähenemiseksi, jos vallitsevat olosuhteet jatkuvat]. Malta ilmaisee kansallisen köyhyyden vähentämistä koskevan tavoitteen köyhyys- tai syrjäytymisriskiasteen pienenemisenä prosenttiyksikköinä (eli – 3,1 prosenttiyksikköä).
Lähde: Eurostat [ilc_pecs01] ja vuoden 2030 kansallisia tavoitteita koskeva taulukko liitteessä 1.

Jäsenvaltiot ovat edistyneet hyvin eri tavoin kansallisten tavoitteiden saavuttamisessa. Vuodesta 2019 lähtien vain noin puolet jäsenvaltioista on ilmoittanut edistyneensä vuodeksi 2030 asetettujen kansallisten tavoitteiden saavuttamisessa. Kolmasosa niistä (Belgia, Bulgaria, Italia, Kreikka, Kypros, Latvia, Puola, Romania ja Tšekki) on hyvää vauhtia saavuttamassa kansalliset tavoitteensa, sillä edistystä on tapahtunut vähintään kolmanneksessa niistä. Toisaalta lähes puolessa jäsenvaltioista (Alankomaat, Espanja, Itävalta, Luxemburg, Malta, Ranska, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi, Tanska ja Viro) tilanne heikkeni ja niissä mentiin vastakkaiseen suuntaan (ks. kaavio 1.3.7)[60]. Lisäksi köyhyydestä tai sosiaalisesta syrjäytymisestä kärsivien lasten määrä kasvoi EU:ssa 583 000:lla vuosina 2019–2023. Myönteistä kehitystä havaittiin kuitenkin 13 maassa (Belgia, Bulgaria, Irlanti, Kreikka, Kroatia, Kypros, Malta, Portugali, Romania, Ruotsi, Slovenia, Suomi ja Viro) niistä 21 maasta, joissa asetettiin täydentäviä tavoitteita lapsiköyhyyden vähentämiseksi[61]. Suuntaus oli päinvastainen Espanjassa, Itävallassa, Luxemburgissa, Puolassa, Ranskassa, Saksassa, Slovakiassa ja Tšekissä.

1.4 Sosiaalista lähentymistä koskevan ensimmäisen vaiheen maa-analyysin keskeiset horisontaaliset havainnot

Ensimmäisen vaiheen maa-analyysissä tarkastellaan kunkin jäsenvaltion työmarkkinoihin ja osaamiseen liittyvää sekä sosiaalipoliittista kehitystä, jotta voidaan tunnistaa sellaiset mahdolliset ylöspäin suuntautuvaa sosiaalista lähentymistä uhkaavat riskit, jotka edellyttävät perusteellisempaa analyysia toisessa vaiheessa. Komission ehdotus vuoden 2025 yhteiseksi työllisyysraportiksi sisältää sosiaalisen lähentymisen kehyksen periaatteisiin perustuvan maakohtaisen ensimmäisen vaiheen analyysin vuoden 2024 yhteisen työllisyysraportin pilottihankkeen mukaisesti[62]. Analyysi on SEUT-sopimuksen 148 artiklan mukainen. Se on myös talouspolitiikan tehokkaasta koordinoinnista ja monenvälisestä julkisen talouden valvonnasta annetun asetuksen (EU) 2024/1263 3 artiklan 3 kohdan b alakohdan mukainen, sillä sen mukaan työllisyyden suuntaviivojen täytäntöönpanoa koskevaan komission vuotuiseen seurantaan osana eurooppalaista ohjausjaksoa sisältyy sen seuraaminen, miten sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatteiden ja sen yleistavoitteiden täytäntöönpanossa on edistytty. Apuna käytetään sosiaali-indikaattoreiden tulostaulua sekä kehystä sosiaaliseen lähentymiseen kohdistuvien riskien tunnistamiseksi[63]. Kehyksen ensimmäisen vaiheen analyysi perustuu sosiaali-indikaattoreiden

[60] Lisätietoja EU:n ja kansallisten köyhyyden vähentämistä koskevien tavoitteiden seurannasta sekä katkoksista aikasarjassa ja niihin liittyvistä tietojen mukautuksista: 2024 Annual Report of the Social Protection Committee.

[61] Lapsiköyhyyden vähentämistä koskeva tavoite on asetettu seuraavissa jäsenvaltioissa: Belgia, Bulgaria, Espanja, Irlanti, Itävalta, Kreikka, Kroatia, Kypros, Luxemburg, Malta, Puola, Portugali, Ranska, Romania, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi, Tšekki ja Viro. Lisätietoja tavoitteiden seurannasta: 2024 Annual Report of the Social Protection Committee

[62] Perustuen keskusteluihin, joita TSTK-neuvostossa käytiin kesäkuussa 2023 sosiaalisen lähentymisen kehyksestä ja työllisyyskomitean ja sosiaalisen suojelun komitean keskeisistä viesteistä niiden tätä varten perustetun yhteisen työryhmän tekemän työn pohjalta lokakuusta 2022 toukokuuhun 2023. Helmikuussa 2024 kokoontunut TSTK-neuvosto kehotti työllisyyskomiteaa ja sosiaalisen suojelun komiteaa tarkastelemaan edellä mainitun pilottianalyysin vaikutusta niiden toimintaan ja vuoden 2024 eurooppalaiseen ohjausjaksoon.

[63] Lisäksi kyseisen asetuksen johdanto-osan 8 kappaleessa selvennetään, että ”[o]sana eurooppalaisen ohjausjakson yhteydessä toteutettavaa työllisyyden ja sosiaalisen kehityksen yhdennettyä analyysiään komissio arvioi riskejä ylöspäin tapahtuvalle sosiaaliselle lähentymiselle jäsenvaltioissa ja seuraa edistymistä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatteiden täytäntöönpanossa sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun ja sosiaalisen lähentymisen kehyksen periaatteiden pohjalta”.

tulostaulun pääindikaattoreihin, ja siinä yksilöidään ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen kohdistuvat *mahdolliset riskit* (menetelmää selitetään tarkemmin tämän jakson lopussa olevassa tekstilaatikossa). Jotta voidaan määrittää ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen kohdistuvat *tosiasialliset haasteet* ja niihin vaikuttavat keskeiset tekijät, tehdään toisen vaiheen analyysi, joka perustuu laajempaan määrälliseen ja laadulliseen näyttöön ja jossa otetaan huomioon toimenpiteet, joita jäsenvaltiot ovat toteuttaneet tai suunnittelevat haasteiden ratkaisemiseksi. Tässä jaksossa esitetään keskeiset horisontaaliset havainnot sosiaalisen lähentymisen kehystä koskevasta ensimmäisen vaiheen maa-analyysistä (ks. luku 3) sekä yksilöidään ne maat, joiden osalta tarvitaan tarkempi toisen vaiheen analyysi.

Ensimmäisen vaiheen maa-analyysissä tulee esiin työmarkkinoiden yleisesti vahva suorituskyky ja ylöspäin suuntautuva lähentyminen, kun taas osaamisen ja sosiaalipolitiikan aloilla parannukset ovat vähäisempiä ja ylöspäin suuntautuvaan lähentymiseen kohdistuu riskejä. Sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattoreihin sovelletaan yhteisessä työllisyysraportissa käytettyä liikennevalomenetelmää, jonka avulla voidaan tunnistaa Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin täytäntöönpanon kannalta erityisen merkitykselliset haasteet (ks. liitteet 6 ja 2). Tarkastelemalla sosiaalisen tulostaulun indikaattoreiden paljastamia signaaleja maakohtaisesti (menetelmää selitetään tarkemmin tämän jakson lopussa olevassa tekstilaatikossa) voidaan arvioida EU:ssa ja jäsenvaltioissa esiintyviä mahdollisia riskejä, jotka kohdistuvat ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen. Jäljempänä esitetään yhteenveto keskeisistä horisontaalisista havainnoista (ks. myös taulukko 1.4.1 ja kaavio 1.5.1).

- **Ylöspäin suuntautuva lähentyminen työmarkkinoilla jatkui vuonna 2023, mutta aliedustettujen ryhmien työllisyystuloksia on edelleen parannettava.** Kaiken kaikkiaan työllisyysaste kohosi EU:ssa, mutta kasvu oli aiempaa hitaampaa ja epätasaista eri jäsenvaltioissa, ja laskua havaittiin viidessä keskimääräisesti tai hyvin suoriutuneessa maassa. Jotkin maat, joiden tulokset ovat keskimääräistä heikompia, jäivät entistä enemmän jälkeen, mikä johti eroihin työllisyystuloksissa. Tämä käy ilmi kahdeksasta ”kriittisestä” (punaisesta) tai ”seurattavasta” (oranssista) tilanteesta, jotka on yksilöity eri jäsenvaltioissa (yhteisen työllisyysraportin mukaisesti sovitun menetelmän perusteella). Työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys paranivat keskimäärin hieman, ja lähentymissuuntauksen taustalla oli heikoiten suoriutuvissa maissa tapahtunut paraneminen. Työttömyys kuitenkin lisääntyi 12 jäsenvaltiossa vuonna 2023, ja yhteensä kahdeksan jäsenvaltiota kuuluu ”seurattavien” ryhmään. Parannuksista huolimatta vammaisten henkilöiden, naisten ja nuorten työmarkkinatulokset jäivät edelleen muista jälkeen. Kuudessa jäsenvaltiossa tilanne on ”kriittinen” ja kolmessa ”seurattava” vammaisten ja vammattomien työllisyyseron osalta ja viidessä ”kriittinen” ja yhdessä ”seurattava” sukupuolten työllisyyseron osalta, eikä kummankaan indikaattorin osalta ole tapahtunut juurikaan lähentymistä. Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (15–29-vuotiaiden) osuudessa tapahtui parannusta, mutta se pysyi korkeana ja lähentyminen oli vähäistä vuonna 2023, sillä parhaiten suoriutuvien tilanne heikkeni hieman ja heikoiten suoriutuvien edistyminen oli vaatimatonta.
- **EU:n tasolla saavutetuista lievistä parannuksista huolimatta ylöspäin suuntautuvaan lähentymiseen kohdistuu osaamisen osalta edelleen riskejä, jotka voivat pahentaa työllistyvyyteen, työn tuottavuuteen, kilpailukykyyn sekä työvoimapulaan ja osaamisvajeeseen liittyviä haasteita, ellei politiikkatoimia tehosteta merkittävästi.** Sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun osaamiseen liittyvässä neljässä pääindikaattorissa (virallisen varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvat alle 3-

vuotiaat, koulupudokkaat, aikuisten osallistuminen koulutukseen, henkilöt, joilla on vähintään perustason digitaidot) tapahtui vaatimatonta kohenemista yleisesti EU:n tasolla. Jäsenvaltioiden välillä oli kuitenkin edelleen huomattavia eroja. Parhaiten ja heikoiten suoriutuvien maiden välinen ero esimerkiksi aikuiskoulutuksessa ja digitaidoissa oli yli 55 prosenttiyksikköä ja varhaiskasvatuksen piiriin kuulumisessa yli 70 prosenttiyksikköä. Lähentymisestä ei myöskään ole ollut merkkejä, ja hyvin suoriutuvat maat ovat parantaneet toimintaansa nopeammin ja heikoiten suoriutuvat maat ovat jääneet yhä enemmän jälkeen. Tämä kehitys näkyy useissa maissa, joiden tilanne on ”kriittinen” ja ”seurattava” (9–10) kunkin edellä mainitun neljän indikaattorin osalta. Tämä korostaa jäsenvaltioiden kohtaaman haasteen laajuutta aina varhaiskasvatuksesta elinikäiseen oppimiseen, jotta voidaan mukauttaa työvoima työmarkkinoiden muuttuviin osaamistarpeisiin vihreän ja digitaalisen siirtymän yhteydessä sekä varmistaa tuottavuus, kilpailukyky ja osallistava kasvu.

- **Köyhyys väheni hieman EU:n tasolla vuonna 2023, mutta se ylitti edelleen covid-19-pandemiaa edeltäneen tason, ja jotkin köyhyyteen liittyvät indikaattorit osoittavat erojen kasvavan jäsenvaltioiden välillä.** Kotitalouksien käytettävissä olevat bruttotulot henkeä kohti kasvoivat keskimäärin vuonna 2023, joskin jäsenvaltioiden tilanteet loittonivat edelleen toisistaan, ja niistä kymmenen tilanne oli ”seurattava” tai ”kriittinen”. Sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen heikkeni hieman vuonna 2023, joskin se oli edelleen suurempi kuin vuonna 2019, ja yhdeksän maata oli tältä osin ”kriittisessä” tai ”seurattavassa” tilanteessa. Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien lasten osuus pysyi jokseenkin vakaana, mutta koko väestön osalta osuus ei vielä palannut pandemiaa edeltäneelle tasolle. Vaikka jäsenvaltioiden yleisessä köyhyys- tai syrjäytymisriskiasteessa tapahtui edelleen lähentymistä, lasten osalta tilanne kehittyi eri tavalla eri jäsenvaltioissa. Seitsemässä maassa tilanne on ”kriittinen” tai ”seurattava” yleisen köyhyys- tai syrjäytymisriskiasteen osalta ja kuudessa maassa lasten köyhyys- tai syrjäytymisriskiasteen osalta. Tuloerojen osalta (mitattuna ylimmän ja alimman tuloviidenneksen tulo-osuuksien suhteena) tapahtui jonkin verran lähentymistä, joka johtui heikoiten suoriutuvien maiden tilanteen kohentumisesta. Tuloerot ovat kuitenkin edelleen suuria joissakin jäsenvaltioissa, ja useiden keskimääräiset suoriutujien tilanne heikkeni vuonna 2023, mikä johti siihen, että yksitoista maata oli tuloerojen osalta ”kriittisessä” tai ”seurattavassa” tilanteessa. Kohtuutonta asumismenorasitusta ja itse ilmoitettuja täyttymättömiä sairaanhoitotarpeita koskevat indikaattorit kohosivat hieman, mutta erot olivat huomattavia, ja viidessä jäsenvaltiossa tilanne oli ”kriittinen” tai ”seurattava” molempien osalta.

Ensimmäisen vaiheen maa-analyysissä yksilöitiin kymmenen jäsenvaltiota, joiden osalta edellytetään perusteellisempaa toisen vaiheen analyysiä, kun otetaan huomioon sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattoreiden esiin tuomat haasteet. Tämä viittaa ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen mahdollisesti kohdistuviin riskeihin. Näitä tämän kertomuksen luvussa 3 esitettyjä riskejä arvioidaan käyttämällä sosiaalisen lähentymisen kehyksen mukaista menetelmää, joka esitetään asiaa koskevissa työllisyyskomitean ja sosiaalisen suojelun komitean keskeisissä viesteissä ja niiden pohjana olevassa työryhmän kertomuksessa (ks. tekstilaatikko tämän jakson lopussa). Asianomaiset jäsenvaltiot ovat Bulgaria, Viro, Espanja, Italia, Liettua, Unkari, Romania, Kreikka, Kroatia ja Luxemburg. Näistä ensimmäiselle seitsemälle jäsenvaltiolle tehtiin toisen vaiheen analyysi

myös edellisenä vuonna, kun taas kolmelle jälkimmäiselle se tehdään ensimmäistä kertaa tänä vuonna[64] (ks. tausta-analyysi luvussa 3). Kaikissa näissä maissa havaittiin mahdollisia ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen kohdistuvia riskejä, jotka liittyvät haastaviin tilanteisiin monilla politiikanaloilla. Lisäksi Bulgariassa, Virossa, Espanjassa, Liettuassa ja Luxemburgissa merkittävä seikka oli tilanteen heikentyminen ajan mittaan muutamilla politiikanaloilla. Useimmissa edellä mainituissa maissa mahdollisia ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen kohdistuvia riskejä osoittavia indikaattoreita ovat muun muassa NEET-nuorten osuus, ylimmän ja alimman tuloviidenneksen tulo-osuuksien suhde, yleinen ja lasten köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste sekä vammaisten ja vammattomien työllisyysero. Seuraavaksi tulevat aikuisten osallistuminen koulutukseen, vähintään perustason digitaidoilla varustetun väestön osuus ja sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen. Komission yksiköt suorittavat edellä lueteltujen kymmenen jäsenvaltion osalta perusteellisemman toisen vaiheen analyysin.

[64] Kreikan osalta tämä johtuu tilanteen heikentymisestä tai pysymisestä vakaana tasolla, joka on edelleen kaukana EU:n keskiarvosta (kohtuuton asumismenorasitus, itse ilmoitetut täyttymättömät sairaanhoitotarpeet, yleinen ja lasten köyhyys- tai syrjäytymisriski, sosiaalisten tulonsiirtojen vaikutus köyhyyden vähentämiseen, tuloerot, naisten ja nuorten sitkeästi esiintyvät työmarkkinahaasteet ja aikuisten vähäinen ja heikkenevä osallistuminen koulutukseen). Kroatian osalta toisen vaiheen analyysi liittyy osaamiseen (aikuisten vähäinen ja heikkenevä koulutukseen osallistuminen, vähintään perustason digitaidoilla varustettujen aikuisten osuuden merkittävä heikkeneminen), kokonaistyöllisyysasteeseen, joka on parannuksista huolimatta edelleen EU:n keskiarvoa alhaisempi, ja vammaisten henkilöiden edelleen vaikeaan työllisyystilanteeseen sekä joihinkin sosiaalialan haasteisiin (sosiaalisten tulonsiirtojen vaikutus köyhyyden vähentämiseen, tuloerot). Luxemburgin osalta toisen vaiheen analyysissä on yksilöity joidenkin sosiaalisten indikaattoreiden viimeaikainen merkittävä heikkeneminen (yleinen ja lasten köyhyys- tai syrjäytymisriski, sosiaalisten tulonsiirtojen vaikutus köyhyyden vähentämiseen) ja kohtuuttoman asumismenorasituksen pysyminen korkeana, viime aikoina heikentyneet työmarkkinasuuntaukset (työttömyysaste ja pitkäaikaistyöttömyysaste, vammaisten ja vammattomien työllisyysero) sekä vähintään perustason digitaidoilla varustettujen aikuisten osuuden pieneneminen, vaikka se tilastoissa onkin edelleen selvästi EU:n keskiarvon yläpuolella. Kustakin 27 jäsenvaltiosta esitetään yksityiskohtaisempi analyysi raportin luvussa 3.

Taulukko 1.4.1: Sosiaali-indikaattoreiden tulostaulu: yleiskatsaus jäsenvaltioiden haasteisiin pääindikaattoreiden mukaan

			Parhaiten suoriutuvat	Keskimääräistä paremmat	Hyvät mutta tarpeen seurata	Keskimääräiset	Heikot mutta paranemassa	Seurattavat	Kriittisessä tilanteessa olevat
Yhtäläiset mahdollisuudet	Aikuisten osallistuminen koulutukseen (viimeisten 12 kuukauden aikana, lukuun ottamatta ohjattua työssäoppimista, % 25–64-vuotiaista)	2022	DE, HU, NL, SE	DK, EE, IE, FR, LU, MT, AT, SK, FI		BE, ES, LV, PT	RO	HR, IT, CY, LT, SI	BG, CZ, EL, PL
	Koulupudokkaiden osuus (% 18–24-vuotiaista)	2023	EL, HR, IE, PL	BE, BG, CZ, EE, LU, NL, SE, SK	LT, SI	AT, FR, LV	IT	CY, DK, FI, MT, PT	DE, ES, HU, RO
	Niiden henkilöiden osuus, joilla on perustason tai sitä paremmat digitaidot (% 16–74-vuotiaista)	2023	FI, IE, NL	AT, BE, CZ, DK, EE, ES, HU, SE		DE, EL, FR, LT, MT, PT		CY, HR, IT, LU, LV, SI, SK	BG, PL, RO
	NEET-nuorten osuus (% kaikista 15–29-vuotiaista)	2023	NL, SE	DE, DK, IE, MT, PL, PT, SI	LU	AT, BE, CZ, EE, FI, HR, HU, LV, SK	IT	BG, ES, FR, LT	CY, EL, RO
	Sukupuolten työllisyysero (prosenttiyksikköä)	2023	EE, FI, LV	CY, DK, FR, HR, IE, PT, SE	LT	AT, BE, BG, DE, ES, HU, LU, NL, SI, SK		PL	CZ, EL, IT, MT, RO
	Tuloviidennesten tulo-osuuksien suhde (S80/S20)	2023	BE, CZ, FI, SI	DK, IE, NL, PL	SK	AT, CY, DE, FR, LU	BG, IT	EE, EL, ES, HR, HU, MT, PT, SE	LT, LV, RO
Oikeudenmukaiset työolot	Työllisyysaste (% 20–64-vuotiaista)	2023	CZ, EE, NL, SE	CY, DE, HU, MT, PL	DK	BG, IE, LU, LV, PT, SK	EL, ES, IT	AT, FI, FR, LT, SI	BE, HR, RO
	Työttömyysaste (% 15–74-vuotiaasta työvoimasta)	2023	CZ, DE, MT, PL	BG, CY, HR, HU, IE, NL, SI		AT, BE, LV, PT, RO, SK	EL, ES	DK, EE, FI, FR, IT, LT, LU, SE	
	Pitkäaikaistyöttömyysaste (% 15–74-vuotiaasta työvoimasta)	2023	DK, NL	AT, DE, EE, IE, MT, PL	CZ	BE, BG, CY, FI, FR, HR, LT, LV, PT, RO, SE, SI	EL, ES	HU, LU	IT, SK
	Kotitalouksien käytettävissä olevien bruttotulojen (henkeä kohti) kasvu (2008=100)	2023	HU, LT, MT, PL, RO	HR		CY, DE, DK, IE, LU, LV, PT, SI	EL, ES	BE, CZ, EE, FI, FR, NL, SE, SK	AT, IT
Sosiaalinen suojelu ja osallisuus	Köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste (% kokonaisväestöstä)	2023	CZ, FI, NL, SI	AT, CY, DK, IT, PL	SK	BE, DE, FR, HR, IE, MT, PT, SE	BG, RO	EE, HU, LT, LU	EL, ES, LV
	Lasten köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste (% 0–17-vuotiaista)	2023	CZ, DK, FI, NL, SI	BE, CY, EE, HR, PL		AT, DE, IE, LT, LV, MT, PT, SE, SK	IT, RO	EL, FR, HU, LU	BG, ES
	Sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen (köyhyysriskiasteen vähennys prosentteina)	2023	BE, DK, FI, IE	AT, CZ, DE, FR, IT, NL, SK		CY, HU, LT, PL, SE, SI	BG	EE, LU, LV, MT	EL, ES, HR, PT, RO
	Vammaisten ja vammattomien työllisyysero (prosenttiyksikköä)	2023	ES, IT, PT, SI	EE, FI, FR, LV, MT		AT, CY, CZ, DE, EL, NL, SE, SK		HU, LU, RO	BE, BG, HR, IE, LT, PL
	Kohtuuton asumismenorasitus (% koko väestöstä)	2023	CY	AT, BG, FI, HR, IE, IT, LT, PL, PT, SI	SK	BE, CZ, EE, ES, FR, HU, LV, NL, RO, SE		DE, MT	DK, EL, LU
	Virallisen varhaiskasvatuksen piirissä olevat alle 3-vuotiaat lapset (% alle 3-vuotiaista)	2023	FR, LU, NL, SE	BE, CY, ES, MT, PT, SI	DK	EE, EL, FI, HR, IT, LV	HU	AT, BG, DE, IE, LT	CZ, PL, RO, SK
	Itse ilmoitetut täyttymättömät sairaanhoitotarpeet (% yli 16-vuotiaista)	2023		AT, BE, BG, CY, CZ, DE, HR, HU, LU, MT, NL		DK, ES, FR, IE, IT, LT, PL, PT, SE, SI, SK		RO	EE, EL, FI, LV

Huomautus: Päivitetty marraskuussa 2024. Aikuisten osallistumista koulutukseen koskevan indikaattorin toiseksi viimeinen arvo viittaa vuoteen 2016, ja luokittelu perustuu muutokseen sen ja vuoden 2022 välillä. Koska vähintään perustason digitaidoilla varustettujen henkilöiden osuutta kuvaavaa indikaattoria koskevat tiedot kerätään joka toinen vuosi, luokittelu perustuu muutokseen vuoden 2021 ja vuoden 2023 välillä. Kotitalouksien käytettävissä olevien bruttotulojen kasvusta henkeä kohti ei ole saatavilla tietoja Bulgarian osalta. Katkot aikasarjoissa ja muut merkitykselliset seikat ilmoitetaan liitteissä 3 ja 4.

Kaavio 1.4.1: Yleiskatsaus työllisyys-, osaamis- ja sosiaalipoliittisiin kehityssuuntauksiin ja haasteisiin sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattoreiden mukaan

EU:n keskiarvo, kehityssuuntaukset ja yhteisessä työllisyysraportissa käytettyihin eri luokkiin jaoteltujen jäsenvaltioiden osuus kaikista jäsenvaltioista kunkin pääindikaattorin osalta ja myös yhteensä pilarin kolmen luvun osalta

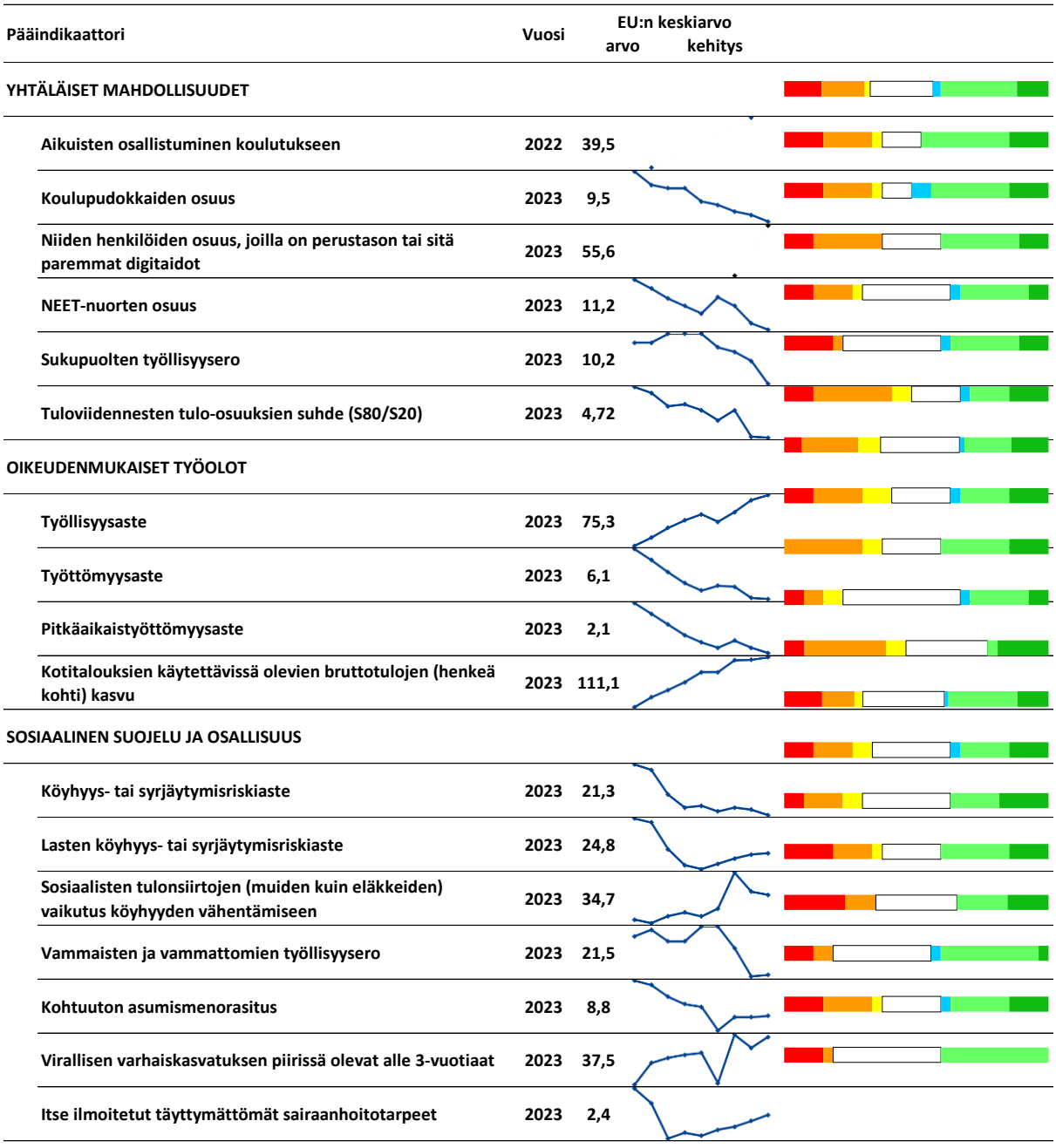

Huomautus: Joistakin indikaattoreista puuttuvat joitakin maita koskevat tiedot - ks. taulukkoa 1.4.1 koskeva huomautus.

Menetelmä mahdollisten ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen kohdistuvien riskien tunnistamiseksi sosiaalista lähentymistä koskevassa ensimmäisen vaiheen maa-analyysissa

Analyysissa on käytetty jäsenvaltioiden kanssa viime vuosina kehitettyjä välineitä, jotka perustuvat erityisesti sosiaali-indikaattoreiden tulostauluun sekä yhteisessä työllisyysraportissa käytettävään nk. liikennevalomenetelmään[65]**.** Ensimmäisen vaiheen maa-analyysi perustuu kaikkiin sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattoreihin. Kutakin indikaattoria tarkastellaan yhteisen työllisyysraportin menetelmän perusteella ja määritetään näin jäsenvaltioiden suhteellinen asema, joka ilmaistaan standardipoikkeamina sekä indikaattorin absoluuttisen arvon keskiarvosta että sen edelliseen vuoteen verratun muutoksen keskiarvosta (ks. tarkempi tekninen kuvaus liitteessä 4). Kunkin maan tulokset luokitellaan kunkin indikaattorin osalta yhteen seitsemästä mahdollisesta luokasta (”parhaiten suoriutuvat”, ”keskimääräistä paremmat”, ”hyvät mutta tarpeen seurata”, ”keskimääräiset”, ”heikot mutta paranemassa”, ”seurattavat”, ”kriittisessä tilanteessa olevat”). Tämä vastaa väriasteikkoa vihreästä punaiseen.

Kutakin sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattoria arvioidaan sen määrittämiseksi, johtaako se ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen kohdistuviin mahdollisiin riskeihin ja tarvitaanko näin ollen toisen vaiheen lisäanalyysia[79]. ”Kriittinen tilanne” viittaa jäsenvaltioihin, jotka saavat EU:n keskiarvoa paljon huonommat pisteet tietyn indikaattorin osalta ja joissa tilanne on heikentynyt tai ei ole parantunut riittävästi edelliseen vuoteen verrattuna. Tilanne merkitään ”seurattavaksi” kahdessa tapauksessa: a) kun jäsenvaltio saa tietyssä indikaattorissa EU:n keskiarvoa huonomman pistemäärän ja maan tilanne heikkenee tai ei parane riittävän nopeasti, ja b) kun pistemäärä tasojen suhteen on EU:n keskiarvon mukainen, mutta tilanne heikkenee huomattavasti EU:n keskiarvoa nopeammin. Toisen vaiheen lisäanalyysia pidetään perusteltuna, jos jäsenvaltion vähintään kuusi sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattoria on merkitty punaiseksi (”kriittisessä tilanteessa oleva”) tai oranssiksi (”seurattava”) tuoreimmassa yhteisessä työllisyysraportissa. Tilanteen katsotaan edellyttävän lisäanalyysia myös silloin, kun punaiseksi tai oranssiksi (ks. edellä) merkityn indikaattorin yhteisen työllisyysraportin mukainen luokitus on heikentynyt kaksi kertaa *peräkkäin*. Näin olisi esimerkiksi silloin, jos luokitus muuttuisi vuoden 2024 yhteisessä työllisyysraportissa ”keskimääräisestä” luokitukseen ”heikko mutta paranemassa”, minkä jälkeen tilanne heikkenisi edelleen luokitukseen ”kriittisessä tilanteessa olevat” raportin vuoden 2025 versiossa. Tämä luettaisiin ylimääräiseksi punaiseksi tai oranssiksi merkinnäksi, joiden vähimmäiskynnys on yhteensä kuusi. Jos esimerkiksi vuoden 2025 yhteisessä työllisyysraportissa jollekin maalle on merkitty punaiseksi tai oranssiksi viisi sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattoria ja yksi niistä on heikentynyt peräkkäin sekä vuonna 2024 että vuonna 2025, maalla katsotaan olevan vuonna 2025 yhteensä kuusi punaista tai oranssia merkintää (viisi punaista/oranssia merkintää vuoden 2025 indikaattoreista + yksi merkintä kahdesta peräkkäisestä heikkenemisestä). Tällöin kyseisen maan osalta olisi tehtävä toisen vaiheen lisäanalyysi. Mahdolliset katkokset aikasarjoissa sekä tietojen laatuun ja tulkintaan liittyvät kysymykset otetaan huomioon arvioitaessa kynnysarvoon laskettavien merkintöjen kokonaismäärää.

[65] Ks. Työllisyyskomitean ja sosiaalisen suojelun komitean keskeiset viestit, jotka perustuvattyöllisyyskomitean ja sosiaalisen suojelun komitean yhteisen työryhmän kertomukseen ”Sosiaalisen lähentymisen kehyksen sisällyttäminen eurooppalaiseen ohjausjaksoon”.

Sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattorit ja niiden arviointi perustuvat tietoihin, jotka olivat saatavilla tietojen toimittamisen määräaikaan mennessä[66]**.** Jos yhteisen työllisyysraportin mukaisen luokituksen määrittämiseksi tarvittavat tiedot puuttuvat jonkin maan osalta, puuttuvien tietojen korvaamiseksi käytetään vastaavaa aiemmassa yhteisessä työllisyysraportissa määritettyä luokitusta, jos se on saatavilla. Jos indikaattorin arvot puuttuvat sekä yhteisen työllisyysraportin viimeisimmässä että sitä edeltävässä versiossa, yhteisen työllisyysraportin mukaisia luokituksia ei lasketa mukaan kuuden merkinnän ohjeelliseen kynnysarvoon, jonka perusteella määritetään tarve toisen vaiheen analyysille.

[66] Vuoden 2025 yhteisen työllisyysraportin tietojen toimittamisen määräaika 4. marraskuuta 2024.

LUKU 2. TYÖLLISYYS- JA SOSIAALIPOLITIIKAN UUDISTUKSET – JÄSENVALTIOIDEN TULOKSET JA TOIMET

2.1 Suuntaviiva 5: Työvoiman kysynnän lisääminen

Tässä jaksossa tarkastellaan työllisyyden suuntaviivan 5 täytäntöönpanoa. Suuntaviivassa kehotetaan jäsenvaltioita luomaan edellytykset, joilla edistetään työvoiman kysyntää ja työpaikkojen luomista pilarin periaatteen 4 (työllisyyden aktiivinen tukeminen) ja periaatteen 6 (palkat) mukaisesti. Jaksossa 2.1.1 keskitytään työmarkkinoiden keskeisiin kehityssuuntauksiin ja otetaan huomioon myös korkean inflaation ja korkeiden elinkustannusten vaikutukset. Jaksossa 2.1.2 raportoidaan jäsenvaltioiden näillä aloilla toteuttamista toimenpiteistä ja keskitytään erityisesti politiikkaan, jolla pyritään lisäämään työllisyyttä ja tukemaan työpaikkojen luomista työvoimapula ja osaamisvaje huomioon ottaen.

2.1.1 Keskeiset indikaattorit

EU:n työmarkkinat pysyivät vahvoina vuonna 2023, ja työllisyyden kasvu hidastui mutta on edelleen vankkaa talouden viimeaikaisesta laskusuhdanteesta huolimatta. Vuoteen 2022 verrattuna yli kaksi ja puoli miljoonaa uutta työntekijää työllistyi, eli yhteensä työllisiä on 217,5 miljoonaa. Työllisyysaste (20–64-vuotiaiden ikäryhmässä) oli 75,3 prosenttia vuonna 2023 (0,7 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuonna 2022) ja ennätyksellisen korkea 76,0 prosenttia vuoden 2024 toisella neljänneksellä. Näin ollen EU:n yleistavoite vähintään 78,0 prosentin työllisyysasteesta vuoteen 2030 mennessä on saavutettavissa[67]. Työllisyyden kasvu hidastui kaiken kaikkiaan (2,0 prosenttia vuonna 2022 ja 1,2 prosenttia vuonna 2023) mutta pysyi vankkana, vaikka taloudellinen toiminta oli heikkoa. Työllisyysaste nousi kaikissa jäsenvaltioissa ja erityisen paljon Kyproksella, Maltalla, Italiassa, Espanjassa, Puolassa ja Kreikassa (ks. kaavio 2.1.1). Sen sijaan se laski Itävallassa, Suomessa, Tanskassa, Sloveniassa ja Liettuassa. ”Kriittisessä tilanteessa” ovat Romania, Belgia ja Kroatia, joissa työllisyysaste on edelleen suhteellisen alhainen (alle 72,5 prosenttia), ja kahdessa ensin mainitussa kasvu edellisvuoteen verrattuna on erityisen vähäistä. Ranska, Itävalta, Suomi, Slovenia ja Liettua ovat ”seurattavia”, mikä johtuu joko suhteellisen alhaisten tasojen keskimääräistä heikommista parannuksista (Ranskassa) tai keskimääräistä korkeamman tason heikentymisestä (muissa neljässä maassa). ”Parhaiten suoriutuvia” olivat Alankomaat, Ruotsi, Viro ja Tšekki, joiden työllisyysasteet ylittivät 80 prosenttia. Kaiken kaikkiaan jäsenvaltioiden työllisyysasteet ovat lähentymässä toisiaan. Monissa jäsenvaltioissa on kuitenkin edelleen merkittäviä alueellisia eroja, myös syrjäisimmillä alueilla (ks. liitteessä 5 oleva kaavio 5).

Työllisyyden kasvua tuki työvoiman lisääntyminen, ja kasvu oli voimakkaampaa aloilla, joilla työvoimapula oli suhteellisen suurta. Covid-19-pandemian jälkeen työllisyys on kasvanut 9 miljoonalla ihmisellä vuodesta 2020, koska samaan aikaan työvoima lisääntyi 6,9 miljoonalla ja työttömyys väheni 2,1 miljoonalla. Vuonna 2023 työpaikkoja syntyi enimmäkseen kaupan, liikenteen sekä majoitus- ja ravitsemispalvelujen aloille[68]. Työllisyyden kasvu oli yleisesti ottaen nopeampaa aloilla, joilla on merkittävä työvoimapula. Tämän voidaan katsoa johtuvan sekä työvoiman tarjonnan kasvusta että työpaikkojen

[67] Euroopan komissio: Porton julistus ja tavoitteet, 2021.
[68] Ks. Euroopan komissio, Employment and Social Developments in Europe 2024, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

kohdentamisen siirtymisestä näille korkean kysynnän aloille. Lisäksi jatkuva työvoimapula aloilla, joilla työllisyyden kasvu on voimakasta, viittaa jatkuvaan työpaikkojen luomispotentiaaliin. Työvoiman kysyntä säilyi ennallaan talouden laskusuhdanteessa ja vaikutti siihen, että tilanne työmarkkinoilla pysyi kireänä. Avointen työpaikkojen aste laski vuoden 2023 ensimmäisen neljänneksen 2,9 prosentista 2,4 prosenttiin vuoden 2024 toisella neljänneksellä (kausitasoitetut tiedot), mikä on edelleen selvästi korkeampi kuin pandemiaa edeltänyt 1,7 prosentin keskiarvo vuosina 2013–2019[69].

Kaavio 2.1.1: Työllisyysaste kohosi useimmissa jäsenvaltioissa vuonna 2023, joskin aiempaa hitaammin

Työllisyysaste (20–64-vuotiaat), vuoden 2023 tasot ja muutokset edellisvuoteen nähden (%, sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

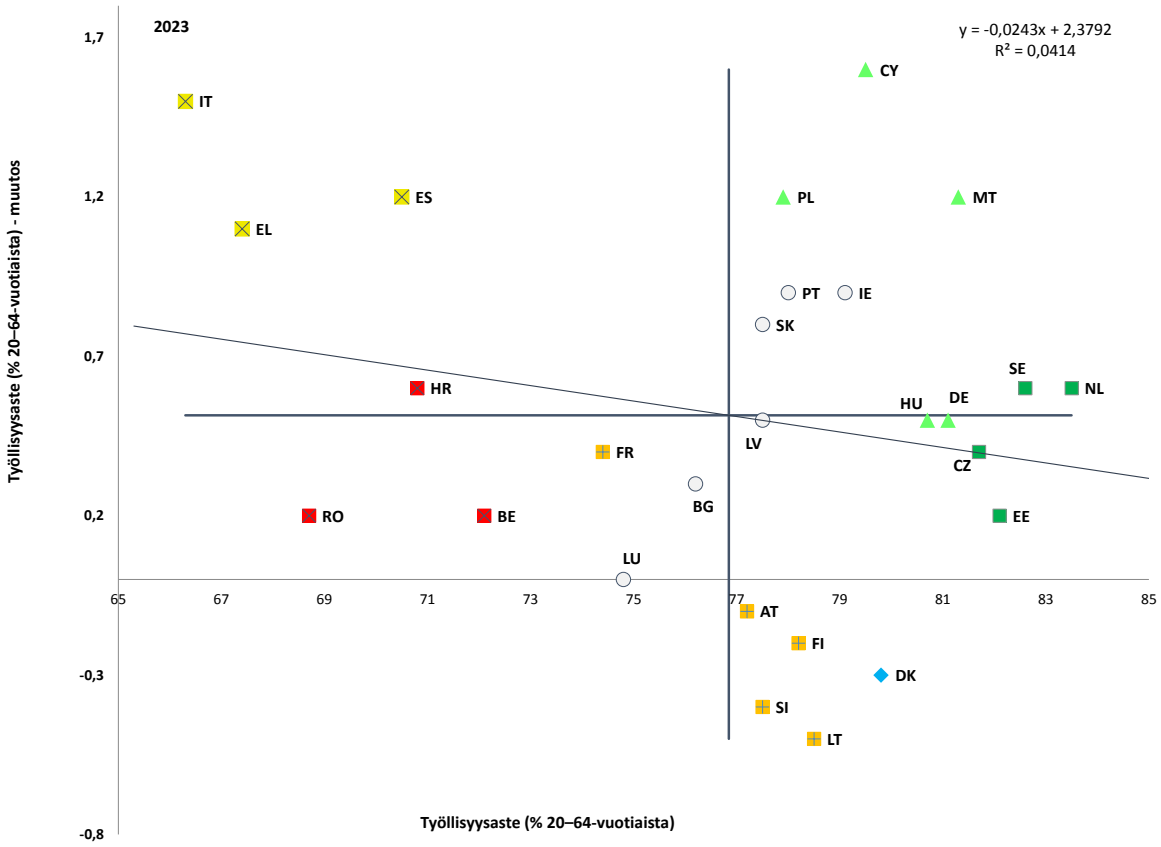

Huomautus: Akselit on keskitetty EU:n painottamattoman keskiarvon mukaan. Symbolien selitykset esitetään liitteessä. Eri määritelmä: ES ja FR. Katkos aikasarjassa: CY ja DK.
Lähde: Eurostat [lfsi_emp_a], EU:n työvoimatutkimus.

Useimmissa jäsenvaltioissa sekä työllisyys että tehtyjen työtuntien kokonaismäärä kasvoivat, mikä osoittaa, että EU:n työmarkkinat ovat vahvat. Työllisyys ylittää nyt covid-19-pandemiaa edeltäneen tason kaikissa muissa jäsenvaltioissa paitsi Latviassa, Romaniassa ja Slovakiassa. Tehtyjen työtuntien kokonaismäärä kasvoi 0,9 prosenttia vuonna 2023, ja vuoden 2024 toisella neljänneksellä se oli suurempi kuin pandemiaa edeltänyt taso useimmissa jäsenvaltioissa muttei Bulgariassa, Tšekissä, Saksassa, Latviassa, Itävallassa ja

[69] Eurostat [jvs_q_nace2]. Avointen työpaikkojen aste on kaikkien avointen työpaikkojen kokonaismäärä (eli palkalliset työpaikat, jotka ovat vasta perustettuja, täyttämättömiä tai ovat tulossa avoimiksi) prosenttiosuutena täytetyistä ja avoimista työpaikoista.

Slovakiassa. Vuonna 2023 työllisyyden kasvu oli voimakkaampaa kuin tehtyjen työtuntien kokonaismäärän kasvu, minkä seurauksena keskimääräiset työtunnit työntekijää kohti vähenivät 0,2 prosenttia. Keskimääräiset työtunnit työntekijää kohti ovat EU:ssa edelleen alle covid-19-pandemiaa edeltäneen tason. Tehtyjen työtuntien kokonaismäärän hitaampi kasvu suhteessa työllisyyden kasvuun johtuu siitä, että työntekijäkohtaiset keskimääräiset työtunnit ovat vähentyneet pitkällä aikavälillä. Tämä voi johtua osittain työllisyyden voimakkaammasta kasvusta palvelualalla ja muilla aloilla, joilla työntekijöillä on tavallisesti vähemmän työtunteja[70], mutta myös työntekijöiden valintojen muuttumisesta.

Työajan lyhentämisjärjestelyt ovat osoittautuneet tehokkaaksi välineeksi, joilla voidaan lieventää tilapäisiä talouden häiriöitä. Covid-19-kriisin aikana hyvin suunnitelluilla työajan lyhentämisjärjestelyillä ja vastaavilla työpaikkojen säilyttämiseen tähtäävillä järjestelyillä suojattiin onnistuneesti työpaikkoja ja tuloja EU:ssa. Niiden laajamittaista käyttöä helpotti rahoituksen saatavuus eurooppalaisen hätätilasta aiheutuvien työttömyysriskien lieventämisen tilapäisen tukivälineen (SURE) kautta. Eurofoundin empiirisen analyysin mukaan työpaikkojen säilyttämiseen tähtäävien järjestelyjen avulla säilytettiin 24,8 miljoonaa työpaikkaa vuonna 2020 (eli 13,3 prosenttia kokonaistyöllisyydestä) ja 2,1 miljoonaa työpaikkaa vuonna 2021 (1,1 prosenttia kokonaistyöllisyydestä)[71]. Työpaikkoja säästyi erityisen paljon Ranskassa, Italiassa ja Saksassa, ja työpaikkojen säilyttämiseen tähtäävien järjestelyjen käytön arvioidaan pandemian ensimmäisen vuoden aikana säilyttäneen 6,6 miljoonaa työpaikkaa Ranskassa (25,0 prosenttia kokonaistyöllisyydestä), 4,7 miljoonaa Italiassa (21,8 prosenttia) ja 4,7 miljoonaa Saksassa (12,2 prosenttia). Suhteellisesti tarkasteltuna työpaikkojen säilyttämiseen tähtäävät järjestelyt auttoivat säästämään huomattavan määrän työpaikkoja myös monissa maissa, joissa työmarkkinat ovat pienemmät (esimerkiksi yli 14,5 prosenttia työpaikoista Kroatiassa, Kyproksella, Luxemburgissa, Maltalla ja Alankomaissa vuonna 2020).

Itsenäisenä ammatinharjoittajana toimiminen on ollut vähenemässä EU:ssa, joskin eri maiden ja toimialojen välillä on joitakin eroja. Itsenäisten ammatinharjoittajien osuus kaikista työntekijöistä pieneni vuosien 2010 ja 2023 välillä 14,8 prosentista 13,3 prosenttiin. Eniten vähennystä tapahtui kyseisellä aikavälillä maataloudessa ja kaupan alalla ja eniten kasvua julkisella sektorilla ja siihen yhteydessä olevilla toimialoilla (esim. julkishallinto, koulutus ja terveys) sekä tieto- ja viestintätekniikan alalla. Myös itsenäisten ammatinharjoittajien osaamisprofiili muuttui: vuonna 2023 heistä 39 prosentilla oli korkea-asteen koulutus, kun vuonna 2010 vastaava osuus oli vain 28,0 prosenttia. Itsenäisten ammatinharjoittajien (18–64-vuotiaat) köyhyysriskiaste (22,1 prosenttia) on suurempi kuin palkansaajien (9,6 prosenttia). Itsenäisten ammatinharjoittajien osuus vaihteli vuonna 2023 huomattavasti jäsenvaltiosta toiseen – Italiassa ja Kreikassa se oli lähes 20 prosenttia tai enemmän, Saksassa ja Tanskassa taas noin 8 prosenttia (ks. myös jakso 2.3.1). Yksinyrittäjät muodostivat suurimman osan (noin 70 prosenttia) itsenäisistä ammatinharjoittajista EU:ssa ja useimmissa jäsenvaltioissa. Vuosina 2013–2023 yksinyrittäjien osuus kokonaistyöllisyydestä pieneni 10,3 prosentista 9,0 prosenttiin, kun yhä harvemmat nuoret ryhtyivät itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi, eikä heidän määränsä korvannut pois lähteneitä ikääntyneitä työntekijöitä.

[70] Euroopan komissio: Labour market and wage developments in Europe 2023, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023.

[71] Eurofound, Weathering the crisis: How job retention schemes preserved employment and incomes during the pandemic, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

Tuottavuuden hitaaseen kasvuun EU:ssa liittyy edelleen keskipitkän aikavälin haasteita. Tuottavuuden kasvu oli keskimäärin 1,4 prosenttia vuodessa ennen vuotta 2007, mutta se putosi 0,8 prosenttiin vuosina 2010–2019 ja edelleen 0,7 prosenttiin vuonna 2023[72]. Hienoisia parannuksia lupaavista ennusteista huolimatta tuottavuuden kasvu on edelleen rakenteellisesti hidasta, mikä heikentää EU:n maailmanlaajuista kilpailukykyä. BKT:n kasvua vauhdittaa nyt enemmän työllisyyden kasvu kuin tuottavuuden kasvu useimmissa jäsenvaltioissa Tanskaa, Puolaa, Portugalia, Romaniaa ja Slovakiaa lukuun ottamatta. Jatkuvasti alhainen työn tuottavuus, jota väestön ikääntyminen vielä pahentaa, uhkaa kilpailukykyä, talouskasvua, työpaikkojen luomista ja elintasoa. Mario Draghin Euroopan kilpailukyvyn tulevaisuutta koskevassa raportissa[73] tuodaan esiin merkittäviä puutteita EU:n korkean teknologian erikoistumisessa, innovoinnissa ja investoinneissa erityisesti Yhdysvaltoihin verrattuna. Kokonaistuottavuuden heikko kasvu on ollut tärkein syy siihen, että työn tuottavuus on kasvanut toivottua heikommin, ja sillä on yhteys teknologisen innovoinnin ja käyttöönoton vähenemiseen, pääoman ja työvoiman riittämättömään uudelleenkohdentamiseen yrityksissä ja ikääntyvään työvoimaan, mikä vähentää riskinottoa. Osansa on myös sillä, että inhimillisen pääoman karttuminen heikkenee. Työvoimapula ja osaamisvaje viivästyttävät teknologian käyttöönottoa, lisäävät kustannuksia ja vähentävät edelleen työvoiman kysyntää. Lyhyellä aikavälillä yritykset saattavat joutua työvoimapulan ja osaamisvajeen vuoksi pitämään kiinni työntekijöistä, mikä haittaa työvoiman uudelleenkohdentamista ja pakottaa työntekijät tekemään pidempiä työtunteja, mikä saattaa heikentää tuottavuutta ja pahentaa työpaikkojen kysynnän ja tarjonnan epätasapainoa, mikä puolestaan lisää rakenteellista työttömyyttä. Kuten Draghin raportissa korostetaan, kilpailukyvyn parantamiseksi on olennaisen tärkeää, että koulutusjärjestelmät mukautetaan muuttuviin osaamistarpeisiin, erityisesti vihreää ja digitaalista siirtymää varten, ja että priorisoidaan aikuiskoulutusta ja ammatillista koulutusta. Hallinnollisten esteiden vähentäminen, innovoinnin edistäminen ja tehokkaiden työehtosopimusneuvottelujen tukeminen voi auttaa varmistamaan tuottavuuden kasvun ja pitämään yllä palkkojen nousua ja kilpailukykyä.

Työvoimapula ja osaamisvaje ovat edelleen merkittäviä ja yleisiä EU:ssa, mutta ne ovat laskemassa huipputasoltaan. Työvoimapula ja osaamisvaje lisääntyivät kaikissa EU-maissa viime vuosikymmenellä. Viimeaikaisen talouden laskusuhdanteen myötä niiden johtajien osuus, jotka pitävät työvoimapulaa tuotantoa rajoittavana tekijänä, pieneni hieman (18,0 prosenttia lokakuussa 2024, 22,4 prosenttia lokakuussa 2023 ja 25,9 prosenttia lokakuussa 2022) mutta on edelleen suhteellisen suuri[74]. Työvoimapula oli yleistä STEM-aloilla (erityisesti tieto- ja viestintätekniikan alalla), rakennusalalla, terveydenhuollon ja pitkäaikaishoidon alalla, kuljetus- ja matkailualalla sekä muilla vihreän ja digitaalisen siirtymän kannalta merkityksellisillä aloilla. Eures-verkoston vuoden 2023 raportin[75] mukaan akuuteinta työvoimapula oli esimerkiksi kuorma-autonkuljettajan, sairaanhoitajan (mukaan lukien asiantuntijat), lääkärin, sähköasentajan, kattoasentajan ja -korjaajan, tarjoilijan ja rakennustyöntekijän ammateissa. Pilaria käsittelevässä tekstilaatikossa 1 esitetään yksityiskohtaisempi analyysi tähän liittyvistä merkittävistä haasteista.

[72] Euroopan komissio, Labour market and wage developments in Europe 2024, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.
[73] Draghi, M. (2024a), Draghi, M. (2024b).
[74] Euroopan komissio, Business and consumer survey.
[75] Euroopan työviranomainen, Labour shortages and surpluses in Europe 2023, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023.

Pilaria käsittelevä tekstilaatikko 1: Toimet työvoimapulan ja osaamisvajeen korjaamiseksi EU:ssa

Työvoimapulaan ja osaamisvajeeseen puuttuminen on ratkaisevan tärkeää EU:n kilpailukyvyn, innovointikapasiteetin sekä osallistavan ja kestävän kasvun edistämiseksi. Työvoimapula ja osaamisvaje ovat lisääntyneet kaikissa jäsenvaltioissa lähes vuosikymmenen ajan, ja niiden odotetaan lisääntyvän edelleen digitaalisen ja vihreän siirtymän yhteydessä. Työvoimapula ei ole vähentynyt merkittävästi edes viime aikoina, vaikka talouskasvu hidastui. Työvoimapula ja osaamisvaje johtuvat väestörakenteen muutoksesta, teknologiseen kehitykseen ja vihreään ja digitaaliseen siirtymään liittyvien uusien taitojen kysynnästä sekä huonoista työoloista tietyillä aloilla. Työvoimapulasta ja osaamisvajeesta raportoivat kaikenkokoiset yritykset kaikilla aloilla, ja niitä esiintyy erityisen sitkeästi terveydenhuoltoalalla, STEM-aloilla (erityisesti tieto- ja viestintätekniikan alalla), rakennusalalla, kuljetusalalla ja tietyissä palveluammateissa (esim. kokit ja tarjoilijat)[76]. Vaikka työvoimapula voi olla osoitus vahvasta taloudesta, joka antaa työntekijöille mahdollisuuden neuvotella paremmista palkoista ja työoloista, se voi samalla haitata tuottavuutta ja innovointikykyä, heikentää EU:n kilpailukykyä, aiheuttaa pullonkauloja kasvulle ja hidastaa vihreän ja digitaalisen siirtymän edistymistä. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin täytäntöönpano – erityisesti siltä osin kuin on kyse koulutuksesta ja elinikäisestä oppimisesta (periaate 1), työllisyyden aktiivisesta tukemisesta (periaate 4) sekä varmasta ja sopeutuvasta työllisyydestä (periaate 5) – edistää myös työvoimapulan ja osaamisvajeen korjaamista.

Työvoimapula vaihtelee huomattavasti jäsenvaltioiden välillä, eikä se jakaudu tasaisesti eri alojen ja ammattien välillä. Vuoden 2024 toisella neljänneksellä avointen työpaikkojen osuus (kausitasoitettuna) oli suurin Belgiassa (4,4 prosenttia), Alankomaissa (4,3 prosenttia), Itävallassa (4,0 prosenttia), Tšekissä (3,4 prosenttia), Saksassa (3,2 prosenttia) ja Maltalla (3,0 prosenttia). Bulgariassa, Romaniassa, Espanjassa ja Puolassa taas osuus oli alhaisin (kaikissa alle 1 prosenttia) (ks. kaavio jäljempänä). Työvoimapula on erityisen mittavaa valmistusteollisuudessa, ja se kasvoi edelleen vuosina 2022 ja 2023 Kroatiassa, Sloveniassa ja Bulgariassa. Rakennusalalla suurimmat ongelmat työntekijöiden rekrytoinnissa ovat Sloveniassa, Kreikassa ja Kroatiassa, kun taas palvelualalla työvoimapula on akuutein Maltalla, Alankomaissa ja Saksassa. Komissio yksilöi hiljattain 42 ammattia, joissa katsotaan esiintyvän työvoimapulaa EU:n laajuisesti[77]. Alakohtaisesti työvoimapulaa esiintyy muun muassa hallinto- ja tukipalvelujen, majoitus- ja ravitsemispalvelujen, tieto- ja viestintätekniikan sekä rakentamisen alalla. Lisäksi yritykset ilmoittavat kyselyissä yhä yleisemmin, että ne eivät löydä avoimiin työpaikkoihinsa tarvittavia erityisosaajia[78] [79].

[76] Eurofound, European Company Survey 2019 ja Euroopan komissio, Employment and Social Developments in Europe 2023: Addressing labour shortages and skills gaps in the EU, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023.
[77] Tiedonanto –Toimintasuunnitelma työvoimapulan ja osaamisvajeen korjaamiseksi EU:ssa (2024) – Työllisyys-, sosiaali- ja osallisuusasiat – Euroopan komissio.
[78] European Commission, Flash Eurobarometer FL529: European Year of Skills - Skills shortages, recruitment and retention strategies in small and medium-sized enterprises, 2023.
[79] EIB, EIB Investment Survey (EIBIS) 2023.

Työvoimapula on useimmissa jäsenvaltioissa edelleen suurempi kuin vuonna 2019
Avointen työpaikkojen osuus, vuoden 2019 viimeinen neljännes ja vuoden 2024 toinen neljännes

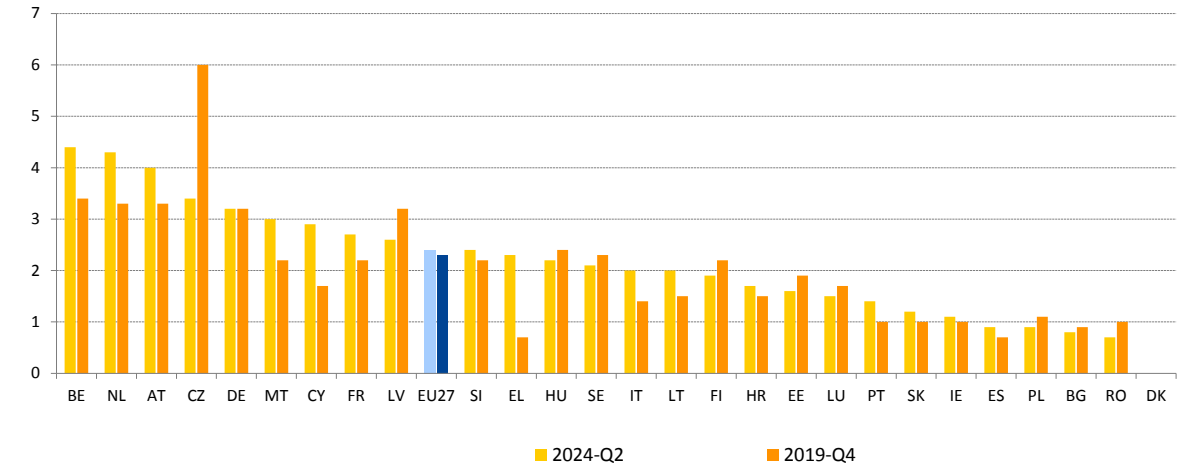

Huomautus: NACE 2:n toimialat, B-S (Teollisuus, rakentaminen ja palvelut).
Lähde: Eurostat [ei_lmjv_q_r2], kausitasoitetut tiedot, ei kalenterikorjattu.

EU:n, jäsenvaltioiden ja alueiden tasolla toteutettavat yhteiset ja tehostetut toimet, joihin osallistuu myös työmarkkinaosapuolia ja muita asiaankuuluvia sidosryhmiä, ovat avainasemassa työvoimapulan ja osaamisvajeen korjaamisessa. Komissio esitti maaliskuussa 2024 työvoimapulan ja osaamisvajeen torjumista koskevan toimintasuunnitelman[80], joka on laadittu tiiviissä yhteistyössä työmarkkinaosapuolten kanssa. Se perustuu lukuisiin jo toteutettuihin aloitteisiin, ja siinä esitetään 87 uutta toimea, joita EU, jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet toteuttavat tai niiden olisi toteutettava työvoimapulaan ja osaamisvajeeseen puuttumiseksi. Nämä toimenpiteet kuuluvat viiteen toiminta-alaan: i) aliedustettuihin ryhmiin kuuluvien ihmisten aktivointi työmarkkinoilla, ii) osaamisen ja koulutuksen tukeminen, iii) työolojen parantaminen, iv) oikeudenmukaisen EU:n sisäisen liikkuvuuden edistäminen ja v) osaajien houkutteleminen EU:n ulkopuolelta. Komissio on edistynyt hyvin sitoumustensa täytäntöönpanossa. Saatujen päivitysten perusteella komission toimintasuunnitelmassa tekemistä 30 uudesta sitoumuksesta kuusi on pantu kokonaisuudessaan täytäntöön (20 prosenttia) ja 22 on käynnissä (73 prosenttia). Työmarkkinaosapuolet ovat sitoutuneet yhteensä 34 toimeen, ja komission keräämien tietojen perusteella kolmasosa näistä sitoumuksista on täytäntöönpanovaiheessa (11 toimea eli 32 prosenttia kaikista sitoumuksista). Komissio seuraa edelleen toimintasuunnitelman täytäntöönpanon edistymistä eurooppalaisen ohjausjakson yhteydessä. Lisäksi komissio kehottaa jäsenvaltioita järjestämään työllisyyskomiteassa ja sosiaalisen suojelun komiteassa säännöllisiä kolmikantakeskusteluja aiheesta Euroopan ja kansallisen tason työmarkkinaosapuolten kanssa. Toimintasuunnitelman täytäntöönpano on avainasemassa, jotta saavutetaan myös työllisyyttä ja osaamista koskevat EU:n yleistavoitteet ja kansalliset tavoitteet vuoteen 2030 mennessä[81].

Useat jäsenvaltiot ovat toteuttaneet toimenpiteitä työvoimapulan ja osaamisvajeen korjaamiseksi muun muassa houkuttelemalla kolmansien maiden kansalaisia. Maaliskuussa 2024 **Saksassa** tuli voimaan ammattitaitoisten työntekijöiden maahanmuuttolaki, jolla tarkistetaan ja laajennetaan korkea-asteen tutkinnon suorittaneita

[80] Tiedonanto –Toimintasuunnitelma työvoimapulan ja osaamisvajeen korjaamiseksi EU:ssa (2024) – Työllisyys-, sosiaali- ja osallisuusasiat – Euroopan komissio.
[81] Euroopan komissio: Porton julistus ja tavoitteet, 2021.

ammattitaitoisia työntekijöitä koskevia säännöksiä. Perustana käytetään laajennettua luetteloa ammateista, joissa on työvoimapulaa (ks. jakso 2.2.2). **Ranskassa** uudistettiin joulukuussa 2023 julkista työvoimapalvelua (nykyisin ”France Travail”), jotta voidaan lisätä tukea työnhakijoille ja puuttua paremmin työvoimapulaan (ks. jakso 2.3.2). **Itävallassa** pantiin vuonna 2023 täytäntöön ammattitaitoisen työvoiman pulan torjumista koskeva toimintasuunnitelma, josta osoitettiin 75 miljoonaa euroa aktiiviseen työvoimapolitiikkaan vuosiksi 2024 ja 2025. Suunnitelmaan sisältyy myös toimia, joilla tuetaan turvapaikanhakijoiden ja toissijaista suojelua saavien henkilöiden integroitumista työmarkkinoille. **Sloveniassa** hyväksyttiin helmikuussa 2024 säännöksiä, joilla määritetään lisäpalkkiot/bonukset lisätyöstä tietyissä terveydenhuoltoalan ammateissa, joissa on työvoimapulaa (esim. perhelääkärit). **Maltalla** laajennettiin joulukuussa 2023 taitojen kehittämisjärjestelmää, jonka tarkoituksena on edistää työvoiman taitojen hankkimista. **Italiassa** päivitettiin lokakuussa 2023 lainsäädäntöä ja lisättiin täydennys- ja uudelleenkoulutusohjelmiin tehtäviä investointeja, jotta voidaan helpottaa pitkälle koulutettujen asiantuntijoiden pääsyä Italian työmarkkinoille ja vastata paremmin työvoimapulaan ja osaamisvajeeseen, myös osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa. **Luxemburgissa** muutettiin elokuussa 2023 lainsäädäntöä siten, että yksinkertaistetaan kolmansien maiden kansalaisten rekrytointiprosessia ja parannetaan osaajien houkuttelemista ja pysymistä työssä.

EU:n työttömyysaste oli ennätyksellisen alhainen vuonna 2023 ja vuoden 2024 alussa talouden laskusuhdanteesta huolimatta. Keskimääräinen työttömyysaste EU:ssa (15–74-vuotiaat) laski 6,1 prosenttiin (6,2 prosenttia vuonna 2022), mikä on kaikkien aikojen alhaisin taso (kaavio 2.1.2). Eniten laskua tapahtui Kreikassa (1,4 prosenttiyksikköä), Kyproksella (1,0 prosenttiyksikköä) ja Espanjassa (0,8 prosenttiyksikköä). Sitä vastoin Liettuassa, Virossa, Tanskassa, Luxemburgissa ja Unkarissa työttömyysaste kohosi vähintään 0,5 prosenttiyksikköä. Italian, Ranskan, Ruotsin, Suomen, Liettuan, Tanskan, Viron ja Luxemburgin tilanne on ”seurattava” joko siksi, että työttömyys on suhteellisen korkea tai siksi, että tilanne on kohentunut keskimääräistä heikommin. Työttömyysaste on selvästi korkein Espanjassa (12,2 prosenttia) ja Kreikassa (11,1 prosenttia), mutta niiden tilanne luokitellaan ”heikoksi mutta paranemassa”, sillä molemmissa maissa laskua tapahtui selvästi enemmän kuin keskimäärin EU:ssa. ”Parhaiten suoriutuvia” ovat Tšekki, Puola, Saksa ja Malta, joissa työttömyysaste on 2,6–3,1 prosenttia. Syyskuuhun 2024 mennessä EU:n keskimääräinen työttömyysaste laski edelleen 5,9 prosenttiin. Suuri joskin pienenevä[82] työvoimapula on saanut yritykset pitämään työntekijät palveluksessaan huolimatta tuotteiden ja palvelujen heikommasta kysynnästä, mikä on auttanut pitämään työttömyysasteen alhaisena[83]. Työvoimapula ja osaamisvaje ovat saattaneet vaikuttaa myös siihen, että siirtyminen työllisyydestä työttömyyteen on ollut vähäistä. Työttömyysasteiden erot EU-maiden välillä ovat kaventuneet tasaisesti vuoden 2013 huippulukemista lähtien, ja ne ovat lähes yhtä pienet kuin ennen vuosien 2008–2009 finanssikriisiä. Monissa maissa on kuitenkin edelleen merkittäviä alueellisia eroja, myös syrjäisimmillä alueilla (ks. liitteessä 5 oleva kaavio 6).

[82] Euroopan komissio: Autumn 2024 Economic Forecas - A gradual rebound in an adverse environment.
[83] Euroopan komissio: Labour market and wage developments in Europe 2024, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

Kaavio 2.1.2: Työttömyysaste laski lähes puolessa jäsenvaltioista vuonna 2023

Työttömyysaste (15–74-vuotiaat), vuoden 2023 tasot ja muutokset edellisvuoteen nähden (%, sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

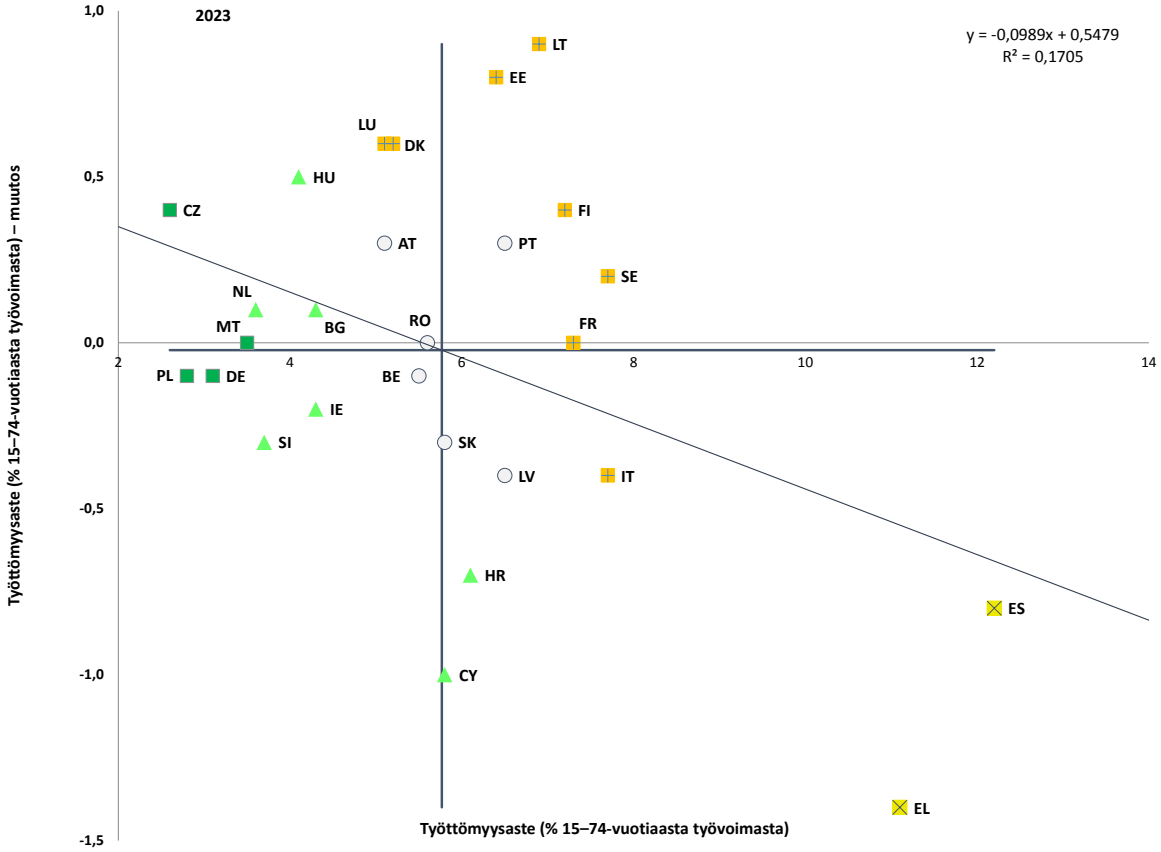

Huomautus: Akselit on keskitetty EU:n painottamattoman keskiarvon mukaan. Symbolien selitykset esitetään liitteessä. Eri määritelmä: ES ja FR. Katkos aikasarjassa: CY ja DK.
Lähde: Eurostat [une_rt_a], EU:n työvoimatutkimus.

Vihreä siirtymä muovaa taloutta, mistä seuraa uudenlaisten tehtävien ja taitojen kysyntä nykyisillä aloilla, työvoiman uudelleenkohdentaminen eri alojen välillä ja uusia työpaikkoja vihreässä taloudessa. Asianmukaisen poliittisen tuen avulla tämä voi johtaa työpaikkojen nettokasvuun. Siirtyminen kohti kiertotaloutta ja vähähiilistä taloutta aiheuttaa työntekijöiden siirtymiä alojen välillä, erityisesti energia-, kaivos-, rakennus-, valmistus-, kuljetus- ja jätehuoltoalalla. Tuore analyysi osoittaa, että keskimäärin 1,8–3,9 prosenttia EU:n työntekijöistä vaihtaa alaa joka vuosi. Luku on pysynyt vakaana ajan mittaan suunnilleen vuoden 2016 tasolla, joskin joissakin maissa on tapahtunut vähäistä nousua[84]. Vihreässä taloudessa työskentelevien osuus kasvoi EU:ssa vuosien 2015 ja 2021 välillä 2,2 prosentista 2,5 prosenttiin, ja jäsenvaltioiden välillä oli huomattavia eroja (vuonna 2021 se oli 0,9 prosenttia Unkarissa, 1,4 prosenttia Maltalla, 4,9 prosenttia Virossa ja 5,4 prosenttia Luxemburgissa)[85]. Vaihtoehtoiset mittaukset viittaavat siihen, että vihreä talous voisi olla suurempi, mahdollisesti jopa 11,3 prosenttia EU:n työvoimasta (verrattuna 10,8 prosenttiin

[84] Fulvimari A. et al., *Estimating labour market transition costs and social investment needs of the green transition – a new approach*, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024 (ei vielä julkaistu).
[85] Perustuu Eurostatin tietoihin [env_ac_egss1] ja [nama_10_a10_e].

vuonna 2015)[86]. Samaan aikaan päästöintensiiviset alat[87] työllistävät edelleen merkittävän osan työntekijöistä (3,5 prosenttia EU:ssa vuonna 2023), ja erot vaihtelevat Kyproksen 0,8 prosentista ja Irlannin 0,9 prosentista Tšekin 7,4 prosenttiin. Näyttö viittaa siihen, että sen lisäksi, että puututaan nettonollatalouden kannalta olennaisissa ammateissa esiintyvään työvoimapulaan ja varmistetaan oikeudenmukainen siirtymä, hyvin suunnitellut politiikat, joilla tuetaan työntekijöitä työpaikkojen muuttuessa tai heidän siirtymistään uusille aloille tai työpaikkoihin – erityisesti niitä, joihin ilmastoneutraaliuteen siirtyminen vaikuttaa eniten – voivat johtaa työpaikkojen nettokasvuun unionissa[88].

Digitalisaatio tukee työpaikkojen luomista tietyillä aloilla. Tieto- ja viestintätekniikan asiantuntijoiden määrä EU:ssa on kasvanut tasaisesti vuodesta 2013 (59,3 prosenttia) ja oli yli 9,5 miljoonaa vuonna 2023. Nykyisellä tahdilla tieto- ja viestintätekniikan asiantuntijoita on vuoteen 2030 mennessä vain 12 miljoonaa eli selvästi alle 20 miljoonan tavoitteen, samaan aikaan kun kilpailu digiosaajista kiihtyy[89]. Naiset ovat edelleen merkittävästi aliedustettuina, sillä vuonna 2023 tieto- ja viestintätekniikan asiantuntijoista oli naisia vain 19 prosenttia. Lisäksi teknologian kehitys tekoälyn, data-analytiikan, virtuaalimaailmojen, kyberturvallisuuden, kvantti-, pilvi- ja reunalaskennan kaltaisilla aloilla muuttaa taloutta ja työmarkkinoita entisestään. Tämä tekee digitaidoista yhä tärkeämpiä, kun tällä hetkellä neljällä kymmenestä aikuisesta ja kolmanneksella työntekijöistä Euroopassa ei ole edes perustason digitaitoja (ks. jakso 2.2.1). Eniten puutteita esiintyy esimerkiksi digitaalisen sisällön luomisen ja tietokoneohjelmoinnin alalla, erityisesti Latviassa, Tanskassa, Puolassa ja Espanjassa[90].

[86] Perustuu yhteisen tutkimuskeskuksen Greenjobs-hankkeen yhteydessä tekemiin laskelmiin. Niissä on hyödynnetty Gilin, Verdolinin ja Vonan (2020) ehdottamaa tehtäväperusteista ONET-lähestymistapaa vihreiden työpaikkojen työllisyyden mittaamiseksi EU:ssa.

[87] Päästöintensiivisiin toimialoihin kuuluvat kaivostoiminta ja louhinta, kemikaalien ja kemiallisten tuotteiden valmistus, muiden ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus, perusmetallien valmistus sekä moottoriajoneuvojen, perävaunujen ja puoliperävaunujen valmistus.

[88] Euroopan komissio, SWD (2020) 176 final. Ennusteet perustuvat EQUEST-malliin ja vähän koulutetun työvoiman alempaa verotusta koskevaan skenaarioon, 2020.

[89] Euroopan komissio, Euroopan digitaalinen vuosikymmen:digitavoitteet vuodelle 2030, 2023.|

[90] OECD, Skills for Job 2022, 2022.

Kaavio 2.1.3: Palkkojen kasvu jatkui vuonna 2023 edelleen korkean inflaation ja kireän työmarkkinatilanteen siivittämänä

Nimelliset työvoimakustannukset työntekijää kohti, vuotuinen muutos (%)

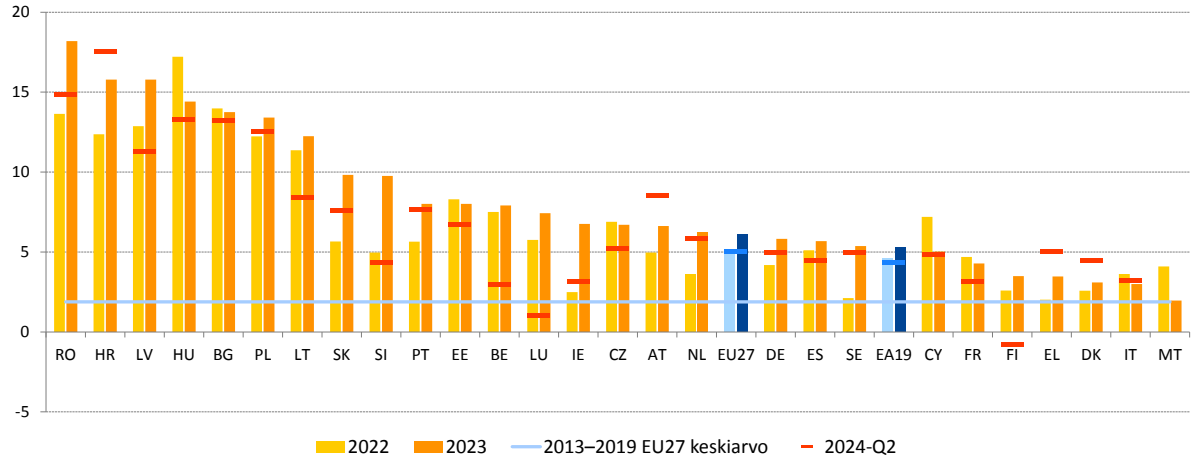

Huomautus: Huomautus: EA-20 tarkoittaa niitä 20:tä maata, jotka ovat ottaneet euron käyttöön. Nimelliskorvaus työntekijää kohti lasketaan siten, että palkansaajakorvausten kokonaismäärä jaetaan työntekijöiden kokonaismäärällä. Nimelliskorvaus sisältää bruttopalkkojen lisäksi työnantajamaksut.
Lähde: AMECO:n tietokanta ja Eurostat, kansantalouden tilinpito [namq_10_gdp] ja [namq_10_a10_e].

Palkat kasvoivat EU:ssa edelleen vakaasti vuonna 2023, mutta kasvu vaihtelee huomattavasti jäsenvaltioittain. Työntekijää kohden laskettujen nimelliskorvausten vuotuinen kasvu oli ennätyksellisen suurta eli 6,1 prosenttia (edellisvuoteen verrattuna), kun se vuonna 2022 oli 4,9 prosenttia, tilanteessa, jossa inflaatio on edelleen korkea[91] ja työmarkkinat kireät. Vuoden 2024 toisella neljänneksellä se laski 5,0 prosenttiin inflaation hidastuessa. Palkkojen kasvu vaihteli huomattavasti eri jäsenvaltioissa (kaavio 2.1.3). Vuoden 2024 toisella neljänneksellä nimellispalkat kasvoivat (edellisvuoteen verrattuna) yli 11 prosenttia Bulgariassa, Kroatiassa, Unkarissa, Latviassa, Puolassa ja Romaniassa ja 6–10 prosenttia Virossa, Liettuassa, Slovakiassa, Itävallassa ja Portugalissa. Kasvu oli alle 3,2 prosenttia Belgiassa, Suomessa, Irlannissa, Italiassa, Luxemburgissa ja Maltalla.

Myös sopimuspalkat kasvoivat voimakkaasti reaktiona lisääntyviin vaatimuksiin kompensoida ostovoiman heikkenemistä. Sopimuspalkat nousivat euroalueella 3,6 prosenttia vuoden 2024 toisella neljänneksellä (edellisvuoteen verrattuna), mikä johtuu kasvun hidastumisesta 4,4 prosentista 4,7 prosenttiin vuoden 2023 ensimmäisestä neljänneksestä lähtien[92]. Viimeisin kasvu on kuitenkin edelleen huomattavasti suurempi kuin vuonna 2022, jolloin kasvua oli 2,6–3,1 prosenttia. Vuonna 2023 ilmeni useita työriitoja, joiden taustalla oli huoli siitä, että palkat eivät pysy kohoavien elinkustannusten tahdissa[93].

[91] Inflaatio oli syyskuussa 2023 edelleen 4,9 prosenttia mutta hidastui selvemmin viimeisellä neljänneksellä ja oli joulukuussa 3,1 prosenttia.

[92] Sopimuspalkkojen kasvu on suora tulos työmarkkinaosapuolten välisistä palkkaneuvotteluista. Se sisältää sekä äskettäin neuvotellut että aiemmin sovitut palkat. Yleensä siihen eivät sisälly bonukset, ylityökorvaukset ja muut yksilölliset korvaukset, jotka eivät liity työehtosopimusneuvotteluihin. Maksettuihin palkkoihin verrattuna sopimuspalkoissa ei myöskään oteta huomioon tehtyjen työtuntien lukumäärää (koska ne on määritetty kokopäivätyön pohjalta), ja ne muodostavat joillakin sektoreilla vähimmäispalkan.

[93] Eurofound, Labour disputes across Europe in 2023: Ongoing struggle for higher wages as cost of living rises, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

Kaavio 2.1.4: Reaalipalkat ovat nousussa mutteivät vielä elpyneet aiempien vuosien menetyksistä

Bruttoreaalipalkka työntekijää kohti (vuotuinen muutos, %)

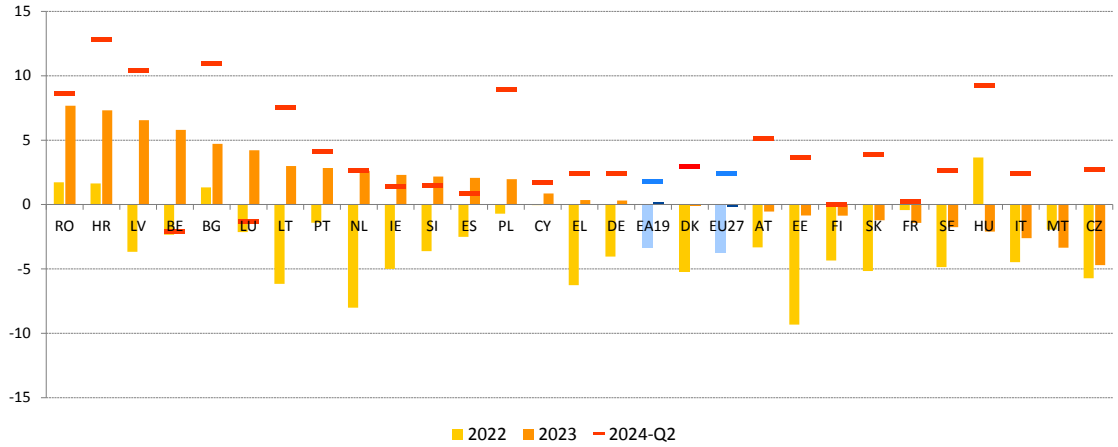

Huomautus: EA tarkoittaa EA-20:tä eli niitä 20:tä maata, jotka ovat ottaneet euron käyttöön. Reaalipalkat on laskettu käyttämällä deflaattorina yhdenmukaistettua kuluttajahintaindeksiä.
Lähde: Ameco [5000 HWWDW, 5000 ZCPIH] ja Eurostat [namq_10_gdp, namq_10_a10_e, prc_hicp_midx].

Reaalipalkat laskivat merkittävästi vuonna 2022 ja alkoivat nousta vuoden 2023 kolmannesta neljänneksestä alkaen, mikä johtui suurelta osin inflaation hidastumisesta. Reaalipalkat laskivat EU:ssa 3,7 prosenttia vuonna 2022 ja jatkoivat laskuaan vuoden 2023 alussa siten, että vuotuinen lasku oli 0,2 prosenttia[94]. Reaalipalkkojen nousu alkoi kuitenkin jälleen vuoden 2023 jälkipuoliskolta ja oli 2,4 prosenttia vuoden 2024 toisella neljänneksellä (edellisvuoteen verrattuna) (ks. kaavio 2.1.4). Elpyminen johtui inflaation hidastumisesta ja nimellispalkkojen voimakkaan nousun jatkumisesta. Vuoden 2024 toisella neljänneksellä reaalipalkat nousivat yli 4,0 prosenttia Itävallassa, Bulgariassa, Kroatiassa, Latviassa, Liettuassa, Puolassa, Portugalissa, Unkarissa ja Romaniassa. Ne kuitenkin nousivat alle 1,0 prosenttia Suomessa, Ranskassa ja Espanjassa ja laskivat 1,4 prosenttia Luxemburgissa ja 2,1 prosenttia Belgiassa, kun kahdessa viimeksi mainitussa nousu oli vuonna 2023 ollut voimakasta. Näistä viimeaikaisista parannuksista huolimatta reaalipalkat ovat EU:ssa ja useimmissa jäsenvaltioissa edelleen alle pandemiaa edeltäneen tason. Reaalipalkkojen odotetaan nousevan vuoden 2019 tasolle EU:ssa vuonna 2025 ja euroalueella vuonna 2026[95].

Lakisääteisten vähimmäispalkkojen korotukset kompensoivat suurelta osin vähimmäispalkkaa saavien työntekijöiden ostovoiman heikkenemistä useimmissa jäsenvaltioissa. Nimelliset lakisääteiset vähimmäispalkat nousivat tammikuun 2022 ja tammikuun 2024 välisenä aikana yli 7 prosenttia kaikissa jäsenvaltioissa, joissa on käytössä lakisääteinen vähimmäispalkka[96]. Ne nousivat yli 40 prosenttia Puolassa, Bulgariassa ja Latviassa ja yli 20 prosenttia Kroatiassa, Belgiassa, Saksassa, Virossa, Irlannissa, Liettuassa,

[94] Reaalipalkat on laskettu käyttämällä deflaattorina yhdenmukaistettua kuluttajahintaindeksiä.
[95] Euroopan komissio, Autumn 2024 Economic Forecast: A gradual rebound in an adverse environment, marraskuu 2024.
[96] Lakisääteinen vähimmäispalkka on käytössä 22 jäsenvaltiossa: Alankomaat, Belgia, Bulgaria, Espanja, Irlanti, Kreikka, Kroatia, Kypros, Latvia, Liettua, Luxemburg, Malta, Portugali, Puola, Ranska, Romania, Saksa, Slovakia, Slovenia, Tšekki, Unkari ja Viro. Seuraavissa viidessä jäsenvaltiossa ei ole lakisääteistä vähimmäispalkkaa: Italia, Itävalta, Ruotsi, Suomi ja Tanska.

Unkarissa, Alankomaissa ja Romaniassa[97]. Tämä nousu johtui pääasiassa tammikuussa 2023 ja 2024 tehdyistä rutiininomaisista vuotuisista päivityksistä sekä vuosina 2022 ja 2023 tehdyistä huomattavista mukautuksista. Reaaliset lakisääteiset vähimmäispalkat nousivat yli 10 prosenttia Belgiassa, Bulgariassa, Kroatiassa, Saksassa, Latviassa ja Puolassa ja 5–10 prosenttia Kreikassa, Irlannissa, Liettuassa, Maltalla, Alankomaissa ja Romaniassa (kaavio 2.1.6). Virossa, Ranskassa, Unkarissa, Luxemburgissa, Portugalissa ja Espanjassa reaaliset lakisääteiset vähimmäispalkat nousivat alle 5 prosenttia tammikuun 2022 ja tammikuun 2024 välisenä aikana. Tšekissä, Slovakiassa ja Sloveniassa reaalipalkat sitä vastoin laskivat yli 3 prosenttia.

Kaavio 2.1.5: Lakisääteisten vähimmäispalkkojen korotuksilla kompensoidaan vähimmäispalkan saajien ostovoiman menetystä

Vähimmäispalkkojen kehitys jäsenvaltioissa, joissa on käytössä lakisääteinen vähimmäispalkka (muutos %)

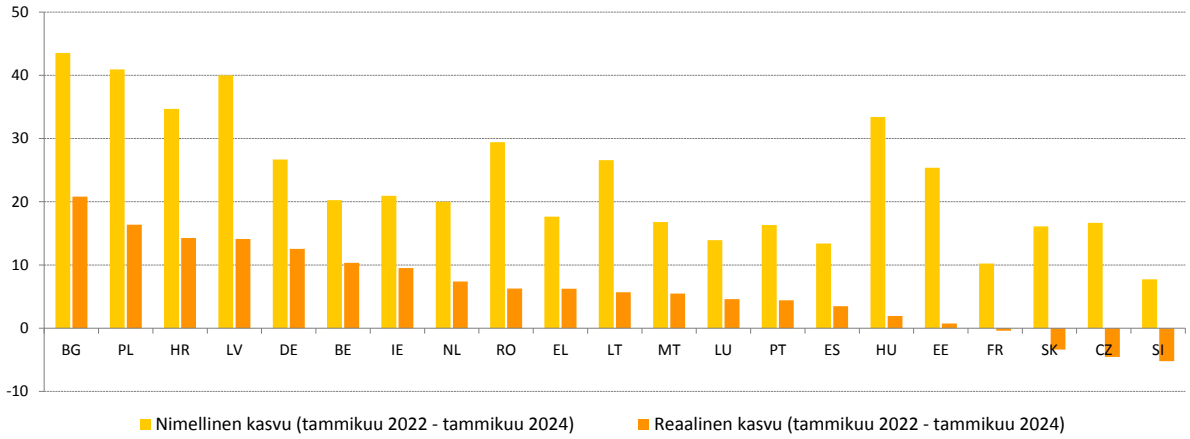

Huomautus: Kyprosta ei otettu huomioon, koska lakisääteinen vähimmäispalkka otettiin käyttöön vuonna 2023.
Lähde: Eurofound ja Eurostat [earn_mw_cur, prc_hicp_midx].

Työssäkäyvien köyhyys väheni hieman EU:ssa vuonna 2023, mutta se vaikutti edelleen joka kahdenteentoista työntekijään. Köyhyysvaarassa olevien vähintään 18-vuotiaiden työssäkäyvien osuus laski 8,3 prosenttiin vuonna 2023 (vuoden 2022 tulojen perusteella), kun se vuonna 2022 oli 8,5 prosenttia (vuoden 2021 tulojen perusteella)[98]. Osuus oli pienempi kuin kymmenen vuotta aikaisemmin ja juuri ennen covid-19-pandemiaa: se oli 9,1 prosenttia vuonna 2013 (vuoden 2012 tulojen perusteella) ja 9 prosenttia vuonna 2019 (vuoden 2018 tulojen perusteella). Vuonna 2023 työssäkäyvien köyhyys väheni 12 jäsenvaltiossa, vaikka monissa niistä inflaatio oli korkea ja reaalipalkat laskivat merkittävästi vuonna 2022. Tämä viittaa siihen, että näissä maissa mediaanitulot laskivat jyrkemmin kuin työssäkäyvien köyhien tulot, joita tuettiin vähimmäispalkkojen ja sosiaalisten tulonsiirtojen päivityksillä[99]. Eniten vähennystä tapahtui Italiassa (– 1,6 prosenttiyksikköä) ja Kreikassa (– 0,7 prosenttiyksikköä) niin, että osuus oli 9,9 prosenttia, vaikka molemmat ylittivät edelleen EU:n keskiarvon (8,3 prosenttia). Työssäkäyvien köyhyys sitä vastoin lisääntyi vähintään 1 prosenttiyksiköllä Luxemburgissa, Bulgariassa, Kroatiassa ja Slovakiassa. Korkeimmat

[97] Vähimmäispalkkoja päivitetään usein vuosittain vuoden alussa. Vähimmäispalkat nousivat tammikuun 2022 ja tammikuun 2024 välisenä aikana eniten Puolassa (49 prosenttia), Bulgariassa (44 prosenttia), Latviassa (40 prosenttia) ja Kroatiassa (34 prosenttia). Ne nousivat 20–30 prosenttia Alankomaissa, Belgiassa, Irlannissa, Liettuassa, Romaniassa, Saksassa, Unkarissa ja Virossa.
[98] Eurostat [ilc_iw01], EU-SILC, katkos aikasarjassa Kroatian osalta.
[99] Euroopan komissio: Labour market and wage developments in Europe 2024, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

osuudet olivat Romaniassa (15,3 prosenttia), Luxemburgissa (14,8 prosenttia) ja Bulgariassa (11,4 prosenttia). Myös Espanjassa, Virossa ja Portugalissa osuus oli vähintään 10 prosenttia. Eurostatin varhaisten arvioiden mukaan työssäkäyvien köyhyys pysyy vakaana vuonna 2024 (vuoden 2023 tulojen perusteella)[100]. Kuten aiempinakin vuosina, työssäkäyvien köyhyys oli kaikkialla EU:ssa yleisempää EU:n ulkopuolisten maiden kansalaisten (22,5 prosenttia) ja EU:n ulkopuolella syntyneiden (18,5 prosenttia), matalasti koulutettujen työntekijöiden (18,4 prosenttia), osa-aikaisten työntekijöiden (12,6 prosenttia) ja määräaikaisten työntekijöiden (12,6 prosenttia) keskuudessa sekä kotitalouksissa, joissa on huollettavia lapsia (10,0 prosenttia).

Kaavio 2.1.6: Vuonna 2023 keskipalkkaa saavan yhden hengen kotitaloudessa asuvan henkilön verokiila oli useimmissa jäsenvaltioissa pienempi kuin kymmenen vuotta aiemmin

Keskipalkkaa saavan yhden hengen kotitaloudessa asuvan henkilön verokiila, 2023

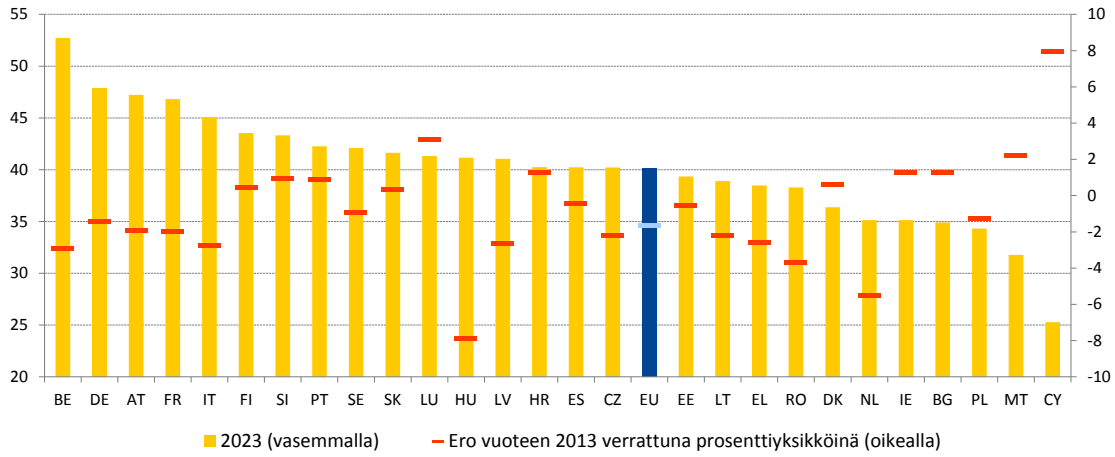

Huomautus: Kyprosta koskevat vuoden 2013 tiedot korvattiin vuoden 2014 tiedoilla, koska vuoden 2013 tietoja ei ole saatavilla.
Lähde: Euroopan komissio, talouden ja rahoituksen pääosasto (ECFIN), vero- ja etuustietokanta, OECD:n vero-/etuusmallin perusteella (päivitetty huhtikuussa 2024).

Työn verotuksella on merkittävä vaikutus työteko- ja työhönottokannustimiin. Verokiilalla mitataan työnantajien työvoimakustannusten ja työntekijöiden nettopalkan erotusta ilmaistuna prosentteina kaikista työvoimakustannuksista. Suuri työn verokiila voi vaimentaa työnteon ja työhönoton kannustimia varsinkin tietyissä ryhmissä (esim. toiset tulonsaajat), joissa työvoiman tarjonta reagoi herkemmin tällaisiin kannustimiin. Keskipalkkaa saavan yhden hengen kotitaloudessa asuvan henkilön verokiila on pienentynyt EU:ssa 2,2 prosenttiyksikköä vuodesta 2013 ja oli 40,2 prosenttia vuonna 2023 (kaavio 2.1.6). Tämä ylittää kuitenkin edelleen OECD:n keskiarvon, joka on 34,8 prosenttia. Keskipalkkaa saavien verokiila on kyseisellä ajanjaksolla pienentynyt huomattavasti (yli 1 prosenttiyksikköä) 13 jäsenvaltiossa, joista eniten Unkarissa (– 7,9 prosenttiyksikköä), Alankomaissa (– 5,5 prosenttiyksikköä), Romaniassa (– 3,7 prosenttiyksikköä) ja Belgiassa (– 2,9 prosenttiyksikköä). Kiila on sen sijaan suurentunut merkittävästi (yli 1 prosenttiyksikköä) kuudessa maassa, joista eniten Kyproksella (8,0 prosenttiyksikköä), Luxemburgissa (3,1 prosenttiyksikköä) ja Maltalla (2,2 prosenttiyksikköä). Pienituloisten (50 prosenttia keskituloista) yhden hengen kotitaloudessa asuvien henkilöiden verokiila oli

[100] Latest developments in income dynamics and poverty - Statistics Explained, kesäkuu 2024.

31,7 prosenttia vuonna 2023, mikä merkitsee 3,1 prosenttiyksikön laskua vuodesta 2013 ja 0,1 prosenttiyksikön laskua vuodesta 2022.

Kaavio 2.1.7: Työn verokiila on matalapalkkaisten työntekijöiden osalta pienempi

Yhden hengen kotitaloudessa asuvan matalapalkkaisen työntekijän (50 prosenttia ja 67 prosenttia keskipalkasta) verokiila verrattuna keskipalkkaan vuonna 2023

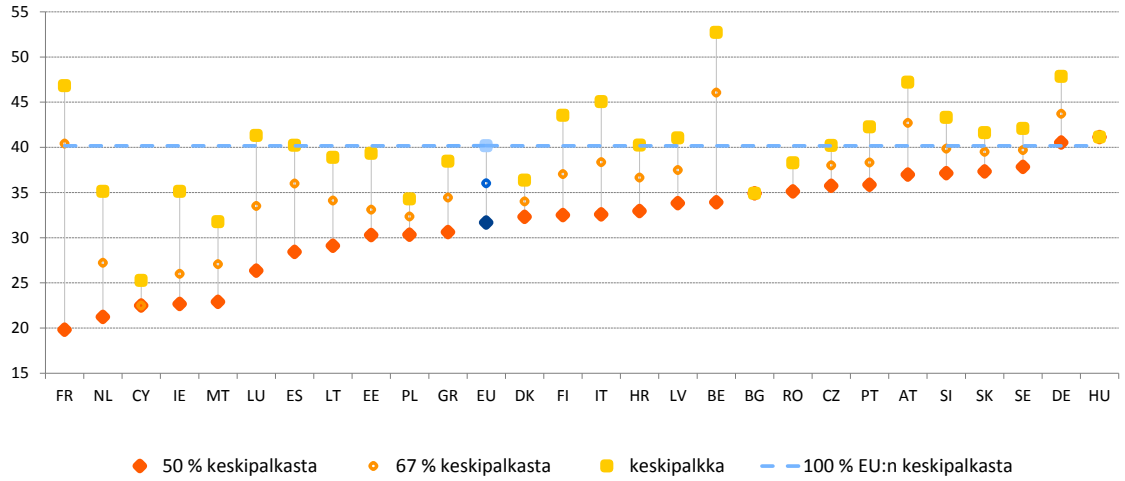

Huomautukset: Jäsenvaltiot esitetään alenevassa järjestyksessä progressiivisuuden mukaan (verokiila (keskipalkka) - verokiila (50 prosenttia keskipalkasta)).
Lähde: Euroopan komissio, talouden ja rahoituksen pääosasto (ECFIN), vero- ja etuustietokanta, OECD:n vero-/etuusmallin perusteella (päivitetty huhtikuussa 2024).

Tuloverojärjestelmät ovat yleensä progressiivisia, eli vähemmän ansaitsevilla verokiila on pienempi. Progressiivisuus on erityisen voimakas esimerkiksi Ranskassa, Belgiassa ja Luxemburgissa, kun taas Bulgariassa ja Unkarissa on käytössä kiinteä verotus (kaavio 2.1.7). Pienituloisiin kohdistuva alempi verorasitus vähentää sekä työvoiman kysynnän että tarjonnan vääristymiä ja helpottaa matalan osaamistason työntekijöiden palkkaamista. Pienituloisten alempi verorasite auttaa vähentämään työhönoton esteitä, mutta järjestelmä olisi suunniteltava siten, ettei luoda esteitä siirtymiselle parempipalkkaisiin työpaikkoihin.

Inflaatio voi vääristää verojärjestelmiä ja vaikuttaa sekä progressiivisuuteen että oikeudenmukaisuuteen. Verojärjestelmän vääristymät johtuvat usein nimellisesti määritellyistä kynnysarvoista, kuten veroluokista, hyvityksistä, vähennyksistä tai vapautuksista. Progressiivisissa verojärjestelmissä inflaatio johtaa tyypillisesti veroprogressioon, jossa kiinteät nimelliset kynnysarvot työntävät useampia verovelvollisia korkeampiin veroluokkiin, mikä lisää heidän verorasitettaan. Tämä yhdessä verohyvitysten ja -etuuksien vähenemisen kanssa voi lisätä köyhyysriskiä, jos ei toteuteta inflaatiomukautuksia tai muita politiikkatoimia. Veroprogressiota ja muita inflaatiosta johtuvia vääristymiä voidaan lieventää mukauttamalla veroluokkia (ja muita verojärjestelmän kiinteitä parametreja) inflaation huomioon ottamiseksi joko automaattisesti indeksoinnin tai harkinnanvaraisten toimenpiteiden avulla. Monissa jäsenvaltioissa tehtiin vuonna 2023 ja vuoden 2024 alussa tällaisia mukautuksia tuloverojärjestelmiin tällaisiin vääristymiin puuttumiseksi (ks. jakso 2.1.2).

Verorasitteen siirtäminen työn verotuksesta muihin veropohjiin ympäristötavoitteiden mukaisesti voi vahvistaa työmarkkinakannustimia, edistää oikeudenmukaisuutta ja tukea ilmastoneutraaliutta samanaikaisesti. Energiaverodirektiiviin[101] ehdotetut

[101] COM(2021)563 – Energiaverodirektiivin tarkistaminen.

muutokset, joista lainsäätäjät parhaillaan neuvottelevat, ovat näiden tavoitteiden mukaisia, sillä niissä asetetaan hinnat, jotka vähentävät fossiilisten polttoaineiden kulutusta, ja kannustetaan investoimaan kestävään ja puhtaaseen energiaan. Lisäksi neuvoston suosituksessa oikeudenmukaisesta siirtymisestä ilmastoneutraaliuteen[102] kannatetaan työhön kohdistuvan verorasitteen keventämistä erityisesti pieni- ja keskituloisten ryhmien osalta ja siirtymistä ympäristökestävyyttä edistäviin tulolähteisiin. Hiiliveroilla voi olla regressiivisiä vaikutuksia, mutta niitä voidaan lieventää huolellisesti suunnitelluilla korvaustoimenpiteillä. Tukitoimenpiteet, joilla varmistetaan kohtuuhintainen energia haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille, tai verotoimenpiteet, joilla kannustetaan energiansäästöihin ja vähennetään fossiilisten polttoaineiden kulutusta erityisesti tilanteessa, jossa energian hinnat ovat edelleen korkeat, ovat näiden ilmastoon ja oikeudenmukaisuuteen liittyvien tavoitteiden mukaisia.

2.1.2 Jäsenvaltioiden toteuttamat toimenpiteet

Useissa jäsenvaltioissa on työpaikkojen luomiseksi otettu käyttöön kannustimia ja tukia, joissa keskitytään edistämään työllisyyttä keskeisillä aloilla ja tukemaan huono-osaisia ryhmiä. Kreikka hyödyntää elpymis- ja palautumistukivälineestä saatavan tuen avulla työhönottotukia, joiden avulla voidaan palkata kokopäiväisesti 67 000 työtöntä ja joissa keskitytään kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleviin (pitkäaikaistyöttömät, vammaiset henkilöt, pakolaiset, romanit). **Maltalla** on voimassa vuoteen 2029 asti A2E-järjestely, jota ESR+ ja Maltan hallitus rahoittavat yhdessä. Siitä tarjotaan taloudellista tukea työnantajille, jotka palkkaavat huono-osaisia henkilöitä, ja edistetään siten monimuotoista ja osallistavaa työvoimaa. **Suomessa** otettiin vuonna 2023 käyttöön palkkatukiuudistus työnantajille, jotka palkkaavat työttömiä työnhakijoita. Työnantajat voivat saada taloudellista tukea, joka kattaa palkkakustannuksista 50 prosenttia tai 70 prosenttia, jos ne palkkaavat työntekijöitä, joiden työkyky on heikentynyt. **Tšekissä** jatkettiin vuonna 2024 pilottihanketta, jossa huono-osaisten ryhmien palkkaamiseen tarkoitetut palkkatuet yhdistetään integrointitoimiin, kuten koulutukseen, sosiaalityöhön, työpaikalla annettavaan tukeen sekä kattavaan ohjaukseen ja neuvontaan, joilla tuetaan henkilökohtaista kehitystä tuetun työllistymisen aikana. **Italiassa** otettiin 7. toukokuuta 2024 annetulla asetuksella nro 60 käyttöön kannustimia itsenäiseen ammatinharjoittamiseen strategisilla aloilla uuden teknologian ja vihreän ja digitaalisen siirtymän edistämiseksi. Kannustimiin sisältyy enintään 800 euron kuukausittainen vapautus sosiaaliturvamaksuista alle 35-vuotiaille työttömille henkilöille, jotka perustavat yrityksen näillä aloilla ja palkkaavat vakituisia työntekijöitä 1. heinäkuuta 2024 ja 31. joulukuuta 2025 välisenä aikana. Lisäksi edunsaajat voivat pyytää INPS:ltä (kansallinen sosiaaliturvalaitos) verotonta kuukausimaksua, joka on 500 euroa työntekijää kohti enintään kolmen vuoden ajan. **Portugali** perusti elpymis- ja palautumistukivälineen tuella kestävän työllisyyden sitoumusohjelman, josta tarjotaan työnantajille taloudellisia tukia ja sosiaaliturvavähennyksiä. Tarkoituksena on tukea 30 000 vakituisen työpaikan luomista, vähentää työmarkkinoiden segmentoitumista ja edistää sukupuolten tasa-arvoa samalla kun helpotetaan nuorten integroitumista työmarkkinoille.

Covid-19-kriisistä saatujen kokemusten perusteella useissa maissa on otettu käyttöön tai mukautettu työajan lyhentämisjärjestelyjä. Virossa hyväksyttiin toukokuussa 2024 työkyvyn edistämistä koskevaa lainsäädäntöä, jolla tarjotaan joustavat työolot työntekijöille, jotka palaavat työhön pitkäaikaisen sairausloman jälkeen, ja tuetaan kroonisista sairauksista kärsivien henkilöiden integroitumista työmarkkinoille. Järjestelyn mukaan työnantajat kattavat vähintään 50 prosenttia täydestä palkasta ja kansallinen sairausvakuutuslaitos kattaa

[102] Neuvoston suositus oikeudenmukaisesta siirtymisestä ilmastoneutraaliuteen (2022/C 243/04).

loput. **Espanjassa** hyväksyttiin heinäkuussa 2023 säännöksiä, joilla kehitettiin RED-mekanismiin liittyvää oikeudellista järjestelyä työllisyyden joustavuuden ja vakauttamisen lisäämiseksi esittämällä yksityiskohtaisesti ylityötä koskevat rajoitukset, työhönottoa ja työpaikkojen säilyttämistä koskevat säännöt sekä työn ulkoistamisen edellytykset. **Italiassa** laajennettiin joulukuussa 2023 työajan lyhentämisjärjestelyä (”Cassa Integrazione Guadagni”) kattamaan tapaukset, joissa työaikaa on lyhennetty äärimmäisten ilmasto-olosuhteiden vuoksi. Laajennus oli voimassa heinäkuun ja joulukuun 2023 välisenä aikana ja kohdennettiin muun muassa maatalouteen, rakennusalaan ja kaivostoimintaan.

Useissa jäsenvaltioissa on muutettu tai aiotaan muuttaa vähimmäispalkkakehyksiä. **Kyproksella** otettiin tammikuussa 2023 käyttöön yleinen lakisääteinen vähimmäispalkka, jonka tarkoituksena on turvata matalapalkkaisten työntekijöiden ostovoima. Vähimmäispalkkaa mukautetaan tammikuusta 2024 alkaen joka toinen vuosi ottaen huomioon erityiset kriteerit, muun muassa vähimmäispalkan saajien ostovoima suhteessa elinkustannuksiin. Ensimmäinen tarkistus tehtiin jo tammikuussa 2024, ja vähimmäispalkka nousi 940 eurosta 1 000 euroon kuukaudessa. **Latviassa** ja **Kreikassa** hallitus ja työmarkkinaosapuolet keskustelivat vuonna 2024 uudistuksista, joilla muutetaan vähimmäispalkan määritysmekanismia ottaen huomioon riittävistä vähimmäispalkoista annetussa direktiivissä[103] esitetyt arvot. **Latviassa** vähimmäispalkka on 740 euroa vuodesta 2025 alkaen. Vähimmäispalkan taso määritetään tästä lähtien suhteessa mediaanipalkkaan. **Bulgariassa** ja **Liettuassa** on täsmennetty vähimmäispalkkojen määrittämisprosessia siten, että siihen sisältyy ohjeellinen viitearvo suhteessa tosiasiallisiin palkkoihin, ja **Alankomaissa** on muutettu vähimmäispalkan määrittämisperustaksi tuntipalkka kuukausipalkan sijaan. **Romaniassa** hyväksyttiin marraskuussa 2024 osana sen elpymis- ja palautumissuunnitelmaa uusi laki, jolla perustetaan uusi mekanismi ja kaava vähimmäispalkan tason järjestelmällistä määrittämistä ja päivittämistä varten siten, että kuullaan työmarkkinaosapuolia riittäviä vähimmäispalkkoja koskevan direktiivin mukaisesti. Nämä muutokset ovat osa direktiivin saattamista osaksi jäsenvaltioiden kansallista lainsäädäntöä, mikä on tehtävä 15. marraskuuta 2024 mennessä. **Kroatiassa** vähimmäispalkkalakia on muutettu elpymis- ja palautumissuunnitelman mukaisesti siten, että siinä säädetään vähimmäiskorotuksista ylityön, yötyön sekä sunnuntaina ja yleisinä vapaapäivinä tehtävän työn osalta ja kielletään mahdollisuus luopua vähimmäispalkasta. Lisäksi maassa aiotaan nostaa vähimmäispalkka 50 prosenttiin edellisen vuoden keskipalkasta.

Julkisen sektorin palkkoihin liittyviä eri toimenpiteitä on hyväksytty tai ollaan harkitsemassa. **Kroatiassa** vuonna 2024 voimaan tulleen palkkalain tavoitteena on osana sen elpymis- ja palautumissuunnitelmaa standardoida palkanmäärityskriteerit ja yhdenmukaistaa valtionhallinnon ja julkisten palvelujen palkat työmarkkinaosapuolia kuullen. **Italian** talousarviolailla myönnettiin 3 miljardia euroa vuodeksi 2024 ja 5 miljardia euroa vuosittain vuodesta 2025 alkaen valtion työntekijöitä koskevan kansallisen työehtosopimuksen (CCNL) uudistamiseksi. **Kreikassa** aiotaan nostaa julkisen sektorin palkkoja vuonna 2025 uuden yhtenäisen palkkataulukon hyväksymisen jälkeen. **Sloveniassa** hyväksyttiin lokakuussa 2024 osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa julkisen sektorin palkkajärjestelmän yhteistä perustaa koskeva laki, joka tulee voimaan tammikuussa 2025. Uudistuksella poistettiin vähimmäispalkan alapuolella olevat palkkaluokat ja korotettiin kaikkien Slovenian julkisen sektorin virkamiesten palkkoja.

[103] Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2022/2041, annettu 19 päivänä lokakuuta 2022, riittävistä vähimmäispalkoista Euroopan unionissa (EUVL L 275, 25.10.2022, s. 33).

Palkanmääritysjärjestelmiin on tehty myös muita tarkistuksia, erityisesti työehtosopimusneuvottelujen osalta. Puolassa ehdotetulla lakiesityksellä pyritään päivittämään työehtosopimusten laatimista ja rekisteröintiä koskevia sääntöjä, laajentamaan neuvotteluaiheita, yksinkertaistamaan rekisteröitymisprosessia työehtosopimusten kansalliseen rekisteriin, helpottamaan sopimusten laajentamista ja antamaan yrityksille mahdollisuus vetäytyä usean yrityksen sopimuksista kaupallisista syistä. **Ranskassa** on annettu uusi asetus, jolla nopeutetaan työehtosopimusten soveltamisen ulottamista kaikkiin alan työntekijöihin ja yrityksiin ja varmistetaan, että alakohtaiset vähimmäispalkat eivät alita lakisääteistä vähimmäispalkkaa (SMIC)[104]. Lisäksi maaliskuussa 2024 perustettiin uusi palkkoja, työllisyyttä ja tuottavuutta käsittelevä korkea neuvosto, jonka tehtävänä oli sovittaa paremmin yhteen tuottavuus, arvonmuodostus ja palkat ja seurata samalla palkanmääritykseen vaikuttavia tekijöitä. **Portugalissa** työlain äskettäisessä päivityksessä käsitellään työehtosopimusten irtisanomismenettelyjä, vaikeutetaan sopimusten irtisanomista ja otetaan käyttöön uusi sovittelumenettely[105]. **Belgiassa** työmarkkinaosapuolet eivät päässeet palkoista sopimukseen, minkä vuoksi liittohallitus päätti olla korottamatta palkkanormia vuosina 2023 ja 2024 ja rajoittaa palkankorotukset tavanomaiseen inflaatioindeksiin. Työmarkkinaosapuolet voivat kuitenkin neuvotella kertaluonteisen palkanlisän, joka on enintään 500 euroa työntekijää kohti tai 750 euroa, jos yrityksen voitot ovat poikkeuksellisen suuret.

Jäsenvaltioissa toteutetaan toimia yhteisötalouden vahvistamiseksi hyödyntämällä yhteisötalouden toimintasuunnitelman[106] ja yhteisötalouden toimintaedellytysten kehittämisestä annetun neuvoston suosituksen[107] luomaa nostetta. Vuoden 2024 helmikuussa 19 jäsenvaltiota allekirjoitti Euroopan unionin yhteisötaloutta koskevan Liègen etenemissuunnitelman[108], jossa ehdotetaan yhteisötaloutta koskevia prioriteetteja ja pohdintoja seuraavaa Euroopan sosiaalista toimintaohjelmaa varten. Jäsenvaltioissa ollaan parhaillaan kehittämässä tai päivittämässä yhteisötalouden strategioita, mikä on olennaisen tärkeää suotuisten toimintaedellytysten luomiseksi. **Irlannissa** käynnistettiin heinäkuussa 2024 kansallinen yhteisötalouden yrityksiä koskeva politiikka 2024–2027. **Slovakiassa** hyväksyttiin elokuussa 2023 toimintasuunnitelma yhteisötalouden ja sen yritysten tukemiseksi vuoteen 2030 saakka. **Sloveniassa** on laadittu yhteisötalouden kehittämisstrategia, joka odottaa parhaillaan hallituksen hyväksyntää. **Belgiassa** saksankielinen yhteisö antoi ensimmäisen asetuksen yhteisötalouden yritysten tunnustamisesta ja edistämisestä tammikuussa 2024, ja Flanderin alue antoi huhtikuussa 2024 asetuksen, jolla edistetään yhteisötaloutta ja yritysten yhteiskuntavastuuta. **Kyproksella** hyväksyttiin joulukuussa 2023 muutoksia yhteisötalouden yrityksiä koskevaan vuoden 2020 lakiin ja asetus yhteiskunnallisten yritysten rekisterin perustamisesta. Rekisteriin voi nyt jättää hakemuksia. **Tšekissä** yhteisötaloutta koskeva lakiesitys on määrä toimittaa parlamentille vuonna 2024. Lainsäädännöllä pyritään tukemaan yhteisötalouden yrityksiä tarjoamalla kehys, joka vahvistaa niiden roolia taloudessa, muun muassa helpottamalla

[104] Eurofound, France: Developments in working life 2023, Working paper, WPEF24045, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.
[105] Eurofound (2024), Portugal: Developments in working life 2023, Working paper, WPEF24057, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.
[106] Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Ihmisten hyväksi toimivan talouden rakentaminen:yhteisötalouden toimintasuunnitelma (COM(2021) 778 final).
[107] Neuvoston suositus, annettu 27 päivänä marraskuuta 2023, yhteisötalouden toimintaedellytysten kehittämisestä (C/2023/1344).
[108] Ks. julistus.

rahoituksen saantia, parantamalla sääntelyedellytyksiä ja edistämällä kestäviä yhteisötalouden liiketoimintamalleja. **Portugalissa** on käynnistetty ”Portugalin sosiaalinen innovointi 2030” -aloite, jolla edistetään yrittäjyyttä, sosiaalista innovointia ja vaikuttavia investointeja maassa. Pääasiallisia edunsaajia ovat julkiset ja yksityiset toimijat, kuten yhteisötalouden toimijat, jotka kehittävät, kouluttavat, edistävät tai tukevat sosiaalisen innovoinnin hankkeita. **Saksassa** investoidaan ESR+:sta yhteisrahoitettavasta uudesta tukiohjelmasta vuoteen 2028 mennessä 110 miljardia euroa yleishyödyllisten yritysten vahvistamiseen tukemalla yhteisiä työskentelytiloja, yliopistoja tai yrityshautomoita, jotka puolestaan tarjoavat neuvontaa ja koulutusta yhteisötalouden yrityksille.

Useissa jäsenvaltioissa on toteutettu toimenpiteitä, joilla parannetaan verotuksen oikeudenmukaisuutta ja lisätään työmarkkinoille osallistumista. Italiassa työntekijöiden verokiilan pienentäminen otettiin alun perin käyttöön vuonna 2022 ja sitä jatkettiin vuonna 2023, ja se on nyt vahvistettu vuodeksi 2024[109]. Lisäksi yritykset ja ammattilaiset, jotka palkkaavat lisähenkilöstöä toistaiseksi voimassa olevien sopimusten nojalla, voivat saada 120 prosentin vähennyksen työvoimakustannuksista verokaudella 2024. **Latviassa** toteutetaan työvoiman verotusta koskeva uudistus vuodesta 2025 alkaen keventämällä pieni- ja keskituloisten työntekijöiden verorasitusta. **Portugalissa** sisällytettiin vuoden 2025 valtion talousarvioesitykseen nuorten verojärjestelmää koskeva muutos, jota sovelletaan vuodesta 2025 alkaen. Sen myötä järjestelmään voivat kuulua enintään 35-vuotiaat koulutustasosta riippumatta ja vapautusten kesto pidennetään enintään kymmeneen vuoteen (aiemmin viisi vuotta). Toisena esimerkkinä voidaan mainita, että **Suomessa** hallitus on alentanut työtulojen verotusta kaksinkertaistamalla yli 65-vuotiaiden työtulovähennyksen ja poistamalla sen 60–64-vuotiailta. Tavoitteena on parantaa yli 65-vuotiaiden työnteon kannustimia.

Myös henkilökohtaisia tuloverojärjestelmiä on mukautettu lieventämään inflaation vaikutuksia työntekijöihin[110]**.** Kun verotaulukon kynnysarvot pidetään muuttumattomina, inflaatio voi nostaa kotitalouksia korkeampiin veroluokkiin, mikä johtaa ns. veroprogressioon. Useimmissa maissa veroluokkia mukautetaan harkinnanvaraisesti, mutta **Alankomaissa, Belgiassa, Liettuassa, Ruotsissa, Slovakiassa, Sloveniassa** ja **Tanskassa** on käytössä automaattinen mukautusmekanismi[111], jollainen otettiin hiljattain käyttöön myös **Itävallassa**. **Irlannissa, Liettuassa, Luxemburgissa, Portugalissa** ja **Saksassa** mukautettiin veroluokkia harkinnanvaraisesti vuonna 2023 ja/tai 2024, ja **Portugalissa** myös alennettiin toisen veroluokan marginaaliverokantaa. **Italiassa** yhdistettiin kaksi alinta veroluokkaa (neljästä) vuonna 2024 soveltamalla 23 prosentin verokantaa keskitason tuloihin kohdistuvan rasitteen keventämiseksi. **Espanjassa** indeksoitiin sosiaaliturvamaksupohja ja -osuudet vuosina 2023 ja 2024. Näiden henkilökohtaisen tuloveron mukautusten ohella jäsenvaltioissa on otettu käyttöön finanssipoliittisia lisätoimenpiteitä inflaation torjumiseksi.

[109] Verovapautus on edelleen 6 prosenttia veronalaisista kuukausipalkoista 2 692 euroon asti ja 7 prosenttia 1 923 euroon asti. Jo käyttöön otettu verokiilan vähennys, joka on 15 prosenttia yötyöstä ja yleisinä vapaapäivinä tehdystä ylityöstä maksettavasta bruttopalkasta, vahvistettiin myös vuoden 2024 kuuden ensimmäisen kuukauden ajaksi.

[110] Ks. Euroopan komissio, Annual Report on Taxation 2024, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

[111] Yksityiskohtainen kuvaus erilaisista indeksointitavoista eri puolilla EU:ta on esitetty verotusta koskevan vuosikertomuksen 2023 (vuonna 2022 käyttöön otetut toimenpiteet) taulukossa 3.

2.2 Suuntaviiva 6 – Työvoiman tarjonnan lisääminen, työhön pääsyn parantaminen sekä elinikäisten taitojen ja osaamisen hankkiminen

Tässä jaksossa tarkastellaan työllisyyden suuntaviivan 6 täytäntöönpanoa. Siinä kehotetaan jäsenvaltioita luomaan edellytykset, joilla edistetään työvoiman tarjontaa, taitojen ja osaamisen hankkimista koko eliniän ajan ja kaikkien yhdenmukaisia mahdollisuuksia sekä poistetaan työmarkkinoille osallistumisen esteitä ja tarjotaan kannustimia työmarkkinoille osallistumiseen Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatteiden 1 (opetus, koulutus ja elinikäinen oppiminen), 2 (sukupuolten tasa-arvo), 3 (yhtäläiset mahdollisuudet), 4 (työllisyyden aktiivinen tukeminen), 9 (työ- ja yksityiselämän tasapaino), 11 (lastenhoito ja lapsille annettava tuki) sekä 17 (vammaisten osallistaminen) mukaisesti. Jaksossa 2.2.1 raportoidaan koulutukseen ja osaamiseen liittyvästä keskeisestä kehityksestä sekä haavoittuvassa asemassa olevien ja aliedustettujen ryhmien työmarkkinatilanteesta. Jaksossa 2.2.2 raportoidaan jäsenvaltioiden näillä aloilla toteuttamista toimenpiteistä.

2.2.1 Keskeiset indikaattorit

Varhaiskasvatukseen osallistuminen EU:n tasolla on edistynyt hitaasti viime vuosikymmenen aikana, ja jäsenvaltioiden välillä on huomattavia eroja. Vuonna 2022 varhaiskasvatuksen piiriin ilmoitettiin 93,1 prosenttia 3-vuotiaista ja sitä vanhemmista alle kouluikäisistä lapsista, mikä tarkoittaa 0,6 prosenttiyksikön kasvua vuodesta 2021 ja 1,9 prosenttiyksikön kasvua vuodesta 2014. Tähän EU:n laajuiseen keskiarvoon sisältyy kuitenkin huomattavia eroja maiden välillä. Seitsemässä jäsenvaltiossa (Belgiassa, Tanskassa, Ranskassa, Espanjassa, Liettuassa, Portugalissa ja Ruotsissa) on jo saavutettu EU:n tason tavoite, jonka mukaan osallistumisaste on 96 prosenttia vuoteen 2030 mennessä, kun taas viidessä maassa (Bulgariassa, Kroatiassa, Kyproksella, Romaniassa ja Slovakiassa) osallistumisaste on edelleen alle 85 prosenttia (Romaniassa ja Slovakiassa alle 80 prosenttia). Viime vuosina joissakin jäsenvaltioissa on saavutettu merkittävää edistystä, ja vuosina 2021–2022 osuus kasvoi eniten Portugalissa (5,8 prosenttiyksikköä), Liettuassa (4,6 prosenttiyksikköä), Kroatiassa (2,8 prosenttiyksikköä) ja Puolassa (2 prosenttiyksikköä). Osuus sitä vastoin pieneni kuudessa jäsenvaltiossa, erityisesti Kyproksella (– 1,4 prosenttiyksikköä), Suomessa (– 1,6 prosenttiyksikköä) ja Irlannissa (– 3,2 prosenttiyksikköä). Varhaiskasvatuksen piiriin pääsyn merkittäviä esteitä ovat edelleen kohtuuhintaisuus ja kapasiteettipula, myös henkilöstön osalta, erityisesti nuoremmille ja sosioekonomisesti heikommista lähtökohdista tuleville lapsille. Romanilasten varhaiskasvatukseen osallistuminen on edelleen merkittävä haaste, sillä heidän osallistumisasteensa oli noin puolet EU:n kaikkien lasten keskiarvosta (42–44 prosenttia vuonna 2021), mikä alittaa selvästi romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskevassa uudessa EU:n strategiakehyksessä vuodeksi 2030 asetetun tavoitteen (vähintään 70 prosenttia)[112].

[112] Perustuu tuoreimpaan Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) Roma Survey 2021 -tutkimukseen, joka julkaistiin vuonna 2022. Lisätietoja on romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskevassa EU:n strategiakehyksessä (2020–2030).

Kaavio 2.2.1: Varhaiskasvatukseen osallistuminen on edistynyt hitaasti EU:n tasolla ja maiden välillä on suuria eroja

Varhaiskasvatukseen osallistuminen ikäryhmässä kolmivuotiaat–oppivelvollisuuden alkamisikä (%)

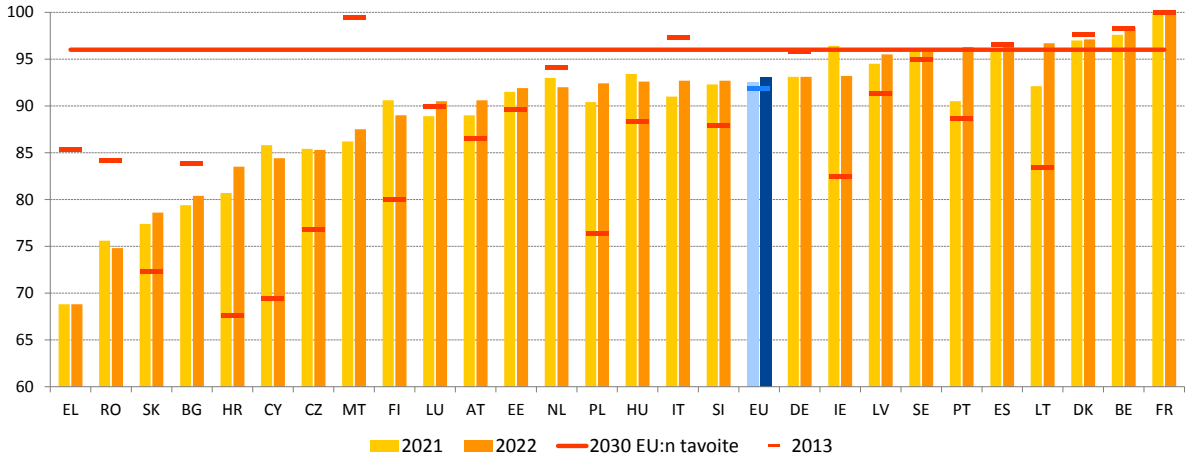

Huomautus: Vuosi 2013 – eri määritelmä: EL ja PT. Vuosi 2021 – eri määritelmä EU ja PT; alustavat tiedot: FR. Vuosi 2022 – eri määritelmä EU ja PT; alustavat tiedot: FR, MT, PL ja PT. Viimeisimmät saatavilla olevat tiedot vuodelta 2019: EL.
Lähde: Eurostat, [educ_uoe_enra21].

Koulunkäynnin varhainen keskeyttäminen on vähenemässä kaikkialla EU:ssa, mutta se on edelleen haaste erityisesti nuorten miesten keskuudessa. Vuonna 2023 koulupudokkaita oli 9,5 prosenttia 18–24-vuotiaista, ja osuus on vähentynyt 0,2 prosenttiyksikköä vuodesta 2022. Se on 2,3 prosenttiyksikköä vähemmän kuin kymmenen vuotta aiemmin, ja viidessä maassa (Kreikassa, Espanjassa, Italiassa, Maltalla ja Portugalissa) vähenemistä tapahtui yli 5 prosenttiyksikköä tänä aikana. Vuonna 2023 kuitenkin noin 3,1 miljoonaa nuorta keskeytti yleissivistävät tai ammatilliset opintonsa EU:ssa varhaisessa vaiheessa niin, että he suorittivat enintään ylemmän perusasteen tutkinnon. Kuusitoista jäsenvaltiota on jo saavuttanut eurooppalaisen koulutusalueen tavoitteen, jonka mukaan koulunkäynnin varhain keskeyttäviä on alle 9 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Romaniassa, Espanjassa, Saksassa ja Unkarissa osuus on kuitenkin edelleen yli tai noin 12 prosenttia, eli ne ovat ”kriittisessä tilanteessa” ja parannusta tapahtui vain vähän tai osuus jopa nousi edellisvuoteen verrattuna (ks. kaavio 2.2.2). Osuus nousi eniten Kyproksella (2,3 prosenttiyksikköä) vuonna 2023 ja sen jälkeen Suomessa, Sloveniassa, Portugalissa ja Liettuassa, joissa koulunkäynnin keskeyttäneiden osuus kasvoi yli 1 prosenttiyksikön. Parhaiten suoriutuvia olivat puolestaan Kroatia (2,0 prosenttia), Kreikka (3,7 prosenttia), Puola (3,7 prosenttia) ja Irlanti (4,0 prosenttia). Hienoisesta positiivisesta suuntauksesta huolimatta jäsenvaltioiden välillä ei kuitenkaan ole merkkejä ylöspäin suuntautuvasta lähentymisestä. Lisäksi sukupuolten välinen ero on edelleen merkittävä, sillä koulunkäynnin varhainen keskeyttäminen on paljon epätodennäköisempää nuorten naisten (7,7 prosenttia) kuin nuorten miesten (11,3 prosenttia) parissa. EU:n ulkopuolella syntyneet nuoret keskeyttävät koulunkäynnin varhain lähes kolme kertaa todennäköisemmin (21,6 prosenttia) kuin EU:n jäsenvaltiossa syntyneet (8,2 prosenttia). Tämä pätee erityisesti nuoriin romaneihin (18–24-vuotiaat), joista yli kaksi kolmasosaa (71 prosenttia) keskeytti koulunkäynnin ennen toisen asteen tutkinnon suorittamista vuosina 2020–2021[113]. Lisäksi samaan ikäryhmään kuuluvien vammaisten nuorten tilanne on huolestuttava, sillä vuonna 2022 koulunkäynnin

[113] Euroopan unionin perusoikeusvirasto: Roma in 10 European Countries – Main results, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023

varhain keskeyttäneiden osuus oli 22,2 prosenttia[114]. Myös alueelliset erot ovat merkittäviä muun muassa Bulgariassa, Ranskassa, Unkarissa, Portugalissa ja Espanjassa (ks. kaavio 1 liitteessä 5), syrjäisimmät alueet mukaan luettuina.

Kaavio 2.2.2: Koulupudokkaiden osuus pienenee edelleen hitaasti, ja jäsenvaltioiden välillä on huomattavia eroja

Koulupudokkaat (18–24-vuotiaat), vuoden 2023 tasot ja muutokset edellisvuoteen nähden (%, sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

Huomautus: Akselit on keskitetty EU:n painottamattoman keskiarvon mukaan. Symbolien selitykset esitetään liitteessä. Katkos aikasarjassa: SK ja CY. Tietojen heikko luotettavuus: HR ja LU.
Lähde: Eurostat [edat_lfse_14], EU:n työvoimatutkimus.

Pilaria käsittelevä tekstilaatikko 2: Perustaitojen parantaminen

Perustaidot muodostavat pohjan nuorten henkilökohtaiselle ja ammatilliselle kehitykselle sekä EU:n tulevalle kilpailukyvylle ja sosiaaliselle yhteenkuuluvuudelle. Perustaidot muodostavat pohjan, joka auttaa ihmisiä selviytymään erilaisista monimutkaisista tilanteista, toimimaan yhteisöissään, jatkamaan oppimista myöhemmin elämässä ja osallistumaan mielekkäällä tavalla yhteiskunnan ja talouden toimintaan. Ne tukevat työn tuottavuutta ja innovointivauhtia, jota digitaalinen siirtymä ja yhä enemmän tietoon perustuva talous edellyttävät[115]. Paremmilla perustaidoilla varustetuilla nuorilla on paremmat

[114] European Disability Expertise: European comparative data on persons with disabilities, 2022. Vammaisten koulupudokkaiden suurempi osuus voi johtua muun muassa esteettömyyteen liittyvistä ongelmista (esim. fyysiset ja arkkitehtoniset esteet) ja mukautettujen ohjelmien puuttumisesta.

[115] Ks. OECD (2014), A New Macroeconomic Measure of Human Capital Exploiting PISA and PIAAC: Linking Education Policies to Productivity, OECD Economics Department Working Papers, nro 1709, 2022; Euroopan komissio, *Investing in People's Competences – A Cornerstone for Growth and Wellbeing in the EU*,

työllistymismahdollisuudet ja pienempi riski alhaiseen koulutustasoon, ja he osallistuvat todennäköisemmin aikuiskoulutukseen[116]. EU asetti eurooppalaisen koulutusalueen yhteydessä perustaitoja koskevia tavoitteita (joita mitataan OECD:n kansainvälisessä oppimistulosten PISA-arviointiohjelmalla), joiden mukaan lukemisessa, matematiikassa ja luonnontieteissä alisuoriutuvien osuuden olisi oltava alle 15 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Viimeaikaiset suuntaukset osoittavat, että Euroopan tasolla tarvitaan uusia ja tehostettuja toimia. Näiden toimien olisi perustuttava olemassa oleviin aloitteisiin, ja niillä olisi vauhditettava edelleen marraskuussa 2022 annetun ”Tie koulumenestykseen” -suosituksen täytäntöönpanoa. Suosituksessa hahmotellaan poliittinen kehys järjestelmälliselle ja monitahoiselle lähestymistavalle koulutustulosten parantamiseksi[117]. Lisäksi komissio esittää uudella toimikaudella perustaitoja koskevan toimintasuunnitelman. Sitä täydentävässä STEM-koulutuksen strategisessa suunnitelmassa käsitellään STEM-alojen koulutuksen erityisiä ja jatkuvia haasteita.

Viimeaikaiset tiedot vahvistavat, että suoriutuminen perustaidoissa on heikentynyt pitkällä aikavälillä, mikä vaarantaa jatkossa merkittävästi EU:n työn tuottavuuden ja kilpailukyvyn ja aiheuttaa haasteita EU:n koulutusjärjestelmien tasapuolisuudelle ja huippuosaamiselle. Vuodesta 2012 lähtien alisuoriutujien osuus PISA-tutkimuksen kaikilla kolmella osa-alueella on kasvanut jatkuvasti EU:n tasolla, ja vuoden 2022 PISA-tulokset osoittavat perustaidoissa suoriutumisen heikentyneen dramaattisesti tänä aikana. Tuoreimmat havainnot osoittavat, että alisuoriutujien osuus on lisääntynyt huomattavasti matematiikassa (6,6 prosenttiyksikköä) ja lukemisessa (3,7 prosenttiyksikköä) ja maltillisemmin luonnontieteissä (1,9 prosenttiyksikköä), mikä näkyy myös useimpien jäsenvaltioiden suoriutumisessa[118]. EU:n tasolla alisuoriutujien osuus on nyt 29,5 prosenttia matematiikassa, 26,2 prosenttia lukemisessa ja 24,2 prosenttia luonnontieteissä (vuonna 2018 vastaavat osuudet olivat 22,9 prosenttia, 22,5 prosenttia ja 22,3 prosenttia), ja 18 jäsenvaltiossa alisuoriutujien osuus oli yli 25 prosenttia matematiikassa ja 14 jäsenvaltiossa yhtä korkea lukemisessa. Tämän seurauksena EU on etääntynyt eurooppalaisen koulutusalueen tavoitteesta, jonka mukaan alisuoriutuminen on enintään 15 prosenttia. Nykyinen ero tavoitteeseen nähden on suurempi kuin kymmenen vuotta aiemmin. Samalla tuoreet PISA-tiedot osoittavat myös, että huipputason opiskelijoiden osuus on laskenut kaikissa sosioekonomisissa ryhmissä[119]. Osuus on laskenut merkittävästi matematiikassa ja lukemisessa, kun taas luonnontieteissä se on pysynyt suurin piirtein vakaana useimmissa maissa. Vuonna 2022 vain 7,9 prosenttia EU:n opiskelijoista saavutti korkean osaamistason matematiikassa, 6,5 prosenttia lukemisessa ja 6,9 prosenttia luonnontieteissä (vuonna 2018 osuudet olivat 11 prosenttia, 8,1 prosenttia ja 6,3 prosenttia). Vaikka voidaan olettaa, että

European Economy Discussion Papers, 139, 2021; Woessmann L., *The Economic Case for Education*, *EENEE Analytical Report No 20,* 2014.

[116] Euroopan komissio, Investing in education in a post-Covid EU, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2022.

[117] Neuvoston suositus annettu 28 päivänä marraskuuta 2022, aiheesta ”Tie koulumenestykseen” ja koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseen tähtäävistä politiikoista 28. kesäkuuta 2011 annetun neuvoston suosituksen korvaaminen (2022/C 469/01).

[118] Euroopan komissio, The twin challenge of equity and excellence in basic skills in the EU*,* Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

[119] PISA-tutkimuksessa tämä näkyy OECD:n taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista asemaa kuvaavassa indeksissä (ESCS). Paremmista sosioekonomisista lähtökohdista tulevien ryhmään kuuluu 25 prosenttia kaikista opiskelijoista, joilla on korkeimmat ESCS-pisteet kyseisessä maassa, ja heikommista sosioekonomisista lähtökohdista tulevien ryhmään kuuluu 25 prosenttia kaikista opiskelijoista, joilla on alimmat ESCS-pisteet.

covid-19-kriisi on vaikuttanut tulosten laskuun, useissa maissa suoriutuminen oli laskusuunnassa jo ennen pandemiaa.

Alisuoriutujien osuus on lisääntynyt merkittävästi matematiikassa ja lukemisessa ja maltillisemmin luonnontieteissä

Niiden opiskelijoiden osuus, jotka eivät saavuta vähimmäistaitotasoa PISA-tasolla 2 (%)

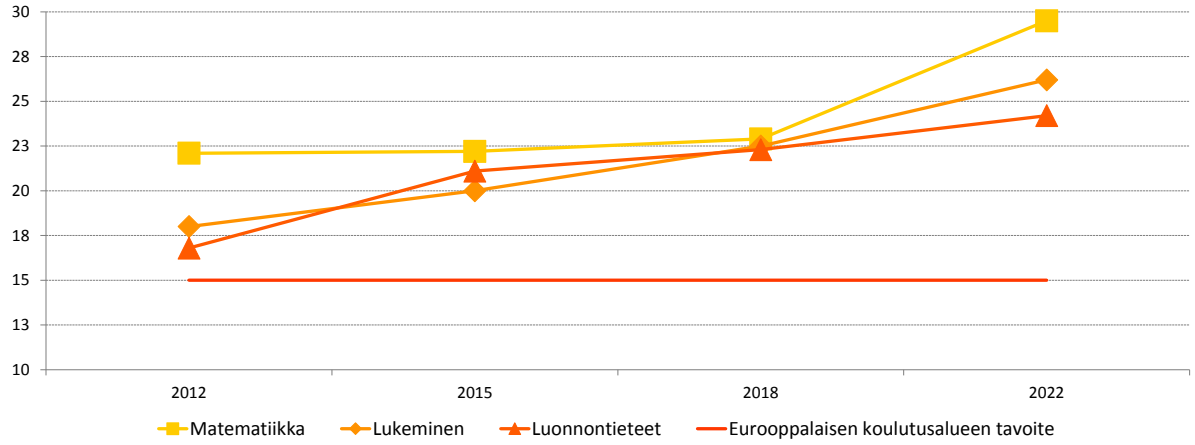

Huomautus: Vuoden 2022 EU-arvoa on tulkittava varoen: Alankomaat, Irlanti, Latvia ja Tanska eivät täyttäneet yhtä tai useampaa PISA-otantavaatimusta (ks. OECD, PISA 2022 Results (Volume 1), A2 ja A4). Vuoden 2012 tiedot puuttuvat Maltan osalta.
Lähde: OECD, PISA 2012, 2015, 2018, 2022, EAC-pääosaston laskelmat.

Useissa maissa on käynnistetty tai harkitaan uusia toimenpiteitä vastauksena PISA-tutkimuksen huolestuttaviin tuloksiin. Puolassa on toteutettu joitakin välittömiä korjaavia toimenpiteitä, ja tarkoituksena on toteuttaa esiopetus- ja perusasteella vuodesta 2026 alkaen osaamiseen perustuva opetussuunnitelmauudistus, jossa hyödynnetään eurooppalaisen koulutusalueen strategiakehyksen mukaista vertaisneuvontaa. **Suomessa** aiotaan lisätä pakollisten luku-, kirjoitus- ja laskutuntien vähimmäismäärää perusasteella. Uudistus otetaan käyttöön elokuusta 2025 alkaen, ja perusopetukseen myönnetään lisärahoitusta 200 miljoonaa euroa. EU:n teknisen tuen välineestä rahoitettavalla monikansallisella hankkeella on tarkoitus tukea **Bulgariaa** ja **Romaniaa** vahvistamaan valmiuksiaan opetussuunnitelmien uudistusten suunnittelussa ja toteuttamisessa tarkastelemalla ensisijaisia tarpeita ja laatimalla suosituksia, joilla parannetaan opetussuunnitelman suunnittelua, täytäntöönpanoa, seurantaa ja arviointia. **Maltalla** hyväksyttiin toukokuussa 2024 uusi kansallinen koulutusstrategia (2024–2030), jossa esitetään asteittaista siirtymistä tiedon tarjoamisesta osaamispohjaiseen järjestelmään. Siinä kaavaillaan myös matematiikkataitoja koskevaa strategiaa ja sitoutumista luku- ja kirjoitustaidon vahvistamiseen. **Alankomaissa** perustaitoja koskevalla yleissuunnitelmalla edistetään näyttöön perustuvaa koulutusta, jonka puitteissa osallistuvat koulut saavat 500 euroa opiskelijaa kohden perustaitojen parantamiseen. Edellytyksenä on, että käytetään tehokkaiksi osoittautuneita menetelmiä, kuten pienempiä luokkakokoja, ja suunnitelman laajentamiseen myönnetään lisää määrärahoja noin 50 prosenttia. **Ruotsissa** on pohdittu siirtymistä digitaalisista opetus- ja oppimismenetelmistä analogisempiin menetelmiin ja keskitytään oppikirjojen maksuttomaan saatavuuteen sekä kirjastojen ja analogisten oppimisresurssien edistämiseen perustaitojen parantamiseksi. **Romaniassa** perustetaan ESR+:n tuella kansallinen ohjelma toiminnallisen lukutaidottomuuden ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi.

Alisuoriutuminen perustaidoissa on lisääntynyt merkittävästi useimmissa jäsenvaltioissa, mikä on tulevaisuudessa merkittävä riski EU:n työn tuottavuuden ja kilpailukyvyn kannalta. OECD:n vuoden 2022 kansainvälisen oppimistulosten

arviointiohjelman (PISA) tulokset viittaavat siihen, että lähes joka kolmannella 15-vuotiaalla on puutteelliset perustaidot matematiikassa ja joka neljännellä lukemisessa ja luonnontieteissä. Tämän seurauksena EU on etääntynyt eurooppalaisen koulutusalueen tavoitteesta, jonka mukaan alisuoriutuminen on enintään 15 prosenttia. Nykyinen ero tavoitteeseen nähden on suurempi kuin kymmenen vuotta aiemmin. Jyrkimmin tilanne on heikentynyt matematiikassa (+ 6,6 prosenttiyksikköä) vuodelta 2018 peräisin olevien viimeisimpien tietojen jälkeen (ks. kaavio 2.2.3). Vain Viro saavuttaa tavoitteen kaikilla kolmella osa-alueella ja Irlanti lukemisessa. Erityisen huolestuttavaa on, että 18 maassa alisuoriutujien osuus on nyt yli 25 prosenttia matematiikassa ja 14 maassa yhtä korkea lukemisessa. Matematiikan alalla tilanne on erityisen vakava Bulgariassa, Kyproksella, Romaniassa ja Kreikassa, joissa alisuoriutuminen on yli 45 prosenttia. Lisäksi huippuosaajien osuus on pienentynyt kaikissa sosioekonomisissa ryhmissä, mikä korostaa haasteen laajuutta. Tämä kehitys viittaa siihen, että perustaitojen kehittämisessä kaikkialla EU:ssa on suuria ongelmia, mikä vaarantaa työn tuottavuuden ja kilpailukyvyn keskipitkällä aikavälillä.

Kaavio 2.2.3: Alisuoriutujien osuus matematiikassa on lisääntynyt voimakkaasti

Niiden opiskelijoiden osuus, jotka eivät saavuta vähimmäistaitotasoa PISA-tasolla 2 (%)

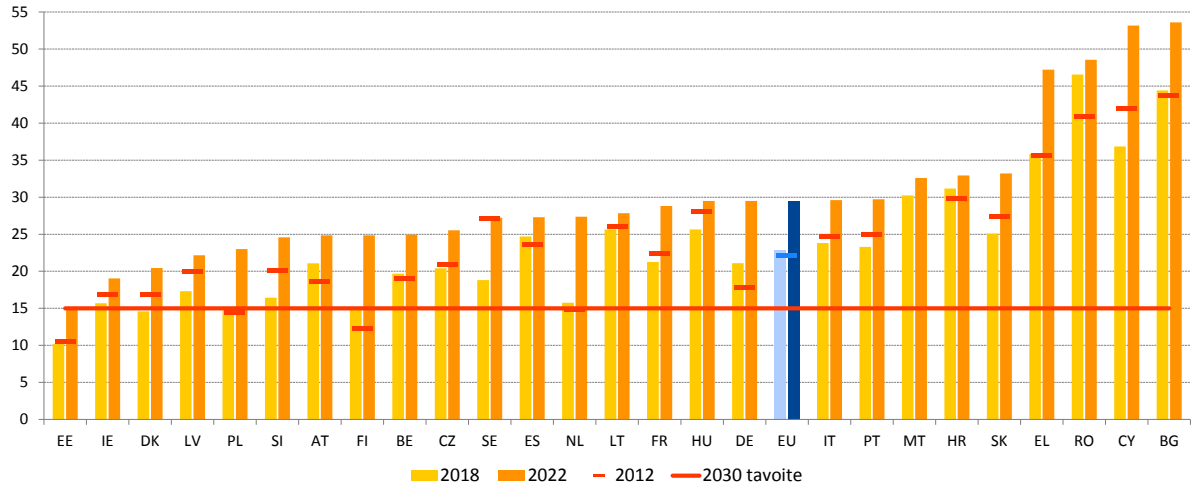

Huomautus: Tanskan, Irlannin, Latvian ja Alankomaiden vuoden 2022 tietoja tulkittaessa on noudatettava varovaisuutta, koska ne eivät täyttäneet yhtä tai useampaa PISA-otantavaatimusta. Vuoden 2012 tiedot puuttuvat Maltan osalta.
Lähde: OECD, PISA 2012, 2018, 2022, EAC-pääosaston laskelmat.

Koulutukseen liittyvä eriarvoisuus on syventynyt, mikä on entisestään pahentanut niiden opiskelijoiden haavoittuvuutta, joilla on heikommat lähtökohdat ja maahanmuuttajatausta. Lähes puolet (48 prosenttia) huono-osaisista opiskelijoista suoriutui heikosti matematiikassa vuonna 2022, mikä on merkittävä heikennys vuodesta 2018 (38,2 prosenttia). Myös parempiosaisten opiskelijoiden alisuoriutuminen lisääntyi, vaikkakin paljon maltillisemmin (8,6 prosentista 10,9 prosenttiin), mikä laajentaa entisestään sosioekonomisia eroja. Maltaa lukuun ottamatta tämä ero kasvoi kaikissa jäsenvaltioissa (vaikka kasvu ei kaikissa tapauksissa ole tilastollisesti merkittävä). Huono-osaisten opiskelijoiden vakava alisuoriutuminen myös lisääntyi suhteettomasti (eli niiden opiskelijoiden osuus, jotka alisuoriutuivat kaikilla kolmella osa-alueella): osuus kasvoi 23,3 prosentista 28,8 prosenttiin. Osuuden kasvu oli jyrkintä Kyproksella (16,2 prosenttiyksikköä), Alankomaissa (13,8 prosenttiyksikköä), Slovakiassa (11,5 prosenttiyksikköä) ja Bulgariassa (10 prosenttiyksikköä). Parempiosaisten opiskelijoiden tulos heikkeni sitä vastoin vain 0,5 prosenttiyksikköä vuosina 2018–2022. Paremmista ja heikommista sosioekonomisista lähtökohdista tulevien opiskelijoiden vakavan alisuoriutumisen ero on suurin Romaniassa, Slovakiassa, Bulgariassa ja Unkarissa. Myös ulkomailla syntyneet opiskelijat suoriutuvat

useimmissa maissa merkittävästi heikommin kuin paikallisesti syntyneet ikätoverinsa, joiden vanhemmilla ei ole maahanmuuttajataustaa, kun taas syntyperäiset opiskelijat, joilla on ulkomailla syntyneet vanhemmat, ovat osittain kuromassa eroa umpeen. Vain muutamissa jäsenvaltioissa (Kroatia, Malta, Irlanti ja Kypros) erot kaikkien opiskelijaryhmien välillä ovat pienet. Nämä havainnot vastaavat viimeaikaisia tutkimuksia covid-19:n vaikutuksista oppimistuloksiin. Ne osoittavat, että sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevat opiskelijat kärsivät pandemian aikana keskimäärin suuremmasta oppimisvajeesta kuin heidän parempiosaiset ikätoverinsa.

Laadukkaan digitaalisen koulutuksen tarjoaminen muun muassa varmistamalla, että koulutusjärjestelmät pysyvät teknologian, kuten tekoälyn, kehityksen tahdissa, on keskeisessä asemassa oikeudenmukaisen digitaalisen siirtymän tukemisessa. Neuvosto hyväksyi tähän liittyen marraskuussa 2023 kaksi suositusta, joilla ohjataan ja tuetaan jäsenvaltioita, jotta ne voivat tarjota laadukasta, osallistavaa ja esteetöntä digitaalista koulutusta kaikille ja kehittää kaikkien digitaalisia taitoja. Nämä suositukset, jotka on hyväksytty osana EU:n digitaalisen koulutuksen toimintasuunnitelman (2021–2027) täytäntöönpanoa, ovat askel kohti eurooppalaisen koulutusalueen ja Euroopan digitaalisen vuosikymmenen tavoitteiden saavuttamista. Ensinnäkin suosituksessa digitaalisen koulutuksen onnistumisen keskeisistä mahdollistavista tekijöistä[120] kehotetaan jäsenvaltioita varmistamaan osallistavan ja laadukkaan digitaalisen koulutuksen yleinen saatavuus. Toiseksi suosituksessa digitaitojen ja -osaamisen tarjonnan parantamisesta koulutusalalla[121] kehotetaan jäsenvaltioita tarjoamaan digiosaamista johdonmukaisesti kaikilla koulutussektoreilla. Näissä kahdessa suosituksessa käsitellään tarvetta mukauttaa koulutusta niin, että se vastaa digitaaliseen muutokseen ja pysyy teknologian, myös tekoälyn, kehityksen tahdissa. Neuvosto määrittelee suosituksissa tekoälyn strategisesti keskeiseksi aiheeksi, joka edellyttää koordinoitua lähestymistapaa EU:n tasolla. Näin täydennetään digitaalisen koulutuksen toimintasuunnitelman mukaisia komission aloitteita, joilla pyritään tukemaan jäsenvaltioiden koulutusjärjestelmiä tekoälyn häiriöihin puuttumisessa. Tällaisia ovat esimerkiksi tekoälyn ja datan käyttöä opetuksessa ja oppimisessa koskevat eettiset ohjeet opettajille, päivitetty digitaalisten taitojen kehys kansalaisille (DigComp 2.2) ja Erasmus+ -ohjelman panos tekoälyn käyttöön liittyvien innovatiivisten pedagogisten käytäntöjen ja taitojen kehittämiseen. Lisäksi ne liittyvät Digitaalinen Eurooppa -ohjelmasta annettavaan tukeen, jolla edistetään kehittyneen teknologian käyttöä koulutusalalla sekä sellaisten korkea-asteen koulutusohjelmien ja lyhytkestoisten kurssien kehittämistä, joissa käsitellään monipuolisesti keskeisiä digitaalisia aloja. Elpymis- ja palautumistukivälineestä tuetaan eri jäsenvaltioissa investointeja infrastruktuuriin, koulutukseen ja opetussuunnitelmien uudistuksiin, joilla parannetaan digitaitoja, varmistetaan osallistavuus ja innovointi sekä yhdenmukaisuus digitaalisen koulutuksen toimintasuunnitelman ja Euroopan digitaalisen vuosikymmenen tavoitteiden kanssa. Komissio on hiljattain käynnistänyt tutkimuksen seitsemän digitaalialaa koskevan säännöstön, myös tekoälysäädöksen, vaikutuksista koulutuskäytäntöihin. Tavoitteena on parantaa edelleen julkisen ja yksityisen sektorin koulutusalan toimijoiden valmiuksia. Lisäksi komissio esittää uudella toimikaudella digitaalisen koulutuksen toimintasuunnitelman uudelleentarkastelun ja hyväksyy digitaalisen koulutuksen tulevaisuutta koskevan etenemissuunnitelman.

[120] Neuvoston suositus, annettu 23 päivänä marraskuuta 2023, digitaalisen koulutuksen onnistumisen keskeisistä mahdollistavista tekijöistä (C/2024/1115).

[121] Neuvoston suositus, annettu 23 päivänä marraskuuta 2023, digitaitojen ja -osaamisen tarjonnan parantamisesta koulutusalalla (C/2024/1030).

Ammatillisen tutkinnon hiljattain suorittaneiden työllisyystulokset kohenevat edelleen kaikkialla EU:ssa. Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on tarjota nuorille ja aikuisille sellaisia tietoja, taitoja ja osaamista, joita tarvitaan tietyissä ammateissa ja yleisimmin työmarkkinoilla. Vuonna 2022 yli puolet (52,8 prosenttia) opiskelijoista ja oppilaista, joilla on toisen asteen koulutus tai toisen asteen jälkeinen koulutus, joka ei ole korkea-asteen koulutusta (keskitason koulutus), ilmoittautui ammatillisiin ohjelmiin[122]. Vuonna 2023 EU:ssa ammatillisen tutkinnon hiljattain suorittaneista (20–34-vuotiaista) oli työssä 81,0 prosenttia eli 1,2 prosenttiyksikköä enemmän kuin edellisenä vuonna[123]. Tämä myönteinen suuntaus viittaa siihen, että EU saattaa saavuttaa vuodeksi 2025 asetetun tavoitteensa, jonka mukaan vähintään 82 prosenttia ammatillisen tutkinnon hiljattain suorittaneista on työelämässä[124]. Jo nyt on ylitetty tavoite, jonka mukaan 60 prosenttia ammatillisen tutkinnon suorittaneista osallistuu työssäoppimiseen[125], ja 64,5 prosenttia hankki kokemusta työpaikalla vuonna 2023[126] osana ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmaansa[127]. Työssäoppimiseen osallistuneiden työllisyysaste on korkeampi (84,8 prosenttia vuonna 2023) kuin niiden, jotka eivät osallistuneet (71,5 prosenttia). Samaan aikaan jäsenvaltioiden välillä on edelleen merkittäviä eroja: ammatillisen tutkinnon suorittaneiden työllisyysaste vaihtelee alle 70 prosentista Italiassa, Espanjassa, Romaniassa ja Kreikassa yli 90 prosenttiin Alankomaissa, Saksassa ja Maltalla[128]. Työssäoppimiseen osallistuminen vaihtelee merkittävästi alle 20 prosentista Romaniassa ja Tšekissä yli 90 prosenttiin Itävallassa, Saksassa, Alankomaissa ja Espanjassa. Komissio laatii uudella toimikaudella ammatillista koulutusta koskevan eurooppalaisen strategian, johon sisältyy toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaneiden määrän lisääminen, oppisopimuskoulutus mukaan lukien.

EU on saavuttamassa korkea-asteen tutkinnon suorittaneita koskevan tavoitteensa, mutta sukupuolten välinen ero on edelleen merkittävä ja lähentymisestä on vain vähän merkkejä. Vuonna 2023 EU:n nuorista (25–34-vuotiaista) 43,1 prosenttia suoritti korkea-asteen tutkinnon. Osuus on kasvanut viiden viime vuoden aikana kolmea jäsenvaltiota lukuun ottamatta (Suomi, Unkari ja Romania), mutta jäsenvaltioiden välillä on edelleen merkittäviä eroja. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus oli EU:n alin Romaniassa (22,5 prosenttia) ja korkein Irlannissa (62,7 prosenttia). Vuodeksi 2030 asetetun eurooppalaisen koulutusalueen tavoitteen (45 prosenttia) on jo ylittänyt 13 jäsenvaltiota, kahdeksassa osuus on yli 50 prosenttia[129] ja samoin kahdeksassa edelleen alle 40 prosenttia. Korkea-asteen tutkinto on paljon todennäköisemmin nuorilla naisilla (48,8 prosenttia) kuin miehillä (37,6 prosenttia) (ks. kaavio 2.2.4). Sukupuolten väliset erot ovat merkittäviä kaikissa maissa, ja ero on yli 20 prosenttiyksikköä viidessä jäsenvaltiossa (Kroatia, Liettua, Slovenia, Latvia

---

[122] Eurostatin tiedot Unescon, OECD:n ja Eurostatin tiedonkeruun perusteella [educ_uoe_enra16]. Keskitason koulutuksella tarkoitetaan toisen asteen koulutusta (ISCED 3) tai toisen asteen jälkeistä koulutusta, joka ei ole korkea-asteen koulutusta (esim. erikoisammattikoulutusasteen koulutus) (ISCED 4).

[123] Eurostat, [edat_lfse_24].

[124] Neuvoston suositus, annettu 24 päivänä marraskuuta 2020, kestävää kilpailukykyä, sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja selviytymiskykyä tukevasta ammatillisesta koulutuksesta.

[125] Neuvoston suositus, annettu 24 päivänä marraskuuta 2020, kestävää kilpailukykyä, sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja selviytymiskykyä tukevasta ammatillisesta koulutuksesta 2020/C 417/01 ja neuvoston päätöslauselma eurooppalaisen koulutusyhteistyön strategisista puitteista edettäessä kohti eurooppalaisen koulutusalueen toteuttamista ja kehittämistä (2021–2030) 2021/C 66/01.

[126] Koulussa tapahtuvan oppimisen tai koulutuskeskuksessa järjestettävien käytännön harjoitusten lisäksi.

[127] Eurostat, työvoimatutkimus [tps00215].

[128] Euroopan komission omat laskelmat; ks. Euroopan komissio: Education and Training Monitor 2024, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

[129] Ks. tarkemmin Euroopan komission tiedonanto Osaamispotentiaali käyttöön Euroopan alueilla (COM(2023) 32 final).

ja Viro). Lisäksi sukupuolten välisiä eroja esiintyy edelleen aloittain, sillä naiset hallitsevat koulutus- ja terveysalaa ja miehet taas ovat yliedustettuina tieto- ja viestintätekniikan ja insinööritieteiden alalla. Koska riittävä pääsy korkea-asteen koulutukseen on edelleen haaste heikommista lähtökohdista tuleville nuorille, jo olemassa olevat sosioekonomiset erot koulutuksessa ovat vaarassa vahvistua. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuuden on myös todettu olevan alhaisempi (38 prosenttia) ulkomailla syntyneiden osalta. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuuteen liittyvät kansalliset erot ovat edelleen suuria, eikä niissä ole juurikaan merkkejä ylöspäin suuntautuvasta lähentymisestä[130]. Lisäksi alueiden välillä on edelleen suuria eroja, jotka ovat kasvaneet tasaisesti vuodesta 2015 lähtien. Jotkin alueet ovat vaarassa jäädä jälkeen dynaamisemmista alueista, kun osaamis- ja taloudelliset erot kasvavat[131], kuten myös komission tiedonannossa ”Osaamispotentiaali käyttöön Euroopan alueilla”[132] todetaan.

Kaavio 2.2.4. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneita naisia on enemmän kuin miehiä

Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden (25–34-vuotiaiden) osuus (ISCED 5–8, %, 2023)

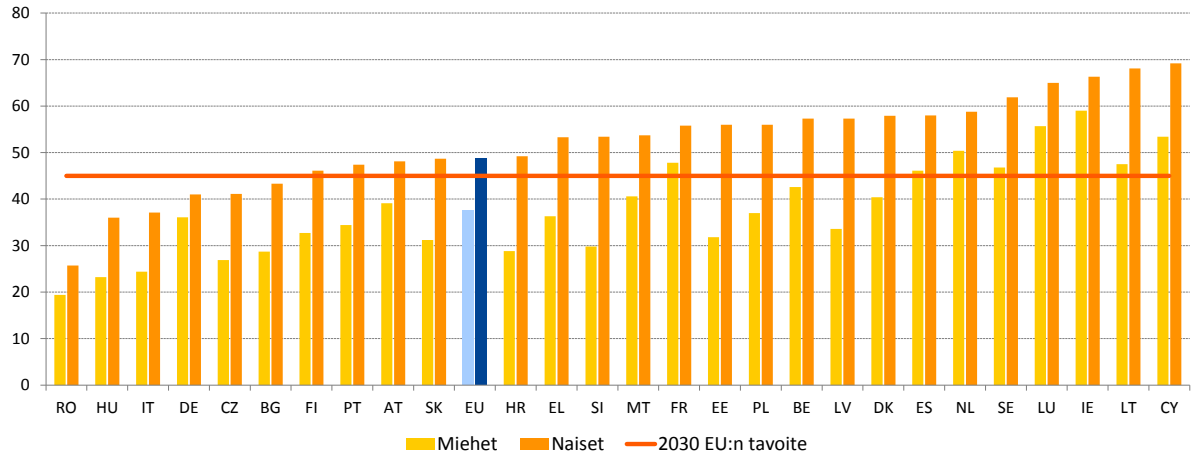

Lähde: Eurostat, [edat_lfse_03].

Oppimiseen liittyvän liikkuvuuden edistäminen korkea-asteen koulutuksessa on edelleen keskeinen painopiste, jotta opiskelijat voivat parantaa taitojaan ja laajentaa näkymiään ulkomailla. Vuonna 2022 vain 4,3 prosenttia korkea-asteen tutkinnon suorittaneista EU:ssa oli suorittanut tutkintonsa toisessa maassa kuin siinä, jossa he suorittivat toisen asteen tutkinnon (tutkintoon johtava liikkuvuus), ja 6,7 prosentilla oli tilapäinen opiskelukokemus ulkomailla (opintopisteitä kerryttävä liikkuvuus). Kaiken kaikkiaan niiden korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus EU:ssa, joilla on jonkinlaista oppimiseen liittyvää liikkuvuutta ulkomailla, oli 11,0 prosenttia eli 12 prosenttiyksikköä alle vuoden 2030 tavoitteen, joka on 23 prosenttia[133]. Suurin osa lyhytaikaisista opintojaksoista ulkomailla rahoitettiin Erasmus+ -ohjelman kaltaisista EU:n ohjelmista (54,6 prosenttia).

[130] Eurofound, The role of human capital for cohesion and convergence, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

[131] Euroopan komissio: Employment and Social Developments in Europe 2024, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

[132] Euroopan komissio, Osaamispotentiaali käyttöön Euroopassa:uutta nostetta EU:n alueille, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023.

[133] Tähän osuuteen sisältyvät sekä tutkintoon johtava että opintopisteitä kerryttävä liikkuvuus. EU:n keskiarvo ja maakohtainen suorituskyky ovat todennäköisesti aliarvioituja useiden oppimiseen liittyvää liikkuvuutta koskeviin tietoihin vaikuttavien rajoitusten vuoksi. Lisätietoja: Euroopan komissio, Education and Training Monitor 2024 – Comparative report, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

Samaan aikaan ulkomaisten korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus vaihteli huomattavasti eri maiden välillä, myös lähtömaana olevan maanosan osalta, muun muassa historiallisten siteiden, maantieteellisen läheisyyden ja kielten yhtäläisyyksien mukaan. Vuonna 2022 lähes kolmannes (30 prosenttia) EU:hun suuntautuvasta liikkuvuudesta EU-maissa oli peräisin muista jäsenvaltioista, ja kolmasosassa maista EU:n sisäinen korkeakoulututkintoon johtava liikkuvuus muodosti yli puolet kaikesta EU:hun suuntautuvasta tutkintoon johtavasta liikkuvuudesta.

Tehokkaat toimet työvoiman osaamisen kehittämiseksi ovat olennaisen tärkeitä, jotta voidaan tukea kilpailukykyä, edistää laadukkaita työpaikkoja ja säilyttää EU:n sosiaalinen malli, myös kun otetaan huomioon vihreä ja digitaalinen siirtymä ja väestörakenteen muutos. Toukokuussa 2023 tehdyssä pieniä ja keskisuuria yrityksiä (pk-yrityksiä) koskevassa Eurobarometri-tutkimuksessa[134] todettiin, että 95 prosenttia vastaajista pitää ammattitaitoisia työntekijöitä ”kohtuullisen tärkeinä” tai ”erittäin tärkeinä”. Tätä taustaa vasten ja yleisen työvoimapulan ja osaamisvajeen vuoksi yli puolet pk-yrityksistä (52 prosenttia) ilmoitti vaikeuksista löytää työntekijöitä, joilla on oikeanlaiset taidot, ja lähes kahden kolmasosan (63 prosenttia) yleinen liiketoiminta on vaikeutunut osaamisvajeen vuoksi. Tässä yhteydessä hyvin toimivat ja tehokkaat koulutusjärjestelmät ovat ratkaisevan tärkeitä, jotta nuoret ja aikuiset voivat hankkia työmarkkinoiden kannalta merkityksellisiä taitoja laadukkaita työpaikkoja varten, myös kun otetaan huomioon EU:n edessä olevat suuret muutokset. EU:n koheesiopolitiikan rahastoista[135] tuetaan jäsenvaltioita näissä pyrkimyksissä. Niistä osoitetaan 44 miljardia euroa osaamisen kehittämiseen ohjelmakaudella 2021–2027[136]. Useissa jäsenvaltioissa elpymis- ja palautumistukivälineen varoilla autetaan kehittämään helposti saatavilla olevia, työmarkkinoiden kannalta merkityksellisiä koulutusohjelmia, joilla pyritään muun muassa parantamaan digitaitoja ja vihreän siirtymän edellyttämää osaamista, jotta voidaan puuttua kriittiseen työvoimapulaan. Aikuiskoulutukseen liittyviin toimenpiteisiin, mukaan lukien ammatillinen jatkokoulutus sekä taitojen tunnustaminen ja validointi, osoitetaan yhteensä 17,8 miljardia euroa. Vuoden 2020 Euroopan osaamisohjelmassa esitettyä vaatimusta täydennys- ja uudelleenkoulutuksen radikaalista lisäämisestä jatketaan osaamisunionia koskevalla aloitteella, josta on jo ilmoitettu uusissa poliittisissa suuntaviivoissa. Lisäksi henkilökohtaisista oppimistileistä kesäkuussa 2022 annetussa neuvoston suosituksessa[137] esitetään, miten jäsenvaltiot voivat yhdistää taloudellisen ja muun kuin taloudellisen tuen tehokkaasti, jotta aikuisilla olisi mahdollisuus kehittää taitojaan koko työelämänsä ajan. Neuvosto antoi kesäkuussa 2022 suosituksen eurooppalaisesta lähestymistavasta pieniin osaamiskokonaisuuksiin[138], ja sen perusteella pienillä osaamiskokonaisuuksilla on tässä yhteydessä tärkeä rooli, jotta voidaan tarjota joustavia, laadukkaita ja kohdennettuja täydennys- ja uudelleenkoulutusmahdollisuuksia työntekijöille ja työnhakijoille.

---

[134] Euroopan komissio: Flash Eurobarometer 529 – Skills shortages, recruitment and retention strategies in small and medium-sized enterprises, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023.

[135] Euroopan sosiaalirahasto plus (ESR+), Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR) ja oikeudenmukaisen siirtymän rahasto.

[136] Lisätietoja osaamisen tukemiseen osoitetuista EU:n investoinneista, ks. Euroopan komissio: An in-depth overview of the EU cohesion funds’ investments in skills in the context of the European Year of Skills, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

[137] Ks. lisätietoja: Neuvoston suositus, annettu 16 päivänä kesäkuuta 2022, henkilökohtaisista oppimistileistä 2022/C 243/03.

[138] Ks. lisätietoja: Neuvoston suositus, annettu 16 päivänä kesäkuuta 2022, eurooppalaisesta lähestymistavasta pieniin osaamiskokonaisuuksiin elinikäisen oppimisen ja työllistyvyyden tukemiseksi 2022/C 243/02.

Kaavio 2.2.5: Osaamisen kysynnän ja tarjonnan epätasapaino makrotalouden tasolla on pienentynyt EU:ssa viime vuosikymmenen aikana

Koulutustasoltaan erilaisten työntekijöiden työllisyysasteiden suhteellinen hajonta painotettuna kunkin ryhmän osuudella työikäisen väestön kokonaismäärästä (20–64-vuotiaat)

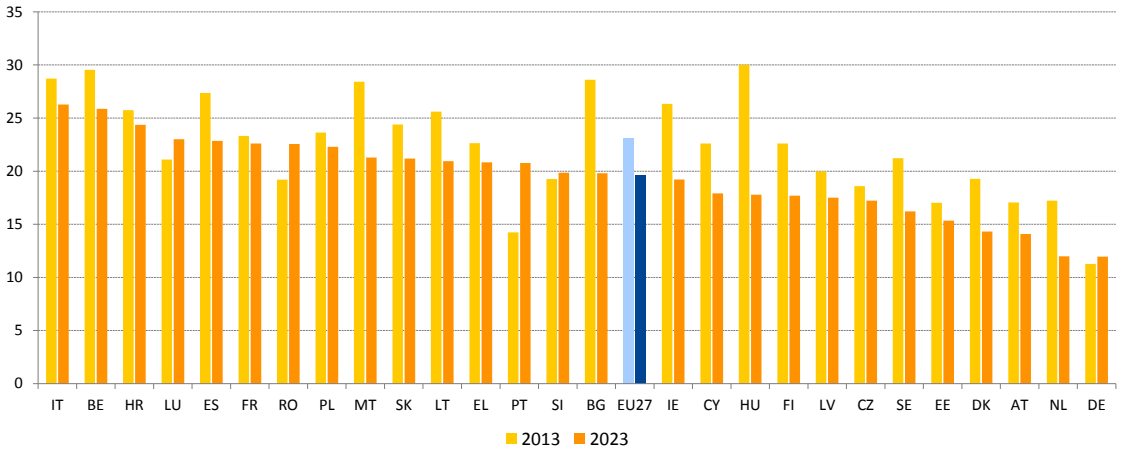

Huomautus: Tämä indikaattori kuvastaa sitä, että matalasti ja keskitasoisesti koulutettujen pääsy työmarkkinoille on suhteellisesti vaikeampaa kuin korkeasti koulutettujen.
Lähde: EMPL-pääosaston laskelmat Eurostatin tietojen perusteella [lfsg_egaed; lfsq_pgaed; lfsq_agaed], EU:n työvoimatutkimus.

Osaamisen kysynnän ja tarjonnan epätasapaino makrotalouden tasolla on pienentynyt EU:ssa viime vuosikymmenen aikana. Makrotalouden tasolla osaamisen kysynnän ja tarjonnan epätasapainoa osoittava indikaattori (jolla mitataan työllisyysasteen suhteellista hajontaa eri tasoisen koulutuksen – matalan, keskitason ja korkean – suorittaneiden 20–64-vuotiaiden työntekijöiden keskuudessa) kuvastaa työvoiman osaamisen kysynnän ja tarjonnan epäsuhtaa (ks. kaavio 2.2.5). Tämä indikaattori kuvastaa sitä, että matalasti ja keskitasoisesti koulutettujen pääsy työmarkkinoille on suhteellisesti vaikeampaa kuin korkeasti koulutettujen. Vuodesta 2013 lähtien osaamisen kysynnän ja tarjonnan epätasapaino makrotalouden tasolla on pienentynyt useimmissa EU-maissa lukuun ottamatta Portugalia, Romaniaa, Luxemburgia ja Sloveniaa, joissa kysynnän ja tarjonnan epätasapaino on lisääntynyt, ja Saksaa, jossa se on pysyneet vakaina. Epätasapainon yleinen pieneneminen johtuu pääasiassa koulutustason paranemisesta ja vähintään toisen asteen koulutusta edellyttävien työpaikkojen määrän kasvusta. Tilanteen paraneminen johtuu vähäisemmässä määrin myös koulutustasoltaan erilaisten väestöryhmien välisten työllisyyserojen kaventumisesta. Osaamisen kysynnän ja tarjonnan epätasapaino on kuitenkin edelleen suuri muun muassa Italiassa, Belgiassa ja Kroatiassa. Työvoiman taidot ja työmarkkinoiden tarpeet voitaisiin sovittaa paremmin yhteen näissä maissa parantamalla koulutustuloksia ja osaamista aikuiskoulutuksen avulla.

Kaavio 2.2.6: Aikuisten osallistuminen koulutukseen on lisääntynyt vain hieman vuodesta 2016, ja jäsenvaltioiden välillä on suuria eroja

Aikuisten osallistuminen koulutukseen viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana EU27-maissa (25–64-vuotiaat), vuoden 2022 tasot ja muutokset vuodesta 2016 (%, sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

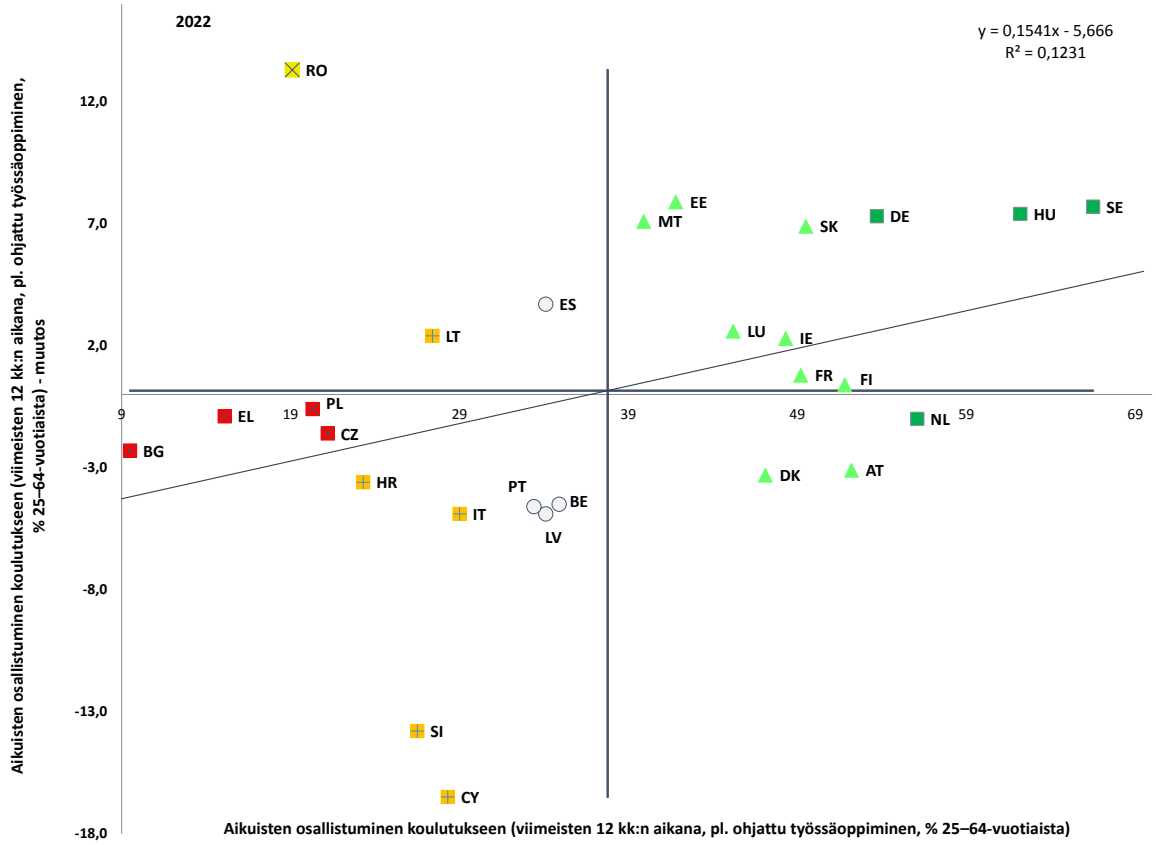

Huomautus: Työllisyyskomitean indikaattoriryhmä sopi syyskuussa 2024 alustavasti osaamistavoitteen seurantakehyksestä aikuiskoulutustutkimuksen tietojen perusteella niin, että jätetään huomiotta ohjattu työssäoppiminen. Ks. myös Annual Employment Performance Report 2024. Muutos vuoteen 2022 nähden on laskettu suhteessa vuoden 2016 arvoon, joka on viimeinen saatavilla oleva arvo ennen vuotta 2022. Katkos aikasarjassa vuonna 2022: FR, IT ja RO.

Lähde: Eurostat erityinen tietojen poiminta, aikuisten osallistuminen koulutukseen viimeisten 12 kuukauden aikana, ilman ohjattua työssäoppimista, aikuiskoulutustutkimus.

Aikuiskoulutukseen osallistuminen on lisääntynyt hieman mutta jää selvästi alle vuodeksi 2030 asetetun EU:n yleistavoitteen, joka on 60 prosenttia, ja jäsenvaltioiden välillä on edelleen suuria eroja, mikä korostaa määrätietoisten politiikkatoimien merkitystä. Aikuiskoulutustutkimuksesta saadut tuoreet luvut osoittavat, että koulutukseen (lukuun ottamatta ohjattua työssäoppimista) osallistuvien aikuisten osuus EU:ssa on kasvanut hieman vuosien 2016 ja 2022 välillä 37,4 prosentista ja 39,5 prosenttiin, ja jäsenvaltioiden välillä on suuria eroja[139]. Korkeimmat osallistumisasteet olivat Ruotsissa (66,5 prosenttia), Unkarissa (62,2 prosenttia), Alankomaissa (56,1 prosenttia) ja Saksassa (53,7 prosenttia), mikä tekee niistä ”parhaiten suoriutuvia” (ks. kaavio 2.2.6). Kaikissa näissä maissa osuus kasvoi yli 7 prosenttiyksikköä vuodesta 2016, lukuun ottamatta Alankomaita, jossa

[139] Työllisyyskomitean indikaattoriryhmä sopi syyskuussa 2024 alustavasti osaamistavoitteen seurantakehyksestä aikuiskoulutustutkimuksen tietojen perusteella niin, että jätetään huomiotta ohjattu työssäoppiminen. Ks. myös Annual Employment Performance Report 2024.

osallistumisaste laski 1 prosenttiyksikön. Erittäin alhaisia ja heikkeneviä osallistumisasteita – mikä kuvastaa jokseenkin erilaisia suuntauksia EU:ssa – sitä vastoin todettiin Bulgariassa (9,5 prosenttia), Kreikassa (15,1 prosenttia), Puolassa (20,3 prosenttia) ja Tšekissä (21,2 prosenttia), jotka kaikki ovat ”kriittisessä tilanteessa”. Näissä maissa aikuiskoulutukseen osallistuminen on vähentynyt vuodesta 2016, ja jyrkintä väheneminen on ollut Bulgariassa (– 2,3 prosenttiyksikköä) ja Tšekissä (– 1,6 prosenttiyksikköä). Romaniassa osallistuminen on edelleen vähäistä, mutta siellä kasvua tapahtui eniten EU:ssa (13,3 prosenttiyksikköä, vaikka tämä saattaa johtua myös katkoksesta aikasarjassa) ja sen tilanne on ”heikko mutta paranemassa”. Vuodeksi 2030 asetetussa yleistavoitteessa edellytetään, että vähintään 60 prosenttia aikuisista osallistuu koulutukseen vuosittain, mutta vuonna 2022 jopa 24 maata jäi kansallisten tavoitteiden alapuolelle ja vain 13 maata ilmoitti osallistumisen lisääntymisestä (ks. jakso 1.3). Tarvitaan koordinoituja politiikkatoimia ja uudistettuja kunnianhimoisia tavoitteita, jotta työvoima voi mukautua muuttuviin osaamistarpeisiin ja voidaan puuttua työvoimapulaan ja säilyttää kilpailukyky, innovatiivisuus ja osallistavuus vihreän ja digitaalisen siirtymän ja väestörakenteen muutoksen yhteydessä[140].

Heikosti koulutetut, työvoiman ulkopuolella olevat ja ikääntyneet osallistuvat koulutukseen harvemmin, mikä edellyttää kohdennettuja politiikkatoimia. Vaikka elinikäisten taitojen kehittäminen on välttämätöntä kaikille nykypäivän nopeasti kehittyvillä työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa, se on erityisen tärkeää tietyille ryhmille, varsinkin heikosti koulutetuille (enintään ylemmän perusasteen koulutus) ja työmarkkinoiden ulkopuolella oleville sekä ikääntyneille. Nämä ryhmät ovat erityisesti vaarassa jäädä jälkeen työpaikoilla osaamistarpeiden muuttuessa. Viimeisimmät aikuiskoulutustutkimuksen tiedot (2022) osoittavat, että osallistumisasteissa on merkittäviä eroja koulutustason, työmarkkina-aseman ja iän mukaan (ks. kaavio 2.2.7). Korkeasti koulutetut osallistuvat edelleen koulutukseen (58,9 prosenttia ja 58,1 prosenttia vuonna 2016) yli kolme kertaa todennäköisemmin kuin heikosti koulutetut (18,4 prosenttia ja 17,9 prosenttia vuonna 2016), mikä kasvattaa peruskoulutuksen jälkeistä osaamisvajetta entisestään. Työllisten osallistuminen koulutukseen lisääntyi 44,7 prosenttiin (kasvua 1,4 prosenttiyksikköä vuoteen 2016 nähden) ja työvoiman ulkopuolella olevien 23,7 prosenttiin (kasvua 2,4 prosenttiyksikköä vuoteen 2016 nähden), mutta työttömien osallistuminen pysyi suurelta osin muuttumattomana eli 26,8 prosentissa (26,0 prosenttia vuonna 2016). Myös ikään liittyviä eroja esiintyy sitkeästi: lähes joka toinen (49,5 prosenttia) nuori aikuinen (25–34-vuotias) osallistui koulutustoimintaan vuonna 2022, kun taas 55–64-vuotiaista osallistui alle kolmannes (29,9 prosenttia). Molemmissa ryhmissä osallistuminen on lisääntynyt huomattavasti vuodesta 2016, mutta nuorten aikuisten ryhmässä (3,7 prosenttiyksikköä) enemmän kuin ikääntyneiden ryhmässä (2,5 prosenttiyksikköä). Kuten taitojen parantamista koskevan aloitteen[141] arvioinnissa tuotiin esiin, tarvitaan lisätoimia, jotta voidaan lisätä näiden ryhmien osallistumista oppimiseen. Yksilöllisten oppimistilien kaltaisilla aloitteilla voidaan tuoda oppimismahdollisuudet paremmin kaikkien saataville, myös heikosti suoriutuvien ryhmien, joita voidaan tukea lisätoimilla, soveltuvalla uraohjauksella sekä kohdennetuilla tiedotus- ja valistustoimilla. Jäsenvaltioissa annetaan elpymis- ja palautumistukivälineestä ja ESR+:sta tukea sellaisten kohdennettujen toimenpiteiden täytäntöönpanoon, joilla pyritään varmistamaan osallistava pääsy

[140] Euroopan komissio: Employment and Social Developments in Europe 2024, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

[141] Euroopan komissio, Evaluation of the Council Recommendation of 19 December 2016 on Upskilling Pathways: New Opportunities for adults, SWD(2023) 460 final, Euroopan unionin julkaisutoimisto.

uudelleenkoulutusmahdollisuuksiin ja valmistamaan haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä sopeutumaan vihreään ja digitaaliseen siirtymään ja parantamaan heidän työllistettävyyttään.

Kaavio 2.2.7: Aikuiskoulutukseen osallistuminen vaihtelee suuresti eri väestöryhmien välillä

Aikuisten osallistuminen koulutukseen viimeisten 12 kuukauden aikana ryhmittäin (25–64-vuotiaat, %), 2022

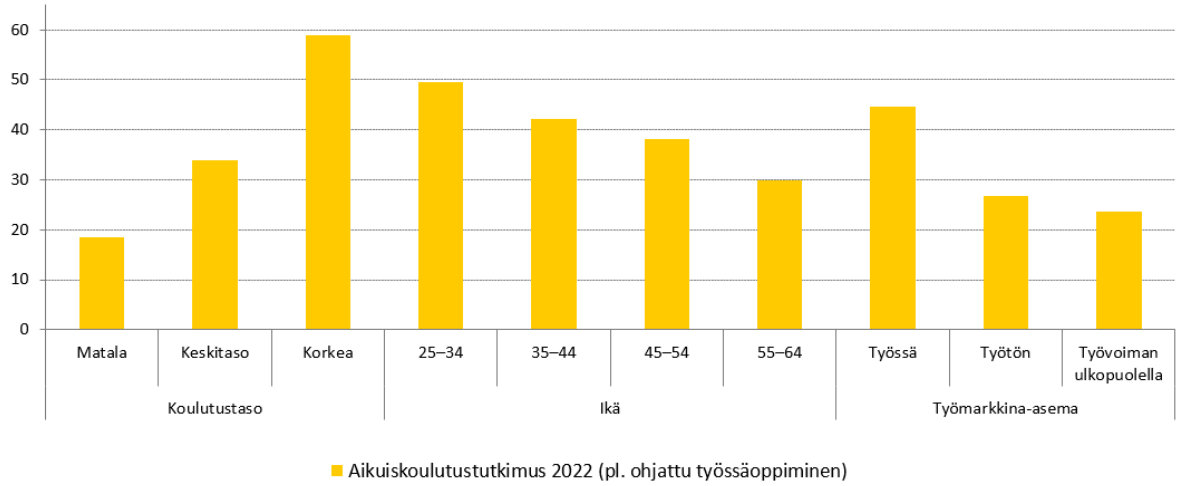

Huomautus: Työllisyyskomitean indikaattoriryhmä sopi syyskuussa 2024 alustavasti osaamistavoitteen seurantakehyksestä aikuiskoulutustutkimuksen tietojen perusteella niin, että jätetään huomiotta ohjattu työssäoppiminen. Ks. myös Annual Employment Performance Report 2024.
Lähde: Eurostat erityinen tietojen poiminta, aikuisten osallistuminen koulutukseen viimeisten 12 kuukauden aikana, ilman ohjattua työssäoppimista, aikuiskoulutustutkimus.

Digitaalisten taitojen alalla edistyminen on ollut kaiken kaikkiaan hidasta, ja jäsenvaltioiden välillä on huomattavia eroja. Digitaalisesti muuttuneessa Euroopassa digitaaliset perustaidot ovat edellytys työllisyydelle ja sosiaaliselle osallisuudelle, mikä näkyy EU:n tasolla asetetussa tavoitteessa, jonka mukaan vähintään 80 prosentilla aikuisista (16–74-vuotiaista) on vähintään perustason digitaidot vuoteen 2030 mennessä[142]. Vaikka vuonna 2023 yli 90 prosenttia EU:n väestöstä käytti internetiä vähintään kerran viikossa[143], vain 55,6 prosentilla oli vähintään perustason digitaidot, ja osuus on kasvanut varsin vaatimattomasti vuoteen 2021 verrattuna (53,9 prosenttia). Tällä tahdilla vain 59,8 prosentilla aikuisista olisi vähintään perustason digitaidot vuosikymmenen loppuun mennessä[144]. Jäsenvaltioiden väliset erot ovat suuria, ja ne ovat kasvaneet entisestään. Romaniassa, jossa on vähiten vähintään perustason digitaidoilla varustettuja aikuisia (27,7 prosenttia vuonna 2023), ei tapahtunut lainkaan edistystä vuosina 2021–2023. Aikuisten digitaidot eivät ole kovin yleisiä myöskään Bulgariassa (35,5 prosenttia) ja Puolassa (44,3 prosenttia), mutta niissä tapahtui jonkin verran parannusta (Bulgariassa 4,3 prosenttiyksikköä ja Puolassa 1,4 prosenttiyksikköä). Kaikki nämä kolme maata ovat kuitenkin ”kriittisessä tilanteessa” sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun menetelmän perusteella. Sitä vastoin sekä Alankomaissa (82,7 prosenttia) että Suomessa (82,0 prosenttia) on ylitetty vuodeksi 2030 asetettu EU:n tavoite, ja ne ovat ”parhaiten suoriutuvia” yhdessä Irlannin (72,9 prosenttia) kanssa, jossa myös osuus on

[142] Tavoite määritelty Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria koskevassa toimintasuunnitelmassa ja asiakirjassa ”Digitaalinen kompassi digitaalista vuosikymmentä varten”.
[143] Euroopan komissio: Digitalisation in Europe – 2024 edition, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.
[144] Vuoden 2030 tavoitteen saavuttamista koskeva ennuste: Euroopan komissio, State of the Digital Decade 2024 report, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

kasvanut. Suuntaukset EU:n keskiarvoa lähellä olevien maiden välillä vaihtelevat siten, että joissakin maissa tilanne on kohentunut ja toisissa heikentynyt (ks. kaavio 2.2.8). Kaiken kaikkiaan suurin osa jäsenvaltioista (17) edistyi digitaitojen parantamisessa. Tuoreimmat tiedot osoittavat kuitenkin, että 16–24-vuotiaiden nuorten digitaaliset perustaidot ovat hieman heikentyneet (71,2 prosenttia vuonna 2021 ja 70,0 prosenttia vuonna 2023), mikä kumoaa ajatuksen siitä, että kaikki nuoret ovat ”diginatiiveja”. Yleisesti ottaen digitaidot ovat erityisen heikot sellaisilla henkilöillä, joilla ei ole lainkaan virallista tutkintoa tai joilla on matala koulutustaso (33,6 prosenttia vuonna 2023), ikääntyneellä väestöllä (37,1 prosenttia 55–74-vuotiaista), maaseudulla asuvilla (47,5 prosenttia) ja työttömillä (47,7 prosenttia). Samaan aikaan tieto- ja viestintätekniikan asiantuntijoiden määrä on huomattavasti ennakoitua tarvetta pienempi. Vuonna 2023 lähes 9,8 miljoonaa ihmistä työskenteli tieto- ja viestintätekniikan asiantuntijoina, mikä on 4,8 prosenttia kaikista työssäkäyvistä. Sukupuolten välinen ero oli huomattava ja sitkeä (vain 19,4 prosenttia tieto- ja viestintätekniikan asiantuntijoista oli naisia). Digiosaajista käytävän kilpailun lisääntyessä nykytahtiin tieto- ja viestintätekniikan asiantuntijoiden määrä nousee vuoteen 2030 mennessä vain 12 miljoonaan eli selvästi alle EU:n digitaalista vuosikymmentä koskevan 20 miljoonan tavoitteen, mikä saattaa vaikuttaa kielteisesti EU:n tulevaan kilpailukykyyn ja innovointiin.

Kaavio 2.2.8: Aikuisten digitaidoissa on suuria maakohtaisia eroja

Osuus väestöstä, jolla on vähintään perustason digitaidot (16–74-vuotiaat, vuoden 2023 tasot ja muutokset vuodesta 2021, %, sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

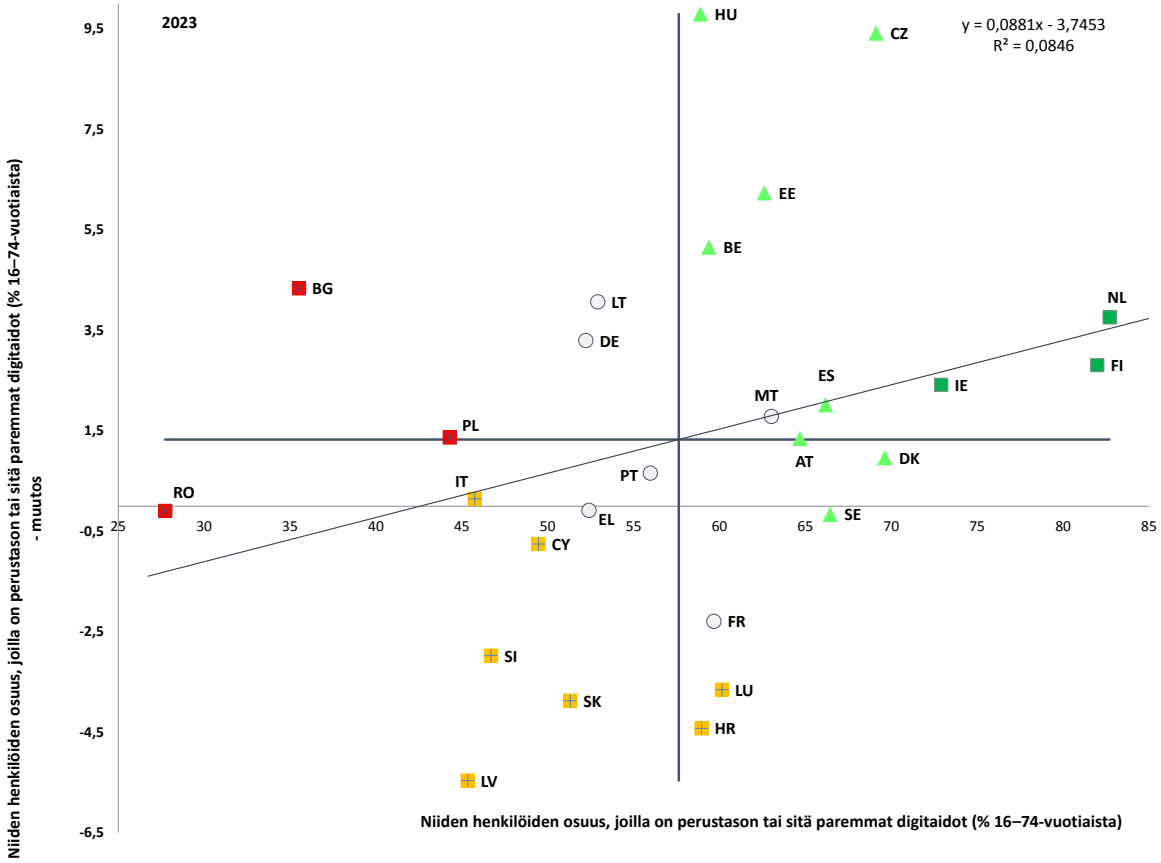

Huomautus: Yleiset digitaidot liittyvät viiteen osa-alueeseen: tieto- ja datalukutaito, viestintä- ja yhteistyötaidot, digitaalisen sisällön luomisen taito, turvallisuustaidot ja ongelmanratkaisutaidot. Jotta voidaan katsoa, että henkilöllä on vähintään perustason digitaidot, hänen on osattava suorittaa ainakin yksi kuhunkin osa-alueeseen liittyvä toimi. Lisätietoja: Eurostat.
Lähde: Eurostat, [tepsr_sp410].

EU:n tasolla nuorisotyöttömyys vähenee edelleen, mutta useimmissa jäsenvaltioissa se on jälleen kasvussa. Covid-19-kriisin huipputason (16,8 prosenttia EU:ssa vuonna 2020) jälkeen nuorisotyöttömyysaste (15–24-vuotiaiden) laski tasaisesti ja oli 14,5 prosenttia vuonna 2023 (15,1 prosenttia vuonna 2019). Vuonna 2023 kasvuvauhti vakiintui eikä enää parantunut talouskasvun heikentyessä, ja suuntaus kääntyi 15 jäsenvaltiossa. Nuorisotyöttömyys kasvoi alle 1 prosenttiyksikköä seitsemässä jäsenvaltiossa, 1–2 prosenttiyksikköä kuudessa maassa ja jopa 2 prosenttiyksikköä Suomessa ja 2,2 prosenttiyksikköä Unkarissa. Samaan aikaan nuorisotyöttömyysaste laski edelleen maissa, joissa taso on erittäin korkea, kuten Kreikassa (– 4,7 prosenttiyksikköä) sekä Espanjassa, Italiassa ja Romaniassa (– 1,0 prosenttiyksikköä kussakin), mikä vahvistaa lähentymistä koko EU:ssa viiden viime vuoden aikana (ks. kaavio 2.2.9). Nuorisotyöttömyysaste on kuitenkin edelleen yli kaksinkertainen 15–74-vuotiaiden työttömyysasteeseen nähden (6,1 prosenttia). Työttömyys on erityisen yleistä matalan koulutustason (19,3 prosenttia) ja EU:n ulkopuolella syntyneiden (20,5 prosenttia) nuorten keskuudessa. Tämä kehitys korostaa tarvetta jatkaa toimia sellaisten rakenteellisten haasteiden ratkaisemiseksi, jotka haittaavat nuorten integroitumista työmarkkinoille, erityisesti kun otetaan huomioon laajalle levinnyt työvoimapula ja osaamisvaje sekä nuorten uranäkymiin kohdistuvat pitkän aikavälin riskit.

Kaavio 2.2.9: Nuorisotyöttömyys kasvoi useimmissa jäsenvaltioissa

Nuorisotyöttömyysaste (15–24-vuotiaat, % työvoimasta) vuonna 2019 (kriisiä edeltävä), vuonna 2020 (kriisin aikana) ja vuosina 2022 ja 2023 (kriisin jälkeen)

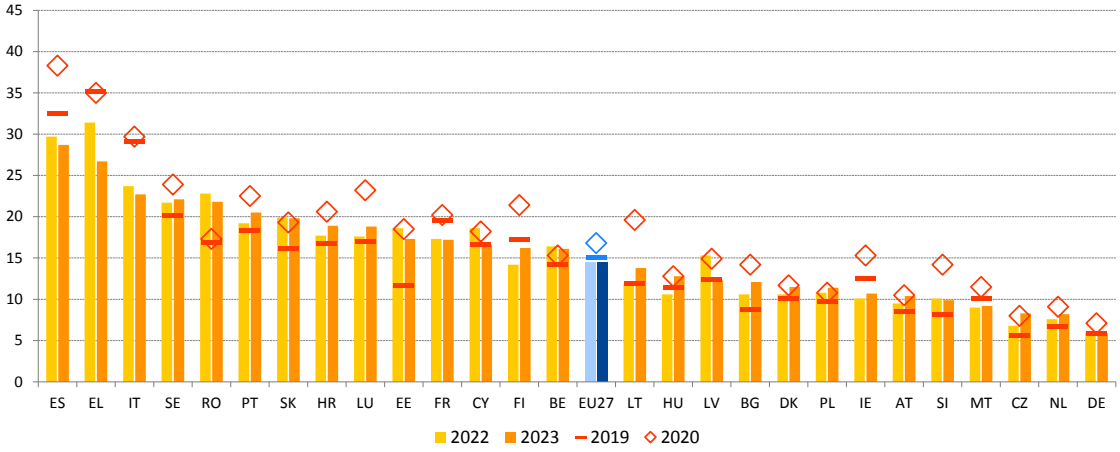

Huomautus: Katkos aikasarjassa vuonna 2019: BG, HR, NL ja PL. Katkos aikasarjassa vuonna 2021: kaikki jäsenvaltiot. Erilaiset määritelmät vuonna 2021: FR. Erilaiset määritelmät vuonna 2022: ES ja FR. Katkos aikasarjassa vuonna 2023: DK, SI ja CY. Erilaiset määritelmät vuonna 2023: ES ja FR.
Lähde: Eurostat [lfsa_urgaed], EU:n työvoimatutkimus.

Myönteistä on, että työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET-nuorten) osuus vähenee edelleen, ja EU:ssa on havaittavissa joitakin lähentymisen merkkejä. NEET-nuorten osuus (15–29-vuotiaat) oli korkeimmillaan 13,9 prosenttia vuonna 2020 mutta on laskenut jatkuvasti EU:ssa niin, että se oli 11,2 prosenttia vuonna 2023. Tämä suuntaus on linjassa sen kanssa, että nuorten osallistuminen työmarkkinoille on lisääntymässä, mikä edistää merkittävästi työvoiman kasvua[145]. Jäsenvaltioiden välillä on kuitenkin havaittavissa huomattavaa epäyhtenäisyyttä, sillä vuonna 2023 NEET-asteet olivat suurimmat Romaniassa (19,3 prosenttia), Italiassa (16,1 prosenttia), Kreikassa (15,9 prosenttia) ja Kyproksella (13,9 prosenttia) (ks. kaavio 2.2.10). Osuus pieneni hieman Romaniassa ja Kyproksella (molemmissa – 0,5 prosenttiyksikköä) ja jopa nousi Kreikassa (0,6 prosenttiyksikköä), ja nämä maat ovat ”kriittisessä tilanteessa”. ”Seurattavia” ovat Liettua ja Ranska, joissa NEET-nuorten osuus on noussut, sekä Kypros, Bulgaria ja Espanja, jossa osuus laski jonkin verran. Tilanne koheni eniten Italiassa (– 2,9 prosenttiyksikköä), ja sen tilanne on ”heikko mutta paranemassa”. ”Parhaiten suoriutuvia” olivat Alankomaat (4,7 prosenttia) ja Ruotsi (5,7 prosenttia). Aktiivisesti työtä hakevien ja työmarkkinoiden käytettävissä olevien eli työttömien NEET-nuorten osuus pysyi vakaana 4,3 prosentissa vuonna 2023[146]. Osuus oli korkein Kreikassa (8,6 prosenttia) ja Espanjassa (6,8 prosenttia), joskin molemmissa tilanne parani vuoden 2022 tasosta (9,2 prosenttia ja 7,1 prosenttia). Työvoiman ulkopuolella olevien NEET-nuorten osuus supistui hieman (7,0 prosenttia vuonna 2023 ja 7,4 prosenttia vuonna 2022) mutta pysyi suurena Romaniassa (14,3 prosenttia) ja Bulgariassa (10,8 prosenttia). Kun tarkastellaan työnhausta luopuneiden NEET-nuorten osuutta, suuntaus on laskeva EU:n tasolla (vuoden 2020 pandemia-ajan huipputasosta 4,9 prosentista 4,2 prosenttiin vuonna 2023). NEET-asteissa on edelleen alueellisia eroja (ks. kaavio 2 liitteessä 5), mukaan lukien syrjäisimmät alueet, mutta yleisesti ottaen kansalliset ja alueelliset erot ovat kaventuneet, mikä viittaa lähentymisen lisääntymiseen kaikkialla

[145] Euroopan komissio: Labour market and wage developments in Europe 2024, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.
[146] Eurostat [edat_lfse_20], työvoimatutkimus.

EU:ssa[147]. Vahvistetulla nuorisotakuulla tuetaan NEET-nuoria ja tarjotaan laadukkaita työpaikkoja sekä jatkokoulutus-, oppisopimuskoulutus- tai harjoittelupaikkoja neljän kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta tai virallisen koulutuksen päättämisestä[148], ja ALMA-aloitteella (Aim, Learn, Master, Achieve) autetaan huono-osaisia NEET-nuoria hankkimaan työkokemusta ulkomailla[149].

Kaavio 2.2.10: Erot NEET-asteissa ovat pienenemässä, mutta ne ovat edelleen merkittäviä

Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien osuus (15–29-vuotiaat), vuoden 2023 tasot ja muutokset edellisvuoteen nähden (%, sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

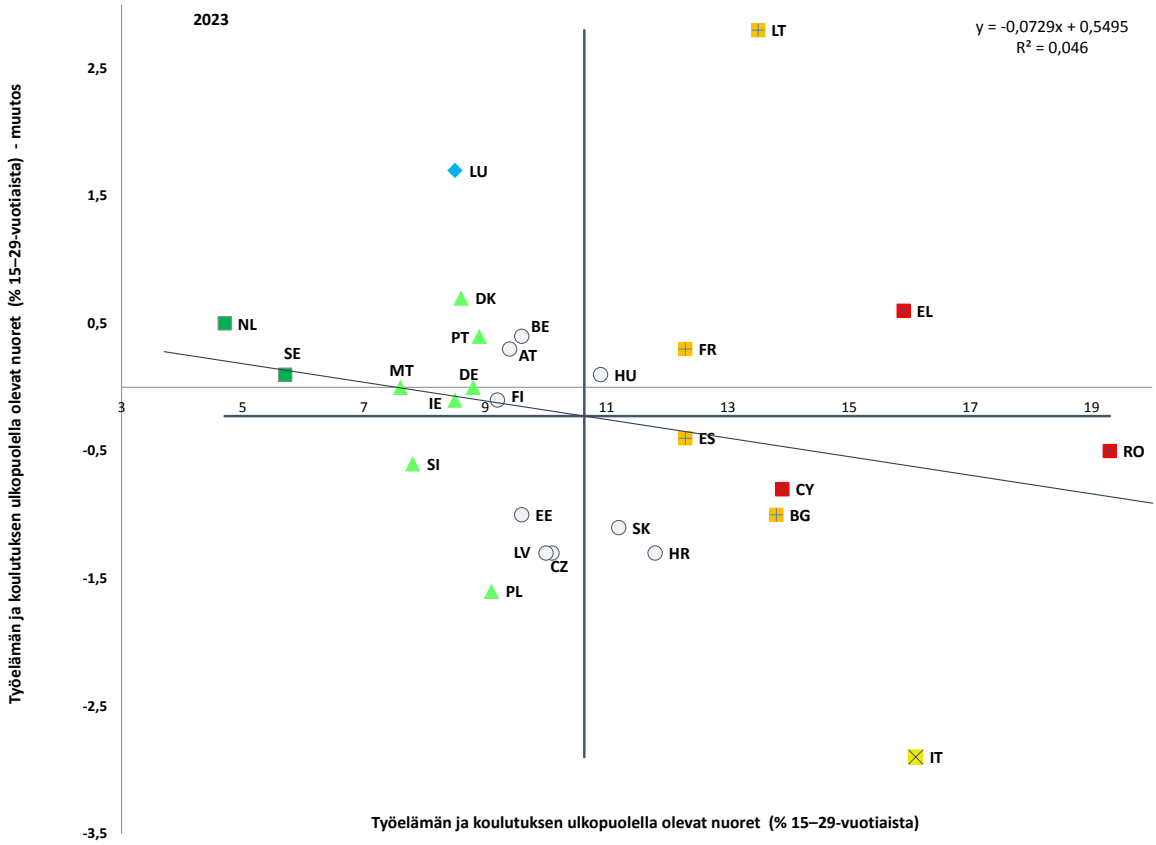

Huomautus: Akselit on keskitetty EU:n painottamattoman keskiarvon mukaan. Symbolien selitykset esitetään liitteessä. Eri määritelmä: ES ja FR. Katkos aikasarjassa: CY ja DK.
Lähde: Eurostat [lfsi_neet_a], EU:n työvoimatutkimus.

NEET-aste on edelleen korkeampi naisten ja maahanmuuttajataustaisten keskuudessa. Vuonna 2023 naispuolisten NEET-nuorten osuuden (12,5 prosenttia) suuntaus oli edelleen laskeva (13,0 prosenttia vuonna 2022 ja 15,4 prosenttia vuonna 2020). Se oli kuitenkin

[147] Euroopan komissio: Employment and Social Developments in Europe 2024, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.
[148] Neuvoston suositus, annettu 30 päivänä lokakuuta 2020, ”Silta työelämään – entistä vahvempi nuorisotakuu” ja nuorisotakuun perustamisesta 22 päivänä huhtikuuta 2013 annetun neuvoston suosituksen korvaaminen, 2020/C 372/01 (EUVL C 372, 4.11.2020, s. 1).
[149] Lisätietoja: ALMA (Aim, Learn, Master, Achieve) - Employment, Social Affairs & Inclusion - European Commission (europa.eu).

edelleen 2,4 prosenttiyksikköä suurempi kuin miesten (10,1 prosenttia) (ks. kaavio 2.2.11). Ero oli alle 1 prosenttiyksikön joissakin jäsenvaltioissa (Belgiassa, Tanskassa, Virossa, Suomessa, Ranskassa, Latviassa, Irlannissa, Portugalissa, Espanjassa ja Ruotsissa), mutta toisissa (Tšekki ja Romania) ero oli yli 10 prosenttiyksikköä, mikä osoittaa, että nuorilla naisilla näissä maissa on merkittäviä esteitä. Tästä huolimatta miesten ja naisten NEET-asteet ovat lähentyneet huomattavasti vuodesta 2007 lähtien. Naispuolisten NEET-nuorten keskuudessa työelämän ulkopuolella olevia on yli kaksi kertaa niin paljon kuin työttömiä (8,7 prosenttia v. 3,8 prosenttia vuonna 2023 ja miehillä 5,4 prosenttia v. 4,7 prosenttia). Myös EU:n ulkopuolella syntyneiden nuorten NEET-aste on selvästi korkeampi kuin syntyperäisten nuorten (19,6 prosenttia v. 10,3 prosenttia), ja sukupuolten välillä on huomattavaa vaihtelua: EU:n ulkopuolella syntyneiden naisten osuus (25,2 prosenttia) on yli 14 prosenttiyksikköä suurempi kuin syntyperäisten naisten (11,1 prosenttia) ja lähes 11 prosenttiyksikköä suurempi kuin EU:n ulkopuolella syntyneiden nuorten miesten. Lisäksi on eroja mantereen ja syrjäisimpien alueiden välillä ja kaupunkien ja maaseudun välillä on selvä jakolinja, sillä maaseutualueiden nuoret ovat todennäköisemmin NEET-nuoria[150].

Kaavio 2.2.11: Lähes kaikissa jäsenvaltioissa naisten NEET-aste on korkeampi kuin miesten

Naisten ja miesten NEET-aste (15–29-vuotiaat, %, 2023)

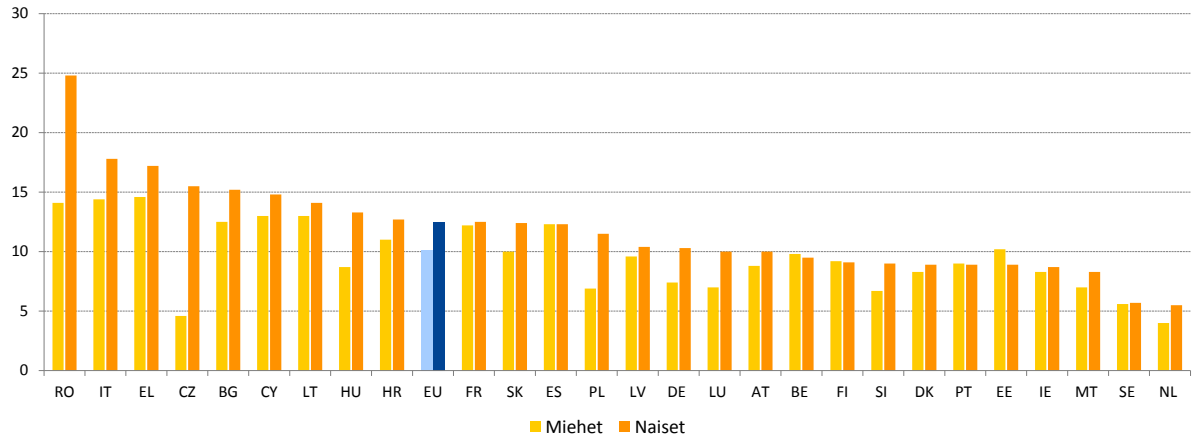

Huomautus: Erilaiset määritelmät: ES ja FR.
Lähde: Eurostat [lfsi_neet_a], EU:n työvoimatutkimus.

Ikääntyneiden työllisyysaste on noussut huomattavasti vuodesta 2009 lähtien, mutta jäsenvaltioiden välillä on edelleen suuria eroja[151], eli parantamisen varaa on vielä. Ikääntyneiden (55–64-vuotiaiden) työllisyysaste vuonna 2023 oli 63,9 prosenttia eli lähes 20 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuonna 2009, ja naisten työllisyysaste kasvoi 4,9 prosenttiyksikköä enemmän kuin miesten. Yleisestä paranemisesta huolimatta EU:ssa on edelleen huomattavia eroja: Ruotsissa, Suomessa, Virossa, Alankomaissa, Saksassa, Tšekissä ja Latviassa ikääntyneiden työllisyysaste oli yli 70 prosenttia mutta Luxemburgissa, Romaniassa, Kroatiassa, Kreikassa ja Sloveniassa alle 55 prosenttia. Vaikka ikääntyneiden työllisyysaste kasvoi yli neljä kertaa niin paljon kuin parhaassa työiässä olevan ryhmän (25–54-vuotiaat), heidän työllisyysasteensa oli 18 prosenttiyksikköä alhaisempi (63,9 prosenttia v. 82,2 prosenttia). Kasvu johtui pääasiassa työpaikassa pysymisen lisääntymisestä eikä uusista

[150] Ks. Eurofound, Becoming adults: Young people in a post-pandemic world, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.
[151] Yksityiskohtainen analyysi ikääntyneiden työntekijöiden työmarkkinatilanteesta: Euroopan komissio, *Labour market and wage developments in Europe 2024*, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

rekrytoinneista, joiden määrä pysyi koko ajan alhaisena. Erityisesti korkea-asteen tutkinnon suorittaneet ikääntyneet pysyvät yleensä pidempään työmarkkinoilla, kun taas heikosti koulutetut henkilöt poistuvat todennäköisemmin varhain. Huonot työolot – sekä fyysisesti että psyykkisesti – ovat keskeisiä tekijöitä, jotka edistävät varhaiseläkkeelle siirtymistä ja haittaavat myös monien ikääntyneiden työntekijöiden työmarkkinoille paluuta[152].

Kaavio 2.2.12: Sukupuolten työllisyysero on kaventunut useimmissa maissa, mutta se on edelleen merkittävä, eikä nähtävissä ole merkkejä ylöspäin suuntautuvasta lähentymisestä jäsenvaltioiden välillä

Sukupuolten työllisyysero (20–64-vuotiaat), vuoden 2023 taso ja muutos edelliseen vuoteen verrattuna (prosenttiyksikköä, sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

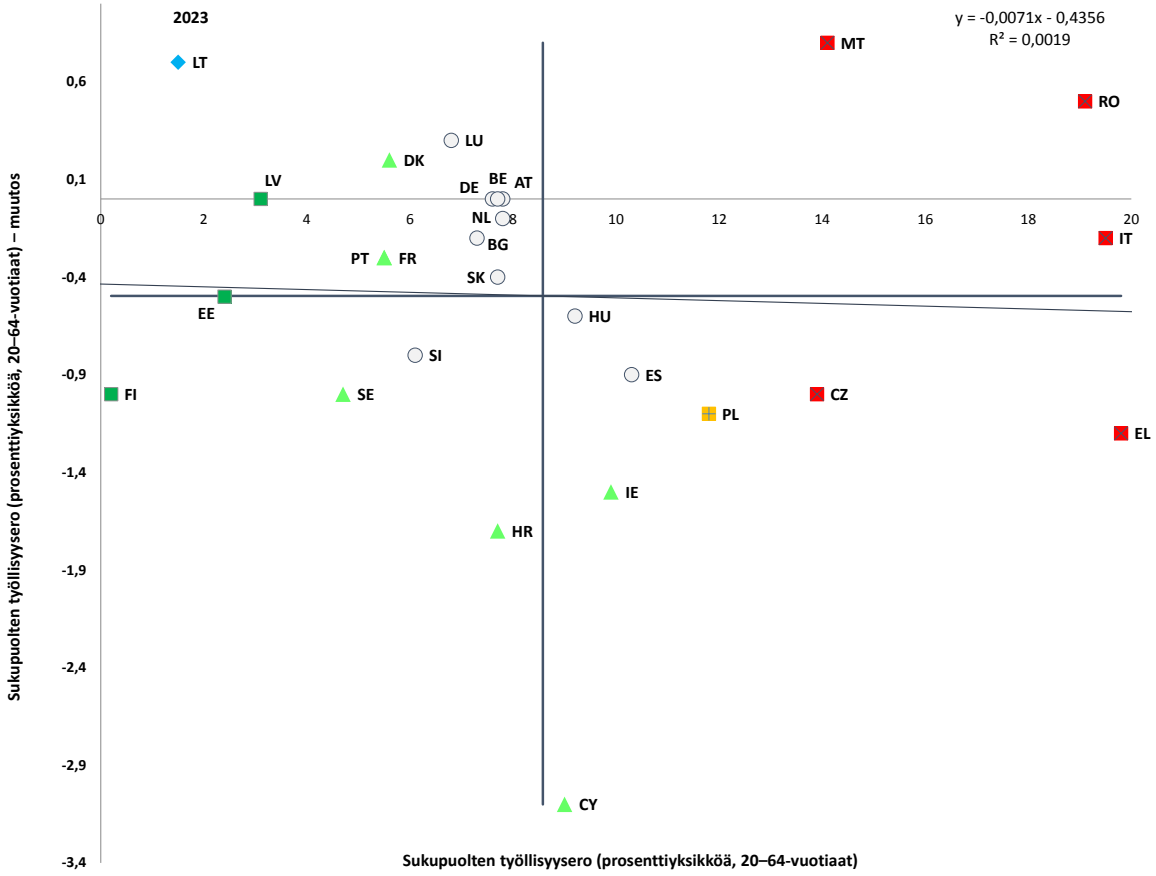

Huomautus: Akselit on keskitetty EU:n painottamattoman keskiarvon mukaan. Symbolien selitykset esitetään liitteessä. Eri määritelmä: ES ja FR. Katkos aikasarjassa: CY ja DK.
Lähde: Eurostat [tesem060], EU:n työvoimatutkimus.

Työmarkkinoilla esiintyy edelleen sukupuolten eriarvoisuutta, ja miesten ja naisten työllisyyserossa on näkynyt vain vaatimattomia merkkejä lähentymisestä[153]. Vuonna 2023 miesten työllisyysaste oli 80,4 prosenttia ja naisten 70,2 prosenttia, joten sukupuolten työllisyysero oli 10,2 prosenttiyksikköä. Ero on kaventunut hieman viime vuosina (10,9 prosenttiyksikköä vuonna 2021 ja 10,7 prosenttiyksikköä vuonna 2022), mikä kuvastaa sitä,

[152] Ks. Eurofound, Keeping older workers engaged: Policies, practices and mechanisms, Eurofound Working Paper, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.
[153] Pitkän aikavälin näkymät: Euroopan komissio, Employment and Social Developments in Europe 2024, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

että naisten työllisyyden kasvu (1 prosenttiyksikkö) on ollut suurempaa kuin miesten (0,5 prosenttiyksikköä) myös vuonna 2023. Erot ovat kuitenkin edelleen merkittäviä erityisesti Kreikassa (19,8 prosenttiyksikköä) ja Italiassa (19,5 prosenttiyksikköä), joissa työssä oli vain hieman yli puolet naisista (57,6 prosenttia ja 56,5 prosenttia) (ks. kaavio 2.2.12). Ero oli suuri myös Romaniassa (19,1 prosenttiyksikköä), ja se kasvoi entisestään. Sukupuolten väliset erot ovat suuria myös Maltalla (14,1 prosenttiyksikköä) ja Tšekissä (13,9 prosenttiyksikköä). Kaikissa näissä viidessä maassa sukupuolten väliset erot työllisyydessä kuvastavat ”kriittistä tilannetta”. Asteikon toisessa päässä sukupuolten työllisyysero oli suhteellisen pieni Baltian maissa (1,5 prosenttiyksikköä Liettuassa, 2,4 prosenttiyksikköä Virossa ja 3,1 prosenttiyksikköä Latviassa) ja lähes olematon Suomessa (0,2 prosenttiyksikköä). Nämä maat, lukuun ottamatta Liettuaa, jossa ero on viime aikoina kasvanut, kuuluivat ”parhaiten suoriutuviin” niiden pienten ja vakaiden tai kaventuvien erojen vuoksi. Lisäksi sukupuolten työllisyyseroissa havaittiin merkittäviä alueellisia eroja joissakin jäsenvaltioissa, kuten Itävallassa, Belgiassa, Tanskassa, Saksassa ja Espanjassa (ks. kaavio 3 liitteessä 5), mukaan lukien syrjäisimmät alueet. Jatkuvilla politiikkatoimilla voidaan auttaa poistamaan esteitä, jotka haittaavat naisten osallistumista työmarkkinoille, sukupuolten tasa-arvoa koskevassa EU:n strategiassa 2020–2025[154] asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Tällaisilla toimenpiteillä voidaan myös edistää Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria koskevassa toimintasuunnitelmassa asetetun tavoitteen saavuttamista: sen mukaan sukupuolten työllisyysero olisi puolitettava vuoteen 2030 mennessä.

Naiset tekevät osa-aikatyötä useammin kuin miehet, mikä johtaa suurempaan sukupuolten työllisyyseroon, kun otetaan huomioon kokoaikavastaava työllisyys. Vuonna 2023 EU:ssa naisista (20–64-vuotiaista) 27,9 prosenttia työskenteli osa-aikaisesti, mikä on yli kolminkertainen miesten osuuteen (7,7 prosenttia) verrattuna, ja sukupuolten välinen ero osa-aikatyön tekemisessä on 20,2 prosenttiyksikköä eli sama kuin vuonna 2022. Suurimmat sukupuolierot osa-aikatyössä olivat Alankomaissa (41,8 prosenttiyksikköä), Itävallassa (38,6 prosenttiyksikköä), Saksassa (36,9 prosenttiyksikköä) ja Belgiassa (27,4 prosenttiyksikköä) ja pienimmät Bulgariassa (0,2 prosenttiyksikköä) ja Kroatiassa (1,5 prosenttiyksikköä). Romania oli ainoa maa, jossa miehet työskentelivät hieman useammin osa-aikaisesti kuin naiset (– 0,7 prosenttiyksikköä). Kun otetaan huomioon osa-aikatyön yleisyys naisten keskuudessa, sukupuolten työllisyysero kokoaikaiseksi muutettuna[155] oli 15,7 prosenttiyksikköä vuonna 2023, mikä on yli 50 prosenttia (5,5 prosenttiyksikköä) suurempi kuin siinä tapauksessa, että eroa osa-aikatyössä ei oteta huomioon. Suurimmat kokoaikavastaaviksi korjatut sukupuolten työllisyyserot olivat Italiassa (24,1 prosenttiyksikköä), Kreikassa (21,5 prosenttiyksikköä) ja Itävallassa (19 prosenttiyksikköä), eli erot ovat paljon suuremmat kuin silloin, kun osa-aikatyötä ei oteta huomioon, ja pienimmät erot olivat Liettuassa ja Suomessa (2,5 prosenttiyksikköä).

Sukupuolten työllisyysero on tätäkin suurempi sellaisten henkilöiden osalta, joilla on lapsia: vanhemmuus vaikuttaa naisten työuriin enemmän kuin miesten. Vuonna 2023 niiden 25–54-vuotiaiden naisten, joilla on lapsia, työllisyysaste oli 74,9 prosenttia, kun miesten vastaava oli 91,9 prosenttia, eli äitien ja isien työllisyysero oli 17 prosenttiyksikköä,

---

[154] Lisätietoja: Euroopan komissio, 2023 Report on gender equality in the EU, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023.

[155] Kokoaikavastaavassa työllisyysasteessa verrataan ryhmien välisiä eroja keskimääräisten työtuntien perusteella. Kokoaikavastaava työllisyysaste lasketaan jakamalla taloudessa tehtyjen työtuntien kokonaismäärä (ensimmäinen työ, toinen työ jne.) kokoaikatyössä (n. 40 h) tehtyjen tuntien keskimääräisellä lukumäärällä ja 20–64-vuotiaiden lukumäärällä. Lähde: Joint Assessment Framework (JAF), laskelmat Eurostatin tietojen perusteella.

kun taas lapsettomien naisten ja miesten työllisyysero oli 4 prosenttiyksikköä. Työssäkäyvistä naisista, joilla on lapsia, osa-aikatyötä teki 31,8 prosenttia ja samassa tilanteessa olevista miehistä vain 5,0 prosenttia. Useimmissa maissa, muun muassa Saksassa, Itävallassa ja Italiassa, vanhemmuuden vaikutus näkyy selvästi sekä naisten alempana työllisyysasteena että naisten osa-aikatyön suurempana osuutena. Myös epäviralliseen pitkäaikaishoitoon liittyvät velvoitteet vaikuttavat sukupuolten työllisyyseroon: EU:n naisista 19,1 prosenttia ja miehistä 14,8 prosenttia toimii omaishoitajana. Naiset käyttävät todennäköisemmin merkittävästi aikaa hoivaan[156], mahdollisesti siksi, että miespuoliset omaishoitajat (73 prosenttia) saavat enemmän tukea virallisista pitkäaikaishoitopalveluista kuin naispuoliset omaishoitajat (61 prosenttia)[157]. Omaishoitajien tukemiseksi kohtuuhintaisen ja laadukkaan pitkäaikaishoidon saatavuudesta annetussa neuvoston suosituksessa korostetaan tarvetta asianmukaiseen koulutukseen, neuvontaan, psykologiseen tukeen, tilapäishoitoon, työ- ja yksityiselämän yhteensovittamista koskeviin toimenpiteisiin, sosiaaliseen suojeluun ja/tai riittävään taloudelliseen tukeen. Samalla jäsenvaltioiden olisi myös pyrittävä mukauttamaan pitkäaikaishoitopalvelujen tarjonta hoitotarpeisiin[158].

Sukupuolten palkkaero on kaventunut viime vuosikymmenen aikana, mutta se on edelleen huomattava useimmissa jäsenvaltioissa. Vuosina 2021 ja 2022 sukupuolten palkkaero EU:ssa oli 12,7 prosenttia ja yli 15 prosenttia Virossa, Itävallassa, Tšekissä, Slovakiassa, Saksassa, Unkarissa, Latviassa ja Suomessa[159]. Palkkaerot johtuvat muun muassa sukupuolten välisistä eroista toimialojen ja ammattien suhteen, naisten aliedustuksesta johtotehtävissä ja yliedustuksesta osa-aikaisissa ja määräaikaisissa työsuhteissa, vaikeuksista sovittaa työ yhteen hoivavelvoitteiden kanssa sekä syrjinnästä ja läpinäkymättömistä palkkarakenteista[160]. Sukupuolten palkkaerot vaikuttavat merkittävästi perheen päätöksentekoon, erityisesti äiteihin, joihin kohdistuu kumulatiivisia haittoja, jotka heikentävät entisestään heidän työllistymismahdollisuuksiaan. Ajan mittaan nämä yhteenlasketut ansioerot – yhdistettynä lastenhoidosta johtuviin työuran keskeytyksiin – johtavat huomattaviin sukupuolten eläke-eroihin. Vaikka eläke-erot supistuivat hieman, 65–79-vuotiaat naisten vuonna 2023 saama bruttoeläke oli keskimäärin 25,4 prosenttia pienempi kuin samaan ikäryhmään kuuluvien miesten. Eläke-eroissa on suurta vaihtelua maittain: Maltan 43,9 prosentin, Alankomaiden 39,9 prosentin ja Luxemburgin 36,4 prosentin suurista eroista Slovenian vain 4 prosentin, Tanskan 4,6 prosentin ja Viron 5,8 prosentin eroihin.

Laadukkaan ja kohtuuhintaisen varhaiskasvatuksen tarjonnan ja saatavuuden parantamisella voidaan tukea työ- ja yksityiselämän tasapainoa, sukupuolten tasa-arvoa ja lasten kehitystä, mutta osallistumisaste on edelleen alhainen. Vuonna 2023 virallisen varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvien alle 3-vuotiaiden lasten osuus EU:ssa oli 37,5 prosenttia, mikä tarkoittaa 1,7 prosenttiyksikön kasvua vuoteen 2022 verrattuna, mutta se on edelleen alle vuoden 2021 tason (37,9 prosenttia) ja alittaa selvästi tarkistetun Barcelonan

---

[156] European Health Interview Survey (EHIS wave 3), 2019.

[157] Euroopan tasa-arvoinstituutti: Survey of gender gaps in unpaid care, individual and social activities (CARE), 2022.

[158] Neuvoston suositus, annettu 8 päivänä joulukuuta 2022, kohtuuhintaisen ja laadukkaan pitkäaikaishoidon saatavuudesta (2022/C 476/01).

[159] Tässä käytetään tasoittamatonta sukupuolten palkkaeroa. Tasoittamaton sukupuolten palkkaero määritellään miesten ja naisten keskimääräisen bruttotuntipalkan erotuksena ilmaistuna prosenttiosuutena miesten keskimääräisestä bruttotuntipalkasta.

[160] Euroopan komissio: Employment and Social Developments in Europe 2024, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

tavoitteen (45 prosenttia)[161]. Vain kymmenessä jäsenvaltiossa osuus on yli 50 prosenttia, ja jäsenvaltioiden välillä on edelleen jyrkkiä eroja (ks. kaavio 2.2.13). Alimmat osallistumisasteet ovat Slovakiassa (1 prosentti) ja Tšekissä (4,4 prosenttia), ja ne olivat laskeneet merkittävästi edellisvuodesta (– 1,3 prosenttiyksikköä ja – 2,4 prosenttiyksikköä). Alhainen ja heikkenevä taso näissä molemmissa maissa samoin kuin Romaniassa (12,3 prosenttia) ja Puolassa (12,6 prosenttia) tarkoittaa sitä, että maat ovat ”kriittisessä tilanteessa”, johon on kiinnitettävä erityistä huomiota. Varhaiskasvatukseen osallistuminen oli vähäistä myös Bulgariassa (17,4 prosenttia), Irlannissa (22,1 prosenttia) ja Itävallassa (24,1 prosenttia), joskin osuudet ovat hieman suuremmat kuin edellä mainituissa maissa. Kaikissa näissä maissa osuus pysyi vakaana tai kasvoi – toisin kuin Liettuassa (19,9 prosenttia) ja Saksassa (23,3 prosenttia), joissa osallistuminen väheni vuonna 2023. Kaikissa näissä viidessä maassa tilannetta pidetään ”seurattavana”. Sitä vastoin Ruotsi (56,9 prosenttia), Ranska (57,4 prosenttia), Luxemburg (60 prosenttia) ja Alankomaat (71,5 prosenttia) ovat ”parhaiten suoriutuvia”, ja niissä osallistumisaste on korkea ja kasvussa. Varhaiskasvatukseen osallistumista voivat haitata useat esteet, kuten taloudelliset, kulttuuriset ja kielelliset esteet sekä erot vanhempainvapaata ja -rahaa tai lastenhoitoon liittyviä lakisääteisiä oikeuksia koskevassa alueellisessa ja kansallisessa politiikassa. Elpymis- ja palautumistukivälineestä rahoitetaan kohdennettuja uudistuksia ja investointeja, joilla tuetaan varhaiskasvatuspalvelujen laajentamista, infrastruktuurin kehittämistä ja työvoiman koulutusta. Parannusten hidas vauhti edellyttää voimistettuja toimia eurooppalaisen lapsitakuun, eurooppalaisen hoito- ja hoivastrategian sekä varhaiskasvatuksesta annetun neuvoston suosituksen mukaisesti.

[161] Neuvoston suositus, annettu 8 päivänä joulukuuta 2022, varhaiskasvatuksesta –Barcelonan tavoitteet vuodeksi 2030 (2022/C 484/01). Suosituksessa asetetaan varhaiskasvatukselle uudet tavoitteet, jotka vastaavat eurooppalaista koulutusaluetta koskevassa aloitteessa asetettuja tavoitteita. Tavoitteen mukaan vuoteen 2030 mennessä vähintään 45 prosenttia alle 3-vuotiaista lapsista ja 96 prosenttia 3-vuotiaista ja sitä vanhemmista alle kouluikäisistä lapsista osallistuu varhaiskasvatukseen. Niiden jäsenvaltioiden, joissa keskimääräinen osallistumisaste vuosina 2017–2021 oli alle 20 prosenttia, on lisättävä osallistumisastetta 90 prosenttia, ja niiden jäsenvaltioiden, joissa keskimääräinen osallistumisaste oli 20–33 prosenttia, on lisättävä vähintään 45 prosenttia tai sen verran, että saavutetaan vähintään 45 prosentin osallistumisaste.

Kaavio 2.2.13: Varhaiskasvatukseen osallistuminen pysyi vähäisenä useimmissa jäsenvaltioissa

Alle 3-vuotiaat virallisessa varhaiskasvatuksessa ja vuotuinen muutos, vuoden 2023 tasot ja muutokset edellisvuoteen nähden (%, sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

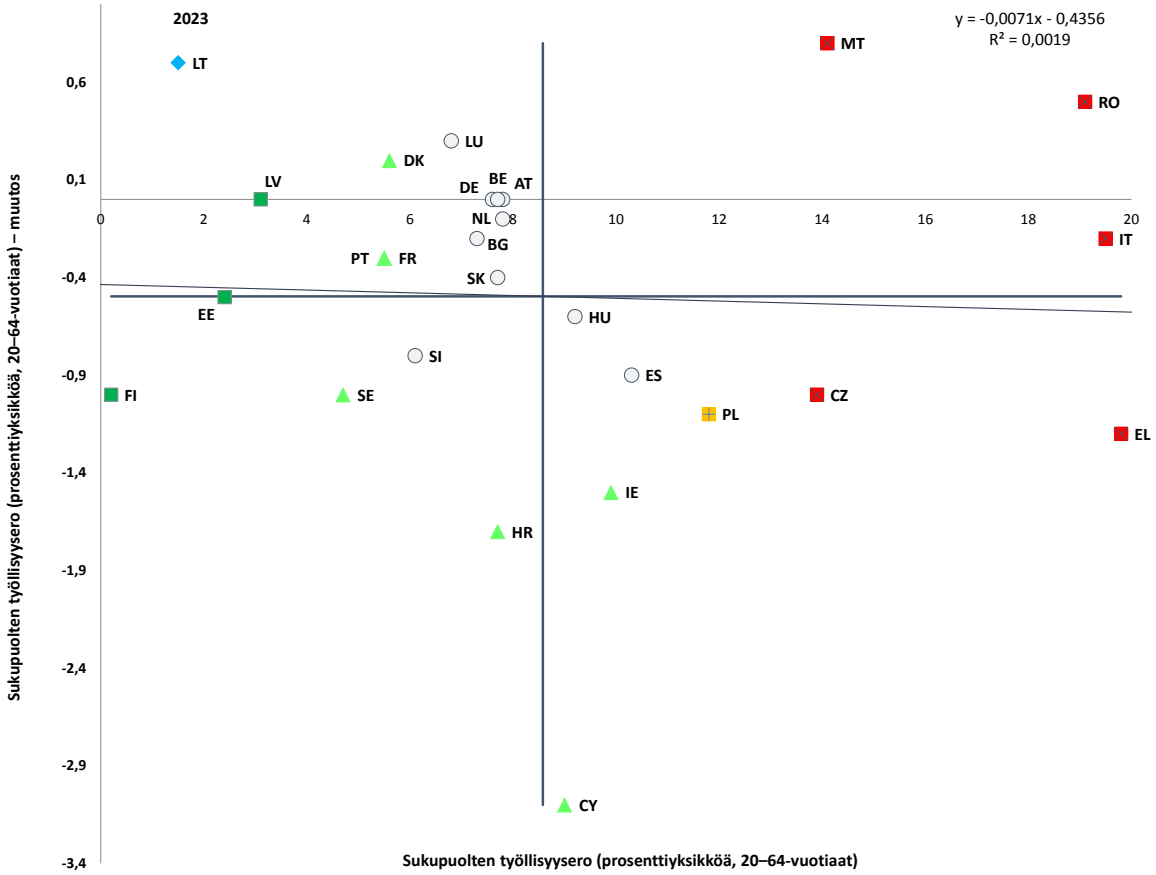

Huomautus: Akselit on keskitetty EU:n painottamattoman keskiarvon mukaan. Symbolien selitykset esitetään liitteessä. Katkos aikasarjassa: DK.
Lähde: Eurostat [tepsr_sp210], EU-SILC.

Useimpien jäsenvaltioiden verotusrakenteet estävät toisen tulonsaajan, joka on useimmiten nainen, halukkuutta osallistua täysimääräisesti työmarkkinoille, mikä lisää sukupuolten eriarvoisuutta työelämässä. Yhteisverotusjärjestelmät, joiden puitteissa perheet voivat ilmoittaa yhdistetyt tulot mahdollisesti alhaisempia veroja varten, nostavat toisten tulonsaajien, yleensä naisten, marginaaliverokantaa (vuonna 2022 toisista tulonsaajista oli naisia 78 prosenttia[162]). Näin ollen heillä on todennäköisemmin vähemmän kannustimia työntekoon tai työajan pidentämiseen[163]. Lisäksi yhteisestä veroilmoituksesta riippuvat verohelpotukset tai vain yhdelle puolisolle suunnatut verohelpotukset vähentävät entisestään naisten työmarkkinaosallistumisen kannustimia[164]. Vuonna 2023 suurimmat kannustinloukut (joissa verot ja etuuksien peruuttaminen vähentävät merkittävästi toisen tulonsaajan halukkuutta siirtyä työmarkkinoille) olivat Liettuassa, Sloveniassa, Tanskassa,

[162] Euroopan komissio: 2023 Report on gender equality in the EU, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023.
[163] Coelho, M. et al., *Gendered Taxes: The Interaction of Tax Policy with Gender Equality*. International Monetary Fund, 2022.
[164] Työn verotusta käsitellään kattavasti seuraavan asiakirjan jaksoissa 3.2 ja 4.2.3: Euroopan komissio, Annual Report on Taxation 2024, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

Luxemburgissa, Belgiassa ja Saksassa (ks. kaavio 2.2.14). Näissä maissa työmarkkinoille siirtyvät toiset tulonsaajat saattavat menettää noin tai yli 50 prosenttia ansioistaan verojen ja peruutettujen etuuksien vuoksi. Sitä vastoin Itävallassa, Italiassa, Virossa ja Kyproksella kannustinloukut ovat pienemmät ja tulonmenetys voi olla alle 20 prosenttia. Näihin rakenteellisiin pidäkkeisiin puuttuminen voisi kaventaa sukupuolten työllisyyseroja ja kasvattaa BKT:tä, sillä Maailmanpankin arvioiden mukaan Euroopan taloudellinen hyöty voisi olla 10 prosenttia, jos sukupuolten työllisyyserot kurotaan umpeen[165].

Kaavio 2.2.14: Verotus vaikuttaa merkittävästi toisen tulonsaajan kannustinloukkuun

Toisten tulonsaajien kannustinloukku (%, 2023)

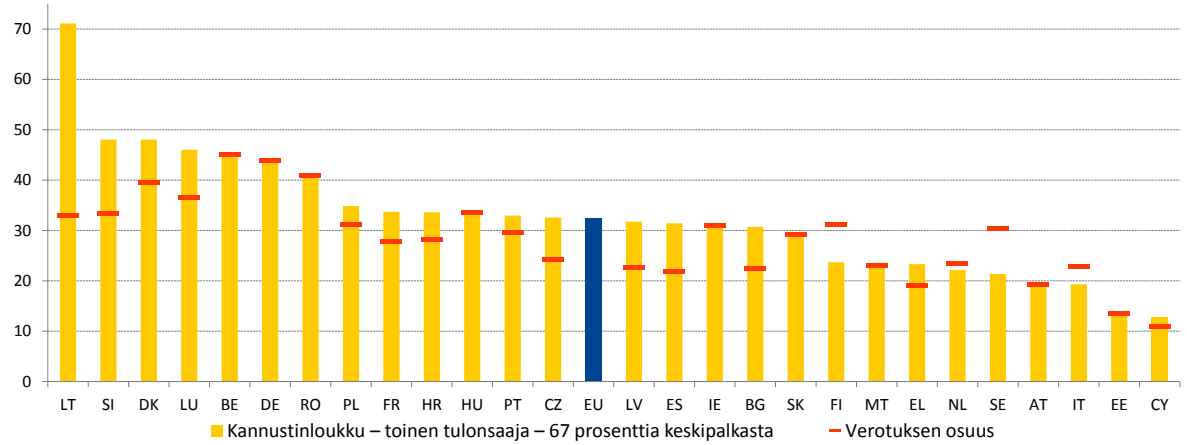

Huomautus: Tiedot koskevat kaksilapsisen, kahden tulonsaajan perheen toista tulonsaajaa, jonka palkka on 67 prosenttia keskipalkasta; pääasiallinen tulonsaaja ansaitsee keskipalkkaa. ”Verotuksen osuus” tarkoittaa sitä lisäbruttotulojen prosenttiosuutta, joka leikkautuu pois verojen ja sosiaaliturvamaksujen vuoksi (muita kannustinloukkuun vaikuttavia tekijöitä ovat peruutetut työttömyysetuudet, sosiaaliapu ja asumisetuudet).
Lähde: Euroopan komissio, talouden ja rahoituksen pääosasto (ECFIN), vero- ja etuustietokanta, OECD:n vero-/etuusmallin perusteella (päivitetty huhtikuussa 2024).

Matalapalkkaloukku vaikuttaa suhteettomasti naisiin, sillä verojen jyrkät korotukset ja etuuksien alennukset vähentävät heidän lisätulojaan ansioiden kasvaessa. Useimmissa jäsenvaltioissa verotus on ratkaiseva tekijä toisten tulonsaajien, joista suurin osa on naisia, matalapalkkaloukun tason määrittämisessä, samoin kuin kannustinloukun tapauksessa[166]. Tämä tilanne eroaa kuitenkin kannustinloukusta, jossa henkilöt ovat työvoiman ulkopuolella. Kuten kaaviosta 2.2.15 käy ilmi, niiden lisätulojen osuus, jotka tosiasiallisesti leikkautuvat pois verotuksen vuoksi, kun toisen tulonsaajan ansiot kasvavat keskipalkan yhdestä kolmasosasta kahteen kolmasosaan heidän lisätessään työaikaansa, voi olla huomattava – noin kolmannes (36,6 prosenttia) lisätuloista EU:ssa, ja tämä menetys on Liettuassa yli 105 prosenttia asumisetuuksien peruuttamisen vuoksi. Vaikutus voi olla merkittävä myös Belgiassa (60,3 prosenttia) ja Luxemburgissa (53 prosenttia) mutta vaikuttaa olevan pienin Kyproksella (14,6 prosenttia). Kohtuuhintaisten ja korkealaatuisten hoitopalvelujen saatavuus sekä hyvin suunniteltu työ- ja yksityiselämän tasapainottamista koskeva politiikka ovat olennaisen tärkeitä, jotta ihmisiä voidaan kannustaa pidentämään työaikaansa.

[165] Pennings, S. M., *A Gender Employment Gap Index (GEGI): A Simple Measure of the Economic Gains from Closing Gender Employment Gaps, with an Application to the Pacific Islands.* World Bank Group, Development Economics Research Group. Washington: World Bank, 2022.
[166] Euroopan komissio: 2023 Report on gender equality in the EU, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023.

Kaavio 2.2.15: Monissa jäsenvaltioissa verotus vähentää matalapalkkaisten työntekijöiden halukkuutta lisätä työtuntien määrää
Toisen tulonsaajan matalapalkkaloukku (%, 2023)

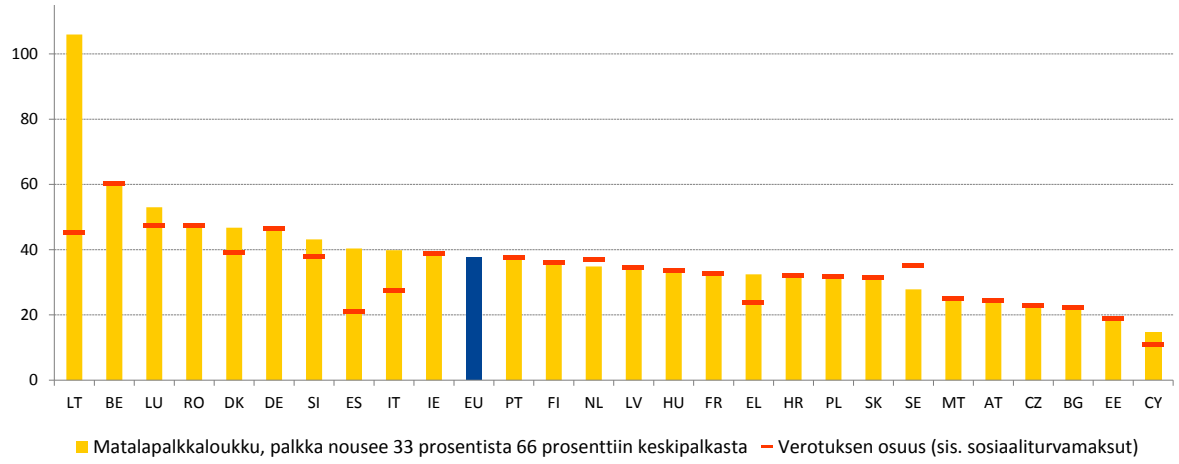

Huomautus: Matalapalkkaloukku, kun toisen tulonsaajan palkka nousee 33 prosentista 66 prosenttiin ja pääasiallinen tulonsaajan palkka on 100 prosenttia keskipalkasta, kaksilapsinen perhe.
Lähde: Euroopan komissio, talouden ja rahoituksen pääosasto (ECFIN), vero- ja etuustietokanta, OECD:n vero-/etuusmallin perusteella (päivitetty huhtikuussa 2024).

Vammaisten henkilöiden työmarkkinoille osallistuminen on pysynyt samalla tasolla, joskin suuntaus vaihtelee eri jäsenvaltioissa. Vammaisten ja vammattomien työllisyysero (eli työllisyysasteiden ero vammaisten ja vammattomien välillä) pysyi lähes muuttumattomana vuonna 2023 eli 21,5 prosenttiyksikössä (21,4 prosenttiyksikköä vuonna 2022), mikä pysäytti edellisen kahden vuoden positiivisen suuntauksen. Vaikka ero pieneni 15 jäsenvaltiossa, mukaan lukien huomattavat parannukset Virossa (– 6,0 prosenttiyksikköä) ja Maltalla (– 4,3 prosenttiyksikköä), se kasvoi merkittävästi esimerkiksi Luxemburgissa (15,2 prosenttiyksikköä) ja Bulgariassa (10,0 prosenttiyksikköä). Pienimmät erot olivat Espanjassa (13,8 prosenttiyksikköä), Portugalissa (14,0 prosenttiyksikköä) ja Italiassa (15,9 prosenttiyksikköä), mikä selittyy osittain suhteellisen alhaisella kokonaistyöllisyysasteella, sekä Sloveniassa (17,3 prosenttiyksikköä), jotka kaikki olivat ”parhaiten suoriutuvia”. ”Kriittisessä tilanteessa” ovat sitä vastoin Liettua, Belgia, Puola ja Irlanti, joissa ero oli yli 30 prosenttiyksikköä, sekä Kroatia ja Bulgaria, joissa ero oli lähes 40 prosenttiyksikköä. Vammaisista henkilöistä suuri osuus on myös työmarkkinoiden ulkopuolella: vuonna 2022 yli 40 prosenttia työikäisestä (15–64-vuotiaasta) vammaisesta väestöstä oli työvoiman ulkopuolella 20 jäsenvaltiossa, ja osuus oli yli 60 prosenttia Bulgariassa, Kreikassa, Romaniassa, Unkarissa, Kroatiassa ja Puolassa[167]. Vammaisten henkilöiden työmarkkinoille integroimista ja siellä pitämistä koskevien asianmukaisten toimenpiteiden puute, asianmukaisten taitojen puute sekä yleinen tietoisuuden puute oikeudellisista velvoitteista ja poliittisista tukitoimenpiteistä työnantajien keskuudessa ovat todennäköisiä syitä tähän työmarkkinoiden ulkopuolella olevien suureen osuuteen.

[167] Eurostat, [lfsa_argaeddl].

Kaavio 2.2.16: Ero vammaisten ja vammattomien työllisyydessä on edelleen suuri, ja suuntaukset vaihtelevat huomattavasti jäsenvaltioiden välillä

Vammaisten ja vammattomien henkilöiden työllisyysero (20–64-vuotiaat), vuoden 2023 tasot ja muutokset edellisvuoteen nähden (%, sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

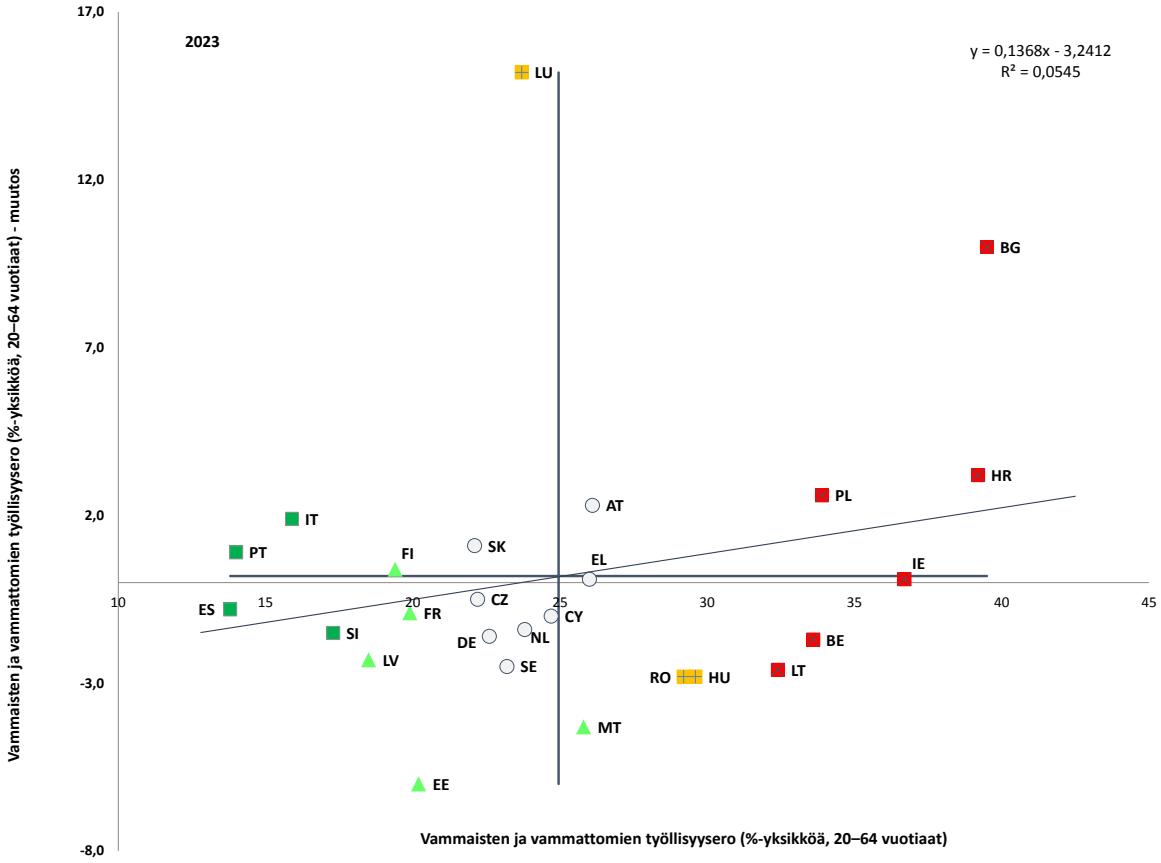

Huomautus: Akselit on keskitetty EU:n painottamattoman keskiarvon mukaan. Symbolien selitykset esitetään liitteessä. Katkos aikasarjassa: HR. Arvioidut arvot: DE. Tietojen heikko luotettavuus: PL. Puuttuva luokittelu: DK.

Lähde: Eurostat [tepsr_sp200], EU-SILC.

Kolmansien maiden kansalaisten työmarkkinoille integroituminen lisääntyi edelleen, mutta heidän pätevyystasonsa ja ammattiasemansa välillä on edelleen merkittävä epäsuhta. Kolmansien maiden kansalaisten työllisyysaste oli 63 prosenttia vuonna 2023 eli selvästi alle EU:ssa syntyneiden työllisyysasteen, eikä eron umpeen kuromisesta ole merkkejä. Covid-19-pandemian jälkeen kolmansien maiden kansalaisten osuus EU:n työvoiman kasvusta vuonna 2022 oli yli kaksi kolmasosaa (70 prosenttia)[168], joskin työttömyysaste (12,2 prosenttia vuonna 2023 v. syntyperäisten 5,4 prosenttia) ja ylipätevien osuus (39,4 prosenttia v. 20,8 prosenttia)[169] olivat heidän keskuudessaan edelleen suuria. EU:n ulkopuolella syntyneet naiset olivat erityisen haavoittuvassa asemassa, sillä heidän osaltaan sukupuolten työllisyysero oli 24 prosenttiyksikköä ja heistä 44 prosenttia oli

[168] Euroopan komissio: Labour market and wage developments in Europe 2024, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

[169] Euroopan komissio, EMN study 2023: Annual Report on Migration and Asylum, 2023.

ylipäteviä[170]. Yleinen suuntaus kohti vakaampaa työllistymistä oli havaittavissa kaikissa ryhmissä, mutta kolmansien maiden kansalaiset olivat määräaikaisessa työsuhteessa useammin kuin EU:ssa syntyneet (mukaan lukien syntyperäiset ja EU:n sisällä muuttavat). EU jatkoi vuonna 2024 kotouttamista ja osallisuutta koskevan toimintasuunnitelmansa 2021–2027[171] täytäntöönpanoa. Siinä tarjotaan yhteinen toimintakehys, jolla tuetaan jäsenvaltioita kansallisen maahanmuuttajien kotouttamispolitiikan kehittämisessä.

Tilapäistä suojelua saavien ukrainalaisten työllisyysaste on noussut useimmissa jäsenvaltioissa, mikä osoittaa nopeampaa integroitumista työmarkkinoille muihin pakolaisryhmiin verrattuna[172]. Toukokuussa 2024 noin 4,3 miljoonalla ihmisellä EU:ssa oli oikeus tilapäiseen suojeluun. Heistä 2,5 miljoonaa oli 18–64-vuotiaita. Ukrainalaisilla katsotaan olevan hyvät kotoutumismahdollisuudet, koska heillä on suhteellisen korkea koulutustaso, vakiintuneet sosiaaliset verkostot ja välitön työllistymismahdollisuus. Vuoden 2023 kolmannella neljänneksellä yli 40 prosenttia työikäisistä (18–64-vuotiaista) tilapäisen suojelun piiriin kuuluvista oli työssä, mutta maiden välillä oli suuria eroja: Liettuassa osuus oli kaksi kolmasosaa (66 prosenttia) mutta Belgiassa ja Kroatiassa alle 20 prosenttia. Tilapäistä suojelua saavat ukrainalaiset, jotka jäävät työvoiman ulkopuolelle, antavat syyksi usein hoivavelvoitteet, ja työttömät pitävät ensisijaisena esteenä kieltä. Ukrainasta siirtymään joutuneet henkilöt vaikuttavat kuitenkin merkittävästi EU:n työvoiman kasvuun, kuten eri arviot osoittavat[173]. Monet heistä ovat nuoria ja korkeasti koulutettuja, mutta heidän pätevyyttään vastaavat työmahdollisuudet ovat edelleen rajalliset[174].

Pilaria käsittelevä tekstilaatikko 3: Työmarkkinoille osallistumista estävien tekijöiden poistaminen EU:ssa

Työvoimapulan jatkuessa ja väestön ikääntyessä työvoiman ulkopuolella olevien ihmisten aktivointi on suuri haaste, joka edellyttää politiikkatoimia. Työvoiman ulkopuolella olevien ihmisten suuri osuus voi rajoittaa talouskasvua, koska se pahentaa nykyistä työvoimapulaa ja osaamisvajetta ja heikentää siten tuottavuutta ja kilpailukykyä. Se myös vaarantaa sosiaalisen suojelun järjestelmien julkistaloudellisen kestävyyden ja riittävyyden väestön ikääntyessä. EU:n työllisyysasteen paranemisesta huolimatta EU:n 20–64-vuotiaasta väestöstä 20 prosenttia on työvoiman ulkopuolella (ei työssä eikä työtön), ja jäsenvaltioiden välillä on huomattavia eroja. Samaan aikaan työikäisen väestön ennustetaan vähenevän EU:ssa tulevina vuosikymmeninä. Vuoteen 2045 mennessä odotetaan, että jokaista kymmentä työvoiman ulkopuolella olevaa yli 65-vuotiasta kohti on 16 työssäkäyvää ja vuoteen 2070 mennessä vain 14 työssäkäyvää, kun vuonna 2022 vastaava luku oli 22[175]. Tämä ennustettu kasvava epätasapaino edellyttää poliittisia ratkaisuja. Arvioiden mukaan työmarkkinoille osallistumisen lisääminen EU:ssa on avainasemassa pyrittäessä saavuttamaan 78 prosentin työllisyysastetavoite vuoteen 2030 mennessä. Aktivoinnin ja työmarkkinoille integroitumisen tehostaminen on olennaisen tärkeää, jotta voidaan edistää Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatetta 4 (työllisyyden aktiivinen tukeminen).

[170] OECD/Euroopan komissio, Indicators of Immigrant Integration 2023: Settling In, OECD Publishing, Pariisi, 2023.
[171] Euroopan komissio, Kotouttamista ja osallisuutta koskeva toimintasuunnitelma 2021–2027.
[172] Euroopan muuttoliikeverkosto: ”Labour market integration of beneficiaries of temporary protection from Ukraine: Joint EMN-OECD inform”, 2024.
[173] Tarkempi analyysi Ukrainan sotaa EU:hun pakenevien henkilöiden työmarkkinatuloksista: Euroopan komissio, Labour market and wage developments in Europe 2024, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.
[174] Julkisten työvoimapalvelujen verkosto: Annual Report 2023 European Network of Public Employment Services.
[175] Euroopan komissio, 2024 Ageing Report, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

Tämän mukaisesti komissio on käynnistänyt useita aloitteita, joilla puututaan työvoiman ulkopuolella olevien suureen osuuteen. Tällaisia aloitteita ovat esimerkiksi vahvistettu nuorisotakuu, työ- ja yksityiselämän tasapainottamista koskeva direktiivi ja viimeisimpänä työvoimapulaa ja osaamisvajetta koskeva toimintasuunnitelma (ks. myös pilaria käsittelevä tekstilaatikko jaksossa 2.1), jossa esitetään EU:lle, jäsenvaltioille ja työmarkkinaosapuolille uusia toimia, joilla tuetaan muun muassa aliedustettujen ryhmien aktivointia[176].

EU:n työmarkkinoille voisi tulla merkittävä määrä ihmisiä suurimmille aliedustetuille ryhmille annettavan kohdennetun ja räätälöidyn tuen avulla

Eri väestöryhmien mahdollinen panos yhteenlaskettuun EU:n työvoimaan vuoteen 2030 mennessä

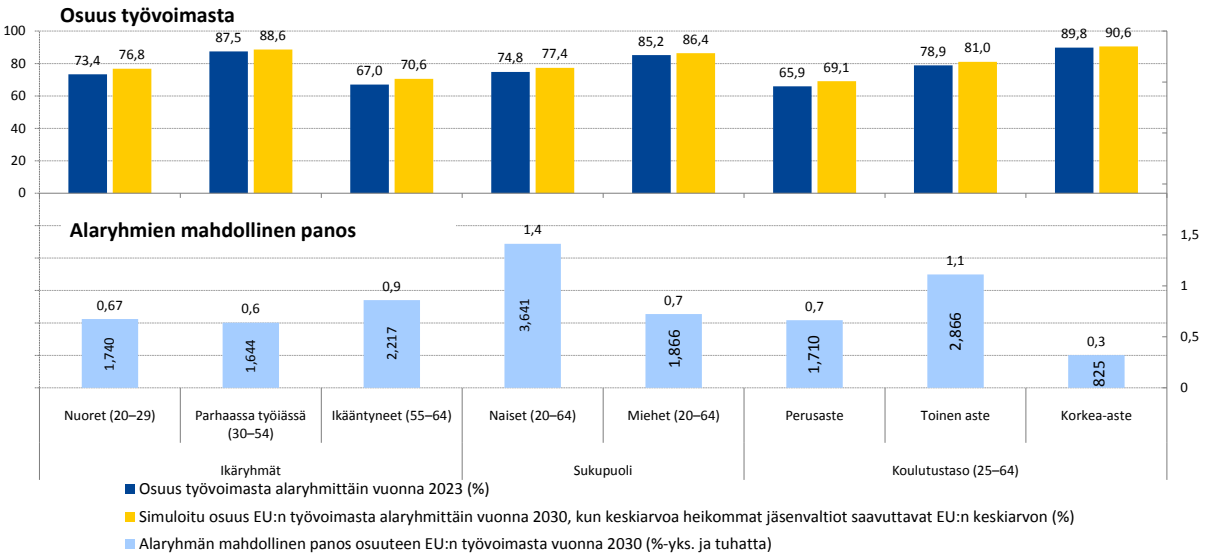

Huomautus: Vuoden 2030 EU:n työvoimaosuuden simulointi, jos jäsenvaltioissa, joissa tiettyyn ryhmään kuuluvien työntekijöiden osuus työvoimasta on keskimäärin alle EU:n keskiarvon, saavutetaan keskiarvo mutta muiden työvoimaan kuuluvien ryhmien osuuksien arvioidaan pysyvän ennallaan. Tässä laskelmassa ei oteta huomioon päällekkäisyyksiä eikä mahdollista kaksinkertaista laskentaa ryhmien välillä, eikä sitä pidä sekoittaa ennusteeseen.
Lähde: EMPL-pääosaston laskelmat, jotka perustuvat Eurostatin tietoihin ja EUROPOP2023-ennusteisiin.

Parannuksista huolimatta useat väestöryhmät ovat edelleen merkittävästi aliedustettuina EU:n työmarkkinoilla. Näihin kuuluvat naiset, ikääntyneet, matalan ja keskitason koulutustason henkilöt, vammaiset henkilöt sekä maahanmuuttaja- tai vähemmistötaustaiset henkilöt maakohtaisesta tilanteesta riippuen. Näistä naiset, toisen asteen tutkinnon suorittaneet ja ikääntyneet muodostavat kaiken kaikkiaan suurimmat EU:n työvoiman ulkopuoliset ryhmät, jotka voitaisiin mahdollisesti työllistää asianmukaisten aktivointitoimenpiteiden avulla[177]. Komission arviot osoittavat, että jos jäsenvaltioissa, joissa kunkin edellä mainitun alaryhmän osuus työvoimasta on keskimääräistä pienempi, lisättäisiin näiden ryhmien osallistumista vuoteen 2030 mennessä, työmarkkinoille saataisiin 3,6 miljoonaa naista, 2,9 miljoonaa toisen asteen tutkinnon suorittanutta ja 2,2 miljoonaa ikääntynyttä työntekijää lisää (ottamatta huomioon päällekkäisyyksiä ja mahdollista kaksinkertaista laskentaa ryhmien välillä – ks. kaavio)[178]. Tähän pääsemiseksi palkattoman kotitaloustyön ja hoivavelvoitteiden tasapuolisempi jakautuminen sekä varhaiskasvatuksen

[176] Euroopan komissio: ”Työvoimapula ja osaamisvaje EU:ssa: toimintasuunnitelma”(COM(2024) 131 final).
[177] Vuonna 2023 EU:n työmarkkinoilta uupui 32 miljoonaa naista (25,2 prosenttia), 20 miljoonaa ikääntynyttä (33 prosenttia) ja 25 miljoonaa toisen asteen koulutuksen saanutta (21,1 prosenttia).
[178] Koska alaryhmissä on päällekkäisyyksiä, työmarkkinoille tulevien henkilöiden lisämääriä koskevat luvut eivät ole summautuvia eri alaryhmissä.

saatavuuden, kohtuuhintaisuuden ja laadun parantaminen auttavat vähentämään naisten työmarkkinoille osallistumisen esteitä. Ikääntyneiden ryhmässä sairaus tai vamma on pääasiallinen tekijä pysyä työvoiman ulkopuolella, samoin kuin hoivavelvoitteet, työpaikkaan liittyvät tekijät ja institutionaaliset esteet, kuten sosiaaliturva- ja eläkesäännökset. Niihin on puututtava, jotta työmarkkinoille osallistumista voidaan lisätä. Toisen asteen tai sitä alemman koulutuksen suorittaneilla on usein vaikeuksia päästä työmarkkinoille, mikä edellyttää asianmukaista osaamispolitiikkaa sekä kohdennettua ja yksilöllistä tukea. Maahanmuuttaja- tai vähemmistötaustaiset henkilöt voivat hyötyä merkittävästi kohdennetuista toimenpiteistä, joilla puututaan osaamisen kysynnän ja tarjonnan epätasapainoon, parannetaan kielitaitoa, torjutaan syrjintää ja tarjotaan räätälöityjä ja yhdennettyjä tukipalveluja. Parantamalla laadukkaiden työllistymismahdollisuuksien saatavuutta ja varmistamalla samalla vammaisuuteen liittyvät oikeudet voidaan vähentää tekijöitä, jotka saattavat estää vammaisia henkilöitä tulemasta työmarkkinoille.

Useat jäsenvaltiot ovat viime vuosina toteuttaneet erityisiä toimia poistaakseen aliedustettujen ryhmien työmarkkinoille osallistumisen esteitä. Kroatiassa hyväksyttiin syyskuussa 2023 osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa malli varhaiskasvatuslaitosten toimintakustannusten yhteisrahoituksesta rahoitusvalmiudeltaan heikkojen kuntien osalta, jotta voidaan varmistaa nykyisten varhaiskasvatuslaitosten peruskorjaukseen tai uusien rakentamiseen tehtävien investointien kestävyys. Paikallis- ja aluehallinnot voivat näin lisätä varhaiskasvatuksen saatavuutta ja parantaa sen kestävyyttä ja kohtuuhintaisuutta. **Irlannissa** omaishoitajilla on maaliskuusta 2024 alkaen oikeus pyytää joustavaa työaikaa, mukaan lukien lyhennetty ja tiivistetty työaika. **Viron** vuosien 2024–2029 työllisyysohjelman mukaan eläkeikäiset saavat muun muassa koulutusta ja tukea pätevyyden hankkimiseksi. **Maltan** kansallisessa elinikäisen oppimisen strategiassa vuosiksi 2023–2030 keskitytään erityisesti matalan koulutus- ja osaamistason aikuisiin, jotta voidaan korjata perustaitojen puutteita ja vajeita. **Itävallassa** Intensivprogramm Arbeitsmarktintegration -ohjelman tarkoituksena on edistää maahanmuuttajataustaisten henkilöiden nopeaa kotoutumista saksan kielikurssien, tutkintojen tunnustamisen ja uraohjauksen avulla vuosina 2024 ja 2025. **Saksassa** korotettiin vuonna 2023 heikentyneen ansiokyvyn vuoksi eläkettä saavien vammaisten henkilöiden työtulojen kynnysarvoa.

2.2.2 Jäsenvaltioiden toteuttamat toimenpiteet

Jäsenvaltiot toteuttavat varhaiskasvatukseen osallistumisen lisäämiseksi toimia, joissa keskitytään kohtuuhintaisuuteen ja kapasiteetin lisäämiseen. Liettuassa kaikilla 3-vuotiailla on syyskuusta 2024 alkaen ja kaikilla 2-vuotiailla syyskuuhun 2025 mennessä oikeus varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuspalvelujen laajentaminen jatkuu kaikkialla EU:ssa EU-varojen tuella. **Kroatiassa** elpymis- ja palautumissuunnitelmaan sisältyy 343 hanketta, joiden kokonaisbudjetti on 214 miljoonaa euroa ja joilla tarjotaan vähintään 22 500 lisäpaikkaa. Tavoitteena on nostaa osallistuminen 90 prosenttiin vuoteen 2026 mennessä. **Puolassa** luodaan vuosien 2022–2029 ”Active Toddler” -ohjelman puitteissa ja EU-varojen (ESR+ ja elpymis- ja palautumistukiväline) tuella yli 100 000 uutta lastenhoitopaikkaa pääasiassa alueilla, joilla ei ole riittävästi palveluja, ja pyritään luomaan kestävä rahoitusmalli. Maassa hyväksytään elpymis- ja palautumistukivälineen tuella myös palveluntarjoajia koskevia uusia laatuvaatimuksia, ja ESR+:n avulla pyritään kouluttamaan 9 000 lastenhoitajaa ja 2 500 hallintohenkilöä sekä 1 400 kuntien edustajaa ja samalla muuttamaan lastenhoidon työntekijät virkamiehiksi. **Romaniassa** kehitetään elpymis- ja palautumistukivälineen tuella laajamittaista jatkokoulutusohjelmaa varhaiskasvatuksen työntekijöille, jotta voidaan tukea uuden opetussuunnitelman täytäntöönpanoa ja seurata sen laatua, ja rakennetaan ja kunnostetaan varhaiskasvatuslaitoksia kapasiteettipulan

korjaamiseksi erityisesti alueilla, joilla ei ole riittävästi palveluja. **Slovakiassa** kehitetään parhaillaan osallistavan koulutuksen tukijärjestelmää opetus- ja asiantuntijahenkilöstön jatkokoulutusohjelmien avulla, myös varhaiskasvatuksessa. **Italiassa** korotettiin päiväkotibonusta (*bonus asilo nido*). Päiväkotimaksujen maksamiseen myönnettävä bonus on korotettu enintään 3 600 euroon 1. tammikuuta 2024 tai sen jälkeen syntyneille lapsille, joiden perheiden ISEE-indikaattori (Equivalent Economic Situation Indicator) on enintään 40 000 euroa ja joilla on jo alle 10-vuotias lapsi. **Bulgariassa** julkaistiin vuoden 2024 toimintasuunnitelma varhaislapsuuden kehittämisen edistämiseksi. Tarkoituksena on laatia kokonaisvaltainen poliittinen lähestymistapa, jossa keskitytään voimakkaasti varhaiskasvatukseen. **Kyproksella** alennetaan elpymis- ja palautumissuunnitelmaan sisältyvän uudistuksen mukaisesti varhaiskasvatuksen pakollista ikää asteittain neljästä vuodesta 8 kuukaudesta neljään vuoteen, ja lukuvuoteen 2024–2025 mennessä sitä alennetaan kahdella kuukaudella ja lukuvuoteen 2025–2026 mennessä vielä yhdellä kuukaudella.

Perustaitojen parantamiseksi on toteutettu merkittäviä uudistuksia ja investointeja, kuten opetussuunnitelmien kattavia tarkistuksia, mutta kaikkialla EU:ssa tarvitaan lisätoimia laskusuuntauksen kääntämiseksi. Kyproksella on toteutettu (sen elpymis- ja palautumissuunnitelmaan sisältyvä) kymmenvuotinen koulutusuudistus, johon sisältyy muun muassa opetussuunnitelmien tarkistaminen, siirtyminen opiskelijoiden formatiiviseen arviointiin, hallintokehys, jossa käsitellään opiskelijoiden motivaation puutetta ja varhaista koulunkäynnin keskeyttämistä, sekä kokopäiväinen opiskelu ylemmän perusasteen koulutuksessa. **Espanjassa** käynnistettiin syyskuussa 2024 matematiikan ja luetunymmärtämisen vahvistamista koskeva suunnitelma, joka hyödyttää yli viittä miljoonaa opiskelijaa julkisesti rahoitetuissa kouluissa. Sen puitteissa lisätään tukea opettajille, kouluresursseja ja opetussuunnitelman ulkopuolisia oppitunteja. Lisäksi **Espanjan** elpymis- ja palautumissuunnitelman mukaisella PROA+ -ohjelmalla (Programme for Orientation, Progress, and Educational Enrichment) pyritään parantamaan suurimmista vaikeuksista kärsivien oppilaiden oppimistuloksia vähintään 2 700 koulussa, ja rahoitusta myönnetään vuoteen 2024 asti. Vuosina 2025–2028 ESR+:sta saadaan vuosittain käyttöön 105 miljoonan euron lisärahoitus. **Liettuassa** otettiin käyttöön uusi osaamisperusteinen opetussuunnitelma kahdessa vaiheessa vuosina 2023 ja 2024, mutta sen vaikutukset eivät ole vielä nähtävissä. **Romanian** opetusministeriö kehittää vuodesta 2025 alkaen toimintamekanismia toiminnallisen lukutaidon parantamiseksi korkeakoulutusta edeltävässä koulutuksessa, jotta voidaan puuttua romanialaisten perus- ja toisen asteen oppilaiden perustaitojen huolestuttavaan tasoon.

Useissa jäsenvaltioissa myös vahvistetaan opetusammatteja reaktiona perustaitojen heikkenemiseen. Puolassa helmikuussa 2024 hyväksytyllä uudella lainsäädännöllä korotettiin opettajien palkkoja 30 prosenttia ja uusien opettajien palkkoja 33 prosenttia tammikuusta 2024 alkaen. **Romaniassa** otettiin käyttöön uusia lainsäädäntötoimenpiteitä, joilla linjataan opettajien palkat kansalliseen keskimääräiseen bruttopalkkaan, mikä merkitsee keskimäärin 25 prosentin palkankorotuksia vuonna 2023 ja lisäkorotuksia vuoden 2024 alussa. **Slovakiassa** opettajien palkkoja korotettiin kahdesti vuonna 2023: tammikuussa 10 prosenttia ja syyskuussa vielä 12 prosenttia. **Virossa** korotettiin opettajien palkkoja 23,9 prosenttia vuonna 2023 korkean inflaation vuoksi, ja hallitus on kaavaillut opettajien palkkojen nostamista 120 prosenttiin keskipalkasta vuoteen 2027 mennessä. **Unkarissa** korotettiin joulukuussa 2023 merkittävästi opettajien palkkoja osana ohjelmaa, jolla lisätään opettajan ammatin houkuttelevuutta. Siihen saatiin rahoitusta ESR+:sta, ja se sisältyi myös elpymis- ja palautumissuunnitelmaan. Ensimmäisessä vaiheessa tammikuussa 2024 toteutettiin keskimäärin 32 prosentin korotus. Hallitus sitoutui nostamaan opettajien palkat 80 prosenttiin muiden korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden työntekijöiden palkoista vuoteen

2025 mennessä ja säilyttämään tämän tason vähintään vuoteen 2030 asti. **Tšekissä** on saavutettu tärkeitä virstanpylväitä opettajien peruskoulutuksen uudistamisessa: vuonna 2023 julkaistiin uusi tutkinnon suorittaneiden osaamiskehys, joka sisällytettiin opettajankoulutusohjelmien akkreditointiin vuonna 2024, ja opettajankoulutuksen käytännön suuntautumista on vahvistettu. Lukuvuonna 2023/2024 **Belgian** ranskankielisessä yhteisössä aloitettiin opettajien uusien peruskoulutusohjelmien toteuttaminen lähes kahden vuosikymmenen valmistelujen jälkeen. Uudistuksella pidennetään koulutusjaksoa kolmesta neljään vuoteen (”Masterisation”) ja otetaan käyttöön diagnostinen testi, jolla vahvistetaan tulevien opettajien ranskankielen osaamista.

Käynnissä on aloitteita, joilla puututaan koulunkäynnin varhaiseen keskeyttämiseen ja koulutukseen liittyvään eriarvoisuuteen ja joihin myönnetään huomattavaa tukeaja EU:n varoista. Bulgariassa ESR+:sta yhteisrahoitettu ”Success for You” -hanke (2023–2027) on suunnattu yli 96 000:lle haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin kuuluvalle opiskelijalle, joilla on oppimisvaikeuksia ja oppimisvajeita ja jotka hyötyvät bulgarian kielen, matematiikan ja muiden oppiaineiden lisäkoulutuksesta. Siitä tarjotaan lisäksi koulutusta yli 4 500 opettajalle. **Romaniassa** koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseen tähtäävän kansallisen ohjelman täytäntöönpano on hyvässä vauhdissa elpymis- ja palautumistukivälineen ja ESR+:n tuella. Ohjelmassa tunnistetaan ensin ennakkovaroitusjärjestelmän avulla vähintään 2 500 koulua, joissa koulunkäynnin keskeyttämisen riski on muita suurempi, minkä jälkeen tukikelpoiset koulut saavat avustuksia toteuttaakseen suunnitelmia, jotka sisältävät niiden erityistarpeisiin räätälöityjä toimenpiteitä. **Saksassa** käynnistyy lukuvuonna 2024–2025 uusi liittovaltion kymmenvuotinen ”Startchancen”-ohjelma, jonka kohteena on jopa 4 000 koulua (noin 10 prosenttia kaikista saksalaisista kouluista). Siitä tarjotaan oppimiseen tukea kaikille lapsille ja nuorille heidän vanhempiensa sosiaalisesta tilanteesta riippumatta. Liittohallitus investoi ohjelmaan vuosittain miljardi euroa (osavaltiot (Länder) antavat vastaavan määrän). **Belgian** ranskankielinen yhteisö hyväksyi elpymis- ja palautumistukivälineen tuella vuonna 2024 kattavan toimintasuunnitelman koulunkäynnin keskeyttämisen ja poissaolojen torjumiseksi muun muassa antamalla yksilöllistä ohjausta oppilaille, joilla on suuri määrä perusteettomia poissaoloja, ottamalla ohjaukseen mukaan perheet ja pedagogisen tukiryhmän sekä perustamalla tietojärjestelmän poissaolojen seuraamiseksi.

Jäsenvaltiot ovat ryhtyneet ensimmäisiin toimiin tekoälyn sisällyttämiseksi yleissivistävään ja ammatilliseen koulutukseen ja reagoivat näin sen kasvavaan rooliin kansallisissa poliittisissa keskusteluissa. Yksikään maa ei ole vielä hyväksynyt asiaan liittyvää kansallista strategiaa, mutta useissa jäsenvaltioissa on käynnistetty aloitteita, joissa keskitytään tekoälyn sisällyttämiseen koulutuksen eri osa-alueisiin. **Ruotsissa** tekoälystä tulee vuosina 2024–2025 uusi oppiaine toisen asteen koulutuksessa ja kunnallisessa aikuiskoulutuksessa luonnontieteiden ja teknologian opiskelijoille ja mahdollinen lisäaine muille opiskelijoille. **Belgian** flaaminkielisessä yhteisössä Digisprong-osaamiskeskus on vuodesta 2023 lähtien antanut ohjeita ja lisäkoulutusta, joilla tuetaan digitalisaatiota oppivelvollisuuskoulutuksessa. **Kroatian** Digital Croatia Strategy 2023 -strategiassa keskitytään tekoälyn ja digitaitojen kehittämiseen, ja siihen sisältyy digitaalinen siirtymä koulutus- ja tutkimusjärjestelmän kehittämisen tukena. **Saksassa** Deutches Schulportal tarjoaa alustan, joka auttaa käyttäjiä tutustumaan tekoälyyn. **Luxemburgissa** Luxemburgin yliopiston tietokoneoikeutta ja kone-etiikkaa käsittelevän CLAiM-tutkimusryhmän tehtävänä on vuodesta 2021 lähtien tutkia tekoälyn eettisiä ja tieteellisiä ulottuvuuksia, ja jatkossa tarkoituksena on perustaa digitaalietiikan keskus. **Puolassa** useat yliopistot ovat laatineet sisäisiä suuntaviivoja ja normeja, joilla säännellään tekoälyn käyttöä opiskelijoiden keskuudessa. **Kreikassa** on suunnitteilla 800 opettajan seminaari, jonka yhteydessä annetaan

ohjeita opettajille. **Itävallassa** varustetaan 100 pilottikoulua tekoälyohjelmistoilla ja valmistellaan digitaalisia oppimateriaaleja. **Alankomaissa** kehitetään yhdessä koulujen, yritysten ja tutkijoiden kanssa hankkeita, jotta saataisiin tietoa tekoälystä koulutuksessa. Hankkeet rahoitetaan osittain elpymis- ja palautumistukivälineestä. **Romaniassa** elpymis- ja palautumistukivälineestä osoitettavilla varoilla tuetaan yliopisto-opiskelijoiden osallistumista edistyneitä digitaitoja koskeviin koulutusohjelmiin, investoidaan älykkäisiin laboratorioihin, jotka mahdollistavat työmarkkinoilla tarvittavan opiskelijoiden digitaalisen ja teknologisen lukutaidon, tai annetaan virkamiehille edistyneitä digitaitoja koskevaa koulutusta.

Ammatillisen koulutuksen järjestelmien nykyaikaistaminen ja houkuttelevuuden parantaminen on monien jäsenvaltioiden poliittisen asialistan kärjessä. Virossa on käynnistetty uudistus, jolla lisätään ammattikoulutuksen houkuttelevuutta, muun muassa kehittämällä uusia opetussuunnitelmia, joissa asetetaan etusijalle pätevyys ja ammatillisen koulutuksen parempi integrointi muihin koulutusväyliin (virallisen koulutuksen ja epävirallisen oppimisen yhdistäminen sekä yleissivistävän, ammatillisen ja soveltavan korkea-asteen koulutuksen yhdistäminen). Vuonna 2023 otettiin käyttöön uusia palveluja, kuten uraneuvontaa ja joustavia opintojärjestelyjä, joilla pyritään pitämään kiinni opiskelijoista ja vähentämään keskeyttäneiden määrää sidosryhmien osallistamisen avulla. **Kreikassa** pantiin tammikuussa 2024 täytäntöön uutta lainsäädäntöä, jonka tarkoituksena on laajentaa yhteistyötä ammatillisen koulutuksen järjestelmässä ja luoda synergiaa kansallisen tutkintojen viitekehyksen eri tasojen välillä. Viranomaiset ottavat elpymis- ja palautumistukivälineen tuella käyttöön ammatillisen koulutuksen laadunvalvontajärjestelmän, jolla arvioidaan koulutuksen tuloksia ja parannetaan sen työmarkkinarelevanssia. **Espanjassa** on vuoden 2023 puolivälistä vuoteen 2024 tehdyillä sääntelymuutoksilla lisätty joustavuutta ammatillisen koulutuksen hallinnoinnissa, sisällytetty siihen digitaitoja, säännelty perus-, keski- ja edistyneen tason koulutussyklien opetussuunnitelman organisatorisia näkökohtia sekä ammatillisen koulutusjärjestelmän komponentteja, kuten kansallisen ammattipätevyyden luettelon ja rekisterien kehittämistä, päivitetty ja yhdenmukaistettu ammatillisen koulutuksen yleisen neuvoston toimintasääntöjä sekä vahvistettu korkeamman ammatillisen koulutuksen tutkinnot ja niihin liittyvät opetuksen vähimmäisvaatimukset. **Kyproksella** on kesäkuusta 2024 lähtien päivitetty elpymis- ja palautumistukivälineen tuella ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmia, jotta vähennettäisiin osaamisen kysynnän ja tarjonnan epäsuhtaa työmarkkinoilla. **Saksassa** muutettiin heinäkuussa 2023 koulutuslakia niin, että otettiin käyttöön tuettuja uraohjausharjoittelujaksoja, liikkuvuusapurahoja ja osallistavampia pääsyvaatimuksia vammaisten henkilöiden ammatillisessa koulutuksessa ja laajennettiin samalla valtion rahoittamia ammatillisen koulutuksen mahdollisuuksia erityisesti aloilla, joilla vaihtoehdot ovat rajalliset.

Joissakin maissa myös investoidaan merkittävästi ammatillisen koulutuksen järjestelmiin. Kyproksella parannetaan osana sen elpymis- ja palautumissuunnitelmaa ammatillisen koulutuksen infrastruktuuria aloitteilla, jollaisia ovat muun muassa Limassoliin rakennettava uusi tekninen oppilaitos, jonka on määrä valmistua kesäkuuhun 2026 mennessä, ja 20 laboratorion päivittäminen, jotta voidaan puuttua osaamisen kysynnän ja tarjonnan epäsuhtaan työmarkkinoilla. **Ruotsin** vuoden 2024 talousarviossa lisättiin alueelliseen ammatilliseen aikuiskoulutukseen 1,36 miljardia Ruotsin kruunua (15,2 miljardia euroa) ja noin 16 500 kokovuotista lisäpaikkaa ammatilliseen aikuiskoulutukseen ja noin 3 000 paikkaa korkea-asteen ammatilliseen koulutukseen. Lisäksi Ruotsin elpymis- ja palautumissuunnitelmasta tuetaan 16 900:aa kokovuotista lisäopiskelupaikkaa alueellisessa aikuiskoulutuksessa ja 14 900:aa lisäopiskelupaikkaa korkea-asteen ammatillisessa koulutuksessa. **Puolassa** on osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa toteutettu toimia alakohtaisten osaamiskeskusten perustamiseksi ammatillisen koulutuksen huippuyksikköjä

mukaillen. Niiden on tarkoitus palvella useiden ryhmien, kuten aikuisten, opiskelijoiden, nuorten, ammatillisen koulutuksen opettajien ja työntekijöiden, tarpeita. Tärkeimpiä kumppaneita tässä ovat muun muassa ammatilliset oppilaitokset, korkeakoulut, yritykset ja työnantajajärjestöt, paikallisviranomaiset sekä tutkimus- ja kehityskeskukset. **Espanjassa** investoidaan – ESR+:n tukea hyödyntäen ja osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa – ammatillisen koulutuksen digitaaliseen ja vihreään siirtymään ja keskitytään opettajankoulutukseen, nykyaikaistettuihin luokkahuoneisiin, jotka simuloivat teknologia-alan työpaikkoja, sekä 50 osaamiskeskuksen verkostoon tutkimuksen ja innovoinnin edistämiseksi. **Portugalissa** on tarkoitus elpymis- ja palautumissuunnitelman mukaisesti toteuttaa uudistus, jolla pyritään vahvistamaan koulutuspolitiikan yleistä koordinointia, päivittämään kansallista tutkintoluetteloa uusien taitojen ja ammattien sisällyttämiseksi siihen, edistämään kohdennettuja aikuisten lukutaito-ohjelmia heikosti koulutetuille ja puuttumaan sosioekonomiseen eriarvoisuuteen ammatillisen koulutuksen verkoston uudelleenjakamisen avulla. Uudistusta täydennetään mittavilla investoinneilla 365 erikoisteknologiakeskuksen perustamiseen ja kunnostamiseen kouluissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa sekä investoimalla 111 julkiseen ammattikoulutuskeskukseen rakentamalla uusia tai kunnostamalla olemassa olevia keskuksia ja ostamalla edistyneitä teknisiä laitteita, jotka liittyvät esimerkiksi digitalisaatioon, uusiutuvaan energiaan ja Teollisuus 4.0:aan.

Useissa jäsenvaltioissa edistetään työssäoppimista ja oppisopimuskoulutusta. Bulgariassa muutettiin maaliskuussa 2024 osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa ammatillisen koulutuksen sääntelykehystä työnantajien kanssa tehtävän yhteistyön laajentamiseksi erityisesti työssäoppimista ja harjoittelu- ja opiskelujaksoja yhdistelevän ammatillisen koulutuksen avulla. **Ranskassa** hyväksyttiin heinäkuussa 2023 uusi laki, jolla edistetään oppisopimuskoulutettavien kansainvälistä liikkuvuutta oppisopimuskoulutettavien Erasmus-ohjelman avulla. Toukokuussa 2023 **Saksan** perus- ja jatkokoulutuksen allianssi esitteli vuosien 2023–2026 painopisteet, joiden puitteissa liittovaltion hallitus, osavaltiot, teollisuus ja ammattiliitot vahvistavat harjoittelu- ja opiskelujaksoja yhdistelevää koulutusta. **Virossa** jatkettiin joulukuussa 2023 ammatillisen koulutuksen ja korkea-asteen koulutuksen PRÕM+ -kehittämisohjelmaa vuoteen 2027, jotta ammatillinen koulutus saataisiin vastaamaan yhteiskunnan tarpeita. Ohjelmassa luodaan uusia koulutuspaikkoja kansallisille painopistealoille ja talouskasvua varten työnantajan tarpeiden ja valmiuden perusteella siten, että vähintään 30 prosenttia paikoista on tarkoitettu alle 26-vuotiaille nuorille, joilla ei ole ammattipätevyyttä. **Kreikassa** aiotaan ESR+:n yhteisrahoituksella ja osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa perustaa uudelleen julkisen työvoimapalvelun (DYPA EPAS) oppisopimuskoulut vuoden 2024 loppuun mennessä olennaisena osana ammatillista koulutusta ja nuorisotyöllisyyttä koskevaa hallituksen strategiaa.

Jäsenvaltioissa tuetaan edelleen korkea-asteen koulutuksen nykyaikaistamista hallinnon uudistuksilla ja toimenpiteillä kansainvälistymisen edistämiseksi. Romaniassa on myönnetty elpymis- ja palautumissuunnitelman puitteissa digitalisaatioavustuksia noin 70 prosentille maan yliopistoista (61 oppilaitosta) digitaalisen ekosysteemin parantamiseksi, ja vähintään 100 000 opettajaa saa koulutusta pedagogisten digitaitojen parantamiseksi. Lisäksi maassa käynnistettiin ESR+:n tuella syyskuussa 2024 ”Ensimmäinen opiskelija perheessä” -ohjelma, jolla parannetaan huono-osaisten ja aliedustettujen ryhmien pääsyä korkea-asteen koulutukseen ja vähennetään opintojen keskeyttämistä. Useissa jäsenvaltioissa ollaan toteuttamassa hallinnon uudistuksia, joilla pyritään edistämään huippuosaamista, tutkimusta ja kansainvälistymistä. **Bulgariassa** huhtikuussa 2024 osana elpymis- ja palautumissuunnitelman uudistusta hyväksytyllä uudella tieteellistä tutkimusta ja innovointia koskevalla lailla pyritään luomaan dynaaminen, tulossuuntautunut ja tehokas tutkimus- ja innovointiympäristö. **Benelux-maissa** ja **Baltian maissa** on sovellettu toukokuusta 2024

alkaen tutkintotodistusten tunnustamista koskevaa sopimusta, joka mahdollistaa korkea-asteen tutkintojen vastavuoroisen tunnustamisen. Joissakin jäsenvaltioissa ollaan myös toteuttamassa toimenpiteitä, joilla parannetaan huono-osaisten ryhmien pääsyä työmarkkinoille. **Liettuassa** noin 1 300 opiskelupaikkaa eli noin 10 prosenttia kaikista valtion rahoittamista paikoista on varattu heikommista sosioekonomisista lähtökohdista tuleville opiskelijoille. Syyskuusta 2024 alkaen valintakelpoiset opiskelijat voivat hakea paikkaa erillisessä jonossa samojen akateemisten vaatimusten mukaisesti. Myös **Portugalissa** otetaan käyttöön kiintiöitä taloudellisesti huono-osaisille opiskelijoille, lisätään portugalilaisen maahanmuuttajayhteisön pääsyä opintoihin ja kasvatetaan yli 23-vuotiaiden opiskelijoiden kiintiöitä. Opiskelijoiden majoituskapasiteetin odotetaan kasvavan 78 prosenttia vuosina 2021–2026, ja tämä toteutetaan suureksi osaksi elpymis- ja palautumissuunnitelman mukaisilla käynnissä olevilla investoinneilla. **Espanjassa** ollaan lisäämässä stipendejä haavoittuvassa asemassa oleville opiskelijoille. Rahoitusta myönnettiin vuosina 2023–2024 miljardi euroa 300 000 opiskelijalle, mikä vastaa noin 25:tä prosenttia julkisten yliopistojen kandidaatin- ja maisterintutkinnon opiskelijoista. Stipendien lisäämistä tuetaan myös Espanjan elpymis- ja palautumissuunnitelmasta osana yliopistojärjestelmän laajempaa uudistusta, jolla pyritään muun muassa edistämään pääsyä korkea-asteen koulutukseen. Samaan aikaan keskimääräinen stipendimäärä on kasvanut 29 prosenttia viiden viime vuoden aikana. **Ranskassa** on myönnetty vammaisten opiskelijoiden pääsyn lisäämiseksi kuudelle yliopistolle 10 miljoonaa euroa rahoitusta osallistavaa koulutusta ja esteetöntä opetusta koskevien parhaiden käytäntöjen kehittämiseen ja jakamiseen vuonna 2024.

Työmarkkinoiden osaamistarpeiden ennakoimiseksi ollaan ottamassa käyttöön uusia ennustejärjestelmiä. Suomessa käynnistettiin joulukuussa 2023 Hyvän työn ohjelma, jolla vastataan sosiaali-, terveydenhuolto- ja pelastusalan henkilöstötarpeisiin parantamalla tietopohjaa ja valmiuksia ennakoida tulevia henkilöstö- ja koulutustarpeita. **Espanjassa** ja **Ruotsissa** yksilöidään elpymis- ja palautumissuunnitelmien puitteissa osaamistarpeita ja pyritään mukauttamaan koulutus- ja uudelleenkoulutustoimet työmarkkinoiden tarpeisiin, mukaan lukien digitaalisen ja vihreän siirtymän kannalta kriittiset taidot. Espanja toteuttaa tätä varten tutkimusohjelmia, jotka perustuvat eri aloilla tehtyihin kyselyihin.

Jäsenvaltioissa on käynnistetty toimenpiteitä väestön digitaitojen parantamiseksi digitaalisen siirtymän vaatimusten täyttämiseksi. Bulgariassa muutettiin maaliskuussa 2024 osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa ammatillisen koulutuksen sääntelykehystä muuttuvien ammatillisten tarpeiden huomioon ottamiseksi, myös vihreän ja digitaalisen siirtymän mukaisilla aloilla. Kesäkuussa 2024 maassa perustettiin osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa tieto- ja viestintätekniikan moduuli digitaitojen testaamista ja itsesertifiointia varten ilman virallista koulutusta. **Portugalissa** käynnistettiin ammatillisen ”Employment + Digital 2025” -ohjelman toinen vaihe tammikuussa 2024. **Unkarissa** käynnistettiin vuonna 2024 hankkeita digitaitoja koskevan koulutuksen suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi osana vuosien 2021–2027 digitaalista uudistusta koskevaa toimenpideohjelmaa, jota rahoitetaan osaksi ESR+:sta. **Espanjassa** otettiin heinäkuussa 2023 käyttöön digitaitojen tunnustamismenettelyä opetuksessa koskevaa sääntelyä ja pyritään elpymis- ja palautumissuunnitelman yhteydessä kouluttamaan vähintään 825 000 ihmistä digitalisaatioon sekä ekologiseen ja tuottavaan muutokseen liittyvien taitojen alalla vuoden 2025 loppuun mennessä. **Latviassa** vahvistettiin heinäkuussa 2023 osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa kansalaisille tarkoitettuun eurooppalaiseen digitaalisten taitojen puitekehykseen (DigComp) perustuva yhteinen kehys digitaitojen oppimistulosten arvioimiseksi ja suunnittelemiseksi, myös epävirallisessa koulutuksessa. **Luxemburgissa** esitettiin lokakuussa 2023 valkoinen kirja uudesta perusopetussuunnitelmasta, joka sisältää

yhtenä sen neljästä keskeisestä temaattisesta pilarista kyberturvallisuuteen ja medialukutaitoon liittyvät digitaidot. Jäsenvaltioissa on myös otettu käyttöön digitaitoja tukevia strategioita. **Romaniassa** joulukuussa 2023 hyväksytyssä kansallisessa aikuiskoulutusstrategiassa 2023–2027 ja toukokuussa 2024 hyväksytyssä aikuisten elinikäistä oppimista koskevassa kansallisessa strategiassa 2024–2030 korostetaan vihreän ja digitaalisen siirtymän edellyttämien taitojen kehittämistä. **Latviassa** käynnistettiin elokuussa 2023 elpymis- ja palautumissuunnitelman yhteydessä digitaalinen terveydenhuollon strategia, joka kattaa muun muassa rajat ylittävän tietojenvaihdon ja digitaidot. **Irlannin** digitaalisen osallisuuden etenemissuunnitelma julkaistiin elokuussa 2023, ja sillä on tarkoitus varmistaa, että kaikki voivat hyötyä digitaalisista mahdollisuuksista, myös digitaitojen ja digitaalisen lukutaidon avulla. **Tšekissä** on perustettu osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa julkinen tietokanta täydennys- ja uudelleenkoulutuskursseista, ja vähintään 65 000 ihmistä saa digitaitoja koskevaa täydennys- tai uudelleenkoulutusta vuoden 2025 loppuun mennessä.

Käynnissä on sääntely- ja investointialoitteita vihreän siirtymän edellyttämien taitojen ja osaamisen edistämiseksi. Maltalla otettiin syyskuussa 2023 käyttöön taloudellisia kannustimia, joilla tuetaan paikallisia työnantajia ja työntekijöitä taitojen, myös vihreän siirtymän edellyttämien taitojen, parantamisessa. **Kyproksella** on keskitytty vihreisiin infrastruktuuri-investointeihin ammattioppilaitoksissa ja on tarkasteltu heinäkuusta 2023 alkaen oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta rahoitettuja Larnakan vihreän ammattioppilaitoksen rakennussuunnitelmia. **Portugalissa** julkinen työvoimapalvelu ja uusiutuvien energialähteiden järjestö laativat kesäkuussa 2023 protokollan energiasiirtymän koulutuskeskuksen (CTE) perustamiseksi. Keskus tarjoaa energiasiirtymää ja ilmastotoimia koskevaa koulutusta, myös uusiutuvan ja vihreän vedyn alalla, sekä työntekijöille että työttömille. Noin 25 000 henkilölle annetaan koulutusta vihreän siirtymän edellyttämien taitojen alalla elpymis- ja palautumistukivälineestä tuetuissa ohjelmissa. Useissa jäsenvaltioissa, muun muassa **Espanjassa** ja **Tšekissä**, investoidaan elpymis- ja palautumissuunnitelmien yhteydessä myös vihreän siirtymän edellyttämään osaamiseen. **Kreikan** julkisessa työvoimapalvelussa käynnistettiin syyskuussa 2024 elpymis- ja palautumistukivälineen tuella uusi ohjelma, jotta 50 000 työntekijää voi hankkia ja parantaa vihreän siirtymän edellyttämiä taitoja.

Aikuiskoulutukseen osallistumisen lisääminen on kaikissa jäsenvaltioissa edelleen keskeinen poliittinen tavoite, jossa keskitytään erityisesti heikosti koulutettuihin, ja monissa maissa ollaan kehittämässä henkilökohtaisia oppimistilejä ja pieniä osaamiskokonaisuuksia. Espanjassa on perustettu elpymis- ja palautumissuunnitelman mukaisesti ja ESR+:n tuella viitekehys, jonka avulla arvioidaan ja sertifioidaan aikuisten työkokemuksen, epävirallisen koulutuksen ja arkioppimisen kautta hankkimia perustaitoja. Tarkoituksena on auttaa heikoilla perustaidoilla varustettuja aikuisia osallistumaan koulutukseen. **Maltalla** käynnistettiin marraskuussa 2023 kansallinen elinikäisen oppimisen strategia (2023–2030), joka on suunnattu kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleville ja jossa tarjotaan erilaisia mahdollisuuksia korkealaatuiseen elinikäiseen oppimiseen. Useissa jäsenvaltioissa ollaan myös kehittämässä yksilöllisiä oppimistilejä koskevia järjestelmiä, jotta aikuiset voivat hyödyntää yksilöllisiä oppimisväyliä. **Belgian** elpymis- ja palautumissuunnitelmaan sisältyy uudistus, jolla vahvistetaan jokaiselle kokopäiväisessä työssä olevalle työntekijälle vuodesta 2023 alkaen yksilöllinen oikeus neljän päivän ja vuodesta 2024 alkaen viiden päivän koulutukseen. Järjestelmää hallinnoidaan huhtikuussa 2024 käynnistetyn liittovaltion oppimistilialustan (FLA) kautta. **Slovakiassa** aiotaan ottaa käyttöön uusi aikuiskoulutuksen rahoitusjärjestelmä yksilöllisten oppimistilien avulla ja puuttua elinikäisen oppimisen koordinointiin ministeriöiden välillä. Tätä tuetaan EU-varoilla kehitettävällä henkilökohtaisten oppimistilien sähköisellä foorumilla (EPIVU). Myös

Latviassa, **Liettuassa**, **Kyproksella** ja **Kroatiassa** ollaan kehittämässä yksilöllisiä oppimistilejä elpymis- ja palautumistukivälineen ja/tai ESR+:n tuella ja laajentamassa aikuiskoulutuksen saatavuutta yksilöllisten ja saatavilla olevien alustojen kautta. Lisäksi jäsenvaltioissa kehitetään pienten osaamiskokonaisuuksien järjestelmiä elinikäisen oppimisen edistämiseksi. **Virossa** muutettiin vuonna 2023 aikuiskoulutuslakia ulottamalla pienten osaamiskokonaisuuksien järjestelmä koskemaan ammatillista koulutusta ja aikuiskoulutusta ja ottamalla käyttöön pienten osaamiskokonaisuuksien määritelmä, ohjelman laajuutta koskevat vaatimukset, tarjonnan periaatteet ja laadunvarmistusmekanismi. **Espanjassa** on tarkoitus elpymis- ja palautumissuunnitelman puitteissa julkaista toimintasuunnitelma pienten osaamiskokonaisuuksien kehyksen kehittämiseksi. Toimintasuunnitelman laatii korkeakouluministeriö sidosryhmiä kuultuaan. Siihen sisältyy muun muassa pienten osaamiskokonaisuuksien edistäminen, jotta voidaan lisätä kysyntää aikuisten ja työnantajien keskuudessa, edistää niiden laatua ja merkityksellisyyttä sekä tukea tasapuolista saatavuutta.

Vahvistetulla nuorisotakuulla – yhdessä muiden aloitteiden kanssa – edistetään edelleen rakenteellisia uudistuksia ja toimenpiteitä, joilla tuetaan nuorten työllistettävyyttä. Jäsenvaltiot ovat sitoutuneet vahvistetun nuorisotakuun puitteissa varmistamaan, että kaikille alle 30-vuotiaille tarjotaan laadukasta työtä tai jatkuvaa koulutusta, oppisopimuskoulutusta tai harjoittelua neljän kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta tai virallisen koulutuksen päättämisestä. **Unkarissa** tarjotaan palkkatukia ja koulutusta 15–29-vuotiaille NEET-nuorille vuosina 2024–2029 kansallisen nuorisotakuu plus -ohjelman kautta, jonka rahoitukseen ESR+ osallistuu talouden kehityksen ja innovoinnin toimenpideohjelma plussassa. **Portugalissa** NEET-nuorten profiilia tarkistetaan nuorisotakuuta koskevassa kansallisessa suunnitelmassa ILO:n tukeman tutkimuksen avulla. Tarkoituksena on kartoittaa rekisteröitymättömät työttömät ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret. **Espanjassa** on otettu elpymis- ja palautumissuunnitelman yhteydessä käyttöön kansallinen nuorisotakuusuunnitelma plussa, jonka tarkoituksena on parantaa NEET-nuorten osaamista, jotta he saavat taitoja, joita edellytetään NEET-nuorten rekisteröitymiseen työmarkkinoille. **Italiassa** otettiin syyskuusta 2024 alkaen ”Bonus Youth Cohesion Decree” -asetuksella käyttöön sosiaaliturvamaksuista vapautus, jota sovelletaan alle 35-vuotiaiden vakituisten työntekijöiden palkkaamiseen, kunhan heillä ei ole aiemmin ollut vakinaista työsopimusta. **Belgiassa** laajennettiin huhtikuussa 2024 ESR+:n ja elpymis- ja palautumistukivälineen tuella ”Coup de Boost” -hanketta, jolla tuetaan työmarkkinoilta erkaantuneita 18–29-vuotiaita nuoria hankkimaan tutkinto, aloittamaan opinnot tai löytämään työpaikka.

Joissakin jäsenvaltioissa toteutetaan toimenpiteitä väestörakenteen muutoksen hallitsemiseksi tukemalla ikääntyneiden työntekijöiden työelämän pidentämistä. Suomessa 55-vuotiaat henkilöt, jotka ovat joutuneet työttömiksi, ovat voineet saada vuodesta 2023 alkaen muutosturvarahaa, muutosturvakoulutusta sekä pidennetyn palkallisen työllistymisvapaan irtisanomisaikana. **Viron** työllisyysohjelmasta 2024–2029 tarjotaan työpaikkaa hakeville eläkkeensaajille työmarkkinapalveluja, kuten koulutusta ja tukea tutkintoa ja yrittäjyyttä varten. Näitä myöhempää eläkkeelle siirtymistä edistäviä aloitteita olisi tarkasteltava yhdessä eläketoimenpiteiden kanssa (ks. jakso 2.4.2). **Luxemburgissa** käynnistettiin elpymis- ja palautumissuunnitelman puitteissa *FutureSkills*-koulutusohjelma, jossa keskitytään erityisesti vähintään 45-vuotiaisiin työnhakijoihin ja tarjotaan pehmeitä, digitaalisia ja johtamistaitoja, joilla helpotetaan heidän pikaista integroitumistaan takaisin työmarkkinoille.

Naisten työllisyyden tukemiseksi ja sukupuolten palkkaerojen torjumiseksi toteutetaan toimenpiteitä, joilla muun muassa pyritään vähentämään työmarkkinoiden eriytymistä sukupuolen mukaan ja parantamaan palkkojen avoimuutta. Maltalla on tammikuusta 2025 alkaen kirjattu lainsäädäntöön samanarvoisesta työstä maksettavan saman palkan

periaate, jonka mukaan kaikkiin työntekijöihin, myös vuokratyöntekijöihin ja ulkoistettuihin työntekijöihin, on sovellettava samapalkkaisuuden periaatetta. Maltalla on myös käynnistetty Equal Pay Tool -pilottihanke, jonka tarkoituksena on helpottaa samapalkkaisuuden soveltamista ja tunnistaa mahdolliset perusteettomat palkkaerot ja puuttua niihin organisaatioissa, joissa on vähintään 50 työntekijää ja jotka on sertifioitu Equality-merkillä. **Irlannissa** sukupuolten palkkaerojen raportointivaatimukset laajennetaan koskemaan vuonna 2024 työnantajia, joilla on yli 150 työntekijää, ja vuonna 2025 työnantajia, joilla on vähintään 50 työntekijää. Irlanti on osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaansa investoinut uudelleen- ja täydennyskoulutusohjelmaan, jossa on tavoitteet naispuolisten osallistujien osuudelle. **Virossa** otettiin huhtikuussa 2024 osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaan käyttöön uusi digitaalinen Pay Mirror -väline, jonka avulla työnantajat voivat analysoida ja vähentää sukupuolten palkkaeroja. **Italiassa** vuoden 2024 talousarviolain mukaan yksityisen sektorin työnantajat, jotka palkkaavat työttömiä väkivallan uhreiksi joutuneita naisia ja ”reddito di libertà” -järjestelmän edunsaajia, vapautetaan osasta sosiaaliturvamaksuja (enintään 100 prosenttia ja enintään 8 000 euroa). Lisäksi maassa lisättiin ”Fondo per il reddito di libertà” -kampanjan rahoitusta, jotta voidaan auttaa naisia, jotka elävät köyhyydessä ja ovat väkivallan uhreja, itsenäistymään ja saavuttamaan taloudellinen itsenäisyys. Määrärahoja kasvatetaan vuosittain 10 miljoonalla eurolla vuosina 2024–2026 ja 6 miljoonalla eurolla vuodesta 2027 alkaen. **Espanjassa** perustetaan vuoden 2025 loppuun mennessä osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa uusi sosiaali- ja työllisyysneuvontapalvelu, jolla tuetaan väkivallan, myös ihmiskaupan ja seksuaalisen hyväksikäytön, uhreiksi joutuneita naisia, tarjoamalla työnvälitystukea, oikeudellista neuvontaa sekä psykologista ja emotionaalista tukea. **Itävallan** työmarkkinoille integroitumista koskevasta intensiiviohjelmasta (2024–2025), joka kuuluu ammattitaitoisten työntekijöiden puutteen torjumista koskevaan strategiseen toimintasuunnitelmaan, annetaan räätälöityä tukea pakolaisnaisille ja tarjotaan saksankursseja, tutkintojen tunnustamista ja uraohjausta. **Ranskassa** hyväksyttiin heinäkuussa 2023 lainsäädäntöä, jossa säädetään muun muassa sairausetuuksista naisille, jotka ovat saaneet keskenmenon, sekä 10 viikon pituisesta suojasta irtisanomista vastaan, psykologisesta hoidosta ja paremmasta sairaanhoidosta vuodesta 2024 alkaen.

Jäsenvaltiot ovat toteuttaneet toimenpiteitä työ- ja yksityiselämän tasapainon parantamiseksi erityisesti saattamalla työ- ja yksityiselämän tasapainottamista koskevan direktiivin[179] **osaksi kansallista lainsäädäntöään**, mukaan lukien perhevapaiden parantaminen. **Luxemburgissa** myönnetään heinäkuusta 2023 alkaen isyysvapaa henkilölle, joka on kansallisen lainsäädännön mukaan tunnustettu toiseksi vanhemmaksi. **Tanskan** muutetulla äitiysvapaalailla varmistetaan maaliskuusta 2024 alkaen, että vanhempainvapaa (48 viikkoa) jaetaan tasapuolisesti molempien vanhempien kesken (kumpikin 24 viikkoa), ja yksinhuoltajaperheet voivat siirtää useita viikkoja vapaata läheiselle perheenjäsenelle. Vuoden 2024 talousarviolain mukaan **Italiassa** maksetaan vanhempainvapaasta nyt seuraava korvaus: 80 prosenttia työntekijän palkasta ensimmäiseltä kuukaudelta, 60 prosenttia (80 prosenttia vain vuonna 2024) toiselta kuukaudelta ja 30 prosenttia seuraavilta kuukausilta. Joustavien työjärjestelyjen osalta **Irlannissa** on sisällytetty oikeus pyytää etätyötä -laki vuoden 2023 työ- ja yksityiselämän tasapainottamista ja muita määräyksiä koskevaan lakiin, jossa vahvistetaan maaliskuusta 2024 lähtien omaishoitajille oikeus pyytää etätyötä ja joustavaa työaikaa, mukaan lukien lyhennetty tai tiivistetty työaika. Tässä laissa säädetään myös oikeudesta viiteen lomapäivään vuodessa vakavaan sairauteen liittyvää sairaanhoitoa

[179] Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1158, annettu 20 päivänä kesäkuuta 2019, vanhempien ja omaistaan hoitavien työ- ja yksityiselämän tasapainottamisesta ja neuvoston direktiivin 2010/18/EU kumoamisesta.

varten ja pidennetään imetystaukoja koskeva oikeus kuudesta kuukaudesta kahteen vuoteen. **Ranskassa** huhtikuussa 2024 hyväksytty uusi laki antaa työntekijöille mahdollisuuden pitää vuosittain vähintään neljä viikkoa palkallista lomaa sairauslomien kestosta riippumatta.

Vammaisten henkilöiden työmarkkinoille integroitumisen vahvistamiseen tähtääviä toimia on käynnissä. Irlannissa syyskuussa 2023 käyttöön otettu palkkatuki tarjoaa taloudellista tukea työnantajille, jotka työllistävät vammaisia henkilöitä. Tämän järjestelmän mukaisen tukikelpoisuuden viikoittaista vähimmäistuntimäärää alennettiin huhtikuusta 2024 alkaen 21 tunnista 15 tuntiin. Lisäksi Irlanti otti ESR+:n tuella elokuussa 2024 käyttöön ”WorkAbility”-ohjelman, jolla tuetaan muun muassa organisaatioita, jotka voivat tarjota osallistujille asteittain eteneviä koulutus- ja työllistymisväyliä (itsenäinen ammatinharjoittaminen mukaan luettuna). **Itävallassa** myönnettiin vuosina 2023 ja 2024 ylimääräiset 30 miljoonaa euroa vammaisten henkilöiden työmarkkinoille osallistumisen lisäämiseen, myös korkean inflaation vaikutusten lieventämiseksi. **Ruotsissa** julkisen työvoimapalvelun vuoden 2024 sääntelykirjeessä edellytetään työnhakijoiden työkykyyn vaikuttavien toimintarajoitteiden nopeampaa tunnistamista, mikä mahdollistaa aiempaa asianmukaisemmat toimet ja lisää palkkatukia saavien määrää. Tarkoituksena on lisätä vammaisten henkilöiden työllisyyttä.

Kolmansien maiden kansalaisten integroitumisen tehostamiseksi on käynnistetty useita aloitteita. Luxemburgissa tuli tammikuussa 2024 voimaan uusi kulttuurienvälisyyttä koskeva laki, joka sujuvoittaa maahanmuuttajataustaisten henkilöiden integroitumista. **Kreikassa** tuetaan ESR+:sta kolmansien maiden kansalaisia, jotta helpotettaisiin heidän työmarkkinoille integroitumistaan. Lisäksi maassa olevat 8 000 pakolaista osallistuvat elpymis- ja palautumistukivälineen tuella yksityisen sektorin yritysten työharjoitteluohjelmiin, joiden avulla he voivat integroitua työmarkkinoille. **Itävallassa** tarjotaan tilapäistä suojelua saaville henkilöille EU:n sininen kortti, joka helpottaa erilaisten etuuksien, hoidon ja palvelujen saatavuutta. Lisäksi sinisen kortin haltijoita tuetaan heidän integroitumisessaan työmarkkinoille tarjoamalla tarveperusteisia palveluja, kuten monikielistä tiedotusmateriaalia, monikielisiä tutkintoja sekä tutkintojen tunnustamista koskevaa neuvontaa, saksankursseja, pätevyyden arviointeja ja aktiivista työnvälitystä. Marraskuussa 2023 henkilöt, joilla on tunnustettu ammattipätevyys **Saksassa**, voivat saada pätevyyttään vastaavan työpaikan sääntelemättömissä ammateissa, ja EU:n sinisen kortin vaatimuksia on lievennetty alentamalla palkkakynnyksiä ja yksinkertaistamalla tietotekniikka-asiantuntijoiden työhönpääsyä. Ulkomaiset työntekijät, joilla on vähintään kahden vuoden työkokemus ja jotka saavat työtarjouksen, voivat maaliskuusta 2024 alkaen työskennellä sääntelemättömissä ammateissa ilman virallista pätevyyden tunnustamista.

2.3 Suuntaviiva 7: Työmarkkinoiden toiminnan ja työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun toimivuuden parantaminen

Tässä jaksossa tarkastellaan työllisyyden suuntaviivan 7 täytäntöönpanoa. Suuntaviivassa kehotetaan jäsenvaltioita parantamaan työmarkkinoiden toimintaa ja työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun toimivuutta. Jaksossa käsitellään muun muassa joustavuuden ja työsuhdeturvan tasapainottamista työmarkkinapolitiikassa, työmarkkinoiden segmentoitumisen estämistä, uusiin työskentelymenetelmiin mukautumista, aktiivisen työvoimapolitiikan tehokkuuden varmistamista sekä pimeän työn torjumista. Nämä tavoitteet ovat yhdenmukaisia Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatteen 4 (työllisyyden aktiivinen tukeminen), 5 (varma ja sopeutuva työllisyys), 7 (tiedot työehdoista ja irtisanotuille annettava suoja), 8 (työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu ja työntekijöiden osallistuminen), 10 (terveellinen, turvallinen ja asianmukainen työympäristö) ja 13 (työttömyysetuudet) kanssa. Jaksossa

käsitellään myös työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun edistämistä ja kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden kanssa tehtävää yhteistyötä olemassa olevien kansallisten käytäntöjen pohjalta. Lopuksi jaksossa 2.3.2 raportoidaan jäsenvaltioiden toimenpiteistä näillä aloilla.

2.3.1 Keskeiset indikaattorit

Jotkut työntekijät arvostavat suuresti joustavuutta, mutta pysyvä työmarkkinoiden segmentoituminen voi vaikuttaa kielteisesti sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Joissakin ryhmissä, erityisesti nuorten ja korkeasti koulutettujen parissa, määräaikaiset ja osa-aikaiset työsuhteet voivat helpottaa työmarkkinoille pääsyä ja taitojen kehittämistä sekä lisätä joustavuutta ja työ- ja yksityiselämän tasapainoa. Työsuhdeturvaan ja työoloihin liittyvät pysyvät erot (joilla on usein vaikutuksia sosiaalisen suojelun saatavuuteen) työntekijöiden välillä aiheuttavat kuitenkin jakolinjoja, joita ei pidetä sosiaalisesti oikeudenmukaisina ja jotka yleensä lisäävät eriarvoisuutta[180]. Määräaikaisiin työsuhteisiin liittyy heikompi työsuhdeturva erityisesti silloin, kun ne eivät johda vakituisempiin työsuhteisiin. Tästä johtuva epävarmuus edistää myös heikompia työoloja tietyillä aloilla ja ammateissa, joille on ominaista suuri ja jatkuva työvoimapula[181]. Työmarkkinoiden segmentoitumiseen voidaan puuttua muun muassa räätälöidyllä aktiivisella työvoimapolitiikalla, jolla kannustetaan ylöspäin suuntautuvaa ammatillista siirtymää, sekä työnantajille suunnatuilla kannustimilla, jotta ne palkkaisivat työntekijöitä ja pitäisivät heidät palveluksessa.

Kun otetaan huomioon EU:n korkea työllisyysaste, määräaikaisten työntekijöiden osuuden laskusuuntaus oli edelleen lievä[182]. Kaikkien 20–64-vuotiaiden työntekijöiden parissa osuus laski vuosien 2022 ja 2023 välillä 12,9 prosentista 12,3 prosenttiin, mikä on 2 prosenttiyksikköä vähemmän kuin ennen pandemiaa. Jäsenvaltioiden välillä on kuitenkin edelleen suurta vaihtelua: ero suurimman ja pienimmän osuuden välillä on 21,7 prosenttiyksikköä. Alankomaissa, Portugalissa, Espanjassa ja Italiassa määräaikaisten työsuhteiden osuus oli vuonna 2023 yli 15 prosenttia, kun taas Bulgariassa, Virossa, Latviassa, Romaniassa ja Liettuassa osuus oli alle 3 prosenttia (ks. kaavio 2.3.1).

[180] Eurofound, Labour market segmentation, European Industrial Relations Dictionary, 2019.

[181] Euroopan komissio: Employment and Social Developments in Europe 2024, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

[182] Määräaikaisessa työsuhteessa olevilla työntekijöillä tarkoitetaan työntekijöitä, joilla on määräaikainen työsopimus ja joiden päätyö päättyy joko ennalta vahvistetun ajanjakson jälkeen tai sellaisen ajanjakson jälkeen, jota ei tiedetä etukäteen mutta joka on kuitenkin määritelty objektiivisin perustein, kuten toimeksiannon loppuun saattaminen tai tilapäisesti korvatun työntekijän poissaolojakso (Eurostatin indikaattori [lfsi_pt_a]).

Kaavio 2.3.1: Määräaikaisten työsuhteiden osuus on laskussa, mutta jäsenvaltioiden välillä on edelleen huomattavia eroja

Määräaikaisten työntekijöiden osuus kaikista työntekijöistä (20–64-vuotiaat, %, vuosittaiset tiedot)

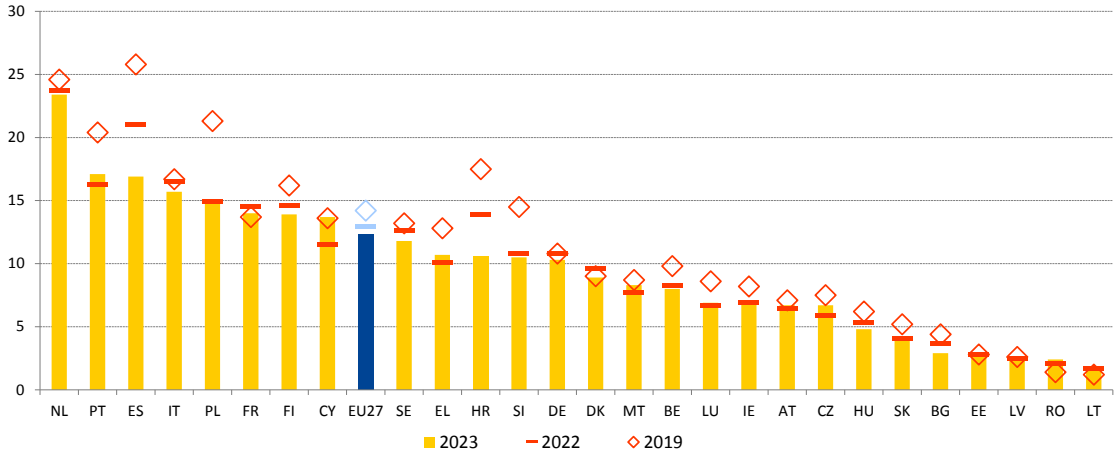

Huomautus: Erilaiset määritelmät vuosina 2022 ja 2023: ES ja FR (ks. metatiedot). Katkos aikasarjassa: CY ja DK.

Lähde: Eurostat [lfsi_pt_a], EU:n työvoimatutkimus.

Joissakin jäsenvaltioissa määräaikaisten työsopimusten osuus on edelleen suuri ja siirtyminen vakituisiin työpaikkoihin on vähäistä. Vuonna 2023 määräaikaisten työsopimusten osuus oli suuri Italiassa ja Espanjassa (yli 15 prosenttia) ja siihen liittyi vähäinen siirtyminen vakituisiin työsopimuksiin (alle 30 prosenttia Italiassa ja noin 30 prosenttia Espanjassa, ks. kaavio 2.3.2). Suomessa, Puolassa, Alankomaissa, Portugalissa ja Kyproksella määräaikaisten työsuhteiden osuus ylitti EU:n keskiarvon, mutta niissä siirtyminen vakituisiin työsuhteisiin oli suhteellisen yleistä (40–51 prosenttia), mikä viittaa joustaviin ja suhteellisen dynaamisiin työmarkkinoihin. Toisaalta Latviassa, Romaniassa ja Liettuassa määräaikaisten työsopimusten osuus oli pieni (alle 3 prosenttia) ja siirtymisaste oli korkea (50–64 prosenttia), mikä viittaa työsuhteiden suureen vakauteen.

Kaavio 2.3.2: Määräaikaisten työsopimusten osuudessa ja niiden muuttamisessa vakituisiksi työsuhteiksi on eroja jäsenvaltioiden välillä

Määräaikaisten työntekijöiden osuus kaikista työntekijöistä (20–64-vuotiaat) vuonna 2023 ja siirtyminen vakituiseen työsuhteeseen (15–64-vuotiaat) (keskiarvo vuosilta 2021, 2022 ja 2023).

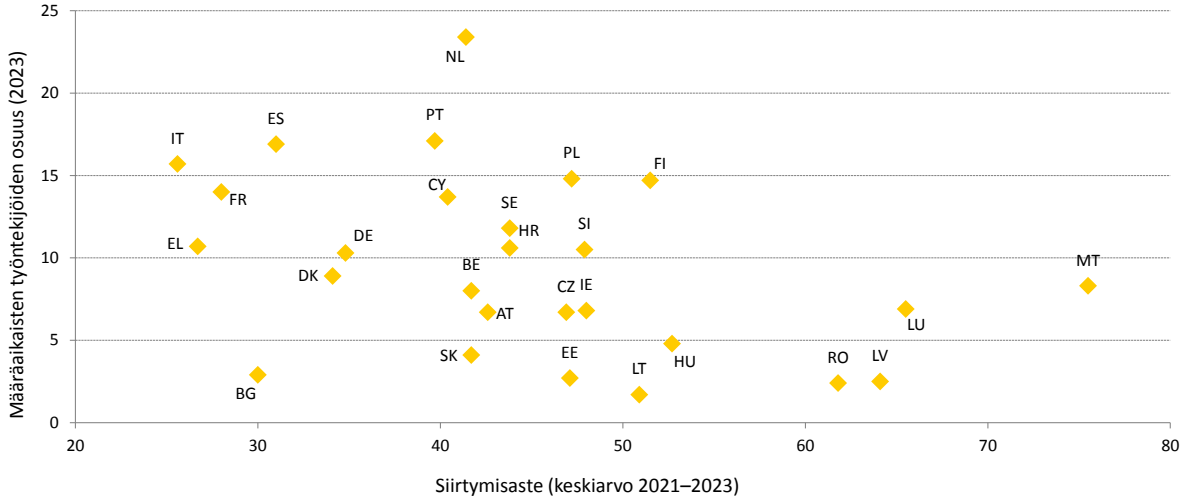

Huomautus: Laajempi 15–64-vuotiaiden ikäryhmä otetaan huomioon tarkasteltaessa siirtymisastetta määräaikaisista vakituisiin työsuhteisiin. Työvoiman siirtymisastetta koskevat tiedot vuodelta 2023: DE, FR ja LV ja vuodelta 2022: LU. Määräaikaisia työsuhteita tarkasteltaessa käytetään 20–64-vuotiaiden ikäryhmää sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun työllisyyttä koskevan pääindikaattorin ja siihen liittyvän jaksossa esitetyn analyysin mukaisesti. Eri määritelmä: ES ja FR. Katkos aikasarjassa: CY, DK ja FR.
Lähde: Eurostat, [lfsi_pt_a] EU:n työvoimatutkimus ja [ilc_lvhl32] EU-SILC.

Kaavio 2.3.3: Vastentahtoiset määräaikaiset työsuhteet ovat yleisempiä naisten keskuudessa

Vastentahtoisesti määräaikaisten työntekijöiden osuus kaikista työntekijöistä (20–64-vuotiaat), 2023

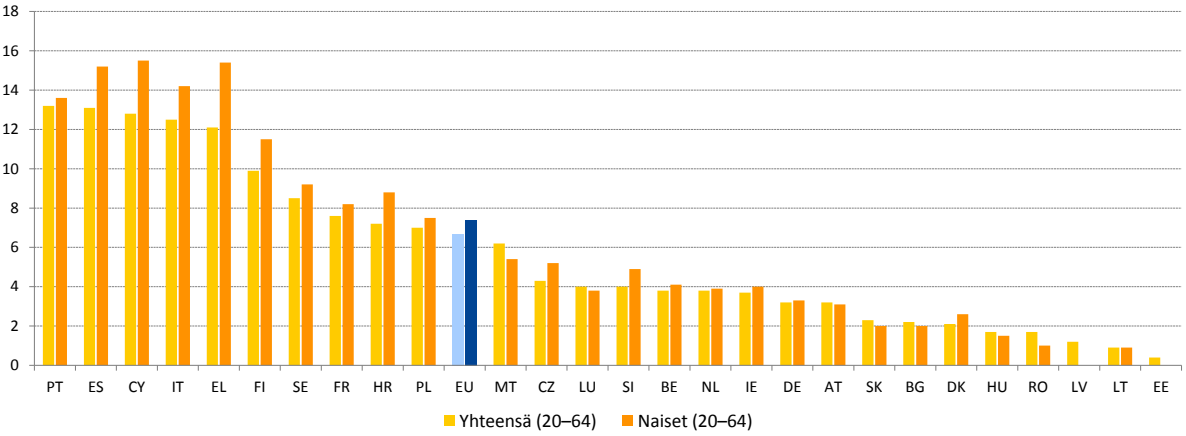

Huomautus: Eri määritelmä: ES ja FR. Tietojen heikko luotettavuus: BG, EE, HR, LV, LT, LU, MT, AT, SI ja SK. Vain kaikkia koskevat tiedot indikaattorin ”Työpaikka oli tarjolla vain määräaikaisella sopimuksella” osalta: EE ja LV. Vain naisia ja miehiä koskevat tiedot indikaattorin ”Työpaikka oli tarjolla vain määräaikaisella työsopimuksella” osalta: LU ja AT. Vain naisia ja miehiä koskevat tiedot indikaattorin ”Vakituista työtä ei löytynyt” osalta: SK. Vain naisia koskevat tiedot indikaattorin ”Vakituista työtä ei löytynyt” osalta: RO. Vain naisia ja miehiä koskevat tiedot indikaattorin ”Työpaikka oli tarjolla vain määräaikaisella työsopimuksella” osalta: MT.
Lähde: [lfsa_etgar] ja [lfsa_etgar]

Myös vastentahtoisessa määräaikaistyössä on huomattavaa vaihtelua EU:n jäsenvaltioiden välillä, ja se koskee yleensä suhteellisesti enemmän naisia. Kaikista määräaikaisista työntekijöistä niiden osuus, jotka ovat tällaisessa tilanteessa vastentahtoisesti,

osoittaa sitä, miten vaikea työntekijöiden on löytää vakinaista työtä[183]. Tällaisten (20–64-vuotiaiden) työntekijöiden osuus EU:ssa oli 6,7 prosenttia vuonna 2023, mikä on 0,7 prosenttiyksikköä vähemmän kuin edellisenä vuonna. Jäsenvaltioiden välillä on kuitenkin edelleen merkittäviä eroja, ja luvut vaihtelevat Portugalin, Espanjan, Kyproksen, Italian ja Kreikan yli 10 prosentista Unkarin, Romanian, Latvian, Liettuan ja Viron alle 2 prosenttiin. Vastentahtoisten määräaikaisten työsuhteiden osuus on yleensä suurempi työssäkäyvien naisten kuin miesten keskuudessa (lukuun ottamatta joitakin poikkeuksia, kuten Romania, Malta, Bulgaria ja Unkari – ks. kaavio 2.3.3), mutta ero on kaiken kaikkiaan suhteellisen pieni (alle 1,2 prosenttiyksikköä), lukuun ottamatta Kreikkaa, Kyprosta, Espanjaa, Suomea ja Kroatiaa, joissa se on yli 3 prosenttiyksikköä.

Määräaikaiset työsopimukset ovat edelleen yleisempiä nuorten ja naisten keskuudessa. Määräaikaisten työsuhteiden osuus nuorten (15–24-vuotiaiden) keskuudessa EU:ssa pieneni 1,5 prosenttiyksikköä vuodesta 2022 ja oli 48,1 prosenttia vuonna 2023. Luku on kuitenkin 37,1 prosenttiyksikköä suurempi kuin 25–54-vuotiaiden työntekijöiden keskuudessa. Vuonna 2023 määräaikaisessa työsuhteessa olevien nuorten osuus oli suurin Alankomaissa, Puolassa, Italiassa, Portugalissa ja Sloveniassa (55–60 prosenttia) ja pienin Romaniassa, Bulgariassa, Liettuassa ja Latviassa (alle 10 prosenttia, ks. kaavio 2.3.4). Määräaikaisessa työsuhteessa olevien (20–64-vuotiaiden) työssäkäyvien naisten osuus EU:ssa aleni hieman vuosien 2022 ja 2023 välillä 13,9 prosentista 13,2 prosenttiin. Suurimmat osuudet olivat Alankomaissa, Espanjassa, Portugalissa ja Italiassa (yli 17 prosenttia) ja pienimmät Romaniassa, Liettuassa, Latviassa, Virossa ja Bulgariassa (alle 3 prosenttia). Kaiken kaikkiaan sukupuolten välinen ero määräaikaisissa työsuhteissa pysyi EU:ssa vakaana noin 2 prosenttiyksikössä. Vuonna 2023 (vuoden 2022 tulojen perusteella) määräaikaisessa työsuhteessa olevien työntekijöiden työssäkäyvien köyhyysriski oli huomattavasti suurempi (12,6 prosenttia) kuin vakituisessa työsuhteessa olevien työntekijöiden (5,2 prosenttia)[184].

[183] Vastentahtoisella määräaikaisella työllä tarkoitetaan työtä kahdessa seuraavassa tilanteessa: vakituista työtä ei löytynyt [lfsa_etgar] ja työpaikka oli tarjolla vain määräaikaisella työsopimuksella [lfsa_etgar].
[184] Eurostat [ilc_iw05], EU-SILC.

Kaavio 2.3.4: Nuorten ja naisten osuus määräaikaisissa työsuhteissa vaihtelee huomattavasti jäsenvaltioiden välillä

Määräaikaisten työntekijöiden osuus kaikista nuorista (15–24-vuotiaista) työntekijöistä (%, 2023) ja määräaikaisten työntekijöiden osuus kaikista työssäkäyvistä naisista (%, 2023).

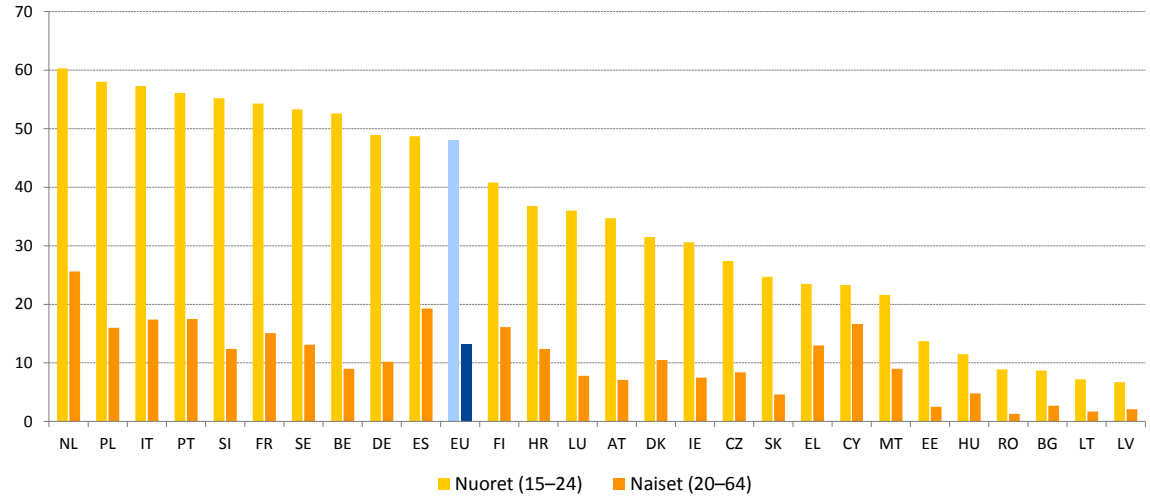

Huomautus: Erilaiset määritelmät: ES ja FR (ks. metadata).
Lähde: Eurostat [lfsi_pt_a] – young people and [lfsi_pt_a] - women, EU:n työvoimatutkimus.

Osa-aikatyön osuus on kasvanut hieman viimeksi kuluneiden kahdeksan vuoden hitaan mutta vakaan laskun jälkeen, ja useissa jäsenvaltioissa siihen liittyy edelleen merkittävänä tekijänä vastentahtoisuus. Ennätyksellisen korkean työllisyysasteen tilanteessa osa-aikatyötä tekevien (20–64-vuotiaiden) osuus EU:ssa kasvoi vuosien 2022 ja 2023 välillä 16,9 prosentista 17,1 prosenttiin. Viidessä jäsenvaltiossa (Alankomaissa, Itävallassa, Saksassa, Belgiassa ja Tanskassa) osuus oli edelleen yli 20 prosenttia ja viidessä muussa (Bulgariassa, Slovakiassa, Romaniassa, Kroatiassa ja Unkarissa) alle 5 prosenttia (ks. kaavio 2.3.5). Vastentahtoisen osa-aikatyön osuus kaikesta osa-aikatyöstä väheni EU:ssa edelleen 1,6 prosenttiyksikköä 20 prosenttiin vuonna 2023, mutta pysyi edelleen suhteellisen korkeana. Suurimmat osuudet olivat Romaniassa, Italiassa ja Espanjassa (yli 50 prosenttia), kun taas Alankomaissa, Maltalla ja Saksassa osuudet olivat noin 5 prosenttia tai alle sen.

Kaavio 2.3.5: Osa-aikatyön osuus on kasvanut hieman, mutta sen vastentahtoisuuteen liittyvät erot ovat edelleen suuria eri jäsenvaltioissa

Osa-aikatyön osuus kokonaistyöllisyydestä (20–64-vuotiaat) ja vastentahtoisen osa-aikatyön osuus kaikesta osa-aikatyöstä (20–64-vuotiaat) (vuotuiset tiedot, %).

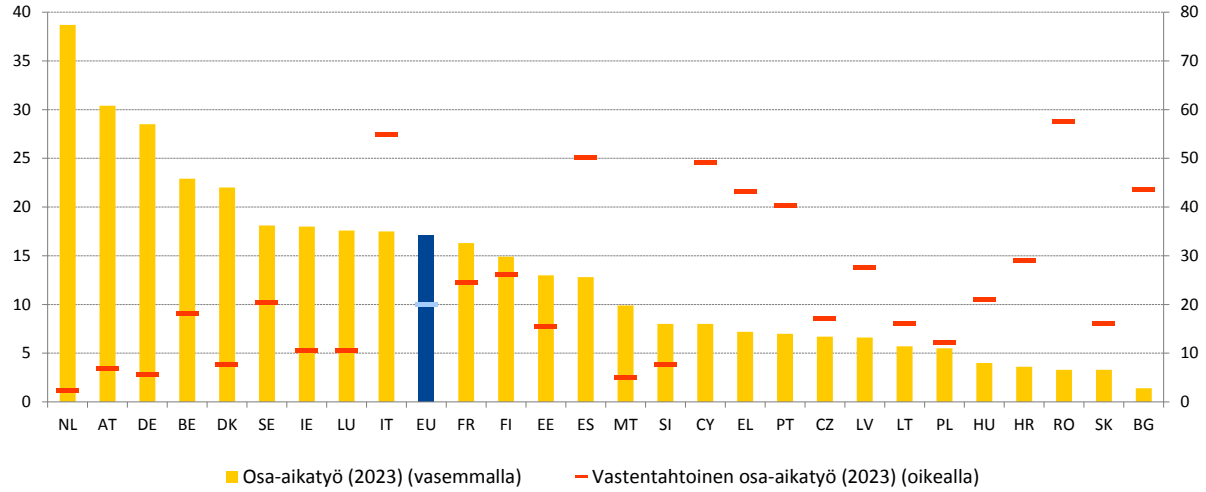

Huomautus: Erilaiset määritelmät: ES ja FR (ks. metadata). Heikko luotettavuus vastentahtoisuutta koskevassa aikasarjassa: MT ja SI.
Lähde: Eurostat, [lfsi_pt_a] and [lfsa_eppgai], EU:n työvoimatutkimus.

Sellaisten itsenäisten ammatinharjoittajien osuus, joilla ei ole työntekijöitä, pysyi suhteellisen vakaana EU:ssa, ja jäsenvaltioiden välillä oli merkittäviä eroja. Vuonna 2023 unionissa oli noin 17,8 miljoonaa itsenäistä ammatinharjoittajaa, joilla ei ollut työntekijöitä, mikä on 9,1 prosenttia 20–64-vuotiaiden kokonaistyöllisyydestä[185]. Yksinyrittäjyys voi viitata yrittäjyyshenkeen, mutta kyseessä voi olla myös näennäisesti itsenäinen ammatinharjoittaminen, johon kätkeytyy palkkatyön kaltainen työsuhde[186]. Vuonna 2023 sellaisten itsenäisten ammatinharjoittajien, joilla ei ole työntekijöitä, suurimmat osuudet (yli 13 prosenttia) olivat Kreikassa, Puolassa, Tšekissä ja Italiassa ja pienimmät (alle 6 prosenttia) Saksassa, Luxemburgissa, Tanskassa ja Ruotsissa.

Työtä välittävät digitaaliset alustat ovat yhä tärkeämpi osa EU:n taloutta, sillä ne tarjoavat työllistymismahdollisuuksia, mutta ne aiheuttavat myös erityishaasteita, jotka liittyvät varsinkin työntekijöiden työsuhdeasemaan. Vuosina 2016–2020 EU:n alustatalouden liikevaihto lähes viisinkertaistui arviolta 3 miljardista eurosta noin 14 miljardiin euroon. Vuonna 2021 EU:ssa toimi yli 500 työtä välittävää digitaalista alustaa. Komission tutkimuksen[187] mukaan vuonna 2020 EU:ssa työskenteli työtä välittävien digitaalisten alustojen kautta yli 28 miljoonaa ihmistä, ja määrän oletetaan kasvavan tasaisesti. Suurin osa näistä henkilöistä on aidosti itsenäisiä ammatinharjoittajia, mutta arviolta 5,5 miljoonaa on luokiteltu virheellisesti itsenäisiksi ammatinharjoittajiksi. Yli puolet

[185] Eurostat, [lfsa_egaps] and [lfsi_emp_a], EU:n työvoimatutkimus. Erilaiset määritelmät: ES ja FR (ks. metadata).
[186] Ks. Euroopan komissio, Employment and Social developments in Europe 2023, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023.
[187] Euroopan komissio, Komission yksiköiden valmisteluasiakirja – tiivistelmä vaikutustenarvioinnista, oheisasiakirja ehdotukseen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi työolojen parantamisesta alustatyössä, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2021.

alustojen kautta työskentelevistä ansaitsee vähimmäispalkkaa vähemmän[188]. Tätä taustaa vasten työehtojen ja työolojen parantamista alustatyössä koskevalla EU:n direktiivillä[189] pyritään muun muassa puuttumaan näennäisesti itsenäiseen ammatinharjoittamiseen työtä välittävillä digitaalisilla alustoilla helpottamalla työsuhteen asianmukaista määrittämistä työsuhdetta koskevalla oikeudellisella olettamalla. Lisäksi sillä tarjotaan sekä palkattuina työntekijöinä että itsenäisinä ammatinharjoittajina toimiville alustatyöntekijöille uusia oikeuksia, joilla varmistetaan, että algoritmijohtamisen avoimuus, oikeudenmukaisuus ja vastuuvelvollisuus lisääntyvät. Sillä luodaan myös puitteet, joiden avulla kansalliset viranomaiset ja työntekijöiden edustajat voivat saada paremmin tietoa työtä välittäviltä digitaalisilta alustoilta, ja vahvistetaan työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua ja työehtosopimusneuvotteluja.

Tekoälyn ja muun digitaaliteknologian nopean kehityksen voidaan odottaa edistävän työmarkkinoiden perusteellisia muutoksia. Tämän voidaan odottaa vaikuttavan työpaikkojen määrään ja laatuun sekä työntekijöiden elämänlaatuun. Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF) arvioi, että tekoälysovellusten käyttöönotto voi vaikuttaa jopa 60 prosenttiin kehittyneiden talouksien työntekijöistä, ja näistä puoleen voi kohdistua kielteisiä vaikutuksia[190]. Yli 75 prosenttia maailman yrityksistä suunnittelee ottavansa käyttöön tekoälyyn perustuvia sovelluksia vuosina 2023–2027, ja noin 70 prosenttia niistä katsoo teknologisen lukutaidon merkityksen kasvavan tällä aikavälillä[191]. Työnantajilla on kuitenkin vaikeuksia palkata työntekijöitä, joilla on tarvittavat taidot. Digitaalitaloutta ja -yhteiskuntaa koskevan indeksin perusteella kolme neljästä EU:n yrityksestä (erityisesti pk-yritykset) raportoi vaikeuksista löytää työntekijöitä, joilla on tarvittavat taidot[192]. Viimeaikaiset tutkimukset[193] vahvistavat, että tekoälyn käyttöönoton suurin nettovaikutus työllisyyteen saattaa lyhyellä aikavälillä olla myönteinen ja se saattaa lisätä tekoälyn kehittämiseen ja käyttöönottoon tarvittavien taitojen kysyntää, mutta työllisyyshyötyjä olisi tarkasteltava suhteessa siihen, että tekoäly saattaa korvata rutiinityöt[194]. Lisäksi generatiivisella tekoälyllä voi olla merkittävä vaikutus korkean osaamistason työntekijöihin, toisin kuin aiemmissa automaatioaalloissa. ILO:n mukaan yli 5 prosenttia korkean tulotason maiden työpaikoista altistuu mahdollisesti generatiivisen tekoälyn automaatiovaikutuksille[195]. Lisäksi tekoälyyn perustuvan kehittyneen robottiteknologian avulla tapahtuva automaatio voi vaikuttaa voimakkaasti tuotantoprosesseihin ja palvelujen tarjontaan samalla kun se muuttaa toimenkuvia ja lisää digitaalisten, analyyttisten ja pehmeiden taitojen tarvetta[196]. Tähän

[188] Euroopan komissio, Study to gather evidence on the working conditions of platform workers, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2020.
[189] Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/2831, annettu 23 päivänä lokakuuta 2024, työehtojen ja työolojen parantamisesta alustatyössä (EUVL L, 2024/2831, 11.11.2024).
[190] International Monetary Fund (2024), *World Economic Outlook.*
[191] World Economic Forum, Future of Jobs Report 2023, 2023.
[192] Euroopan komission digitaalitaloutta ja -yhteiskuntaa koskeva indeksi (DESI).
[193] Albanesi, S., Da Silva, A., Jimeno, J., Lamo, A., & Wabitsch, A. (2023), *New technologies and jobs in Europe*, ECB Working Paper No. 2023/2831 and Hayton, J., Rohenkohl, B., Christopher, P., Liu, HY (2024). *What drives UK firms to adopt AI and robotics, and what are the consequences for jobs?*, University of Sussex. Report.
[194] Euroopan komissio, Artificial Intelligence: Economic Impact, Opportunities, Challenges, Implications for Policy (Discussion Paper 210), Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.
[195] Kansainvälinen työjärjestö (ILO), Generative AI and jobs: A global analysis of potential effects on job quantity and quality, 2023.
[196] Eurofound, Human–robot interaction: What changes in the workplace?, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

liittyen EU:n tekoälysäädöksellä (joka tuli voimaan elokuussa 2024) pyritään varmistamaan, että tekoäly on luotettavaa, turvallista ja EU:n perusoikeuksien mukaista. Säädös tarjoaa yleisen sääntelykehyksen ja sisältää sen lisäksi myös joitakin viittauksia tekoälyn käyttöön työpaikalla (kuten kielto saattaa markkinoille tai ottaa käyttöön työpaikalla tekoälyjärjestelmiä, joilla tehdään päätelmiä henkilön tunteista)[197].

Pilaria käsittelevä tekstilaatikko 4: Uudet työskentelytavat ja oikeus olla tavoittamattomissa

Etätyö tarjoaa monia mahdollisuuksia työelämässä. Covid-19-pandemia vaikutti merkittävästi työskentelymalleihin. Digitalisaation lisääntymisen myötä kotoa käsin työskentely EU:ssa lisääntyi vuosien 2019 ja 2023 välillä 11,1 prosentista 19,8 prosenttiin[198]. Eurofoundin kyselytutkimuksen tulokset osoittavat, että etätyöstä on tullut pysyvä käytäntö Euroopassa: yli 60 prosenttia työntekijöistä ilmoitti tekevänsä mieluummin työtä kotoa käsin vähintään useita kertoja kuukaudessa. Etätyö tarjoaa mahdollisuuksia itsenäisyyteen, joustavuuteen ja osallistavuuteen sekä potentiaalisia kustannussäästöjä niin työntekijöille kuin työnantajille. Ne jotka voivat, käyttävät myös edelleen toimistojaan. Tämän seurauksena hybridityöjärjestelyistä, joissa yhdistetään eri tavoin työskentely työnantajan tiloista käsin ja etätyö, on tullut merkittävä työn organisoinnin malli[199]. Mahdollisuus työskennellä milloin tahansa voi kuitenkin myös lisätä työntekijöiden tavoitettavuutta ja edistää näin ”aina saatavilla” -kulttuuria.

”Aina saatavilla” -kulttuuri, joka johtaa usein ylimääräisiin ja ennakoimattomiin työtunteihin, voi haitata työntekijöiden työ- ja yksityiselämän tasapainoa, terveyttä ja hyvinvointia. Eurofoundin neljässä maassa (Belgia, Espanja, Italia ja Ranska) vuonna 2022 tekemään yritystason kyselyyn vastanneista yli 80 prosenttia ilmoitti, että heihin oli otettu yhteyttä työasioissa sopimustyöaikojen ulkopuolella, ja yhdeksän kymmenestä ilmoitti vastanneensa tällaisiin yhteydenottoihin. Tärkeimpiä syitä tähän olivat vastuun tunne tehtävistä (82 prosenttia), halu pysyä selvillä tilanteesta (75 prosenttia), se, että vastaamista odotettiin (75 prosenttia), pelko kielteisistä vaikutuksista, ellei vastaa (61 prosenttia), ja odotukset paremmasta urakehityksestä (50 prosenttia)[200]. Työntekijät kokevat usein liiallisen tavoitettavissa olemisen, jota työelämän digitalisaatio edistää, vaikuttavan kielteisesti työ- ja yksityiselämän tasapainoon, terveyteen ja hyvinvointiin (ks. kaavio jäljempänä). On näyttöä siitä, että vaikka stressitekijät, kuten työn intensiivisyys, työ- ja yksityiselämän sekoittuminen ja vapaa-ajalla työskentely (yhtenä tekijänä epätyypillisissä työajoissa) vaikuttavat kaikkiin työntekijöihin, niiden vaikutus etätyötä tekeviin työntekijöihin on voimakkaampi kuin työnantajan tiloissa työskenteleviin työntekijöihin. Ahdistuneisuus, emotionaalinen väsymys, uupuminen, joka johtuu pitkäaikaisesta altistumisesta virtuaalikokouksille, ja eristäytyminen

[197] Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2024/1689, annettu 13 päivänä kesäkuuta 2024, tekoälyä koskevista yhdenmukaistetuista säännöistä ja asetusten (EY) N:o 300/2008, (EU) N:o 167/2013, (EU) N:o 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 ja (EU) 2019/2144 sekä direktiivien 2014/90/EU, (EU) 2016/797 ja (EU) 2020/1828 muuttamisesta (tekoälysäädös) (EUVL L, 2024/1689, 12.7.2024).

[198] Eurostat [lfsa_ehomp], niiden 15–74-vuotiaiden työntekijöiden osuus, jotka ilmoittavat työskentelevänsä kotoa käsin joskus ja yleensä.

[199] Eurofound, Fifth round of the Living, working and COVID-19 e-survey: Living in a new era of uncertainty, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2022.

[200] Eurofound, Right to disconnect: Implementation and impact at company level, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023.

ovat yleisimpiä etätyöntekijöiden raportoimia mielenterveysongelmia[201]. ”Aina saatavilla” -kulttuurin riskien ja stressitekijöiden lieventämiseksi oikeus olla tavoittamattomissa voisi auttaa selkeyttämään työ- ja yksityiselämän rajoja ja edistää siten työntekijöiden terveyden, turvallisuuden sekä työ- ja yksityiselämän yhteensovittamista. Tiedot osoittavat, että yritystasolla tavoittamattomissa olemista koskevan oikeuden täytäntöönpanon sekä työntekijöiden työ- ja yksityiselämän tasapainon, terveyden ja hyvinvoinnin sekä yleisen työtyytyväisyyden välillä on myönteinen yhteys[202].

Liiallisen tavoitettavissa olemisen koetaan usein vaikuttavan kielteisesti työ- ja yksityiselämän tasapainoon, terveyteen ja hyvinvointiin

Liiallisen tavoitettavissa olemisen koettu vaikutus terveyteen ja hyvinvointiin (%)

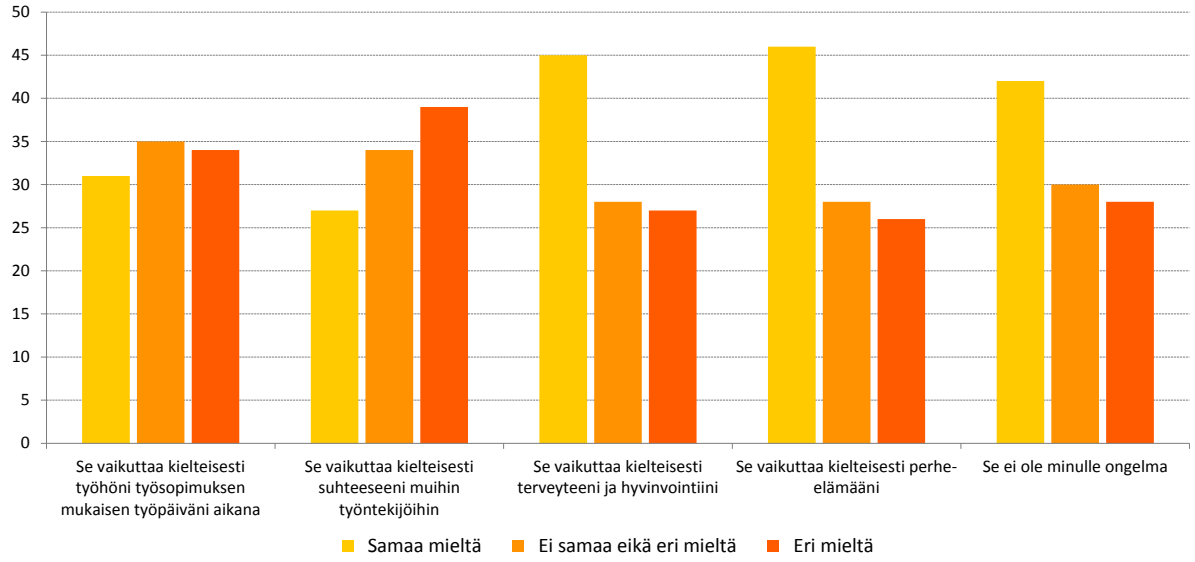

Lähde: Eurofoundin laskelmat, jotka perustuvat vuoden 2022 ”Oikeus olla tavoittamattomissa” -tutkimukseen.

Tätä taustaa vasten Euroopan parlamentti hyväksyi vuonna 2021 päätöslauselman, jossa se kehotti komissiota esittämään lainsäädäntöehdotuksen oikeudesta olla tavoittamattomissa ja etätyötä koskevan EU:n lainsäädäntökehyksen[203]. Osana päätöslauselman jatkotoimia komissio julkaisi tutkimuksen, jossa tarkasteltiin etätyötä yhteiskunnalliselta, taloudelliselta ja oikeudelliselta kannalta ja sen suuntauksia sekä oikeutta olla tavoittamattomissa[204]. Työmarkkinaosapuolet eivät päässeet sopimukseen etätyötä koskevan puitesopimuksen tarkistamisesta, mutta komissio käynnisti virallisen kaksivaiheisen kuulemisen mahdollisesta EU:n aloitteesta, joka koskee etätyötä ja oikeutta olla tavoittamattomissa. Kuulemisen ensimmäinen vaihe[205] toteutettiin 30. huhtikuuta ja 25. heinäkuuta 2024 välisenä aikana.

[201] Euroopan komissio, Study exploring the social, economic and legal context and trend of telework and the right to disconnect, in the context of digitalisation and the future of work, during and beyond the COVID-19 pandemic, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.
[202] Eurofound, Right to disconnect: Implementation and impact at company level, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023.
[203] P9_TA (2021)0021, Euroopan parlamentin päätöslauselma 21. tammikuuta 2021 suosituksista komissiolle oikeudesta olla tavoittamattomissa (2019/2181(INL)).
[204] Euroopan komissio, Study exploring the social, economic and legal context and trend of telework and the right to disconnect, in the context of digitalisation and the future of work, during and beyond the COVID-19 pandemic, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.
[205] Euroopan komissio, Consultation document:First-phase consultation of social partners under Article 154 TFEU on possible EU action in the area of telework and workers' right to disconnect, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

Lisäksi komissio käynnisti heinäkuussa 2024 tutkimuksen kerätäkseen näyttöä ja analysoidakseen lisäarvoa ja vaikutuksia, joita etätyötä ja oikeutta olla tavoittamattomissa koskevilla mahdollisilla toimintavaihtoehdoilla olisi. Lisäksi oikeus olla tavoittamattomissa otetaan esiin sosiaalisista oikeuksista sekä osaamisesta, laadukkaista työpaikoista ja varautumisesta vastaavan johtavan varapuheenjohtajan Roxana Mînzatun toimeksiantokirjeessä[206].

Useissa jäsenvaltioissa on jo toteutettu toimenpiteitä, jotka koskevat etätyötä ja oikeutta olla tavoittamattomissa. Covid-19-pandemian jälkeen jotkin jäsenvaltiot ovat hyväksyneet tai muuttaneet etätyön lakisääteiseen määritelmään liittyvää lainsäädäntöä. Tällä hetkellä 13 jäsenvaltiossa on lainsäädäntöä, joka koskee oikeutta olla tavoittamattomissa, mutta sen soveltamisala, määritelmä, täytäntöönpano ja noudattamisen valvonta vaihtelevat. Ensimmäiset neljä maata, joissa annettiin kansallista lainsäädäntöä oikeudesta olla tavoittamattomissa, olivat **Ranska**, **Espanja**, **Belgia** ja **Italia**, ja niiden jälkeen yhdeksässä maassa eli **Bulgariassa**, **Kyproksella**, **Kreikassa**, **Kroatiassa**, **Irlannissa**, **Luxemburgissa**, **Portugalissa**, **Sloveniassa** ja **Slovakiassa** joko annettiin uutta lainsäädäntöä, muutettiin voimassa olevaa lainsäädäntöä tai annettiin oikeutta koskevia kansallisia suuntaviivoja.

Työsuojeluviranomaisilla on keskeinen rooli huonojen työolojen havaitsemisessa ja ehkäisemisessä sekä pimeän työn torjumisessa. Tieto- ja viestintätekniikan käytön lisääntyminen ja alustatalouden kehittyminen ovat aiheuttaneet työsuojeluviranomaisille uusia haasteita tehtävien hoitamisessa. Tekoälyvälineet voivat parantaa merkittävästi petosten havaitsemista ja riskinarviointia, mutta on edelleen tärkeää varmistaa avoimuus ja kaikki tarvittavat takeet välineiden kehittämisessä yritysten ja kansalaisten kannalta. Tässä EU:n tietosuoja- ja avoimuussääntöjen noudattaminen on ratkaisevan tärkeää. Samalla työsuojeluviranomaisille on annettava asianmukaiset resurssit tehtäviensä hoitamiseksi[207]. Työsuojelutarkastuksia koskevat ILO:n indikaattorit osoittavat, että valmiudet ja resurssit ovat tältä osin hyvin erilaisia eri EU-maissa. Tarkastajien määrää 10 000 työntekijää kohti kuvaava ILO:n indikaattori vaihteli Maltan 0,18:sta Romanian 1,8:aan vuonna 2021. Vuosina 2009–2021 tarkastajien määrä lisääntyi merkittävästi Tšekissä (+ 58,1 prosenttia) ja Portugalissa (+ 36,8 prosenttia) mutta väheni Liettuassa (– 38 prosenttia), Romaniassa (– 28,8 prosenttia), Irlannissa (– 25,4 prosenttia) ja Kroatiassa (– 22,6 prosenttia). Suuntaus työsuojelutarkastusten määrässä on yleisesti laskeva[208]. Euroopan työviranomaisen koordinoima pimeän työn vastainen eurooppalainen foorumi tukee edelleen jäsenvaltioiden pyrkimyksiä kehittää kattavia lähestymistapoja haasteeseen vastaamiseksi.

Pitkäaikaistyöttömyys väheni edelleen EU:ssa, erityisesti niissä jäsenvaltioissa, joissa taso on korkein. Pitkäaikaistyöttömyysaste oli EU:ssa 2,1 prosenttia vuonna 2023, mikä on 0,3 prosenttiyksikköä alle vuoden 2022 tason. Jäsenvaltioiden korkeimman ja alimman asteen välinen ero pieneni edelleen vuosien 2022 ja 2023 välillä 7,2 prosenttiyksiköstä 5,7 prosenttiyksikköön (kaavio 2.3.6). Ero pieneni merkittävästi Kreikassa (– 1,5 prosenttiyksikköä eli 6,2 prosenttiin) ja Espanjassa (– 0,8 prosenttiyksikköä eli 4,3 prosenttiin). Italian aste on EU:n kolmanneksi korkein (4,2 prosenttia) ja se on Slovakian

[206] Sosiaalisista oikeuksista ja osaamisesta, laadukkaista työpaikoista ja varautumisesta vastaavan Euroopan komission johtavan varapuheenjohtajan Roxana Mînzatun toimeksiantokirje.

[207] Tarkempia tietoja löytyy Euroopan työviranomaisen (ELA) verkkosivustolta osoitteessa www.ela.europa.eu; Euroopan työviranomainen, The rise of remote working: improvements in legislation and challenges for tackling undeclared work, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023; Euroopan työviranomainen, Methods and instruments to collection evidence of undeclared work, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023.

[208] Eurofound, Minimum wages: Non-compliance and enforcement across EU Member States – Comparative report, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023.

kanssa ”kriittisessä tilanteessa”. Unkarin ja Luxemburgin tilanne on nyt ”seurattava” ja Tšekin ”hyvä mutta seurattava”. Tanska ja Alankomaat taas ovat ”parhaiten suoriutuvia”, ja niissä asteet olivat yleisesti ottaen erittäin alhaisia vuonna 2023. Sukupuolten välinen ero pitkäaikaistyöttömyysasteissa oli vuonna 2023 pieni (alle 0,5 prosenttiyksikköä) useimmissa jäsenvaltioissa lukuun ottamatta Kreikkaa (4,5 prosenttiyksikköä), Espanjaa (1,5 prosenttiyksikköä) ja Latviaa (1 prosenttiyksikkö). Suuria alueellisia eroja on havaittavissa useissa jäsenvaltioissa, kuten Romaniassa, Bulgariassa, Unkarissa, Slovakiassa ja Ranskassa (ks. kaavio 7 liitteessä 5), syrjäisimmät alueet mukaan luettuina.

Kaavio 2.3.6: Pitkäaikaistyöttömyysaste laski edelleen useimmissa jäsenvaltioissa

Pitkäaikaistyöttömyysaste, vuoden 2023 tasot ja muutokset vuoteen 2022 nähden (%, sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

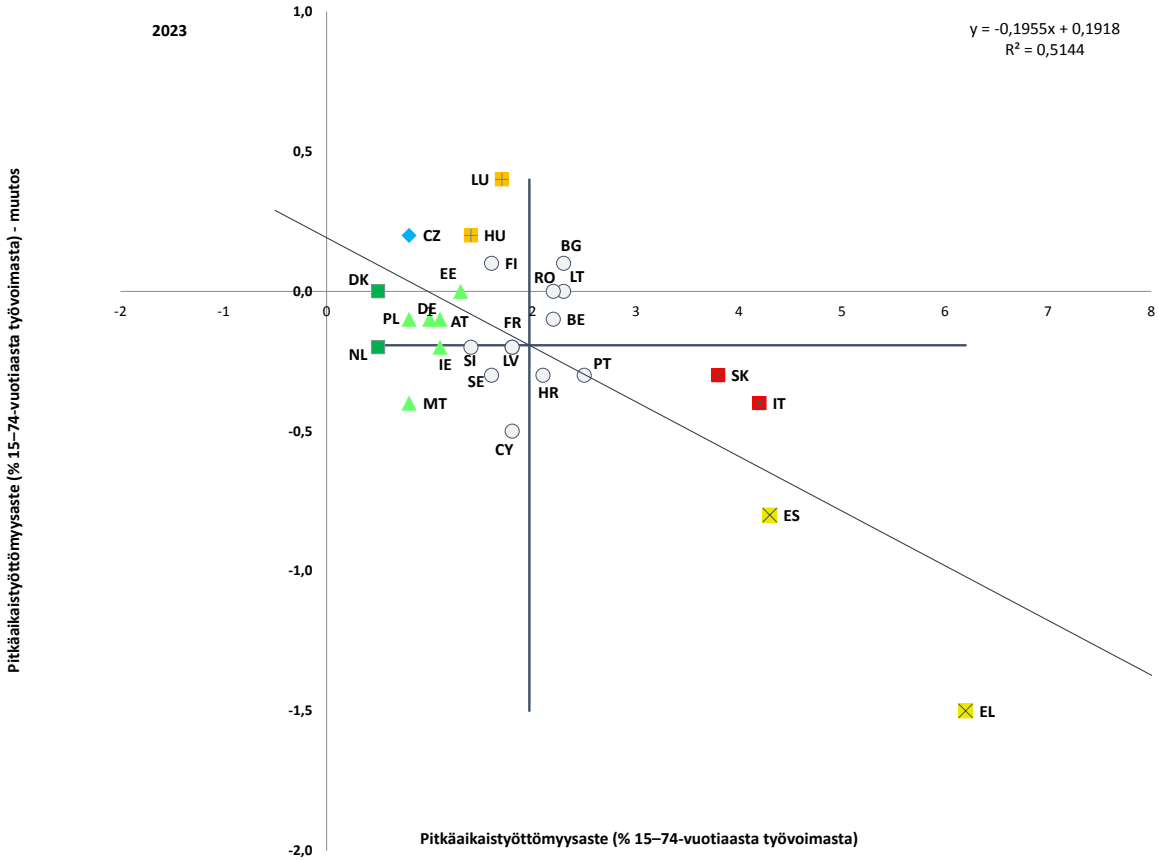

Huomautus: Akselit on keskitetty EU:n painottamattoman keskiarvon mukaan. Symbolien selitykset esitetään liitteessä. Eri määritelmä: ES ja FR. Katkos aikasarjassa: CY ja DK.
Lähde: Eurostat [tesem130], EU:n työvoimatutkimus.

Työmarkkinat ovat edelleen kireät ja aktiivisen työvoimapolitiikan toimiin osallistutaan edelleen hyvin eriasteisesti eri jäsenvaltioissa. Vuonna 2022 aktiivisen työvoimapolitiikan toimiin osallistuneiden työhön halukkaiden työttömien osuus pysyi useimmissa jäsenvaltioissa suhteellisen vakaana vuoteen 2021 verrattuna, kun taas joissakin tapauksissa tapahtui jyrkkää laskua (kaavio 2.3.7). Alhaisimmat osallistumisasteet (alle 10 prosenttia) olivat vuonna 2022 Romaniassa, Latviassa, Kreikassa, Kroatiassa ja Kyproksella. Tanskassa, Alankomaissa, Espanjassa ja Irlannissa taas asteet olivat yli 70 prosenttia. Vuoteen 2021 verrattuna osallistumisaste lähes puolittui Unkarissa (72,5 prosentista 37,3 prosenttiin) ja Bulgariassa (51,9 prosentista 27,3 prosenttiin) ja myös Portugalissa aste pieneni merkittävästi (62,0 prosentista 42,5 prosenttiin). Italiassa kasvu oli huomattava eli 16,7 prosenttiyksikköä.

Pitkällä aikavälillä aktiivisen työvoimapolitiikan toimiin osallistuvien työttömien osuus on kasvanut EU:ssa tasaisesti yli 50 prosenttia vuodesta 2013.

Kaavio 2.3.7: Osallistuminen aktiivisen työvoimapolitiikan toimiin pysyi ennallaan tai väheni useimmissa jäsenvaltioissa

Työvoimapolitiikan toimiin (luokat 2–7) osallistuvat 100:aa työtöntä työnhakijaa kohti, koko ikäluokka

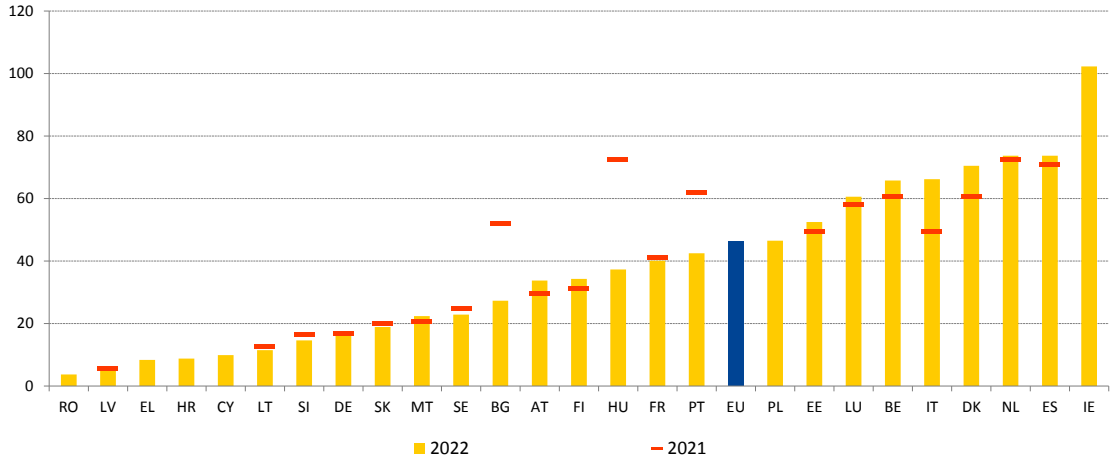

Huomautus: Aikasarjoja ei saatavilla: CZ. Viimeisimmät saatavilla olevat tiedot vuodelta 2020: EU ja RO ja vuodelta 2021: CY, EL, HR, IE. Arvioidut aikasarjat: DK, NL ja SE. Tietojen heikko luotettavuus: EL ja LT. Tietoja ei saatavilla vuodelta 2021: PL Yli 100 prosentin luvut viittaavat siihen, että ihmiset rekisteröityvät useammin kuin kerran aktiivisen työvoimapolitiikan tietojoukkoon osallistuessaan eri toimenpideluokkiin tai että osallistujat eivät ole ilmoittautuneet työnhakijoiksi.
Lähde: Eurostat [lmp_ind_actsup].

Pitkäaikaistyöttömien hyväksi toteutettavien toimien täytäntöönpanossa on edelleen eroavuutta jäsenvaltioiden välillä. Vuoden 2022 tiedonkeruu pitkäaikaistyöttömyyttä koskevan neuvoston suosituksen[209] seurannan yhteydessä osoittaa, että vain hieman yli puolet jäsenvaltioista (15) saavutti vähintään 90 prosentin kattavuuden työllistymissopimusten tekemisessä kaikille vähintään 18 kuukautta aiemmin rekisteröityneille pitkäaikaistyöttömille. Kuudessa jäsenvaltiossa vähintään kolmasosalla pitkäaikaistyöttömistä ei ollut työllistymissopimusta. Toisaalta taas 13 jäsenvaltiossa yli 95 prosentilla kaikista pitkäaikaistyöttömistä oli työllistymissopimus tai vastaava, ja kokonaisosuus on kasvanut vuoteen 2021 verrattuna. Työllistymissopimuksen piiriin kuuluvien työllisyysnäkymät heikkenivät hieman vuonna 2022. Saatavilla olevat tiedot 23 jäsenvaltiosta osoittavat, että yhteensä hieman alle 3,7 miljoonan työllistymissopimuksen piiriin kuuluvan työttömyysjakso päättyi, ja näistä 1,7 miljoonan (47,6 prosenttia) tiedettiin työllistyneen (49,1 prosenttia vuonna 2021). Mikä tärkeintä, luvut osoittavat johdonmukaisesti, että niissä jäsenvaltioissa, joissa tehdään yksilöllinen toimintasuunnitelma ja perusteellinen arviointi, saadaan huomattavasti parempia tuloksia pitkäaikaistyöttömien työmarkkinoille integroitumisessa[210].

Vaikuttavat ja tehokkaat aktiivisen työvoimapolitiikan toimet ovat tärkeitä hyvien työmarkkinatulosten tukemiseksi. Jäsenvaltioiden aktiivisen työvoimapolitiikan toimiin käyttämissä menoissa on huomattavia eroja. Vuonna 2022 pitkäaikaistyöttömyysaste oli Kreikassa, Italiassa, Slovakiassa ja Portugalissa yli EU:n 2,4 prosentin keskiarvon, mutta

[209] Neuvoston suositus, annettu 15 päivänä helmikuuta 2016, pitkäaikaistyöttömien integroitumisesta työmarkkinoille.
[210] Euroopan komissio, Data collection for monitoring of the LTU Recommendation:2022 results, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

niiden aktiivisen työvoimapolitiikan toimia koskevat menot olivat alle EU:n keskiarvon (joka on 0,6 prosenttia BKT:stä) (kaavio 2.3.8). Toisaalta Irlannissa, Tanskassa, Suomessa, Ruotsissa ja Itävallassa, joissa pitkäaikaistyöttömyysaste on alle 2 prosenttia, osoitettiin suurin osuus BKT:stä aktiivisen työvoimapolitiikan toimiin (noin 0,5–1,2 prosenttia). Espanjassa aktiivisen työvoimapolitiikan toimia koskevat menot olivat edelleen suuremmat suhteessa BKT:hen, mutta pitkäaikaistyöttömyys oli suurta (joskin se putosi 6,2 prosentista 5,1 prosenttiin). Kroatiassa, Belgiassa ja Ranskassa arvot olivat suhteellisen lähellä EU:n keskiarvoa sekä aktiiviseen työvoimapolitiikkaan käytettyjen varojen että pitkäaikaistyöttömyysasteen osalta.

Kaavio 2.3.8: Aktiivisen työvoimapolitiikan toimiin käytetyt varat vaihtelevat huomattavasti jäsenvaltioittain

Menot aktiivisen työvoimapolitiikan toimiin (luokat 2–7, % BKT:stä, 2022) ja pitkäaikaistyöttömyysaste (15–74-vuotiaat) (%, 2022)

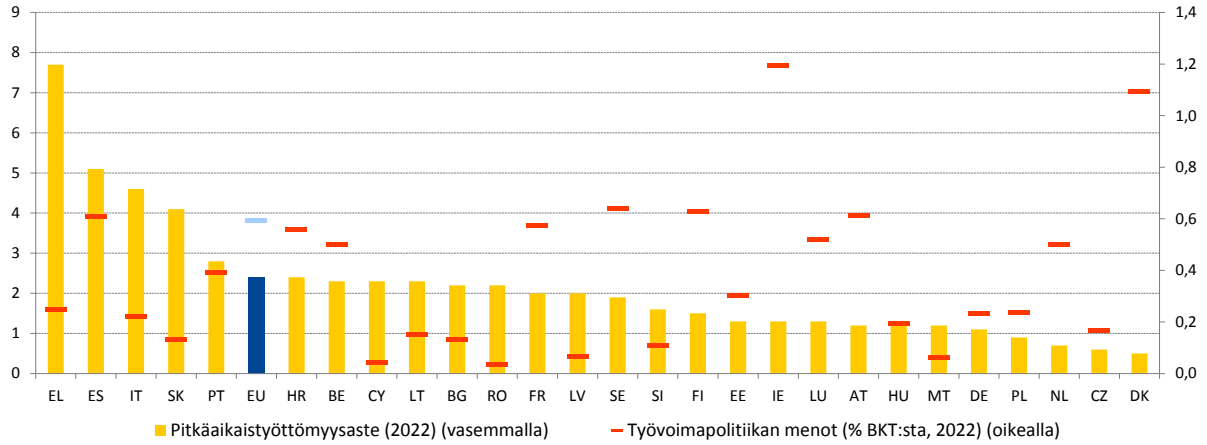

Huomautus: Viimeisimmät saatavilla olevat tiedot työvoimapolitiikan menoista vuodelta 2020: EU, IT, CY ja RO ja vuodelta 2021: HR ja IE. Työvoimapolitiikan menoja koskevat tiedot arvioitu: DE, NL ja SE. Alustavat tiedot työvoimapolitiikasta: FR. Pitkäaikaistyöttömyyttä koskeva eri määritelmä: ES ja FR.
Lähde: Eurostat [lmp_expsumm], työmarkkinapolitiikan tietokanta ja [tesem130], EU:n työvoimatutkimus.

Julkiset työvoimapalvelut toimivat vuonna 2023 tilanteessa, jossa työvoimapulaan liittyi alhainen työttömyysaste, minkä vuoksi rekisteröityjen työttömien määrä väheni useimmissa jäsenvaltioissa. Työvoimapulaan vastaamiseksi julkisten työvoimapalvelujen verkosto[211] on mukauttanut julkisten työvoimapalvelujen huippuosaamisen institutionaalista viitekehystä[212] painottamalla aktivointia ja useiden toimijoiden kumppanuuksia. Julkiset työvoimapalvelut 26 jäsenvaltiossa ovat asettaneet strategioita ja tavoitteita, joilla helpotetaan kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien ryhmien pääsyä työmarkkinoille. Vuonna 2023 julkiset työvoimapalvelut pyrkivät edistämään oikeudenmukaista vihreää ja digitaalista siirtymää keskittyen voimakkaasti osaamiseen ja sellaisten työntekijöiden tukemiseen, joiden oli siirryttävä työpaikasta toiseen. Tarkemmin sanottuna 18 jäsenvaltion julkiset työvoimapalvelut tekivät yhteistyötä työnantajien kanssa määrittääkseen vihreiden työpaikkojen osaamistarpeet, tukeakseen teollisuuden rakenneuudistusta ja auttaakseen toteuttamaan työllisyystukia vihreitä työpaikkoja varten. 17 jäsenvaltion julkiset työvoimapalvelut tarjosivat työntekijöiden täydennys- ja uudelleenkoulutusta. Tukeakseen pk-yrityksiä löytämään työntekijöitä, joilla on oikeanlaiset taidot, julkiset työvoimapalvelut ovat siirtyneet ammattipohjaisista osaamispohjaisiin lähestymistapoihin profilointi- ja

[211] Ks.: Euroopan laajuinen julkisten työvoimapalvelujen verkosto.
[212] Euroopan komissio, PES Network Benchlearning manual, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

yhteensovittamistoimissaan. Julkisten ja yksityisten työvoimapalvelujen yhteistyö on myös kehittynyt viime vuosina, ja useat julkiset työvoimapalvelut ovat laajentaneet ja lujittaneet yhteistyötään yksityisten työnvälitysportaalien ja yksityisten työnvälitystoimistojen kanssa tai suunnittelevat tekevänsä niin[213].

Työttömyysetuuksien piiriin kuuluvien lyhytaikaistyöttömien osuus kasvoi hieman EU:ssa vuonna 2023, joskin jäsenvaltioiden välillä oli eroja. Osuus kasvoi vuosien 2022 ja 2023 välillä 35,8 prosentista 36,6 prosenttiin (kaavio 2.3.9)[214]. Osuus supistui eniten Sloveniassa (– 5,9 prosenttiyksikköä), Irlannissa (– 5 prosenttiyksikköä) ja Belgiassa (– 4 prosenttiyksikköä), ja työttömyysetuuksiin piiriin kuuluvien osuus kasvoi voimakkaasti Virossa (5,9 prosenttiyksikköä) ja Bulgariassa (5,3 prosenttiyksikköä). Vuonna 2023 etuuksien piiriin kuuluvien osuudet olivat suurimmat Saksassa, Suomessa ja Itävallassa (yli 50 prosenttia) ja seuraavaksi suurimmat Virossa, Ranskassa ja Liettuassa (yli 40 prosenttia). Pienimmät osuudet sen sijaan olivat Romaniassa ja Puolassa (alle 15 prosenttia). Alle vuoden ajaksi työttömiksi rekisteröityneiden, jotka saivat etuuksia tai apua, osuus pysyi EU:ssa vuonna 2023 vuoteen 2022 verrattuna suhteellisen vakaana, noin 35 prosentissa. Työttömyysetuuksien piiriin kuuluvien lyhytaikaistyöttömien osuus korreloi positiivisesti sen kanssa, että lyhytaikaisesta työttömyydestä siirrytään useammin työelämään ja pitkäaikaistyöttömyys vähenee. Etuuksien saamiseen oikeuttavaa kautta koskevat säännöt pysyivät yleisesti vakaina lähes kaikissa jäsenvaltioissa, joskin vaihtelu oli suurta: vakuutusmaksuja oli maksettava Italian 13 viikosta Unkarin, Portugalin ja Espanjan 51 viikkoon ja Slovakian 104 viikkoon[215]. Työttömyysetuuksien enimmäiskesto niiden osalta, joilla on yhden vuoden työura, pysyi myös ennallaan useimmissa jäsenvaltioissa. Kaiken kaikkiaan työttömillä, joilla on yhden vuoden työhistoria, on oikeus etuuksiin 16 EU-maassa enintään kuudeksi kuukaudeksi. Myös tulonkorvaukset liittyvät edelleen tiiviisti työttömyysjakson pituuteen. Matalapalkkaisten työntekijöiden, joilla on lyhyt työhistoria, nettokorvausasteessa on merkittäviä eroja jäsenvaltioiden välillä. Toisen kuukauden aikainen nettokorvausaste vaihteli Unkarin 6,9 prosentista Belgian 90 prosenttiin edellisistä (netto)ansioista (kaavio 2.3.10). Luxemburgissa, Tanskassa, Ranskassa ja Suomessa korvausaste (kaikissa yli 60 prosenttia ja joissakin tapauksissa huomattavasti korkeampi) pysyy samana työttömyysjakson 12. kuukautena.

[213] Euroopan komissio, Trends in PES: Assessment report on PES capacity, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023, tiedot mukautettu edustamaan ainoastaan EU:ta.
[214] Lyhytaikaistyöttömät ovat olleet työttömänä alle 12 kuukautta.
[215] Analyysissä viitataan työttömyysetuuksiin, jotka yleensä myönnetään työttömiksi rekisteröityville, jotka ovat jääneet työttömiksi ilman omaa syytään, ottamatta huomioon luonteeltaan tilapäisiä järjestelmiä.

Kaavio 2.3.9: Lyhytaikaisesti työttömien työnhakijoiden työttömyysetuuksien kattavuudessa tapahtui vain vähän muutoksia, mutta jäsenvaltioiden väliset erot säilyivät edelleen.

Työttömyysetuuksien piiriin kuuluvat lyhytaikaistyöttömät (alle 12 kuukautta työttöminä olleet, 15–64-vuotiaat, %)

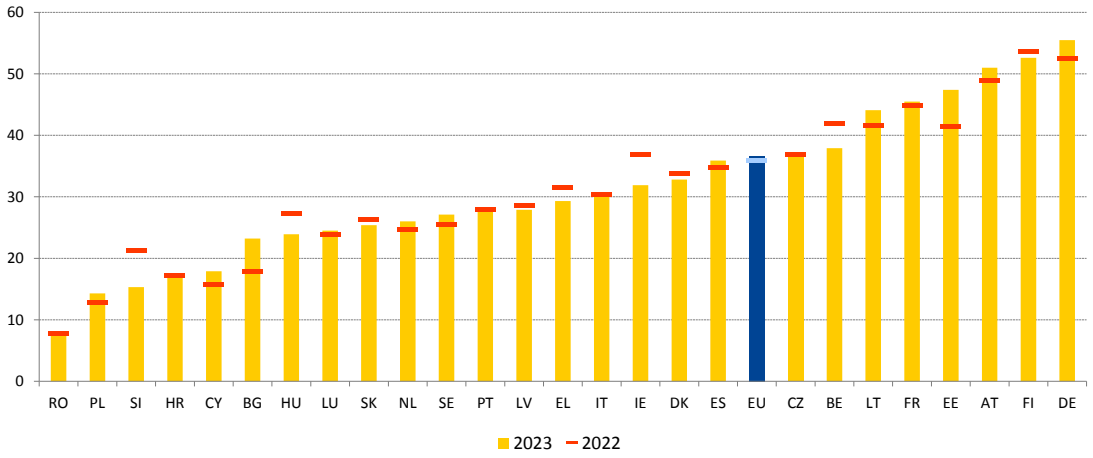

Huomautus: Tietoja ei saatavilla: MT. Erilaiset määritelmät: ES ja FR (ks. metatiedot). Katkos aikasarjassa: DK ja CY. Heikko luotettavuus: LU ja SI.
Lähde: Eurostat [lfsa_ugadra], EU:n työvoimatutkimus.

Kaavio 2.3.10: Sekä lyhytaikaiseen että pitkäaikaiseen työttömyyteen liittyvissä korvausasteissa on merkittäviä eroja jäsenvaltioiden välillä

Työttömyysetuuksien nettokorvausaste, kun etuudensaajan palkka on 67 prosenttia keskipalkasta, 2. ja 12. työttömyyskuukausi (2023 ja 2022)

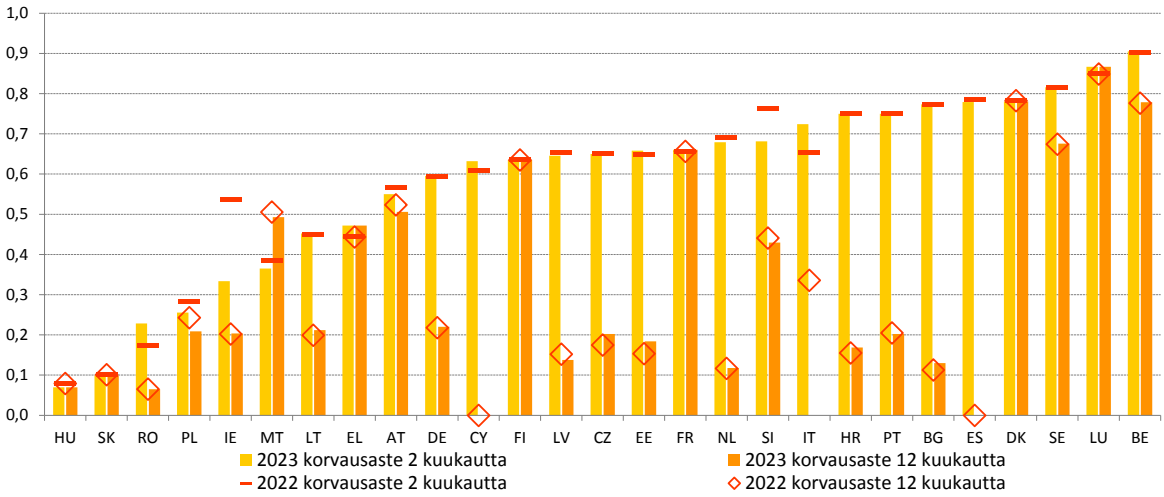

Huomautus: Indikaattorin laskemisessa on käytetty 20-vuotiasta yhden hengen kotitaloudessa asuvaa lapsetonta henkilöä, jolla on lyhyt työhistoria (1 vuosi). Huomioon on otettu eri tulokomponentit, työttömyysetuudet ja muut etuudet (kuten sosiaaliavustukset ja asumistuet). Kaikki tiedot ovat vuodelta 2023, paitsi BE, CY, DK, FI ja PT, joiden tiedot ovat vuodelta 2022.
Lähde: Euroopan komission laskelmat, OECD:n vero-/etuusmallin perusteella.

EU:n sisällä muuttavien[216] **työmarkkinatulokset paranevat edelleen.** Työikäisten EU:n sisällä muuttavien kokonaismäärä ja työllisyysaste ovat edelleen kasvussa: vuonna 2023 määrä oli 10,1 miljoonaa ja työllisyysaste 78 prosenttia (syntyperäisillä 76 prosenttia).

[216] EU:n ja EFTAn sisällä muuttavat ovat EU- tai EFTA-maiden kansalaisia, jotka asuvat muussa EU- tai EFTA-maassa kuin siinä, jonka kansalaisia he ovat (ks. Annual reports on intra-EU labour mobility).

Samana vuonna rajatyöntekijöiden kokonaismäärä EU:ssa oli 1,8 miljoonaa (3 prosenttia enemmän kuin vuonna 2022), ja 1,5 miljoonaa EU:n kansalaista muutti työskentelymaata. Useimmat liikkuvat työntekijät palaavat alkuperämaahansa. Vuonna 2023 heidän määränsä EU:ssa kasvoi 6 prosenttia, ja jäsenvaltioiden välillä oli merkittäviä eroja[217]. Komissio julkaisi vuonna 2024 arvioinnin lähetettyjä työntekijöitä koskevista yhteistyökäytännöistä ja haasteista EU:ssa. Siinä käsiteltiin erityisesti näiden työntekijöiden oikeuksia, varsinkin majoitusta, sekä työehtoja koskevien tietojen saatavuutta[218].

Hyvin toimivat työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu ja työehtosopimusneuvottelut ovat keskeisiä keinoja työolojen parantamiseksi ja työvoimapulan lieventämiseksi, mutta työmarkkinaosapuolten osallistuminen vaihtelee toiminta-alan mukaan. Huhtikuun 2020 ja heinäkuun 2024 välisenä aikana työmarkkinaosapuolten ilmoitettiin osallistuneen eniten covid-19-pandemiaan liittyviin toimintalinjoihin. Näistä lähes 37 prosenttia oli sellaisia, joista oli sovittu työmarkkinaosapuolten kanssa tai joista niitä oli kuultu. Tämän jälkeen tulivat toimenpiteet, joilla lievennettiin korkeampien elinkustannusten vaikutusta (31 prosenttia) ja jotka liittyivät vihreään siirtymään (27 prosenttia), rakenneuudistuksen tukivälineisiin (26 prosenttia) ja Ukrainan sotaan (25 prosenttia). Vähiten ne osallistuivat politiikkatoimiin, jotka liittyivät digitalisaation (22 prosenttia) tai äärimmäisiin sääilmiöihin (13 prosenttia). Tämä kuvastaa sitä, että työmarkkinaosapuolet osallistuvat yleensä eniten työpaikkoja koskeviin toiminta-aloihin (jotka vaikuttavat yrityksiin ja työntekijöihin) (kaavio 2.3.11). Työllisyyskomitean marraskuussa 2023 julkaisemassa työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua koskevassa vuotuisessa monenvälisessä seurantatutkimuksessa korostettiin, että työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu ja työmarkkinaosapuolten päätöksentekoon osallistuminen eivät ole juurikaan tehostuneet. Myös kansallisten työmarkkinaosapuolten arvio niiden elpymis- ja palautumistukivälineen täytäntöönpanoon osallistumisen laadusta vuonna 2023 oli epätasainen. Kukin jäsenvaltio on valinnut elpymis- ja palautumissuunnitelmansa täytäntöönpanoa varten hallintorakenteen, joka on mukautettu niiden kansallisen työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun puitteisiin. Työmarkkinaosapuolten osallistumisen institutionaaliset puitteet ovat näin ollen erilaiset, sillä joissakin jäsenvaltioissa on luotu erityisiä puitteita ja menettelyjä ja toisissa taas on käytetty olemassa olevia työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun kanavia. Muutamissa maissa työmarkkinaosapuolet ovat olleet mukana EU-ohjausjakson yhteydessä perustettujen uusien elinten tai erityisten työryhmien kautta tai seuranneet elpymis- ja palautumissuunnitelmien täytäntöönpanoa[219].

[217] Euroopan komissio, *Annual report on intra-EU labour mobility*, 2024 (ei vielä julkaistu).
[218] Ks. komission yksiköiden valmisteluasiakirja.
[219] Eurofound, *Social governance of the Recovery and Resilience Facility: Involvement of the national social partners*, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

Kaavio 2.3.11: Työmarkkinaosapuolten osallistumisen aste vaihtelee poliittisen asiayhteyden mukaan

Työmarkkinaosapuolten osallistuminen kansallisen politiikan suunnitteluun poliittisen asiayhteyden mukaan

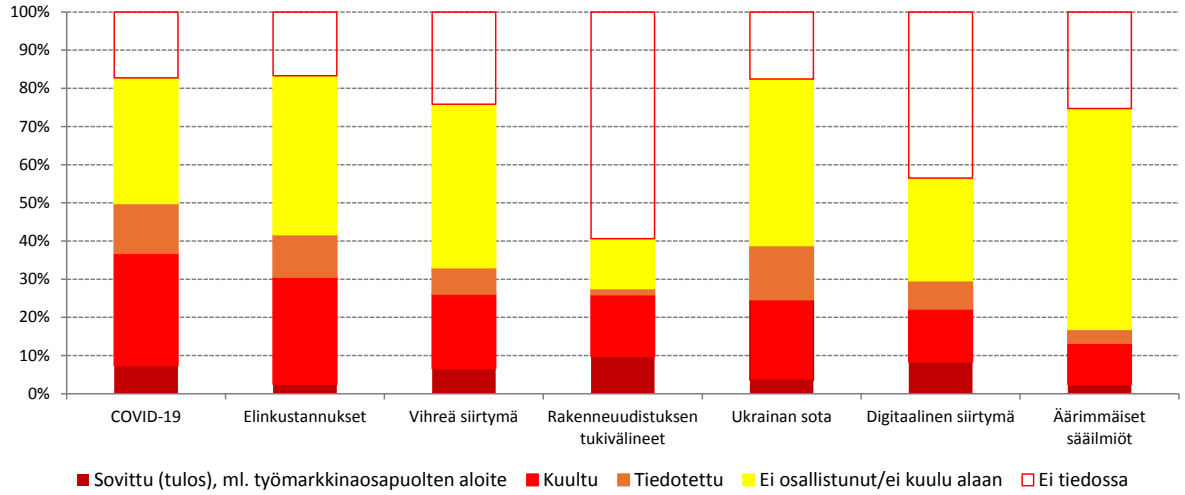

Huomautus: Lukuun sisältyy 2 290 toimintalinjaa, jotka on liitetty asiayhteyteen (jotkin on laskettu kahteen kertaan, koska yksi toimintalinja saattaa liittyä useampaan kuin yhteen asiayhteyteen); tiedot on kerätty huhtikuun 2020 ja heinäkuun 2024 välisenä aikana. Toimintalinjoihin sisältyvät ainoastaan lainsäädäntö tai muut lakisääteiset määräykset ja kolmikantasopimukset. Työmarkkinaosapuolten osallistuminen esitetään työnantajien ja ammattijärjestöjen osallistumisen keskiarvona kussakin luokassa asiayhteyden mukaan. Erot työnantajien ja ammattijärjestöjen osallistumisasteessa ovat vähäisiä.
Lähde: Eurofound, EU PolicyWatch Database.

Komissio, puheenjohtajavaltio Belgia ja eri toimialoja edustavat työmarkkinaosapuolet allekirjoittivat Val Duchessen työmarkkinaosapuolten huippukokouksessa 31. tammikuuta 2024 kolmikantajulistuksen työmarkkinaosapuolten tuloksekkaan vuoropuhelun puolesta. Julistuksella[220] uudistetaan sitoumus vahvistaa työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua EU:n tasolla ja yhdistää voimat, kun on vastattava talouden ja työmarkkinoiden keskeisiin haasteisiin. Julistuksessa ilmoitettiin, että komissio nimittää uuden Euroopan tason työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun edustajan ja käynnistää prosessin työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua koskevan sopimuksen tekemiseksi vuoden 2025 alussa. Edustaja tukee ja koordinoi työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun vahvistamista EU:ssa koskevan vuoden 2023 tiedonannon täytäntöönpanoa sekä komission vastausta Euroopan tason työmarkkinaosapuolten yhteisiin raportteihin, jotka koskevat työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua EU:n tasolla. Euroopan tason työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua koskevaan sopimukseen liittyen Euroopan tason työmarkkinaosapuolten kanssa järjestetään kolmikantakokouksia ja kahdenvälisiä kokouksia, joissa kartoitetaan uusia ehdotuksia Euroopan tason työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun vahvistamiseksi. Kokouksissa käsitellään muun muassa EU:n institutionaalista ja taloudellista tukea työmarkkinaosapuolten vuoropuhelulle kaikilla tasoilla, työmarkkinaosapuolten valmiuksien kehittämistä (myös ESR+:n kautta) ja sovittua kahdenvälistä lähestymistapaa työmarkkinaosapuolten sopimuksista neuvottelemiseen sekä niiden edistämiseen ja täytäntöönpanoon.

Kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden kanssa käytävä säännöllinen vuoropuhelu ja niiden kuuleminen on olennaisen tärkeää vaikuttavan ja osallistavan politiikan toteuttamiseksi. Kuten Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin tulevaisuudesta vuonna

[220] Kolmikantajulistus Euroopan työmarkkinaosapuolten tuloksekkaan vuoropuhelun puolesta.

2024 annetussa La Hulpen julistuksessa todetaan, kansalaisyhteiskunnalla on keskeinen rooli sosiaalisen syrjäytymisen ja eriarvoisuuden torjunnassa sekä aliedustettuja ja haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä koskevassa toimintapolitiikassa. EU:n tasolla kansalaisyhteiskunnan organisaatiot osallistuvat aktiivisesti eurooppalaiseen ohjausjaksoon, ja niiden kanssa vaihdetaan säännöllisesti näkemyksiä ja käydään erityisen merkityksellisiin aloihin liittyviä temaattisia keskusteluja. Eurofoundin tuoreessa tutkimuksessa tarkastellaan kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden osallistumista alueellisten oikeudenmukaista siirtymää koskevien suunnitelmien varhaiseen täytäntöönpanoon joissakin jäsenvaltioissa. Ensimmäiset empiiriset tutkimukset osoittavat, että kansalaisyhteiskunnan edustajien kanssa käytävä merkityksellinen vuoropuhelu poliittisista toimenpiteistä ja haavoittuvassa asemassa olevien työntekijöiden, yhteisöjen ja tuotannonalojen tukemisesta edellyttää sitä, että vähennetään edelleen osallistumisen esteitä, luodaan mahdollisuuksia yhteiseen tarpeiden arviointiin, tuetaan valmiuksien kehittämistä ja helpotetaan tietämyksen jakamista[221].

2.3.2 Jäsenvaltioiden toteuttamat toimenpiteet

Joissakin jäsenvaltioissa toteutetaan edelleen toimia työmarkkinoiden segmentoitumisen syihin puuttumiseksi. Heinäkuussa 2023 käynnistetyn julkisen kuulemisen jälkeen **Alankomaissa** valmistellaan lakiehdotusta, jossa keskitytään joustavien työsopimusten piiriin kuuluvien työntekijöiden työsuhdeturvan parantamiseen lakkauttamalla nollatuntisopimukset, korvaamalla ns. on-call-sopimukset (tarvittaessa työhön kutsuttavat työntekijät) uudentyyppisillä sopimuksilla, joilla parannetaan työntekijöiden toimeentuloturvaa, ja parantamalla vuokratyöntekijöiden työsuhdeturvaa. Lisäksi **Alankomaissa** käynnistettiin lokakuussa 2023 julkinen kuuleminen lakiehdotuksesta, jolla selkeytetään työsuhteen käsitettä ja otetaan käyttöön työsuhdetta koskeva oikeudellinen olettama sellaisten itsenäisten ammatinharjoittajien osalta, joilla ei ole työntekijöitä (työskentely alle 36 euron hinnalla). **Tšekissä** tuli tammikuussa 2024 voimaan työlain muutos, jolla pyritään selkeyttämään ja virtaviivaistamaan työvoimatoimistojen palvelujen tarjoamisen edellytyksiä. Lainsäädäntöä on tiukennettu laittoman työn ja näennäisyrittäjyyden osalta, ja siihen sisältyy nyt sakkoja. **Suomessa** ilmoitettiin vuoden 2023 hallitusohjelmassa määräaikaisia työsopimuksia koskevasta uudistuksesta. Työsopimukset voidaan tehdä vuodeksi ilman erityistä syytä, mutta lainsäädännöllä varmistetaan, että ne eivät johda peräkkäisten määräaikaisten työsopimusten perusteettomaan käyttöön. **Espanjassa** valmistellaan koulutussopimusten sääntelyn kehittämistä koskevaa muutosta, jolla kehitetään menettelyä opiskelijoiden ja yritysten välisten yhteyksien luomiseksi. Muutoksessa keskitytään harjoittelu- ja opiskelujaksoja yhdistävää koulutusta koskevan sopimuksen harjoittelunäkökohtiin. Tavoitteena on saattaa palkkatyö yhteensopivaksi harjoitteluprosessien kanssa kansallisen työllisyysjärjestelmän harjoittelun erityisaloja koskevan luettelon puitteissa. **Sloveniassa** valmistellaan osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa säädöstä, jolla perustetaan pysyvä työajan lyhentämisjärjestely, myös vakavissa talouden laskusuhdanteissa, covid-19-kriisin aikana saatujen kokemusten perusteella. Säädökseen sisältyy koulutusvelvoitteita osa-aikatyön aikana, jotta voidaan parantaa asianomaisten työntekijöiden osaamista ja työllistettävyyttä digitalisaation ja automatisoinnin lisääntymisen myötä.

Useissa jäsenvaltioissa on hyväksytty toimenpiteitä, joilla pyritään vahvistamaan niiden työsuhdeturvakehyksiä. **Sloveniassa** otettiin huhtikuussa 2024 käyttöön

[221] Eurofound, Creating a new social contract for the just transition:Is partnership working?, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

sääntelytoimenpiteitä, joilla vahvistetaan työntekijöiden tiedonsaanti- ja kuulemisoikeuksia sekä yhteistoimintaa yrityksen johto- tai valvontaelimissä yhtiön rajat ylittävän sulautumisen, jakautumisen tai yhtiömuodon muutoksen yhteydessä. **Virossa** tuli voimaan toukokuussa 2024 työkyvyn edistämistä koskevaa lainsäädäntöä, joka mahdollistaa pitkäaikaisella sairauslomalla olevan henkilön työskentelyn terveydentilansa mukaisilla edellytyksillä, kun sairausloma on jatkunut kaksi kuukautta. Uudistuksella olisi tuettava kroonisesti sairaiden työntekijöiden tervehtymistä pitkäaikaisen sairauslomansa aikana ja vähennettävä samalla riippuvuutta sekä työpaikan menettämisen ja/tai pysyvän työkyvyttömyyden riskiä. **Espanjassa** tuli voimaan heinäkuussa 2024 joukkoirtisanomisia koskevaan lainsäädäntöön liittyviä muutoksia. Yrityksillä, jotka aikovat sulkea yhden tai useamman työpaikan niin, että se johtaa toiminnan lopulliseen lopettamiseen ja vähintään 50 työntekijän irtisanomiseen, on velvollisuus ilmoittaa asiasta kuusi kuukautta etukäteen. **Kreikassa** käynnistettiin syyskuussa 2024 digitaalista työkorttia koskeva pilottihanke ateriapalvelu- ja matkailualalla. Tavoitteena on torjua pimeää ylityötä ja työajan ylittävää työskentelyä. Pilottihanketta sovelletaan jo pankkien, suurten supermarkettien, vakuutusyhtiöiden, turvallisuusalan yritysten ja julkisten yritysten työntekijöihin.

Joissakin jäsenvaltioissa on toteutettu lisätoimia työterveys- ja työturvallisuuspuitteiden parantamiseksi. Italiassa tuli voimaan kesäkuussa 2023 laki kiireellisistä toimenpiteistä työntekijöiden suojelemiseksi ilmastohätätilanteessa. Yksi sen säännöksistä koskee työministeriön roolia työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun edistämisessä sellaisten alakohtaisten sopimusten tekemiseksi, joilla varmistetaan työterveys ja -turvallisuus ilmastohätätilanteissa, helleaallot mukaan lukien. Lisäksi **Italia** ratifioi lokakuussa 2023 ILO:n keskeiset yleissopimukset C155 (työturvallisuutta ja -terveyttä koskeva yleissopimus) ja C187 (työturvallisuuden ja -terveyden edistämistä koskeva yleissopimus). **Ruotsin** hallitus antoi joulukuussa 2023 työympäristövirastolle tehtäväksi esittää ehdotuksia aloitteiksi, jotka voisivat johtaa siihen, että useampi työntekijä ilmaisisi kiinnostuksensa toimia turvallisuusedustajana. Virasto toimitti raportin työministeriölle huhtikuussa 2024. **Tanskassa** muutettiin joulukuussa 2023 työntekijöiden tapaturmalakia työtapaturmajärjestelmän vahvistamiseksi (esim. uudella koulutusavustuksella, tarkistamalla tapausten käsittelyaikoja, korottamalla korvaustasoa ja ottamalla käyttöön työtapaturmavakuutusjärjestelmä omaishoitajiin kohdistuvissa väkivaltatapauksissa). Lisäksi lailla otettiin käyttöön huoltajan menetystä koskeva korvaus lasten ja nuorten osalta. **Espanjassa** hyväksyttiin syyskuussa 2024 asetus työterveyden ja -turvallisuuden suojelusta kotitaloustyön yhteydessä. Siinä vahvistetaan luettelo kotitaloustyöntekijöiden oikeuksista ja työnantajien velvollisuuksista ja tarjotaan näin niiden vaikuttavuuden edellyttämä oikeusvarmuus. **Bulgaria** ratifioi huhtikuussa 2024 työterveyttä ja -turvallisuutta koskevat ILO:n keskeiset yleissopimukset C155 ja C187 ja **Alankomaat** lokakuussa 2024 yleissopimuksen C187.

Uudet työjärjestelyt, kuten joustava työ ja etätyö, ovat useiden jäsenvaltioiden asialistalla. Tšekin työlain muutokset tulivat voimaan syyskuussa 2023, ja yksi keskeisistä muutoksista oli etätyön sääntely. Myös pienten lasten vanhemmille ja omaishoitajille on lisätty tukea perhe-elämän ja työn yhdistämiseksi. Yksi uutuus on mahdollisuus maksaa etätyöntekijöille kiinteämääräinen korvaus kotitoimistoon liittyvistä yleisimmistä kustannuksista. **Irlannissa** oikeus pyytää etätyötä sisällytettiin työ- ja yksityiselämän tasapainottamista ja muita määräyksiä koskevaan lakiin, ja muutokset tulivat voimaan maaliskuussa 2024. Lakiin sisältyy työntekijöiden oikeus pyytää etätyötä ja omaishoitajien oikeus pyytää joustavaa työaikaa, mukaan lukien imettävien äitien oikeus lyhennettyyn tai tiivistettyyn työaikaan. **Kyproksella** otettiin maaliskuussa 2024 osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa käyttöön järjestelmä, jolla tarjotaan kannustimia työttömien

työllistämiseen tarjoamalla joustavia työmuotoja etätyön avulla. **Bulgariassa** toteutettiin maaliskuussa 2024 sen elpymis- ja palautumissuunnitelmaan sisältyvä uudistus, jolla muutettiin työlaissa vahvistettuja etätyötä koskevia sääntöjä etätyöhön pääsyn helpottamiseksi tarjoamalla oikeusvarmuutta sekä työntekijöille että työnantajille ja selkeyttämällä työterveyttä ja -turvallisuutta sekä työajan seurantaa ja raportointia koskevia sääntöjä.

Joissakin jäsenvaltioissa on toteutettu lainsäädäntötoimia, joilla parannetaan työoloja alustatyössä ja vastataan haasteisiin, jotka johtuvat algoritmijohtamisen käytöstä työssä. Kroatian työlain muutokset tulivat voimaan 1. tammikuuta 2024 osana sen elpymis- ja palautumissuunnitelmaa, ja niissä täsmennetään, että työtä välittävät digitaaliset alustat ja yhteenliittymät (välittäjät, jotka yhdistävät alustat ja työntekijät) ovat yhteisvastuussa alustatyöntekijöille maksettavista palkoista. Niiden on tiedotettava alustatyöntekijöille työn organisoinnista ja päätöksentekoprosesseista ja varmistettava tietojen avoimuus. **Kyproksella** uudistetaan osana sen elpymis- ja palautumissuunnitelmaa sosiaalivakuutusta niin, että se kattaa itsenäiset ammatinharjoittajat ja epätyypillisessä työsuhteessa olevat, kuten alustatyöntekijät. **Saksassa** hallitus valmistelee parhaillaan erityistä työntekijöiden tietosuojalakia, jossa käsitellään muun muassa tyypillisiä tilanteita, jotka liittyvät algoritmijohtamiseen työpaikalla, kuten videovalvontaa ja tekoälyjärjestelmien käyttöä. **Portugalissa** otettiin hiljattain käyttöön algoritmijohtamista työpaikalla koskeva asetus ihmisarvoisen työn toimintaohjelman 2023 puitteissa. Laissa säädetään muun muassa, että työehtosopimuksilla voidaan säännellä algoritmien ja tekoälyn käyttöä.

Joissakin jäsenvaltioissa on toteutettu toimenpiteitä pimeän työn vähentämiseksi. Kreikassa valmistellaan osana sen elpymis- ja palautumissuunnitelmaa työmarkkinoiden seurantaa koskevan tietoteknisen järjestelmän (ARIADNE) täytäntöönpanoa. Sillä varmistetaan työajan digitaalinen kirjaaminen, ja se toimii työllisyyttä ja sosiaalivakuutusta koskevien hallinnollisten tietojen keskitettynä palveluväylänä. **Italian** verohallinnon ja kansallisen sosiaaliturvalaitoksen on määrä saavuttaa tietokantojensa täysi yhteentoimivuus joulukuusta 2023 alkaen, jotta voidaan torjua verovilppiä kotitaloustyön alalla. **Italiassa** on tehostettu huhtikuusta 2024 alkaen osana sen elpymis- ja palautumissuunnitelmaa työsuojelutarkastuksia ja otettu käyttöön ennaltaehkäiseviä ja kannustavia toimenpiteitä pimeän työn vähentämiseksi. **Liettuassa** tuli vuonna 2024 voimaan pakollista velanperintää koskeviin sääntöihin tehdyt muutokset, joiden tarkoituksena on kannustaa useampia työttömiä palaamaan työmarkkinoille ja siten vähentää harmaata taloutta. Velalliset työttömät, jotka rekisteröityvät julkisiin työvoimapalveluihin, voivat hyötyä kuuden kuukauden jaksosta (enintään kaksi kertaa viiden vuoden aikana), jonka aikana heihin ei kohdistu pakollisia velanperintätoimia.

Jäsenvaltioissa puututaan edelleen pitkäaikaistyöttömyyteen erilaisilla kohdennetuilla toimenpiteillä. Itävallassa vuonna 2021 käynnistetty Springboard-ohjelma (jonka tavoitteena on torjua pitkäaikaistyöttömyyttä joko yhteisötalouden yrityksissä tuetuilla työsuhteilla tai erityisen suotuisilla integrointituen ehdoilla) sisällytettiin julkisen työvoimapalvelun talousarvioon vuodesta 2023 alkaen. Samana vuonna **Portugalissa** otettiin käyttöön poikkeuksellinen toimenpide, joka mahdollistaa työttömyysetuuksien osittaisen yhdistämisen ansiotulojen kanssa ja jonka tarkoituksena on kannustaa pitkäaikaistyöttömiä palaamaan työmarkkinoille. **Slovakiassa** käynnistettiin huhtikuussa 2024 työllisyyden taloudellisia kannustimia koskeva kansallinen hanke, josta tuetaan työttömiä, jotka ovat epäedullisessa asemassa iän, monimutkaisen perhetilanteen, alhaisen koulutustason, työrutiinien menettämisen, vammaisuuden ja muiden syiden vuoksi. **Unkarissa** käynnistettiin huhti-syyskuussa 2024 työpaikkakokeilua koskeva pilottiohjelma, jonka tarkoituksena on vastata yritysten työvoimatarpeisiin lisäämällä kotimaista työvoiman tarjontaa ja edistämällä

pitkäaikaistyöttömien työllisyyttä. Osallistuvat pk-yritykset saavat tukea paitsi palkkoihin (enintään 9 kuukauden ajan) myös yksilöllisen kehityksen ja mentoroinnin tarjoamiseen pitkäaikaistyöttömille heidän pätevyytensä arvioinnin perusteella. Pitkäaikaistyöttömät saavat enintään yhdeksän kuukauden ajan lisäavustusta (palkan lisäksi), jolla kannustetaan työelämässä pysymistä. **Kroatiassa** käynnistettiin vuonna 2023 kohdennettu aktiivisen työvoimapolitiikan ohjelma (”Job plus”) pitkäaikaistyöttömille ja haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille. Sen mukaan, miten kaukana työmarkkinoista pitkäaikaistyöttömät ovat, ohjelmasta tarjotaan heille 2–3 toimenpidettä (aktivointiohjelma, työelämään integroituminen ja/tai täydennyskoulutus/koulutus) työmarkkinoille integroitumisen tueksi.

Useissa jäsenvaltioissa on toteutettu toimia aktiivisen työvoimapolitiikan ja eri ryhmille annettavan avun vahvistamiseksi. Suomessa valmistellaan työllisyys- ja elinkeinopalvelujen uudistusta. Vastuu näiden palvelujen järjestämisestä siirtyy kunnille ja kuntien muodostamille yhteistoiminta-alueille 1. tammikuuta 2025. Kunnille luodaan rahoitusmalli, joka kannustaa niitä kehittämään toimintaansa työllisyyttä edistäväksi. **Slovenian** työ-, perhe-, sosiaali- ja tasa-arvoministeriö on tarkistamassa ja päivittämässä aktiivisen työvoimapolitiikan täytäntöönpanoa koskevien suuntaviivojen 2021–2025 täytäntöönpanoasiakirjoja keskittyen erityisesti aktiivista työvoimapolitiikkaa koskevaan suunnitelmaan ja aktiivisen työvoimapolitiikan toimien luetteloon. **Belgiassa** liittohallitus hyväksyi toimenpidepaketin, jolla tuetaan työntekijöiden asteittaista paluuta työhön pitkäaikaisen sairausloman jälkeen. Marraskuussa 2023 käynnistettiin tiedotuskampanja, jolla työntekijöille tiedotetaan kaikista saatavilla olevista paluuväylistä. Maaliskuussa 2024 annetulla kuninkaan asetuksella otettiin käyttöön kolme pakollista ohjauskokousta aktivoinnin parantamiseksi. Huhtikuusta 2025 alkaen käytettävissä on 1 800 euron arvoseteleitä räätälöityyn uraneuvontaan työntekijöille, jotka ovat olleet sairauslomalla vähintään vuoden. Yli 50-vuotiaiden työttömien integroimiseksi uudelleen työmarkkinoille **Itävallassa** hyödynnetään erilaisia palveluja ja rahoitusvälineitä, kuten yhdistettyä palkkatukea (vuonna 2023 siihen osoitettiin noin 286,3 miljoonaa euroa tukimenoina). **Maltalla** vuosina 2023–2029 käynnissä olevasta ja ESR+:sta osarahoitetusta Access to Employment -järjestelmästä tarjotaan taloudellista tukea työnantajille ja työmahdollisuuksia henkilöille, jotka ovat etääntyneet ansiotyöstä. **Portugalissa** vuonna 2024 perustetun Qualifica On -ohjelman tavoitteena on tukea työntekijöiden (uudelleen)koulutusta yrityksissä, joissa tuotanto on pysähtynyt rakenneuudistuksen vuoksi. **Bulgarian** vuotuisella kansallisella työllisyyden toimintasuunnitelmalla vuodeksi 2024 pyritään antamaan täydennys-/uudelleenkoulutusta 9 000 henkilölle ja tukemaan lähes 10 000 henkilön työllistymistä. Lisäksi **Bulgaria** investoi vuosina 2023–2026 ESR+:n tuella 153 miljoonaa euroa kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan työelämän ulkopuolella olevien integroimiseksi työmarkkinoille lisäämällä aktivointia, koulutusta ja tietoisuutta asiasta. **Slovakiassa** uudella kansallisella ”Skills for the labour Market” -hankkeella, jota osarahoitetaan ESR+:sta vuoteen 2026 saakka, pyritään tukemaan työnhakijoita, jotta he löytäisivät työtä uudelleenkoulutuksen avulla. Kohderyhmänä ovat työvoimapalvelulain mukaisesti huono-osaiset työnhakijat (esim. alle 26-vuotiaat, yli 50-vuotiaat, pitkäaikaistyöttömät ja heikosti koulutetut).

Useissa jäsenvaltioissa toteutetaan toimenpiteitä julkisten työvoimapalvelujen valmiuksien ja suorituskyvyn parantamiseksi nykyisen työvoimapulan ja osaamistarpeiden valossa. Espanjassa tuettiin vuosina 2021–2023 elpymis- ja palautumistukivälineestä julkisten työvoimapalvelujen työntekijöille suunnattuja jatkokoulutustoimia. **Espanjassa** tehtiin vuonna 2023 osana sen elpymis- ja palautumissuunnitelmaa investointi, jonka tarkoituksena on uudistaa julkisia työvoimapalveluja parantamalla sisäisiä hallinnointijärjestelmiä, nykyaikaistamalla työpaikkoja ja digitalisoimalla kansalaisten tukipalvelu. **Kroatiassa** aloitettiin vuonna 2023

maan työvoimapalvelujen digitalisointi. Investoinnilla perustettiin digitaalinen identiteetinhallintajärjestelmä ja henkilöresurssien hallintajärjestelmä. **Kyproksella** otettiin vuonna 2024 käyttöön julkisten työvoimapalvelujen liikkuvia yksiköitä, jotka kiertelevät kaikilla maaseutu- ja kaupunkialueilla vuoden 2029 loppuun saakka. Liikkuvia yksiköitä yhteisrahoitetaan elpymis- ja palautumistukivälineestä vuoden 2026 alkupuoliskolla ja ESR+:sta vuoden 2026 jälkipuoliskolla vuoden 2029 loppuun saakka. **Ranskassa** osana joulukuussa 2023 annettua täystyöllisyyslakia maan julkisten työvoimapalvelujen ”Pôle Emploi” -järjestelmää ryhdyttiin tammikuusta 2024 korvaamaan asteittain ”France Travail” -järjestelmällä. Uuden järjestelmän odotetaan tehostavan julkisten työvoimapalvelujen toimijoiden koordinointia ja työttömien tuen ja seurannan uudelleenorganisointia sekä vahvistavan toimenpiteitä vammaisten työntekijöiden integroimiseksi.

Joissakin jäsenvaltioissa tiivistettiin julkisten työllisyys- ja sosiaalipalvelujen yhteistyötä aktiivisen työvoimapolitiikan vaikutuksen lisäämiseksi. Romaniassa otettiin huhtikuussa 2024 osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa käyttöön digitaalinen alusta kotitaloustyöntekijöiden arvoseteleiden hallinnointia varten. Alustan odotetaan muun muassa olevan yhteentoimiva muiden asiaankuuluvien tietokantojen, kuten julkisten työvoimapalvelujen, työ- ja sosiaaliministeriön ja valtiovarainministeriön tietokantojen, kanssa. **Italiassa** tuli toukokuussa 2024 voimaan uusia sääntöjä, joiden tavoitteena on parantaa digitaalista alustaa, jolla kerätään tietoa sosiaalipalveluista ja julkisista työvoimapalveluista. Yleistavoitteena on sovittaa paremmin yhteen työvoiman kysyntä ja tarjonta.

Useissa jäsenvaltioissa toteutettiin toimenpiteitä ulkomaisten osaajien houkuttelemiseksi ja työmarkkinoiden kireän tilanteen helpottamiseksi. Espanjassa otettiin marraskuussa 2024 käyttöön kattava uudistus, jolla pyritään nykyaikaistamaan muuttoliikepolitiikkaa väestökehityksen ja työmarkkinoiden haasteisiin vastaamiseksi. Uudistuksessa keskitytään hallinnollisten menettelyjen yksinkertaistamiseen ja integroitumisen vahvistamiseen edistämällä työnsaantia ja koulutukseen pääsyä sekä perheenyhdistämistä keskeisinä pilareina ja ehkäisemällä tilanteita, jotka johtavat laittomaan asemaan. **Ranskassa** hyväksyttiin tammikuussa 2024 laki maahanmuuton valvonnan parantamisesta. Siihen sisältyy luvansaantia helpottava toimenpide, kun kyseessä ovat kolmansien maiden kansalaiset, jotka työskentelevät työvoimapulasta kärsivissä ammateissa tai maantieteellisillä alueilla, joilla on vaikeuksia rekrytoida työntekijöitä. **Ruotsissa** tiivistettiin maaliskuussa 2024 julkisten työvoimapalvelujen ja kymmenen muun valtion elimen (esim. sosiaalivakuutuslaitos, verovirasto ja maahanmuuttovirasto) yhteistyötä, jotta voidaan koordinoida paremmin toimenpiteitä, joilla houkutellaan korkeasti koulutettua kansainvälistä työvoimaa ja säilytetään se. Lisäksi **Ruotsissa** joulukuusta 2023 alkaen työ- ja kehitystakuuseen osallistuvat kolmansien maiden kansalaiset ovat päässeet helpommin kielikursseille ja aikuiskoulutukseen. **Tšekissä** annettiin heinäkuussa 2024 työlupaa koskeva vapautus kymmenestä EU:n ulkopuolisesta maasta tuleville korkeasti koulutetuille työntekijöille. **Maltalla** päivitettiin marraskuussa 2023 työvoimatoimistoja koskeva asetus, jolla toteutettiin merkittäviä toimia rekrytointiin, tilapäistyöhön ja ulkoistamiseen keskittyvien toimistojen toiminnan sääntelemiseksi, jotta voitaisiin suojella kolmansien maiden kansalaisia hyväksikäytöltä.

Useissa jäsenvaltioissa on toteutettu uudistuksia, joilla mukautetaan työttömyysetuusjärjestelmiä vallitseviin sosioekonomisiin olosuhteisiin. Heinäkuussa 2023 **Saksassa** pantiin täytäntöön avustuslain väliaikaisia säännöksiä, joilla nostettiin yhden hengen talouksissa asuvien taloudellista tukea (502 eurosta 563 euroon) ja edistettiin koulutustarjontaa. Muutokset ovat voimassa 31. joulukuuta 2024 saakka. **Ruotsissa** uudistettiin työttömyysvakuutusta kesäkuussa 2024. Tavoitteena oli parantaa työttömien

vakuutusturvaa ja sovittaa sosiaalietuudet paremmin yhteen korvauskauden kanssa (eli korvausta vähennetään 5 prosenttiyksikköä 100 päivän välein). Myös aktivointituen vähimmäistasoa on tarkoitus nostaa. Muutetun lainsäädännön odotetaan tulevan voimaan 1. lokakuuta 2025. **Suomessa** huhtikuussa 2024 hyväksytyllä asumistuen uudistuksella poistetaan yleisen asumistuen 300 euron ansiotulovähennys. Muutos kuitenkin kompensoituu osittain muilla tuen korotuksilla. **Maltalla** uudistettiin tammikuussa 2024 työttömyysetuusjärjestelmää, jotta etuudet vastaisivat paremmin etuudensaajan viimeisintä palkkaa, ottaen huomioon kansallinen vähimmäispalkka. Ensimmäisten kuuden viikon aikana etuudet ovat 60 prosenttia edellisestä palkasta, ja ne pienenevät 55 prosenttiin seuraavien kymmenen viikon aikana ja 50 prosenttiin viimeisten 10 viikon aikana. Lisäksi **Maltalla** seurataan elpymis- ja palautumissuunnitelman puitteissa työttömyysetuuksiin liittyviä politiikkatoimia. Ensimmäinen raportti on alustavasti määrä antaa vuoden 2024 loppuun mennessä, ja sen jälkeen laaditaan uusi raportti joka viides vuosi. **Espanjassa** uudistettiin osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa maksuihin perustumattomien työttömyysetuuksien järjestelmää. Lailla nämä etuudet ulotetaan koskemaan alle 45-vuotiaita henkilöitä, joilla ei ole perhevelvoitteita, ja maataloustyöntekijöitä, mukautetaan progressioasteikkoa ja sovitetaan etuudet yhteen työllisyyden kanssa. Marraskuussa 2023 **Portugalissa** laajennettiin työttömyysetuudet kattamaan myös perheväkivallan uhrit ihmisarvoista työtä koskevan ohjelman ja työlakiin hiljattain tehtyjen muutosten mukaisesti.

Joissakin jäsenvaltioissa toteutettiin toimenpiteitä, joilla parannetaan työntekijäjärjestöjen edustavuutta ja tuetaan työmarkkinaosapuolten valmiuksien kehittämistä. Luxemburgissa mukautettiin heinäkuussa 2023 ammatillisten yhdistysten jäsenyyttä ja vaaliluetteloita koskevia sääntöjä siten, että niihin sisällytettiin oppisopimuskoulutettavat, erityisessä työsuhteessa olevat työnhakijat sekä vanhempainvapaalla olevat työntekijät ja oppisopimuskoulutettavat. **Espanjassa** hyväksyttiin toukokuussa 2024 osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa uudistus, jolla lyhennettiin työssäolovuosien määrää, joka edellytetään kulttuurialan ja luovien alojen työntekijöiden edustuselinten vaaleissa äänestämistä ja ehdokkaana toimimista varten. **Unkarissa** käynnistettiin huhtikuussa 2024 ESR+:sta yhteisrahoitettu toimenpide, jolla tuetaan työmarkkinaosapuolten valmiuksien kehittämistä tarjoamalla rahoitusmahdollisuuksia uusien työntekijöiden palkkoihin, koulutukseen, tapahtumien järjestämiseen, opintovierailuihin tai kansainvälisiin tapahtumiin osallistumiseen.

2.4 Suuntaviiva 8: Yhtäläisten mahdollisuuksien ja sosiaalisen osallisuuden edistäminen sekä köyhyyden torjuminen

Tässä jaksossa tarkastellaan työllisyyden suuntaviivan nro 8 täytäntöönpanoa. Siinä kehotetaan jäsenvaltioita edistämään yhtäläisiä mahdollisuuksia ja sosiaalista osallisuutta sekä torjumaan köyhyyttä pilarin periaatteiden 2 (sukupuolten tasa-arvo), 3 (yhtäläiset mahdollisuudet), 11 (lastenhoito ja lapsille annettava tuki), 12 (sosiaalinen suojelu), 14 (vähimmäistulo), 15 (vanhuuden toimeentulo ja eläkkeet), 16 (terveydenhuolto), 17 (vammaisten osallistaminen), 18 (pitkäaikaishoito), 19 (sosiaalinen asuntotuotanto ja kodittomille annettava asumisapu) ja 20 (peruspalvelujen saatavuus). Jaksossa 2.4.1 analysoidaan keskeisiä indikaattoreita, ja 2.4.2 jaksossa raportoidaan jäsenvaltioiden toteuttamista politiikkatoimista.

2.4.1 Keskeiset indikaattorit

Kotitalouksien käytettävissä olevien reaalibruttotulojen (GDHI) kasvu henkeä kohti lisääntyi hieman EU:n tasolla vuonna 2023. Vuonna 2023 kasvua oli 111,1 (taso vuonna

2008 = 100) eli 0,6 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 2022. Eniten kasvua tapahtui Maltalla, kun taas Kroatiassa, Espanjassa ja Kreikassa raportoitiin vähäisemmästä mutta edelleen merkittävästä kasvusta (ks. kaavio 2.4.1). Romania, Unkari, Malta, Puola ja Liettua olivat vuonna 2023 ”parhaiten suoriutuvia”, mikä johtuu korkeasta tasosta (yli 140 prosenttia suhteessa vuoteen 2008). Eniten laskua taas tapahtui Virossa, jonka jälkeen tulivat Slovakia ja Tšekki, joissa tasot kuitenkin pysyivät edelleen suhteellisen korkeina. Vuoden 2023 tulosten perusteella Italian ja Itävallan todettiin olevan ”kriittisessä tilanteessa” alhaisten tasojen vuoksi, myös heikkenemisen jälkeen. Tilanne oli ”seurattava” vuonna 2023 Virossa, Slovakiassa, Tšekissä ja Ruotsissa (jossa tasot olivat lähellä EU:n keskiarvoa mutta tilanne heikkeni edelliseen vuoteen verrattuna) sekä Suomessa, Alankomaissa, Ranskassa ja Belgiassa (joissa tasot olivat EU:n keskiarvon alapuolella huolimatta laajasta vakaudesta tai hienoisista parannuksista edellisvuoteen nähden).

Kaavio 2.4.1: Kotitalouksien käytettävissä olevien bruttotulojen kasvu henkeä kohti lisääntyi hieman EU:n tasolla ja vaihteli jäsenvaltioiden välillä vuonna 2023

Kotitalouksien käytettävissä olevien bruttotulojen (henkeä kohti) kasvu, vuoden 2023 tasot ja muutokset edellisvuoteen nähden (2008=100, sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

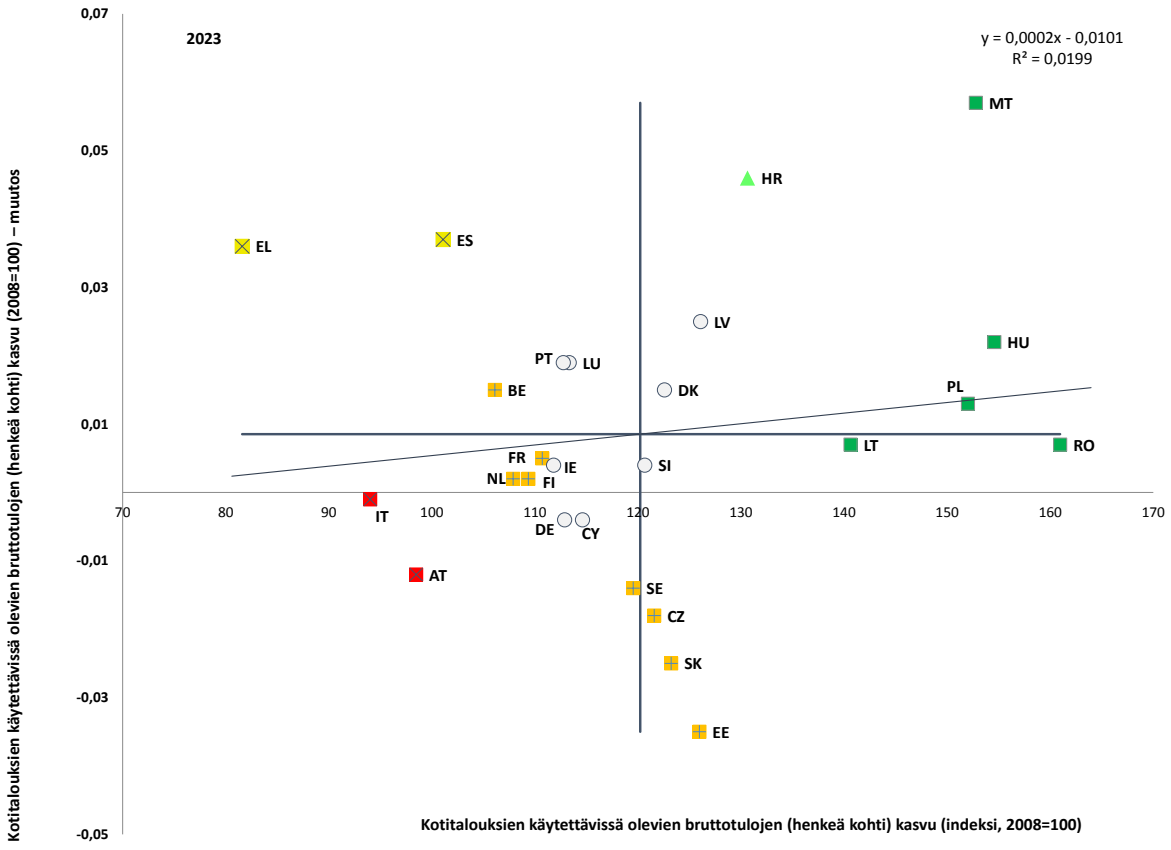

Huomautus: Akselit on keskitetty EU:n painottamattoman keskiarvon mukaan. Symbolien selitykset esitetään liitteessä. Tiedot puuttuvat: BG.
Lähde: Eurostat [tepsr_wc310], eurooppalaiset sektoritilit.

Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten osuus pieneni hieman EU:ssa vuonna 2023, mikä johtui myös määrätietoisista politiikkatoimista, joilla pyrittiin lieventämään korkeiden elinkustannusten kielteisiä sosiaalisia vaikutuksia. Tilanne oli kuitenkin vuonna 2023 ”kriittinen” Espanjassa, Kreikassa ja Latviassa, joissa suhteellisen korkea taso (26,5 prosenttia, 26,1 prosenttia ja 25,6 prosenttia) ei parantunut merkittävästi tai parani vain hieman (0,5 prosenttiyksikköä Espanjassa) – ks. kaavio 2.4.2. Tilanne oli

”seurattava” Unkarissa, Luxemburgissa, Virossa ja Liettuassa, mikä johtui joko suhteellisen korkeasta tasosta (24,3 prosenttia Liettuassa ja 24,2 prosenttia Virossa) tai huomattavasta kasvusta (+ 2 prosenttiyksikköä Luxemburgissa ja + 1,3 prosenttiyksikköä Unkarissa). Samaan aikaan tilanne oli ”heikko mutta paranemassa” Romaniassa ja Bulgariassa, joissa oli EU:n korkeimmat tasot (32,0 prosenttia ja 30,0 prosenttia) mutta joissa tasot myös laskivat eniten (– 2,4 prosenttiyksikköä ja – 2,2 prosenttiyksikköä). Asteikon toisessa päässä köyhyys- tai syrjäytymisriskiasteeltaan ”parhaiten suoriutuvia” olivat Tšekki (12,0 prosenttia), Slovenia (13,7 prosenttia) sekä Alankomaat ja Suomi (molemmat 15,8 prosenttia). EU:n jäsenvaltioissa ilmeni joitakin merkkejä lähentymisestä. Vaihtelu oli kuitenkin suurta myös EU:n alueiden välillä, muun muassa Italiassa, Ranskassa, Puolassa, Saksassa, Portugalissa, Espanjassa ja Belgiassa (ks. kaavio 8 liitteessä 5), mukaan lukien syrjäisimmät alueet. Tältä osin uudistusten ja investointien tulonjakovaikutusten arviointi on edelleen erityisen tärkeää sen varmistamiseksi, että niillä edistetään EU:n yleistavoitetta, jonka mukaan köyhien määrää vähennetään vähintään 15 miljoonalla vuoteen 2030 mennessä[222].

[222] Ks. komission tiedonanto ”Jäsenvaltioiden politiikkojen jakaumavaikutusten parempi arviointi” (COM(2022) 494 final).

Kaavio 2.4.2: Köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste laski hieman vuonna 2023 EU:ssa, ja jäsenvaltiot lähentyivät toisiaan jonkin verran

Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevan väestön osuus, vuoden 2023 tasot ja muutokset edellisvuoteen nähden (%, sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

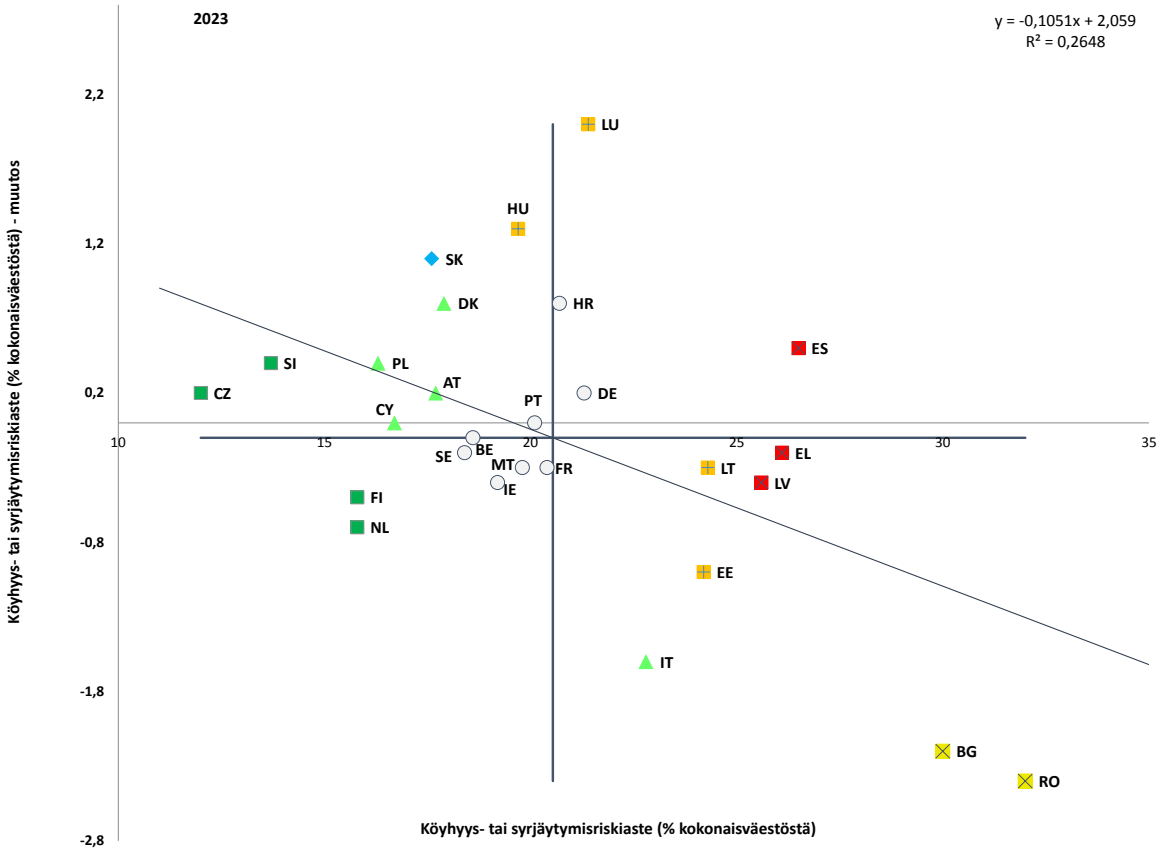

Huomautus: Akselit on keskitetty EU:n painottamattoman keskiarvon mukaan. Symbolien selitykset esitetään liitteessä. Katkos aikasarjassa: HR.
Lähde: Eurostat [ilc_peps01n], EU-SILC.

Tuloköyhyys ja vajaatyöllisissä tai työttömissä kotitalouksissa asuvien osuus vähenivät hieman, mutta vakava aineellinen ja sosiaalinen puute pysyi vakaana. Elinkustannusten noususta huolimatta tämä laaja vakaus kuvastaa EU:n ja jäsenvaltioiden tasolla toteutettujen politiikkatoimien lieventäviä vaikutuksia. Vuonna 2023 (vuoden 2022 tulojen perusteella) EU:n alhaisimmat köyhyysriskiasteet olivat Tšekissä (9,8 prosenttia) ja sen jälkeen Tanskassa (11,8 prosenttia), Irlannissa (12,0 prosenttia), Suomessa (12,2 prosenttia) ja Belgiassa (12,3 prosenttia) näiden asteiden laskettua (ks. kaavion 2.4.3 yläosa). Korkeimmat asteet sen sijaan olivat Latviassa (22,5 prosenttia), Virossa (22,5 prosenttia), Romaniassa (21,1 prosenttia), Liettuassa (20,6 prosenttia), Bulgariassa (20,6 prosenttia) ja Espanjassa (20,2 prosenttia) siitä huolimatta, että niissä tapahtui laskua (lukuun ottamatta Latviaa, jossa tilanne pysyi vakaana). Eurostatin alustavat arviot vuoden 2023 tulojen perusteella osoittavat, että köyhyysriskiasteet pysyivät keskimäärin vakaina EU:ssa ja useimmissa jäsenvaltioissa, mutta nousivat Luxemburgissa, Kreikassa, Itävallassa ja Ranskassa ja laskivat Portugalissa, Espanjassa, Saksassa, Suomessa, Virossa ja Alankomaissa[223]. Vakavassa aineellisessa ja sosiaalisessa

[223] Income inequalities and poverty indicators 2023 flash estimates - Experimental results, asiaa koskeva Eurostatin verkkosivusto.

puutteessa olevien henkilöiden osuus pysyi jokseenkin vakaana EU:ssa, mutta vaihteli huomattavasti jäsenvaltioiden välillä Slovenian 2 prosentista Romanian 19,8 prosenttiin (ks. kaavion 2.4.3 keskiosa). Se kuitenkin kasvoi useissa jäsenvaltioissa (Itävallassa, Tanskassa, Unkarissa ja Espanjassa yli 1 prosenttiyksikön) mutta pieneni Romaniassa, Latviassa, Kroatiassa ja Ranskassa. Koska työmarkkinakehitys jatkui positiivisena vuonna 2022 kestävän talouskasvun ansiosta, vajaatyöllisissä tai työttömissä kotitalouksissa asuvien ihmisten osuus pieneni vuonna 2023 (vuoden 2022 työllisyyden perusteella). Näin oli useimmissa jäsenvaltioissa, ja pienimmät osuudet olivat Maltalla, Sloveniassa, Luxemburgissa ja Puolassa ja suurimmat Belgiassa, Saksassa, Tanskassa, Ranskassa ja Irlannissa (ks. kaavion 2.4.3 keskiosa). Viime vuosina tapahtuneet suuret hinnankorotukset, erityisesti elintarvikkeiden ja energian hintojen, ja niiden suhteeton vaikutus pienituloisiin ovat osaltaan nostaneet vuoteen 2019 ankkuroituja köyhyysriskiasteita[224]. Vuosina 2022–2023 tämä luku kasvoi EU:ssa 1,3 prosenttiyksikköä eli 15,1 prosenttiin. Siitä huolimatta, että aste nousi ensimmäistä kertaa muutaman vuoden laskun jälkeen, se jää alle vuoden 2019 arvon (16,5 prosenttia). Ankkuroitu köyhyysriskiaste nousi myös valtaosassa jäsenvaltioita Bulgariaa, Itävaltaa, Espanjaa ja Puolaa lukuun ottamatta. Suurinta nousu oli Virossa (+ 6,2 prosenttiyksikköä 20,5 prosenttiin) ja seuraavaksi suurinta Alankomaissa (+ 3,3 prosenttiyksikköä 13 prosenttiin) ja Maltassa (+ 3,1 prosenttiyksikköä myös 13 prosenttiin).

Kaavio 2.4.3: Köyhyysriskiaste ja vajaatyöllisissä tai työttömissä kotitalouksissa asuvien osuus pienenivät, mutta vakava aineellinen ja sosiaalinen puute pysyi vakaana

Köyhyys- tai syrjäytymisriskiastetta koskevan pääindikaattorin komponentit (%, 2015, 2022, 2023)

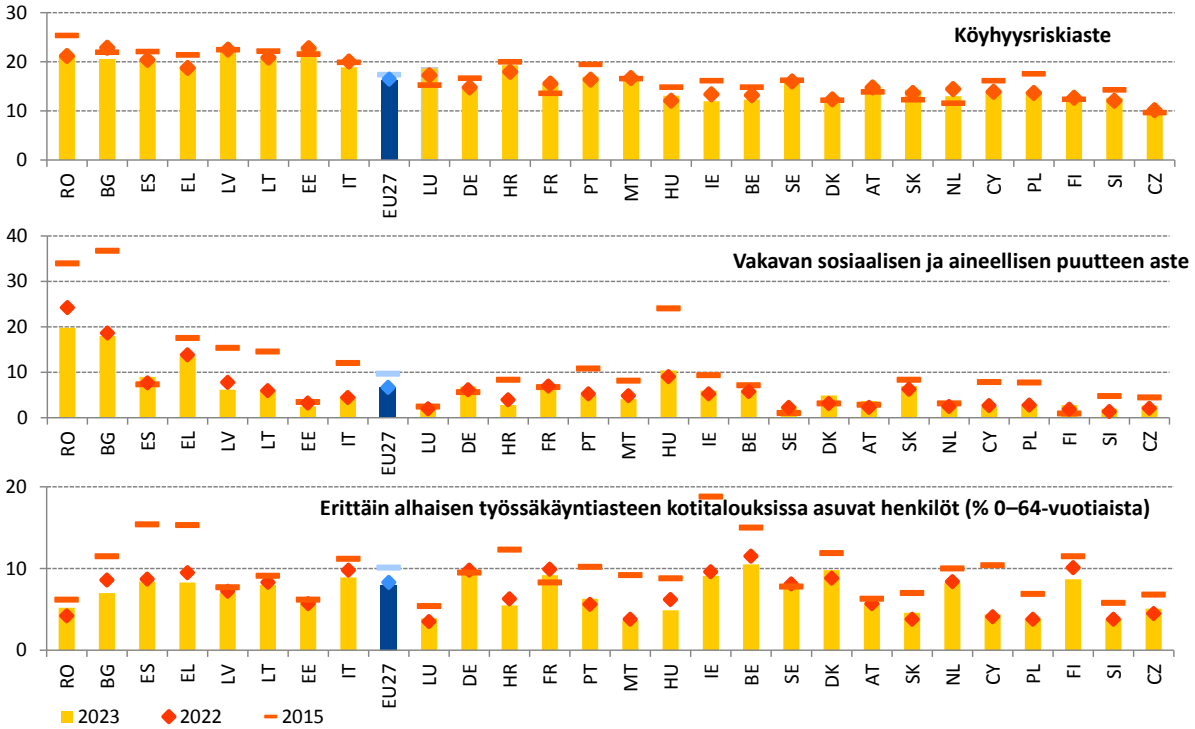

Huomautus: Indikaattorit ovat järjestyksessä vuoden 2023 köyhyys- tai syrjäytymisriskiasteen mukaan. Katkos aikasarjassa: Kroatia köyhyysriskiasteen osalta ja Ranska vakavan aineellisen ja sosiaalisen puutteen osalta.
Lähde: Eurostat [tessi010], [tepsr_lm420], [tepsr_lm430], EU-SILC.

[224] Vuoteen 2019 ankkuroidussa köyhyysriskissä olevat ihmiset ovat niitä, joiden ekvivalentit käytettävissä olevat tulot ovat alle *vuonna 2019 lasketun* köyhyysriskirajan, mukautettuna yhdenmukaistetulla hintaindeksillä (YKHI) vuosina 2019–2023. Lisätietoja: [ilc_li22].

Lapsiköyhyys pysyi EU:ssa jokseenkin vakaana, vaikka siitä kärsivien lasten määrä vähenikin hieman vuonna 2023. Tänä vuonna ensimmäistä kertaa covid-19-pandemian jälkeen köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien lasten määrä väheni hieman EU:ssa (19,9 miljoonaa verrattuna noin 20 miljoonaan vuonna 2022). Tämä määrän väheneminen ei kuitenkaan johtanut pienempään osuuteen lasten kokonaismäärän vähenemisen vuoksi. Näin ollen osuus pysyi vakaana 24,8 prosentissa (vuonna 2022 se oli 24,7 prosenttia), ja oli edelleen 3,5 prosenttiyksikköä korkeampi kuin koko väestön. ”Parhaiten suoriutuvien” joukossa oli Slovenia, Suomi, Tšekki, Tanska ja Alankomaat, joissa lasten köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste oli alle 16 prosenttia. Toisaalta Espanja ja Bulgaria olivat ”kriittisessä tilanteessa”: Espanjassa osuus kasvoi (yli 2 prosenttiyksikköä 34,5 prosenttiin) ja Bulgariassa osuus oli yli 33 prosenttia eikä tilanne kohentunut merkittävästi edellisvuoteen verrattuna. Unkarissa kasvu oli suurinta (+ 6,3 prosenttiyksikköä) ja sen tilannetta on ”seurattava” vuonna 2023 yhdessä Luxemburgin, Kreikan ja Ranskan kanssa. Niissä kaikissa osuus oli suhteellisen suuri. Eniten osuus pieneni Romaniassa ja Italiassa (yli 1 prosenttiyksikön), joiden molempien tilanne on ”heikko mutta paranemassa”. Romaniassa oli yksi suurimmista osuuksista (39 prosenttia). Kaiken kaikkiaan köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien lasten määrä ja osuus kasvoivat 15 jäsenvaltiossa.

Kaavio 2.4.4: Lasten köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste pysyi jokseenkin vakaana ja oli useimmissa jäsenvaltioissa korkeampi kuin koko väestön

Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien lasten osuus, vuoden 2023 tasot ja muutokset edellisvuoteen nähden (%, sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

Huomautus: Akselit on keskitetty EU:n painottamattoman keskiarvon mukaan. Symbolien selitykset esitetään liitteessä. Katkos aikasarjassa: Kroatia.
Lähde: Eurostat [tepsr_lm412], EU-SILC.

Lasten köyhyys- tai syrjäytymisriskin osatekijät pysyivät vakaina EU:n tasolla, mutta joissakin jäsenvaltioissa havaittiin merkittäviä muutoksia. Lasten köyhyysriskiaste pysyi jokseenkin vakaana 19,4 prosentissa vuonna 2023 (vuoden 2022 tulojen perusteella) (19,3 prosenttia vuonna 2022 vuoden 2021 tulojen perusteella). Se kasvoi eniten Unkarissa (+ 7,1 prosenttiyksikköä) ja laski eniten Saksassa (– 1 prosenttiyksikön). Samoin kuin vuonna 2022, köyhyysriskiaste oli korkein Romaniassa, Espanjassa ja Bulgariassa ja alin Suomessa, Tanskassa ja Sloveniassa. Eurostatin alustavat arviot vuoden 2023 tulojen perusteella osoittavat, että lapsiköyhyys on yleisesti vakaata koko EU:ssa ja useimmissa jäsenvaltioissa ja on vähentynyt Saksassa, Virossa, Espanjassa, Suomessa, Portugalissa, Sloveniassa ja Slovakiassa ja lisääntynyt Tšekissä, Kreikassa, Latviassa, Puolassa ja Ruotsissa[225]. Myös lasten vakavan aineellisen ja sosiaalisen puutteen esiintyvyys pysyi suurin piirtein ennallaan eli 8,4 prosentissa EU:ssa vuonna 2023, mutta Romaniassa se laski huomattavasti (– 8,2 prosenttiyksikköä). Vajaatyöllisissä tai työttömissä kotitalouksissa asuvien lasten osuus pysyi vakaana 7,5 prosentissa vuonna 2023 EU:ssa ja useimmissa jäsenvaltioissa. Lasten auttaminen pois köyhyydestä ja sosiaalisesti syrjäytyneestä elämäntilanteesta on ratkaisevan

[225] Income inequalities and poverty indicators 2023 flash estimates - Experimental results ja table with all indicators asiaa koskevalla Eurostatin verkkosivustolla.

tärkeää, jotta he voivat myöhemmin toteuttaa koko potentiaaliaan ja jotta katkaistaan ylisukupolvinen köyhyyden kierre. Eurooppalaisen lapsitakuun[226] täytäntöönpano kaikissa jäsenvaltioissa on tässä avainasemassa.

Pilaria käsittelevä tekstilaatikko 5: Varhaiskasvatus EU-maissa

Laadukkaalla varhaiskasvatuksella on osoitettu olevan myönteinen vaikutus lasten tulevaisuudennäkymiin ja sen kautta taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen. Osallistuminen laadukkaaseen varhaiskasvatukseen varhaisessa iässä edistää sosiaalista ja kognitiivista kehitystä erityisesti heikommista lähtökohdista tulevien lasten osalta. Tämä auttaa parantamaan koulutus- ja työllisyystuloksia myöhemmin elämässä ja lieventää köyhyyden siirtymistä sukupolvelta toiselle. Laadukkaalla varhaiskasvatuksella annetaan vanhemmille mahdollisuus sovittaa yhteen perhe- ja työelämä ja edistetään näin myös sukupuolten tasa-arvoa, työmarkkinoille osallistumista ja talouskasvua sekä köyhyyden vähentämistä[227]. *Neuvoston suosituksessa varhaiskasvatuksesta – Barcelonan tavoitteet vuodelle 2030* nostetaan varhaiskasvatukseen osallistumista koskeva tavoite vuoteen 2030 mennessä vähintään 45 prosenttiin alle 3-vuotiaista (lukuun ottamatta jäsenvaltioita, jotka ovat jääneet muista jälkeen)[228]. Lisäksi siinä kehotetaan jäsenvaltioita kuromaan umpeen köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja koko väestön välinen ero varhaiskasvatukseen osallistumisessa. *Eurooppalaisesta lapsitakuusta annetun neuvoston suosituksen*[229] mukaisesti köyhyysvaarassa oleville lapsille olisi taattava laadukkaan varhaiskasvatuksen tosiasiallinen ja maksuton saanti.

Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen lisääntyi EU:ssa keskimäärin huomattavasti vähemmän viime vuosikymmenen aikana kuin muiden lasten. Lasten, jotka eivät ole köyhyysvaarassa, osallistumisen lisäännyttyä asteittain vuosina 2015–2018 ja köyhyydestä kärsivien lasten osallistuminen lisäännyttyä äkillisesti vuonna 2019 näiden kahden ryhmän osallistumisasteen ero vuonna 2019 oli suunnilleen vuoden 2015 tasolla eli noin 12 prosenttiyksikköä. Ero oli suurimmillaan vuonna 2021, mikä johtui siitä, että lasten, jotka eivät kärsi köyhyydestä, osallistuminen lisääntyi jyrkästi ja lasten, jotka kärsivät köyhyydestä, osallistuminen pysyi pitkälti ennallaan. Vuonna 2023 näiden kahden ryhmän välinen ero (15,8 prosenttiyksikköä) oli huomattavasti suurempi kuin vuonna 2015 (vain 25,2 prosenttia köyhyysvaarassa olevista lapsista osallistui ja 41,0 prosenttia lapsista, jotka eivät ole köyhyysvaarassa).

[226] Neuvoston suositus (EU) 2021/1004, annettu 14 päivänä kesäkuuta 2021, eurooppalaisen lapsitakuun perustamisesta (EUVL L 223, 22.6.2021, s. 14).

[227] Ks. muun muassa Darvas, Z. M., Welslau, L., & Zettelmeyer, J., *Incorporating the impact of social investments and reforms in the European Union's new fiscal framework*, Bruegel Working Paper, 2024, ja Rossin-Slater, M., & Wüst, M., *What is the added value of preschool for poor children? Long-term and intergenerational impacts and interactions with an infant health intervention*, American Economic Journal: Applied Economics, 12(3), 2020.

[228] 2022/C 484/01. ”Vähintään 45 prosentin” tavoitetta koskevat poikkeukset esitetään 3 kohdan a alakohdassa.

[229] Neuvoston suositus (EU) 2021/1004, annettu 14 päivänä kesäkuuta 2021, eurooppalaisen lapsitakuun perustamisesta.

Huono-osaisten lasten varhaiskasvatukseen osallistumisessa on edistytty hitaasti

Varhaiskasvatuksessa olevat lapset köyhyysriskin mukaan (vähintään tunti viikossa, % alle 3-vuotiaista)

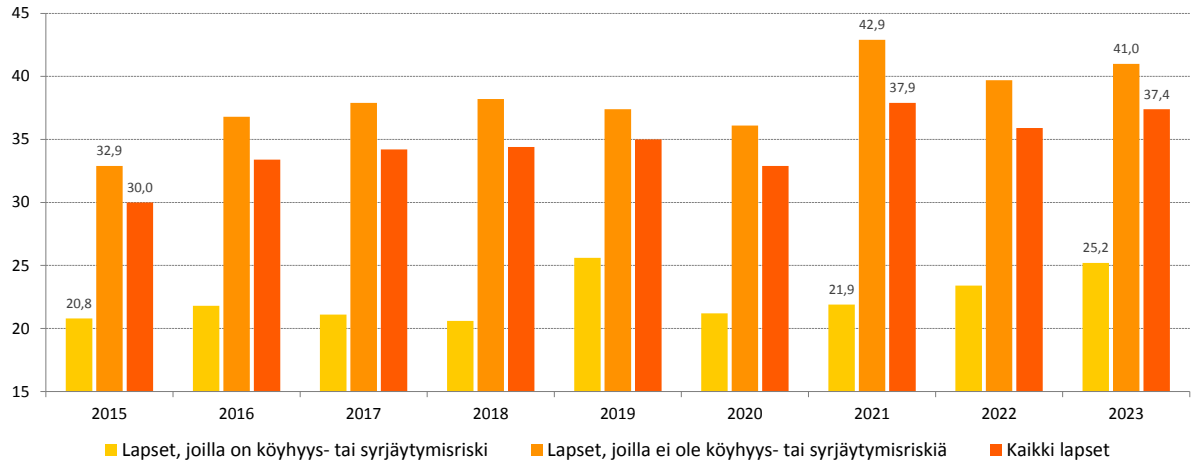

Huomautus: Vuoden 2020 luvut on arvioitu.
Lähde: Eurostat [ilc_caindform25b].

Varhaiskasvatuksen kohtuuttomat hinnat ja heikko saatavuus muodostavat erityisesti köyhyysvaarassa olevien lasten osallistumiselle esteitä, joihin jäsenvaltiot puuttuvat varhaiskasvatusta koskevissa toimintasuunnitelmissaan EU-rahoituksen tuella. Varhaiskasvatus on jo nyt maksuton joissakin jäsenvaltioissa (esim. **Tanskassa** ja **Sloveniassa**) köyhimpien perheiden lapsille, **Portugalissa** toteutetaan parhaillaan uudistusta, jonka tarkoituksena on tehdä varhaiskasvatuksesta maksuton kaikille lapsille, ja **Puolassa** on osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa otettu käyttöön etuuksia viralliseen varhaiskasvatukseen osallistuvien alle 3-vuotiaiden lasten vanhemmille hoitomaksuihin liittyvien kustannusten kattamiseksi tai alentamiseksi. Monissa maissa varhaiskasvatusala kärsii myös tilojen puutteesta ja henkilöstöpulasta. **Bulgariassa** on sitouduttu laajentamaan varhaiskasvatuksen palveluverkostoa ja **Saksassa** luomaan osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa 90 000 uutta lastenhoitopaikkaa rakentamalla uusia tiloja. Investoinnit varhaiskasvatukseen saavat tukea ESR+:sta. Vuonna 2022 lastenhoitokapasiteetin lisääminen oli osa 22:ta ESR+:n toimenpideohjelmaa kuudessa jäsenvaltiossa (arvoltaan 60,7 miljoonaa euroa). Suurin osa EU:n jäsenvaltioista myös sisällytti elpymis- ja palautumissuunnitelmiinsa toimenpiteitä, joilla laajennetaan varhaiskasvatuksen valmiuksia, osallistavuutta ja/tai laatua. Näihin tehtävät investoinnit ovat yli 8 miljardia euroa.

Koko väestön ja lasten köyhyyden syvyys pysyi vakaana EU:ssa mutta lisääntyi huomattavasti joissakin jäsenvaltioissa. Köyhyyden syvyyttä eli köyhyysvajetta mitataan köyhyysvaarassa olevien tulotason ja köyhyysrajan välisenä erona[230]. Se pieneni hieman eli 23,0 prosenttiin vuonna 2023 EU:ssa (vuoden 2022 tulojen perusteella) (ks. kaavio 2.4.5). Köyhyysvaje oli suurin Romaniassa (37,4 prosenttia) ja sen jälkeen Slovakiassa (29,9 prosenttia) ja Unkarissa (29,5 prosenttia) huomattavan kasvun jälkeen (5,4 prosenttiyksikköä, 11,5 prosenttiyksikköä ja 10,1 prosenttiyksikköä). Köyhyysvaje supistui jyrkimmin Belgiassa

[230] Tämä köyhyysvajetta koskeva indikaattori (eli pienituloisten mediaanitulojen etäisyys pienituloisuusrajasta) lasketaan köyhyysriskirajan alapuolella olevien henkilöiden ekvivalenttien käytettävissä olevien mediaanitulojen ja köyhyysriskirajan välisenä erotuksena ilmaistuna prosentteina köyhyysriskirajasta. Raja on asetettu 60 prosenttiin tietyn maan (eikä koko EU:n) kaikkien asukkaiden kansallisista ekvivalenteista käytettävissä olevista tuloista.

(– 4,2 prosenttiyksikköä), jossa se oli EU:n alhaisin (14,0 prosenttia). Köyhyysvaje on suurempi niiden henkilöiden keskuudessa, jotka asuvat vajaatyöllisissä tai työttömissä kotitalouksissa, ja niissä se oli EU:ssa vuonna 2023 noin 63,0 prosenttia (vuoden 2022 tulojen perusteella)[231]. Lasten köyhyysvaje pysyi EU:ssa keskimäärin muuttumattomana ja on suurempi kuin koko väestön (24,4 prosenttia). Se oli suurin Unkarissa (64,3 prosenttia) lisäännyttyään huomattavasti (49,8 prosenttiyksikköä eli yli kolminkertainen vuoden 2022 erittäin alhaiseen lukuun nähden), ja sen jälkeen Romaniassa (39,4 prosenttia) ja Slovakiassa (37,7 prosenttia), joissa se lisääntyi 6,3 prosenttiyksikköä ja 12,7 prosenttiyksikköä. Lasten köyhyysvaje väheni jyrkimmin Bulgariassa (– 10,9 prosenttiyksikköä) mutta oli edelleen korkealla tasolla (31,9 prosenttia) ja Italiassa (– 8 prosenttiyksikköä), jossa se oli alle EU:n keskiarvon (19,9 prosenttia). Luvut olivat pienimmät Suomessa (15,4 prosenttia) ja Belgiassa (15,2 prosenttia).

[231] Eurostat [ilc_li06].

Kaavio 2.4.5: Köyhyysvaje pysyi suurin piirtein vakaana EU:ssa mutta oli usein suurempi lasten osalta

Pienituloisten tulotason etäisyys pienituloisuusrajasta (eli köyhyysvaje), kokonaisväestö ja lapset (0–17-vuotiaat, %)

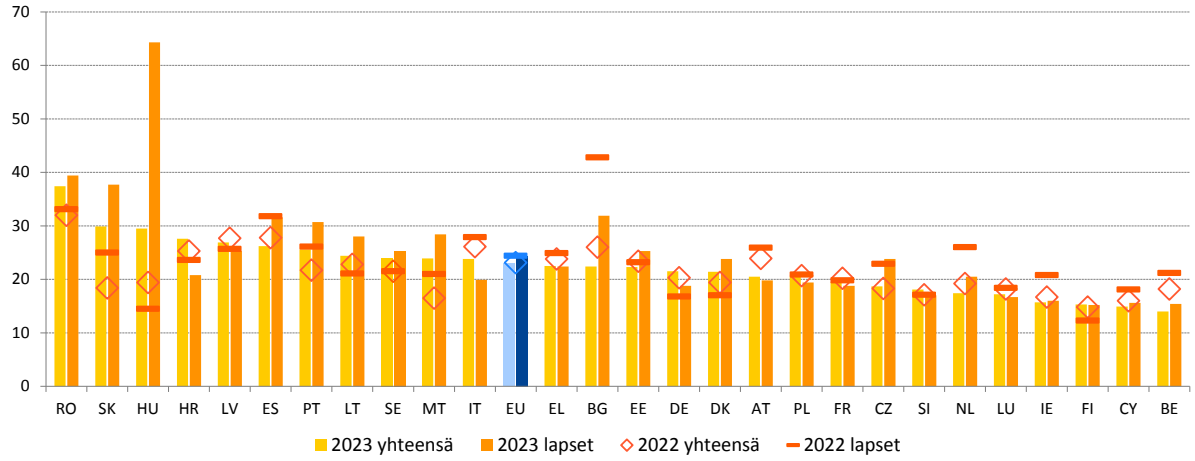

Huomautus: Katkos aikasarjassa: Ranska ja Luxemburg vuonna 2022 ja Kroatia vuonna 2023.
Lähde: Eurostat [ilc_li11], EU-SILC.

Kaavio 2.4.6: Vammaisten henkilöiden köyhyys- tai syrjäytymisriski on edelleen muita suurempi kaikissa jäsenvaltioissa.

Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien vammaisten ja vammattomien henkilöiden osuudet (vähintään 16-vuotiaat, %)

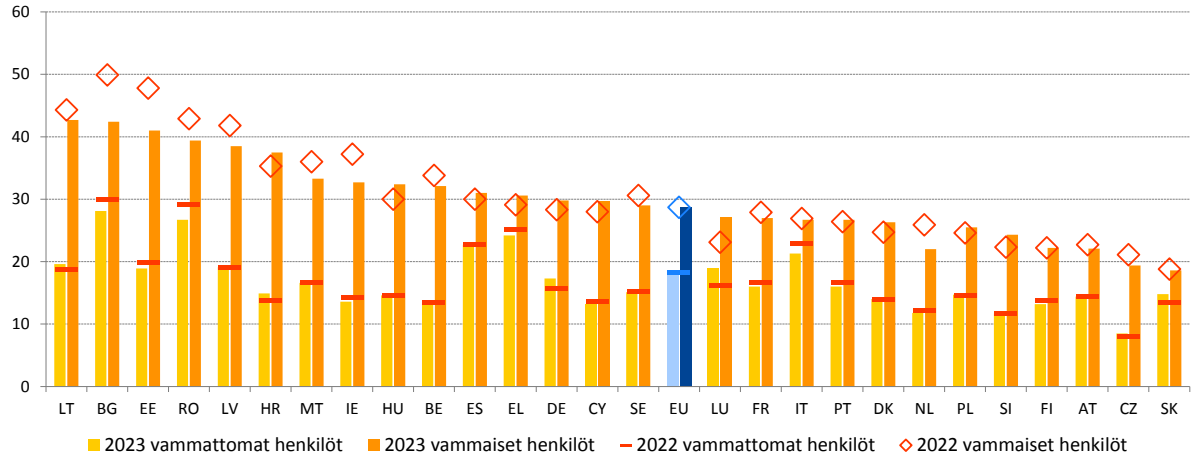

Huomautus: Katkos aikasarjassa: Kroatia ja arvioidut tiedot: Saksa vuonna 2023.
Lähde: Eurostat [hlth_dpe010], EU-SILC.

Vammaisten henkilöiden köyhyys- tai syrjäytymisvaara on edelleen suuri. Heidän köyhyys- tai syrjäytymisriskiasteensa oli EU:ssa 28,8 prosenttia vuonna 2023 eli 10 prosenttiyksikköä korkeampi kuin muun väestön. Se myös vaihteli huomattavasti eri jäsenvaltioissa (ks. kaavio 2.4.6). Osuudet laskivat hieman viime vuoteen verrattuna, mutta olivat korkeimmat Liettuassa (42,7 prosenttia), Bulgariassa (42,4 prosenttia) ja Virossa (41 prosenttia) ja alimmat Slovakiassa (18,6 prosenttia). Vammaisten henkilöiden aineellinen ja sosiaalinen puute oli suurin Romaniassa (28,4 prosenttia) ja Bulgariassa (28,1 prosenttia). Suurimmassa köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olivat työikäiset vammaiset (33,6 prosenttia), joiden jälkeen tulivat vammaiset nuoret (33,5 prosenttia). Riski on suurempi vammaisilla naisilla (29,8 prosenttia) kuin vammaisilla miehillä (27,6 prosenttiin).

EU:n ulkopuolella syntyneiden köyhyys- tai syrjäytymisriski pieneni hieman mutta oli edelleen paljon suurempi kuin EU:ssa syntyneiden. EU:n ulkopuolella syntyneiden köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste (39,2 prosenttia) oli yli kaksinkertainen EU:ssa syntyneiden riskiin (18,4 prosenttia) verrattuna. Näiden kahden ryhmän välinen ero oli suurin Itävallassa (42,7 v. 11,4 prosenttia), Belgiassa (42,1 v. 14,6 prosenttia) ja Espanjassa (46,7 v. 21,1 prosenttia). Kreikassa ero pieneni varsin huomattavasti vuonna 2023 (5,1 prosenttiyksikköä eli 23 prosenttiyksikköön), joskin EU:n ulkopuolella syntyneiden köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste oli yksi jäsenvaltioiden korkeimmista vuonna 2023 (47,1 prosenttia). Ero pieneni huomattavasti Espanjassa (– 4,7 prosenttiyksikköä) ja Bulgariassa (– 11,9 prosenttiyksikköä) ja suureni eniten Maltalla (+ 8,7 prosenttiyksikköä)[232].

Köyhyys- tai syrjäytymisriskit kohdistuvat edelleen merkittävään määrään romaneja EU:ssa. Tuoreimpien kyselytietojen mukaan keskimäärin 80 prosenttia kyselyn kohteena olleiden maiden romaneista oli köyhyysvaarassa[233], eikä vuosina 2016–2021 ole tapahtunut edistystä. Keskimäärin jopa 83 prosenttia romanilapsista (alle 18-vuotiaista) asui köyhyysvaarassa olevissa kotitalouksissa. Lisäksi koko väestöön verrattuna suurempi osuus romaneista (48 prosenttia) kohtasi vakavaa aineellista puutetta, erityisesti nuoremmassa ja vanhemmassa ikäryhmässä. Romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskevassa EU:n strategiakehyksessä 2020–2030[234] kehotetaan jäsenvaltioita vähentämään romanien ja koko väestön välistä köyhyyseroa, myös lasten osalta, vähintään puolella ja varmistamaan, että suurin osa romaneista pääsee köyhyydestä vuoteen 2030 mennessä. Romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskevassa neuvoston suosituksessa[235] jäsenvaltiot sitoutuivat vähentämään romanien erittäin korkeaa köyhyysriskiastetta sekä aineellista ja sosiaalista puutetta, jotta romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista voidaan tukea tehokkaasti. Uudistettujen romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten[236] arvioinnissa jäsenvaltioita kehotetaan puuttumaan havaittuihin parannuskohteisiin sekä uudistamaan ja muuttamaan kehyksiään, muun muassa nostamalla niiden tavoitetasoa. Neuvoston päätelmissä[237] toimenpiteistä, joilla varmistetaan romaneille yhtäläiset mahdollisuudet asianmukaiseen ja eriytymättömään asumiseen ja puututaan eriytyneisiin asuinalueisiin, kehotetaan jäsenvaltioita yksilöimään ja käyttämään kaikkea tähän tarkoitukseen käytettävissä olevaa rahoitusta.

Energiaköyhyys lisääntyi EU:ssa vuonna 2023 toisena peräkkäisenä vuonna korkeiden energiakustannusten vuoksi, ja jäsenvaltioiden välillä oli merkittäviä eroja. Energiaköyhyyttä mitataan niiden osuudella, jotka eivät pysty pitämään kotiaan riittävän lämpimänä, ja se lisääntyi EU:ssa 1,3 prosenttiyksikköä ja oli 10,6 prosenttia vuonna 2023[238]. Tämä on toinen peräkkäinen vuosi, jona se lisääntyi, vähennyttyään tasaisesti vuosina 2015–2021 (9,6 prosentista 6,9 prosenttiin) (ks. kaavio 2.4.7). Tämä kuvastaa vuoden 2021 jälkipuoliskolla alkaneen ja vuonna 2022 pahentuneen energian hintojen nousun vaikutusta.

---

[232] Tämä näkyy Eurostatin indikaattorista [ilc_peps06n], jossa verrataan EU:n ulkopuolella syntyneitä henkilöitä raportoivassa maassa syntyneisiin; 18-vuotiaat ja sitä vanhemmat. Ensin mainittuja koskevia tietoja ei ole saatavilla Romanian osalta.

[233] EU FRA, Roma survey 2021. Kysely toteutettiin seuraavissa maissa: BG, CZ, EL, ES, HR, HU, PT, RO, SK.

[234] Ks. The new EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation (full package).

[235] Ks. EUVL C 93, 19.3.2021, p. 1.

[236] Arviointi: COM/2023/7 final koko paketissa.

[237] Neuvoston päätelmät toimenpiteistä, joilla varmistetaan romaneille yhtäläiset mahdollisuudet asianmukaiseen ja eriytymättömään asumiseen ja puututaan eriytyneisiin asuinalueisiin.

[238] Niiden osuus, jotka eivät pysty pitämään kotiaan riittävän lämpimänä, on yksi tärkeimmistä energiaköyhyyden seurannassa EU:ssa käytetyistä indikaattoreista. Lisätietoja energiaköyhyyttä koskevista indikaattoreista EU:n tasolla: SPC-ISG Fiche.

Se, että energiaköyhyys lisääntyi vuonna 2023 vähemmän kuin vuonna 2022, vaikka hintakriisi oli merkittävästi suurempi talvella 2022 kuin talvella 2021, viittaa siihen, että EU:n ja sen jäsenvaltioiden hyväksymät poikkeukselliset tukitoimenpiteet lievensivät vaikutuksia tehokkaasti[239]. Energiaköyhyys vaihteli suuresti eri jäsenvaltioissa vuonna 2023 ja oli 2,1 prosenttia Luxemburgissa ja 20,8 prosenttia Espanjassa ja Portugalissa. Se lisääntyi eniten Tanskassa, Alankomaissa, Espanjassa, Liettuassa, Unkarissa, Portugalissa ja Ruotsissa mutta väheni Bulgariassa, Kroatiassa, Kyproksessa, Maltassa, Latviassa ja Romaniassa. Lisääntyminen oli merkittävämpää köyhyysvaarassa olevien kuin koko väestön osalta vuonna 2023 (+ 2,1 prosenttiyksikköä). Jälkimmäisen ryhmän osalta energiaköyhyys oli yli kaksinkertainen keskiarvoon verrattuna (22,2 prosenttia vuonna 2023), ja se vaihteli Suomen 3,8 prosentista Kyproksen 43,6 prosenttiin. Köyhyysvaarassa olevien energiaköyhyys lisääntyi eniten Tanskassa, Espanjassa, Italiassa, Liettuassa, Unkarissa, Itävallassa, Puolassa, Sloveniassa ja Slovakiassa mutta väheni Bulgariassa, Kroatiassa, Kyproksessa ja Latviassa.

Kaavio 2.4.7: Energiaköyhyys on lisääntynyt EU:ssa, ja jäsenvaltioiden välillä on huomattavia eroja

Henkilöt, jotka eivät pysty pitämään kotiaan riittävän lämpimänä, kokonaisväestö ja köyhyysvaarassa oleva väestö, 2022 ja 2023 (%)

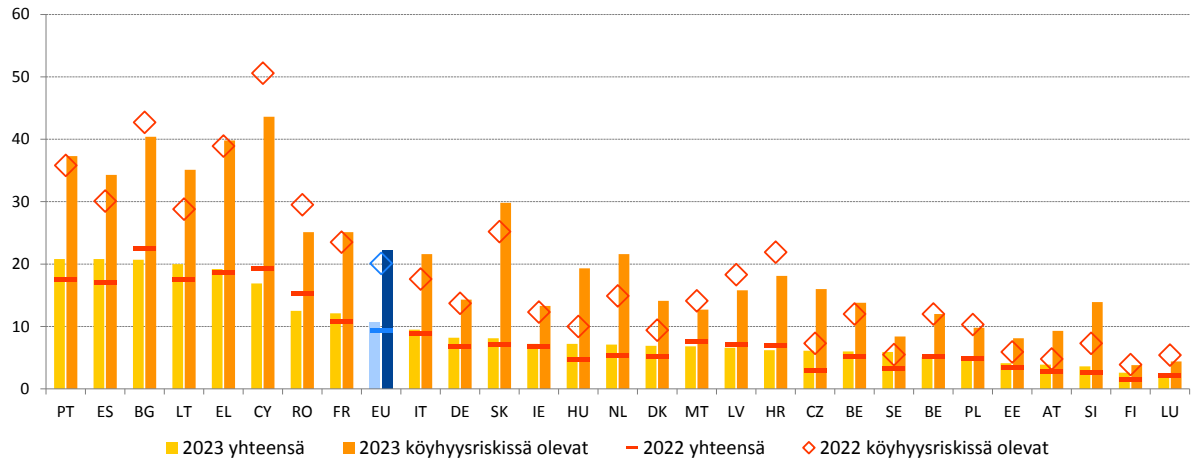

Huomautus: Katkos aikasarjassa vuonna 2023: LT.
Lähde: Eurostat [ilc_mdes01], EU-SILC.

Tuloerot pysyivät EU:ssa keskimäärin ennallaan vuonna 2023, ja jäsenvaltioiden välillä tapahtui jonkin verran lähentymistä. Ylimmän ja alimman tuloviidenneksen tulo-osuuksien suhde (S80/S20) pysyi vuonna 2023 pitkälti vakaana eli 4,72:ssa (vuoden 2022 tulojen perusteella), kun se vuonna 2022 oli 4,73 (vuoden 2021 tulojen perusteella)[240]. ”Kriittisessä tilanteessa” olivat Liettua, Latvia ja Romania, joissa tuloerot ovat unionin suurimpia, vaikka ne pienenivät hieman vuonna 2023 (ks. kaavio 2.4.8). Tuloerot olivat suuria myös Espanjassa, Virossa ja Kreikassa sekä Portugalissa ja Maltalla (kahdessa viimeksi mainitussa erojen suhteellisen suuren kasvun jälkeen). Erojen suuri kasvu johti Unkarissa, Ruotsissa ja Kroatiassa tasoihin, jotka ovat EU:n keskiarvoa lähellä. Kaikkien näiden kahdeksan jäsenvaltion tilanne oli ”seurattava” vuonna 2023. Eniten tuloerot taas supistuivat Bulgariassa (– 0,69), jossa oli kuitenkin edelleen yksi korkeimmista tasoista

[239] Tuoreimmat energiaköyhyyttä koskevat tiedot ovat peräisin EU-SILC 2023 -kyselystä. Tätä aihetta koskevia kyselytutkimuksia tehdään yleensä vuoden alkupuoliskolla eli kyseisen vuoden tammi-kesäkuussa, joten vuoden 2023 tiedot kuvastavat talven 2022 energian hintojen nousun vaikutusta.

[240] Indikaattori määritellään suurituloisimman 20 prosentin saamien (ekvivalenttien käytettävissä olevien) kokonaistulojen ja pienituloisimman 20 prosentin tulojen suhteeksi.

vuonna 2023 (6,61) tilanteessa, ja sen tilanne on ”heikko mutta paranemassa” samoin kuin Italian, jossa erot supistuivat vähemmän (– 0,35) mutta alemmalta tasolta, ja nämä molemmat edistivät ylöspäin suuntautuvaa lähentymistä. ”Parhaiten suoriutuneita” vuonna 2023 olivat Belgia, Tšekki, Slovenia ja Suomi. Joissakin jäsenvaltioissa, esimerkiksi Saksassa, Unkarissa, Italiassa, Portugalissa ja Ruotsissa, tuloerot vaihtelivat merkittävästi alueittain (ks. kaavio 4 liitteessä 5), mukaan lukien syrjäisimmät alueet. Tulovuotta 2023 koskevien Eurostatin alustavien arvioiden mukaan tuloerojen kehitys (mitattuna tuloviidennesten tulo-osuuksien suhteella) oli melko vakaa kaikissa maissa lukuun ottamatta Latviaa, jossa eron arvioitiin kasvavan merkittävästi[241]. Uudistusten ja investointien tulonjakovaikutusten arviointi on erityisen tärkeää, jotta voidaan ottaa huomioon niiden vaikutukset tuloeroihin ja saada etukäteen tietoa päätöksenteon tueksi.

Kaavio 2.4.8: Tuloerot pysyivät EU:ssa keskimäärin ennallaan vuonna 2023, ja jäsenvaltioiden välillä tapahtui jonkin verran lähentymistä

Tuloviidennesten tulo-osuus (S80/S20), vuoden 2023 tasot ja muutokset edellisvuoteen nähden (sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

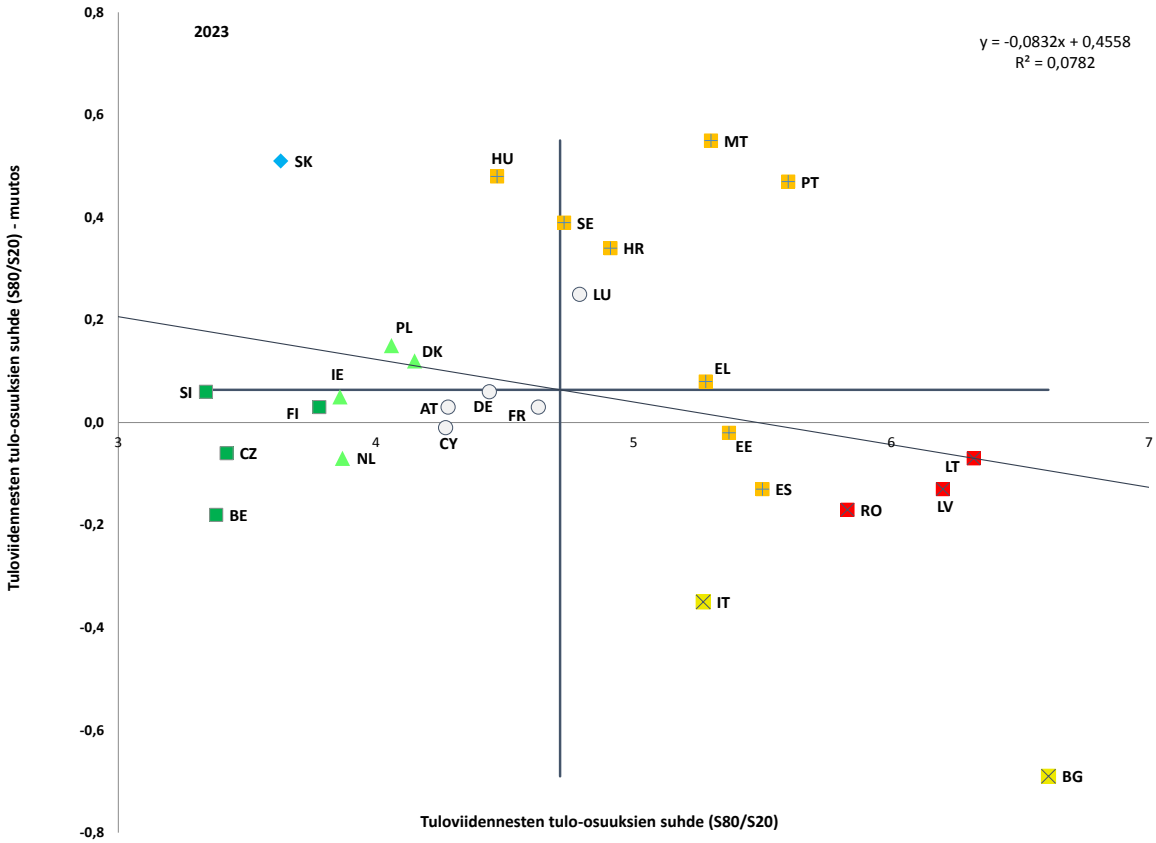

Huomautus: Akselit on keskitetty EU:n painottamattoman keskiarvon mukaan. Symbolien selitykset esitetään liitteessä. Katkos aikasarjassa: Kroatia.
Lähde: Eurostat [tessi180], EU-SILC.

Pidemmällä aikavälillä tuloerot pienenivät vuosien 2014–2015 huippulukemien jälkeen, joskin ne vaihtelivat ja jäsenvaltioiden välillä oli joitakin eroja. Tuloerot (mitattuna S80/S20-indikaattorilla) kasvoivat jyrkästi EU27-maiden W-taantuman aikana ja pienenivät

[241] Ks. Flash estimates 2023 experimental results, s.13.

sitten finanssikriisiä edeltävälle tasolle ja edelleen hieman viime vuosina (ks. kaavio 2.4.9). Tuloerot tulojakauman alapäässä (S50/S20) olivat vuoteen 2023 mennessä palanneet suunnilleen vuoden 2010 tasolle, kun taas tulojakauman yläpäässä (S80/S50) tuloerot pienenivät hieman sen alapuolelle. Tässä tulee esiin EU:ssa viime vuosina erityisesti covid-19-kriisin ja korkeiden elinkustannusten vuoksi toteutettujen nopeiden ja tehokkaiden politiikkatoimien vaikutus. Samalla se viittaa siihen, että tulojakauman alapäässä ei keskimäärin ole saavutettu merkittäviä pitkän aikavälin parannuksia. Monissa jäsenvaltioissa tulo-osuudet kasvoivat alemmissa viidenneksissä vuosina 2007–2022, mutta toisissa taas (Italiassa, Liettuassa, Luxemburgissa, Unkarissa, Maltalla, Tanskassa ja Ruotsissa) oli näyttöä polarisoitumisesta[242]. Kaiken kaikkiaan toinen, kolmas ja neljäs tuloviidennes (mahdollisena keskiluokan vastineena) kasvattivat tulo-osuuttaan hieman useissa jäsenvaltioissa muutamaa merkittävää poikkeusta lukuun ottamatta (Bulgaria, Kypros ja Suomi).

Kaavio 2.4.9: Tuloerot EU27-maissa ovat vaihdelleet viimeisten 15 vuoden aikana mutta pienentyneet viime aikoina

Tuloviidennesten tulo-osuuksien suhteet S80/S20, S80/S50 ja S50/S20, 2010–2022

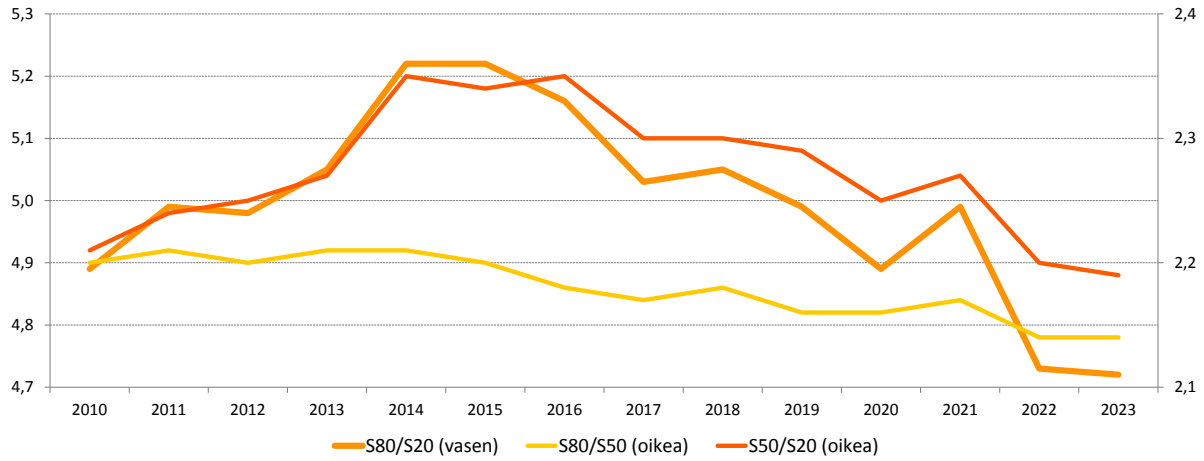

Huomautus: Aikasarjassa olevat katkokset esitetään tietotaulukoissa.
Lähde: Eurostat [tessi180], [ilc_di11d], [ilc_di11e], EU-SILC.

Sosiaaliturvaetuuksiin liittyvät menot kasvoivat nimellisesti mutta laskivat reaalisesti vuonna 2023, ja jäsenvaltioiden ja alojen välillä oli suuria eroja[243]. Osuus suhteessa BKT:hen oli EU:ssa 26,8 prosenttia vuonna 2023 (26,9 prosenttia vuonna 2022), mikä on 3,2 prosenttiyksikköä pienempi kuin covid-19-kriisin aikainen huippu vuonna 2020 (30 prosenttia kriisin johdosta toteutettujen poikkeuksellisten politiikkatoimien vuoksi). Huolimatta jonkinasteisesta lähentymisestä vuodesta 2018 (erityisesti vuosina 2020–2021) jäsenvaltioiden välillä oli edelleen suuria eroja: kuudessa jäsenvaltiossa osuus oli yli 28 prosenttia ja kuudessa alle 17 prosenttia[244]. Vaikka sosiaaliturvaetuuksien nimelliset menot kasvoivat EU:ssa 6,1 prosenttia vuonna 2023, reaalisesti ne pienenivät hieman (–0,2 prosenttia)[245], mikä johtuu edelleen korkeasta inflaatiosta. Reaalimääräiset muutokset

[242] Perustuu tietoihin, joissa aikasarjan katkosten vaikutukset on neutralisoitu. Kattava analyysi: Economic inequalities in the EU – key trends and policies.
[243] Eurostat, Social protection (spr_exp_func, tiedot poimittu 7.11.2024). Vuoden 2023 tiedot ovat arvioita, jotka kattavat kaikki jäsenvaltiot Kreikkaa lukuun ottamatta.
[244] Yli 28 prosenttia: FR, FI, AT, DE, BE ja IT; alle 17 prosenttia: IE, MT, EE, RO, LT ja HU.
[245] Reaaliset muutokset on arvioitu deflatoimalla nimellismääräiset menot euroina [spr_exp_func] yhdenmukaistetulla kuluttajahintaindeksillä (YKHI) (ks. lisätietoja).

vaihtelevat yli 5 prosentin kasvusta seitsemässä jäsenvaltiossa yli 2 prosentin laskuun neljässä muussa jäsenvaltiossa[246]. EU:n tasolla hienoinen reaalimääräinen lasku vuonna 2023 johtui sosiaalisen syrjäytymisen etuuksien lähes 8 prosentin ja työttömyysetuuksien lähes 5 prosentin pienenemisestä sekä sairaus- ja terveydenhuoltoetuuksien menojen noin 1 prosentin vähenemisestä. Toisaalta vanhuus- ja perhe-eläke-etuuksiin liittyvät menot kasvoivat reaalisesti 0,7 prosenttia.

Vanhuus- ja perhe-eläke-etuudet muodostavat edelleen lähes puolet kaikista sosiaaliturvaetuuksien menoista EU:ssa. Tämä osuus oli 46,7 prosenttia vuonna 2023 (46,2 prosenttia vuonna 2022). Terveydenhuolto- ja sairausetuuksien osuus oli edelleen toiseksi suurin (29,9 prosenttia v. 30,2 prosenttia vuonna 2022), kun taas perhe-etuuksien osuus oli 8,6 prosenttia (kuten vuonna 2022) ja työkyvyttömyysetuuksien 7,1 prosenttia (7 prosenttia vuonna 2022). Työttömyysetuuksien osuus pieneni edelleen työttömyyden pienenemisen myötä 3,9 prosenttiin vuonna 2023 (ennätyksellisen pieni sitten vuoden 2008, joka on aikasarjan ensimmäinen vuosi), kun se vuonna 2022 oli ollut 4,1 prosenttia pudottuaan siihen vuoden 2020 ennätystasosta (7,4 prosenttia). Samaan aikaan sosiaalisen syrjäytymisen etuuksiin käytettyjen menojen osuus pieneni 2,4 prosenttiin vuonna 2023 (2,6 prosenttia vuonna 2022). Asumisetuuksiin käytettyjen menojen osuus (1,4 prosenttia) sitä vastoin kasvoi hieman vuoteen 2022 verrattuna (1,3 prosenttia). Vanhuus- ja perhe-eläke-etuuksien osuus kasvoi edellisvuoteen verrattuna useimmissa jäsenvaltioissa (16:ssa 26:sta), kun taas terveydenhuoltoon ja sairauteen, työttömyyteen tai sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyvien etuuksien osuus pieneni suurimmassa osassa jäsenvaltioita.

[246] Kasvu yli 5 prosenttia: SK, PL, CY, BE, BG, LU ja NL; lasku yli 2 prosenttia: EE, LV, IT ja LT.

Kaavio 2.4.10: Sosiaalisten tulonsiirtojen (eläkkeitä lukuun ottamatta) vaikutus köyhyyden vähentämiseen heikkeni hieman vuonna 2023 ja erojen kasvamisesta on joitakin merkkejä

Sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen, vuoden 2023 tasot ja muutos edellisvuoteen nähden (sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

Huomautus: Akselit on keskitetty EU:n painottamattoman keskiarvon mukaan. Symbolien selitykset esitetään liitteessä. Katkos aikasarjassa: Kroatia.
Lähde: Eurostat [tespm050], EU-SILC.

Sosiaalisten tulonsiirtojen (eläkkeitä lukuun ottamatta) vaikutus köyhyyden vähentämiseen heikkeni hieman vuonna 2023 ja erojen kasvamisesta jäsenvaltioiden välillä on joitakin merkkejä Vaikutuksen heikkeneminen koskee sekä EU:ta keskimäärin (– 0,3 prosenttiyksikköä, mutta edelleen suurempi kuin ennen covid-19-pandemiaa) että suurinta osaa jäsenvaltioista (ks. kaavio 2.4.10). Maiden väliset erot olivat kuitenkin edelleen suuria. Vuonna 2023 (vuoden 2022 tulojen perusteella) ”kriittisessä tilanteessa” olivat Romania, Kreikka, Portugali, Kroatia ja Espanja, joissa sosiaalisten tulonsiirtojen vaikutukset olivat hyvin vähäiset (15,6–22,9 prosenttia), ja vaikutus heikkeni näissä kaikissa Kroatiaa lukuun ottamatta. Neljän jäsenvaltion tilanne oli ”seurattava”. Näistä maista vaikutus heikkeni eniten Luxemburgissa ja vähemmän Virossa, Maltalla ja Latviassa, ja ne kaikki jäivät alle EU:n keskiarvon. Toisessa ääripäässä Irlanti, Tanska, Belgia ja Suomi olivat ”parhaiten suoriutuvia” (48,7–57,7 prosenttia). Sosiaalisten tulonsiirtojen vaikutus tuloköyhyyden riskiin pieneni hieman vuonna 2023 myös lasten osalta (– 0,3

prosenttiyksikköä[247]) keskimäärin EU:ssa, koska vaikutus pieneni 20 jäsenvaltiossa (jopa – 18,6 prosenttiyksikköä Unkarissa, – 8,8 prosenttiyksikköä Luxemburgissa ja – 7,3 prosenttiyksikköä Ruotsissa) eikä vaikutuksen kasvu muutamassa jäsenvaltiossa kompensoinut sitä (+ 8,2 prosenttiyksikköä Italiassa, + 3,2 prosenttiyksikköä Slovakiassa ja + 2,5 prosenttiyksikköä Kroatiassa). Erot sosiaalisten tulonsiirtojen vaikutuksessa koko väestön köyhyyden vähentämiseen olivat suuria myös EU:n eri alueilla, erityisesti Belgiassa, Saksassa, Italiassa, Unkarissa, Puolassa, Portugalissa ja Espanjassa (ks. kaavio 9 liitteessä 5), mukaan lukien syrjäisimmät alueet.

Viime vuosien parannuksista huolimatta käytännössä missään jäsenvaltiossa vähimmäistoimeentulotuki ei yleensä riitä poistamaan ihmisiä köyhyydestä. Vähimmäistoimeentulojärjestelmät toimivat viimesijaisena sosiaalisena turvaverkkona[248]. Tuen riittävyyttä voidaan arvioida vertaamalla pelkästään vähimmäistulosta riippuvaisten kotitalouksien (joilla ei ole ansiotuloja) käytettävissä olevia tuloja köyhyysriskirajaan (ks. kaavio 2.4.11)[249]. Yhden aikuisen kotitalouden tukitaso on anteliain Alankomaissa, jossa se saavuttaa lähes köyhyysriskirajan (60 prosenttia käytettävissä olevista ekvivalenteista mediaanituloista), Irlannissa, Belgiassa ja Luxemburgissa se on vähintään 50 prosenttia mediaanitulosta ja useimmissa muissa maissa 30–50 prosenttia mediaanitulosta. Yhden aikuisen kotitalouden tuki on alhaisin Romaniassa, Unkarissa ja Bulgariassa, joissa se on noin tai alle 10 prosenttia mediaanituloista. Vuoteen 2022 verrattuna tuen riittävyys on parantunut Virossa (+ 4 prosenttiyksikköä), Alankomaissa ja Luxemburgissa (+ 3 prosenttiyksikköä), Irlannissa, Belgiassa, Espanjassa, Liettuassa ja Tšekissä (+ 2 prosenttiyksikköä) mutta heikentynyt Italiassa, Itävallassa, Kyproksella, Puolassa (– 3 prosenttiyksikköä) sekä Kreikassa ja Unkarissa (– 2 prosenttiyksikköä). Jos tarkastellaan kahdesta aikuisesta ja kahdesta lapsesta muodostuvan kotitalouden tilannetta, useimmissa jäsenvaltioissa tuen riittävyys on samankaltainen tai parempi, mikä johtuu pääasiassa perhe-etuuksien merkityksen kasvusta. Liettua on kuitenkin edelleen ainoa maa, jossa tämäntyyppiselle kotitaloudelle annettavan tuen taso riittää poistamaan perheen köyhyydestä. Vuoteen 2022 verrattuna riittävyys tämän kotitaloustyypin osalta parani voimakkaasti (yli + 5 prosenttiyksikköä) Virossa, Espanjassa, Tšekissä ja Slovakiassa mutta heikkeni voimakkaasti (– 6 prosenttiyksikköä) Puolassa. Lisäksi kaikissa jäsenvaltioissa nettotulot, jotka kokopäiväisesti työskentelevä henkilö ansaitsee vähimmäispalkalla (tai vastaavalla matalalla palkalla niissä maissa, joissa ei ole lakisääteistä vähimmäispalkkaa), ovat järjestelmällisesti suuremmat kuin sosiaaliavustuksen kautta saatu tulotuki, kun he ovat työttöminä.

[247] Tämä perustuu sosiaalisen suojelun komitean indikaattorityöryhmän perustamaan vertailukehykseen Benchmarking framework on childcare and support to children. Indikaattori voidaan laskea lasten köyhyysriskiasteesta tulonsiirtojen jälkeen ja ennen niitä (eläkkeitä lukuun ottamatta). Analyysissä ei oteta huomioon luontoismuotoisia sosiaalisia tulonsiirtoja, kuten maksutonta varhaiskasvatusta, koulutusta ja terveydenhuoltoa.

[248] Neuvoston suositus riittävästä vähimmäistoimeentulosta aktiivisen osallisuuden varmistamiseksi (2023/C 41/01).

[249] Vähimmäistoimeentuloetuuksien lisäksi kotitalouksilla voi olla oikeus asumis- ja perhe-etuuksiin.

Kaavio 2.4.11: Työttömien kotitalouksien sosiaaliavun riittävyys on edelleen suhteellisen heikko

Sosiaaliavustusta saavien kotitalouksien (yhden hengen talous sekä kaksi aikuista ja kaksi alle 14-vuotiasta) käytettävissä olevat ekvivalentit nettotulot prosentteina käytettävissä olevasta ekvivalentista mediaanitulosta, 2023 (%)

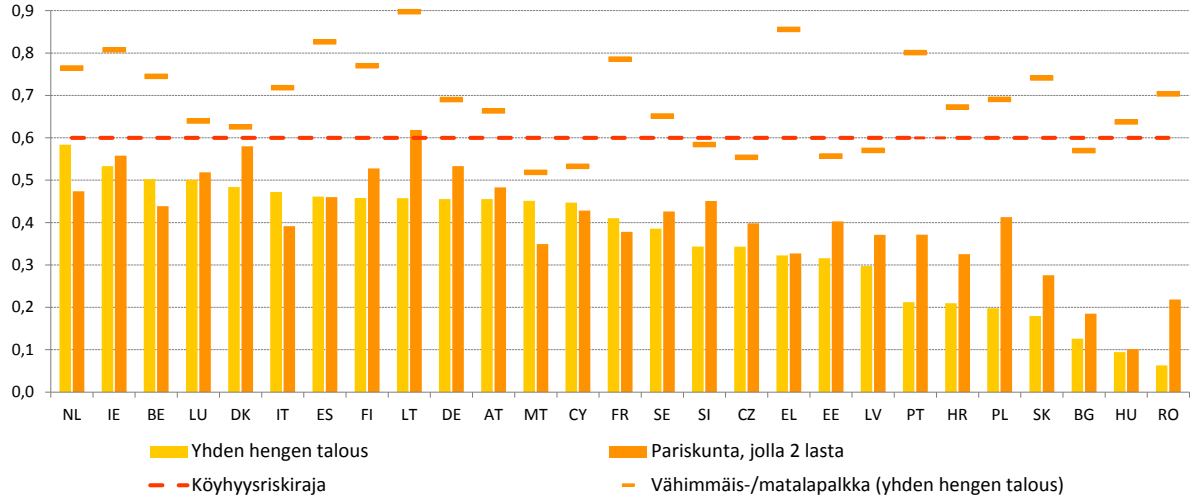

Huomautus: Kotitalouden aikuiset jäsenet eivät ole työssä eivätkä saa työttömyysetuuksia. Nettotulot, mukaan lukien sosiaaliavustukset, perhe- ja asumisetuudet verojen ja sosiaaliturvamaksujen jälkeen. Lakisääteisellä vähimmäispalkalla kokopäiväisesti työskentelevän yhden hengen taloudessa asuvan henkilön nettotulot (tai 45 prosenttia keskipalkasta maissa, joissa ei ole lakisääteistä vähimmäispalkkaa: Tanska, Italia, Itävalta, Suomi ja Ruotsi).
Lähde: OECD:n vero- ja etuusmallin (malliversio 2.6.3) ja Eurostatin [ilc_di03] (EU-SILC) tietoihin perustuvat omat laskelmat.

Työttömyys on edelleen tärkein köyhyysriskin syy, eivätkä sosiaalietuudet keskimäärin tavoita kaikkia apua tarvitsevia kotitalouksia. EU:ssa 60,7 prosenttia kotitalouksista, joissa työikäiset henkilöt olivat joko työttömiä tai työskentelivät hyvin vähän (eli enintään 20 prosenttia mahdollisesta kokonaistyöajastaan), oli köyhyysvaarassa vuonna 2023[250] (ks. kaavio 2.4.12). Osuus on pysynyt vakaana edellisvuoteen nähden, mutta jäsenvaltioiden välillä on joitakin merkittäviä eroja. Vajaatyöllisten tai työttömien (eli erittäin alhaisen työssäkäyntiasteen) kotitalouksien köyhyysriskiaste vaihteli 80 prosentista Romaniassa (– 9 prosenttiyksikköä vuoteen 2022 verrattuna) alle 40 prosenttiin Irlannissa (– 6 prosenttiyksikköä). Aste kasvoi erittäin voimakkaasti Itävallassa (+ 14 prosenttiyksikköä), Kyproksella (+ 10 prosenttiyksikköä) ja Portugalissa (+ 9 prosenttiyksikköä) – joissa tosin lähtötaso oli paljon alempi – sekä Sloveniassa ja Ruotsissa (+ 7 prosenttiyksikköä). Huomattavaa laskua tapahtui Unkarissa (– 14 prosenttiyksikköä), Belgiassa (– 9 prosenttiyksikköä) ja Tanskassa (– 8 prosenttiyksikköä). Vuonna 2023 köyhyysvaarassa olevien ja vajaatyöllisissä tai työttömissä kotitalouksissa asuvien osuus sosiaalietuuksia saavista oli 83,5 prosenttia EU:ssa, kun se edellisenä vuonna oli 81,1 prosenttia (ks. kaavio 2.4.13)[251]. Jäsenvaltioiden välillä on merkittäviä eroja: osuus Tanskassa, Itävallassa ja Ranskassa on (lähes) 100 prosenttia mutta Kroatiassa alle 60 prosenttia. Kattavuus joko lisääntyi tai pysyi jokseenkin vakaana (muutokset alle 2 prosenttiyksikköä) useimmissa

[250] Työttömien köyhyysriskiaste oli EU:ssa keskimäärin 47,5 prosenttia vuonna 2023, yli 50 prosenttia kahdeksassa maassa ja noin 60 prosenttia tai sen yli Liettuassa, Alankomaissa ja Romaniassa. Työttömien köyhyysriski on tällä hetkellä suurempi kuin ennen covid-19-pandemiaa (vuoden 2019 tulojen perusteella) 12 jäsenvaltiossa.
[251] Tähän sisältyvät kaikenlaiset sosiaalietuudet eivätkä pelkästään vähimmäistoimeentulojärjestelmät.

jäsenvaltioissa vuosina 2022–2023 (tulovuodet 2021 ja 2022). Se lisääntyi merkittävästi Itävallassa (+ 15,8 prosenttiyksikköä), Unkarissa (+ 12,8 prosenttiyksikköä), Italiassa (+ 12,2 prosenttiyksikköä) ja Latviassa (+ 8,3 prosenttiyksikköä) ja supistui merkittävästi Maltalla (– 23,7 prosenttiyksikköä). Noin kahdessa kolmasosassa jäsenvaltioista vähimmäistoimeentuloetuudet voidaan yhdistää (ainakin osittain) ansiotuloihin, mikä luo myönteisiä kannustimia työmarkkinoille osallistumiseen.

Kaavio 2.4.12: Vajaatyöllisten tai työttömien kotitalouksien köyhyysaste on edelleen korkea

Vajaatyöllisissä tai työttömissä kotitalouksissa asuvien köyhyysriskiaste (%)

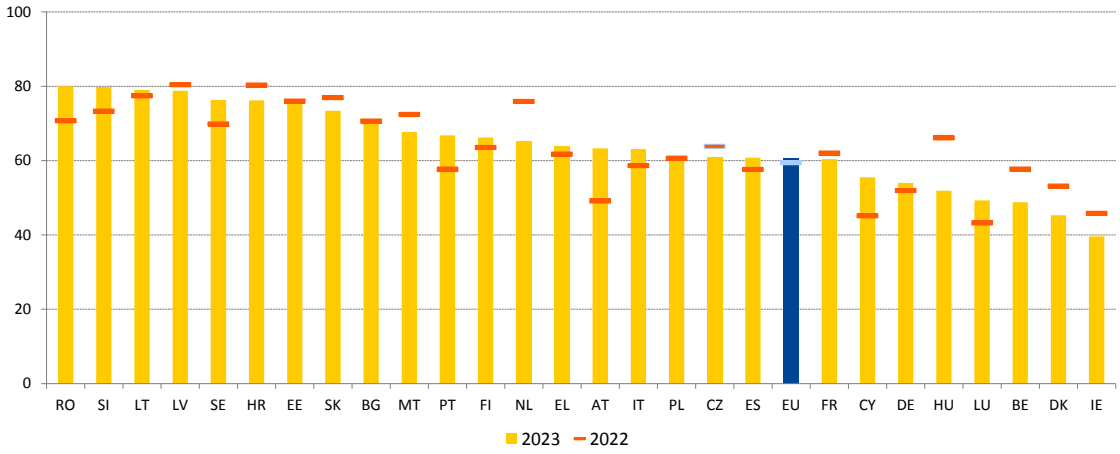

Huomautus: Katkos aikasarjassa vuonna 2023: Kroatia. Vajaatyölliset tai työttömät kotitaloudet [joissa työssäkäyntiaste on erittäin alhainen] ovat kotitalouksia, joissa työikäiset henkilöt työskentelivät edellisenä vuonna enintään 20 prosenttia mahdollisesta kokonaistyöajastaan.
Lähde: Eurostat [ilc_li06], EU SILC.

Kaavio 2.4.13: Sosiaalietuuksien piiriin kuuluvien köyhyysvaarassa olevien ihmisten osuus vaihtelee huomattavasti jäsenvaltioittain

Köyhyysvaarassa olevien 18–64-vuotiaiden ja vajaatyöllisissä tai työttömissä kotitalouksissa asuvien etuudensaajien osuus (%)

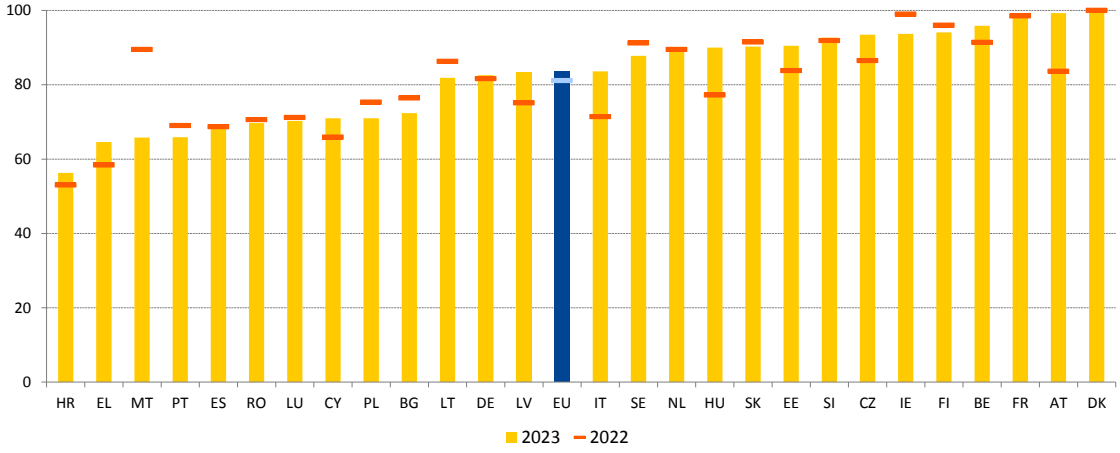

Huomautus: Katkos aikasarjassa vuonna 2023: Ranska.
Lähde: Eurostat [ilc_li70], EU SILC.

Epätyypillisissä työsuhteissa olevien työssäkäyvien tuloköyhyys on edelleen yleisempää kuin muiden työntekijöiden, vaikka sosiaaliturvaetuuksilla on suhteellisesti merkittävämpi rooli heidän köyhyysriskinsä vähentämisessä. Sosiaalisten tulonsiirtojen vaikutus köyhyyden vähentämiseen oli EU:ssa vuonna 2023 (vuoden 2022 tulojen perusteella) huomattavasti suurempi epätyypillisissä työsuhteissa olevien työntekijöiden

ryhmässä, kuten määräaikaisilla työntekijöillä (22,2 prosenttia) ja osa-aikaisilla työntekijöillä (24,2 prosenttia) sekä itsenäisillä ammatinharjoittajilla (26,2 prosenttia), kuin tyypillisessä työsuhteessa olevilla (12,0 prosenttia)[252], mutta tuloköyhyys näissä ryhmissä oli yleisempää useimmissa jäsenvaltioissa. EU:n tasolla määräaikaisten työntekijöiden köyhyysriskiaste oli 12,8 prosenttia (v. vakituisessa työsuhteessa olevien 5,3 prosenttia), osa-aikaisten työntekijöiden 14,3 prosenttia (v. kokoaikaisten työntekijöiden 7,1 prosenttia) ja itsenäisten ammatinharjoittajien 20,7 prosenttia, kun kaikkien työntekijöiden keskiarvo on 6,4 prosenttia[253]. Määräaikaisten työntekijöiden tuloköyhyys oli yli 15 prosenttia kahdeksassa jäsenvaltiossa[254] ja jopa yli 20 prosenttia niistä kolmessa (Bulgaria, Kypros ja Ruotsi). Lisäksi se kasvoi kymmenessä jäsenvaltiossa covid-19-pandemiaa edeltävään kauteen verrattuna (viitevuoden 2019 perusteella). Itsenäisten ammatinharjoittajien köyhyysaste oli EU:n keskiarvoa korkeampi kahdeksassa jäsenvaltiossa[255] ja lähes 30 prosenttia Puolassa ja Virossa ja jopa 68 prosenttia Romaniassa. Se oli vuoden 2019 tasoa korkeampi 16 jäsenvaltiossa.

Sosiaalietuuksien kattavuus vaihtelee suuresti jäsenvaltion sekä työntekijäryhmän ja työsuhdeaseman mukaan. Köyhyysvaarassa (ennen sosiaalisia tulonsiirtoja) olevien ja sosiaalietuuksia saavien työikäisten (16–64-vuotiaiden) osuus[256] oli EU:ssa vuonna 2023 (vuoden 2022 tulojen perusteella) keskimäärin suurempi määräaikaisessa työsuhteessa (39,2 prosenttia) kuin vakituisessa työsuhteessa (27,3 prosenttia) olevien keskuudessa ja osa-aikatyössä (33,3 prosenttia) kuin kokoaikaisessa työsuhteessa (25,7 prosenttia) olevien keskuudessa. Kuudessa jäsenvaltiossa (Ruotsissa, Sloveniassa, Virossa, Bulgariassa, Tanskassa ja Kyproksella) kuitenkin määräaikaiset työntekijät saavat etuuksia epätodennäköisemmin kuin vakituisessa työsuhteessa olevat, ja myös kuudessa jäsenvaltiossa (Virossa, Italiassa, Portugalissa, Latviassa, Bulgariassa ja Sloveniassa) osa-aikaiset työntekijät saivat etuuksia epätodennäköisemmin kuin kokoaikaiset Samoin kuin vuonna 2022 viidessä maassa (Kroatiassa, Kreikassa, Luxemburgissa, Puolassa ja Romaniassa) alle 10 prosenttia työssäkäyvistä ja (ennen sosiaalisia tulonsiirtoja) köyhyysvaarassa olevista sai sosiaalietuuksia vuonna 2023. Köyhyysvaarassa (ennen sosiaalisia tulonsiirtoja) olevat itsenäiset ammatinharjoittajat saivat vähiten todennäköisesti sosiaalietuuksia. Vuonna 2023 EU27-maissa etuuksien piiriin kuului 12,7 prosenttia, mikä on lähellä covid-19-pandemiaa edeltänyttä tasoa (10,8 prosenttia vuonna 2019), kun osuus vuonna 2021 oli 29,0 prosenttia, mikä johtuu covid-19-pandemian johdosta toteutettujen poikkeuksellisten tukitoimenpiteiden asteittaisesta lopettamisesta. Vuonna 2023 osuus oli alle 5 prosenttia seitsemässä jäsenvaltiossa (Portugalissa, Slovakiassa, Luxemburgissa, Puolassa, Kroatiassa, Kreikassa ja Romaniassa). Köyhyysvaarassa olevista työttömistä keskimäärin vain hieman yli puolet

[252] Eurostat, erityinen tietojen poiminta EU-SILC-tilastoista, perustuu sosiaalisen suojelun saatavuutta koskevan seurantakehyksen riittävyyttä koskevan pääindikaattorin erittelyihin. Ks.: Sosiaalisen suojelun saatavuuden parantaminen työntekijöiden ja itsenäisten ammatinharjoittajien kannalta.Seurantakehyksen (osittainen) päivitys – 2023.

[253] Itsenäisten ammatinharjoittajien tulojen arviointi on kuitenkin vaikeaa, ja aineellisen ja sosiaalisen puutteen indikaattori viittaa pikemminkin siihen, että itsenäisten ammatinharjoittajien osuus (8,0 prosenttia) on hieman alempi kuin palkansaajien (8,9 prosenttia, EU:ssa vuonna 2023).

[254] Nämä maat ovat BG, CY, SE, LU, HU, PT, IT ja AT.

[255] Nämä maat ovat FR, SI, LV, PT, ES, PL, EE ja RO.

[256] Eurostat, erityinen tietojen poiminta, ”tosiasiallista saatavuutta” koskeva edunsaajien osuutta osoittava indikaattori, sosiaalisen suojelun saatavuutta koskeva seurantakehys: Sosiaalisen suojelun saatavuuden parantaminen työntekijöiden ja itsenäisten ammatinharjoittajien kannalta.Seurantakehyksen (osittainen) päivitys – 2023. Kohderyhmänä ovat ne, jotka ovat köyhyysvaarassa ennen sosiaalisia tulonsiirtoja. Indikaattoriin sisältyvät sosiaalietuudet ovat yksilötasolla saatuja etuuksia, lukuun ottamatta vanhuus- ja perhe-eläkkeitä.

(52,4 prosenttia) sai sosiaalietuuksia EU:ssa vuonna 2023. Osuus oli paljon pienempi, noin 15 prosenttia tai sen alle, kuudessa jäsenvaltiossa (Kreikassa, Romaniassa, Puolassa, Kroatiassa, Slovakiassa ja Alankomaissa).

Riittävän sosiaalisen suojelun saatavuus vaihtelee edelleen jäsenvaltioiden välillä, vaikka viime vuosina on tapahtunut joitakin parannuksia[257]. Virallisen kattavuuden[258] osalta voidaan todeta, että 15 jäsenvaltiossa oli keväällä 2023 puutteita ainakin yhden epätyypillisessä työsuhteessa olevan työntekijäryhmän osalta vähintään yhdellä sosiaalisen suojelun alalla, joka oli useimmiten työttömyys-, sairaus- ja/tai äitiysetuus. Lisäksi 13 jäsenvaltiossa pääsy vähintään yhden sosiaalisen suojelun alan piiriin pohjautui vapaaehtoisuuteen ainakin yhdelle epätyypilliselle työntekijäryhmälle, useimmiten vanhuus- ja työttömyysetuuksien osalta ja näiden jälkeen tulivat työkyvyttömyys, sairaus- ja äitiysetuudet. Itsenäisillä ammatinharjoittajilla oli aukkoja virallisessa kattavuudessa yhdellä tai useammalla sosiaaliturvan alalla 18 jäsenvaltiossa, useimmiten työttömyysetuuksien sekä työtapaturmiin ja ammattitauteihin liittyvien etuuksien osalta. Lisäksi 18 jäsenvaltiossa sosiaaliturva perustui vapaaehtoisuuteen, useimmiten sairaus-, vanhuus- ja äitiysetuuksien osalta. Käytettävissä olevat kansallisen tason arviot viittaavat siihen, että itsenäiset ammatinharjoittajat käyttävät vain vähän useimpia vapaaehtoisia järjestelmiä.

[257] Ks. komission kertomus sosiaalisen suojelun saatavuutta työntekijöiden ja itsenäisten ammatinharjoittajien kannalta koskevan neuvoston suosituksen täytäntöönpanosta, COM(2023) 43 final, seurantakehys, hyväksytty vuonna 2020, ja päivitetty seurantakehys (2023), julkaistu toukokuussa 2024.

[258] Virallisella kattavuudella jonkin ryhmän osalta tarkoitetaan sitä, että tietyllä sosiaalisen suojelun alalla (esim. vanhuus-, sairaus-, työttömyys-, äitiysetuudet) voimassa olevan lainsäädännön tai työehtosopimuksen mukaan ryhmään kuuluvilla henkilöillä on oikeus kuulua tietyn alan kattavaan sosiaalisen suojelun järjestelmään.

Kaavio 2.4.14: Kohtuuttoman asumismenorasituksen aste pysyi jokseenkin vakaana EU:n tasolla, ja erojen kasvamisesta jäsenvaltioiden välillä oli joitakin merkkejä

Sellaisten henkilöiden osuus, jotka asuvat kotitalouksissa, joiden asumismenot ovat kohtuuttomat, vuoden 2023 tasot ja muutos edellisvuoteen nähden (%, sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

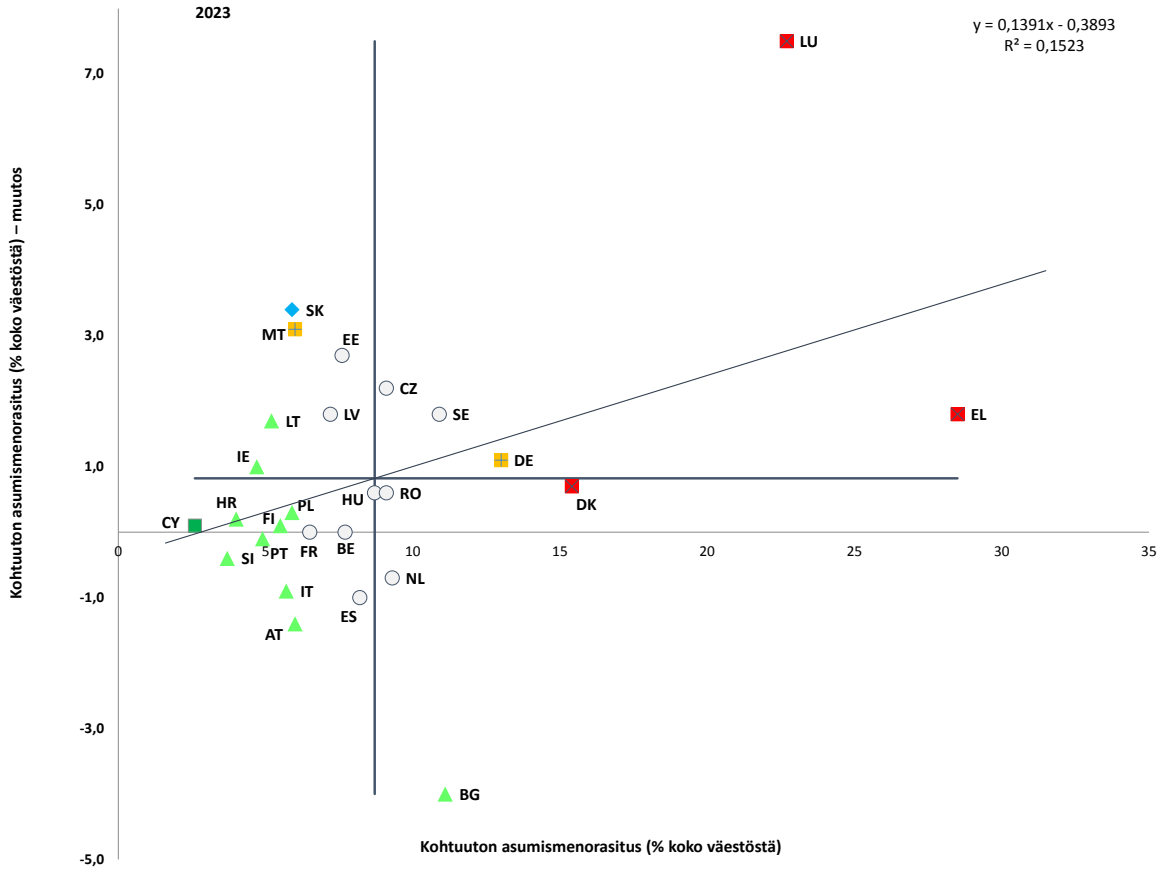

Huomautus: Akselit on keskitetty EU:n painottamattoman keskiarvon mukaan. Symbolien selitykset esitetään liitteessä. Katkos aikasarjassa: Saksa ja Malta.
Lähde: Eurostat [tespm140], EU-SILC.

Asumisen kohtuuhintaisuus on kasvava haaste EU:ssa. Vuonna 2023 EU:ssa sen väestön osuus, jonka asumismenorasitus on kohtuuton, pysyi jokseenkin vakaana (8,8 prosenttia, kun se vuosina 2021–2022 oli 8,7 prosenttia), mikä viittaa erojen kasvuun jäsenvaltioiden välillä (ks. kaavio 2.4.14). Vuonna 2023 Kreikka ja Luxemburg olivat ”kriittisessä tilanteessa” yhdessä Tanskan kanssa. Jäsenvaltioista Kreikassa osuus oli suurin (28,5 prosenttia) ja se kasvoi 1,8 prosenttiyksikköä ja Luxemburgissa toiseksi suurin (22,7 prosenttia) ja se kasvoi 7,5 prosenttiyksikköä. Seuraavana tuli Tanska, jossa osuus oli 15,4 prosenttia eli 0,7 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 2022. Sekä Saksan että Maltan tilanne oli ”seurattava”, koska Saksassa indikaattorin arvo oli suhteellisen korkea (13,0 prosenttia) ja Maltalla se nousi huomattavasti (3,1 prosenttiyksikköä 6,0 prosenttiin). Ainoa ”parhaiten suoriutuva” vuonna 2023 oli Kypros (2,6 prosenttia). Köyhyysvaarassa olevien ihmisten keskuudessa kohtuuttomien asumismenojen osuus (33,5 prosenttia) oli merkittävästi suurempi kuin muun EU:n väestön (4,1 prosenttia). Köyhyysvaarassa olevan väestön osalta kohtuuttoman asumismenorasitteen suurimmat osuudet vuonna 2023 olivat Kreikassa (86,3 prosenttia, kasvu 1,8 prosenttiyksikköä), Tanskassa (72,3 prosenttia, kasvu 1,6 prosenttiyksikköä) ja Luxemburgissa (62,2 prosenttia, kasvu 26,5 prosenttiyksikköä) ja pienin osuus (alle 20 prosenttia) taas Kyproksella (8,9 prosenttia). Maiden väliset vaihtelut voivat

johtua asuntojen erilaisista hintatasoista, sosiaalista asuntotuotantoa koskevasta kansallisesta politiikasta ja/tai julkisista asumistuista ja -etuuksista (ks. 2.4.2 jakso). Kaiken kaikkiaan kohtuuton asumismenorasitus kohdistui paljon pahemmin vuokralaisiin yksityisillä vuokramarkkinoilla (20,3 prosenttia) kuin vuokralaisiin, joilla on alennettu tai ilmainen vuokra (11,3 prosenttia), ja omistajiin, joilla on asuntolaina (5,3 prosenttia).

Pilaria käsittelevä tekstilaatikko 6: Asuntojen ja sosiaalisen asuntotuotannon asuntojen saatavuus EU:ssa – haasteet ja kehitys

Laadukkaan sosiaalisen asuntotuotannon asunnon tai asumistuen saatavuus sitä tarvitseville on yksi EU:n ensisijaisista tavoitteista Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatteen 19 mukaisesti. Asunnon saatavuus on olennaisen tärkeää, jotta ihmisiä voidaan suojella köyhyys- tai syrjäytymisriskeiltä, ja se edistää ihmisarvoista elämänlaatua. Se määrittää myös koulutus- ja työllistymismahdollisuudet ja vaikuttaa työhön liittyvään liikkuvuuteen jäsenvaltioissa ja EU:n sisämarkkinoilla. Tätä taustaa vasten sosiaalinen asuntotuotanto voi toimia viimeisenä keinona, kun asuntojen kohtuuhintaisuus markkinoilla aiheuttaa haasteita. Tältä osin Liègen ministerijulistuksessa peräänkuulutettiin uutta kohtuuhintaista ja sosiaalista asuntotarjontaa koskevaa eurooppalaista sopimusta[259]. Kaikkien aikojen ensimmäisen kohtuuhintaista asumista koskevan eurooppalaisen suunnitelman laatimisesta on ilmoitettu osana uuden komission poliittisia suuntaviivoja[260].

Asumiskustannukset rasittavat EU:n kotitalouksien budjetteja, erityisesti niiden, jotka ovat jo köyhyysvaarassa. Viimeisimpien saatavilla olevien, vuotta 2023 koskevien Eurostatin tietojen mukaan eurooppalaisista kotitalouksista 46,2 prosenttia pitää asumiskustannuksia taloudellisena rasitteena ja 31,8 prosenttia raskaana taloudellisena rasitteena[261]. Vuonna 2023 EU:ssa 8,8 prosenttia väestöstä asui kotitaloudessa, jossa asumiskustannusten kokonaismäärä (ilman asumistukia) oli yli 40 prosenttia kotitalouden käytettävissä olevista kokonaistuloista. Tämä ns. ”kohtuuton asumismenorasitus” oli jopa 33,5 prosenttia ihmisillä, jotka jo ovat köyhyysvaarassa. Kaikkien asumiskustannusten osuus kotitalouksien käytettävissä olevista tuloista oli keskimäärin 19,7 prosenttia mutta köyhyysvaarassa olevilla 38,2 prosenttia (ks. kaavio). Asumiskustannukset suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin vaihtelivat suuresti eri jäsenvaltioissa: Kreikassa ja Tanskassa osuus oli yli puolet kotitalouksien budjetista ja Italiassa, Portugalissa, Maltalla ja Kyproksella hieman alle kolmannes. Lisäksi keväällä 2022 EU:n väestöstä 28 prosenttia ja sosiaaliperusteisten asuntojen vuokralaisista 33 prosenttia ennakoi todennäköisiä vaikeuksia sähkö-, kaasu- ja vesilaskujen maksamisessa, mikä voi viime kädessä johtaa häätöihin. Vuokrat ja kiinteistöjen hinnat nousivat tulojen kasvua nopeammin, mikä heikensi asuntojen kohtuuhintaisuutta erityisesti suurissa EU:n kaupungeissa. Samaan aikaan sosiaalisen asuntotuotannon jonot voivat olla pitkiä (yli 7 vuotta 25 prosentissa Alankomaiden kunnista ja vuosikymmeniä Tanskassa)[262], ja jonotuslistalla olevien määrä voi olla suuri (esimerkiksi 136 156 kotitaloutta Puolassa, 61 880 Irlannissa ja 257 271 Belgiassa). Jonotuslistoilla olevat ihmiset ovat nuoria ja usein EU:n ulkopuolelta muuttaneita (37 prosenttia). Hakemuksia tekevät useammin yhden hengen taloudet (esimerkiksi 50–65 prosenttia Suomessa ja Maltalla).

[259] Liège Declaration: Towards affordable, decent, and sustainable housing for all.
[260] Ks. Euroopan valintaPoliittiset suuntaviivat seuraavalle Euroopan komissiolle.
[261] Eurostat [ilc_mded04].
[262] Eurofund, Unaffordable and inadequate housing in Europe, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023. Jonotuslistojen vertailu on vaikeaa valtioiden välillä ja eri aikoina, joten niitä on tulkittava varovaisesti.

EU:n sosiaalisen asuntotuotannon osuus koko asuntokannasta on pienentynyt 1990-luvulta lähtien. Vain 12 prosenttia EU:n koko asuntokannasta on tällä hetkellä suunnattu sosiaalisiin tarkoituksiin, ja sosiaalisen asuntotuotannon vuokra-asuntojen määrä vaihtelee huomattavasti jäsenvaltioiden välillä[263]. Sosiaalisen asuntotuotannon osuus on suurin Itävallassa, Tanskassa ja Alankomaissa, joissa se tavoittaa pieni- ja keskituloiset kotitaloudet[264]. Sosiaaliseen infrastruktuuriin Euroopassa tehtäviä investointeja käsittelevän korkean tason työryhmän vuonna 2018 antamassa raportissa arvioitiin, että sosiaalisen infrastruktuurin investointivaje vuosina 2018–2030 on yhteensä vähintään 1,5 biljoonaa euroa ja kohtuuhintaisen sosiaalisen asuntotuotannon 57 miljardia euroa[265]. Vuodeksi 2030 asetettujen vihreän kehityksen ohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi katsotaan tarvittavan 275 miljardia euroa energiatehokkuutta parantaviin peruskorjauksiin, joista suurin osa on tarkoitettu asuinrakennuksiin, myös sosiaalisen asuntotuotannon ja kohtuuhintaisiin asuntoihin[266]. Sisällyttämällä energiatehokkuutta ja kestävyyttä koskevia toimenpiteitä sosiaalista asuntotuotantoa koskevaan politiikkaan voidaan auttaa varmistamaan, että haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät hyötyvät vihreän siirtymän tarjoamista mahdollisuuksista. Suurimpia sosiaaliseen asuntotuotantoon tehtävien investointien esteitä ovat i) rakennusalan yleiset esteet, kuten ammattitaitoisen työvoiman saatavuus, ii) lupamenettelyt ja maankäyttö ja iii) budjettirajoitukset ja rahoituksen saatavuus.

Noin 40 prosenttia köyhyysvaarassa olevien kotitalouksien käytettävissä olevista tuloista käytetään asumismenoihin, ja jäsenvaltioiden välillä on suuria eroja

Asumiskustannusten osuus kotitalouksien käytettävissä olevista tuloista (%, 2023)

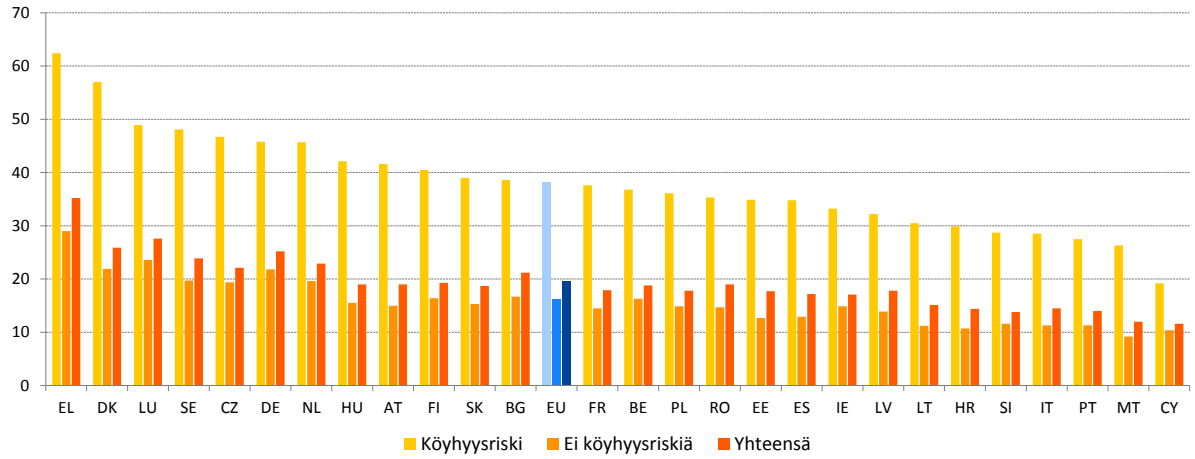

Lähde: Eurostat [ilc_mded01], EU-SILC

Jäsenvaltiot ovat jo toteuttaneet erilaisia sääntelyyn liittyviä ja muita uudistuksia sekä investointiohjelmia sosiaalisen asuntotuotannon asuntokantansa kasvattamiseksi ja asumisen kohtuuhintaisuuden tukemiseksi. Tšekissä hallitus ehdotti osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa uutta kohtuuhintaisia asuntoja koskevaa lainsäädäntöä ja tuettuja lainananto-ohjelmia. **Irlannissa** otettiin käyttöön asuntolaintojen korkotuki ja tyhjistä asunnoista kannettava vero. **Kreikan** elpymis- ja palautumissuunnitelmaan sisältyy

[263] Housing Europe, The State of Housing in the EU, 2020.Housing Europe.
[264] OECD, Social housing: A key part of past and future housing policy, Employment, 2020.
[265] Fransen, L., del Bufalo, G. and Reviglio, E., *Boosting Investment in Social Infrastructure in Europe – Report of the High-Level Task Force on Investing in Social Infrastructure in Europe*, 2018.
[266] Euroopan rakennusten perusparannusaalto – ympäristöystävällisempiä rakennuksia, työpaikkojen luomista ja elämänlaadun parantamista (COM(2020) 662 final).

sosiaalisen asuntotuotannon peruskorjausohjelma, jolla tuetaan haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä, jotka ovat asunnottomia tai vaarassa joutua asunnottomiksi. **Espanjassa** perustettiin lainajärjestely, jolla tuetaan julkisten ja yksityisten yritysten tarjoamia 20 000 uutta sosiaalisen asuntotuotannon ja kohtuuhintaista asuntoa. **Ranskassa** parlamentti tarkastelee parhaillaan uutta oikeudellista kehystä, jolla vahvistetaan kaupungin pormestarien roolia sosiaalisen asuntotuotannon asuntojen jakamisessa ja yksinkertaistetaan lyhytaikaisen vuokramajoituksen sääntelyä. Asuntojen kunnostamisen ja tarjonnan yksinkertaistamiseksi hyväksyttiin uusi laki. **Latviassa** on laadittu strategia, jolla edistetään eri tulotason kotitalouksien asuntojen saatavuutta. **Luxemburgissa** hyväksyttiin kohtuuhintaista asumista koskeva laki, joka koskee myös pienituloisia kotitalouksia. Käytettävissä on joukko verotuksellisia ja muita toimenpiteitä, joilla tuetaan kohtuuhintaisten omistus- ja vuokra-asuntojen saatavuutta. Lisäksi Luxemburgin elpymis- ja palautumissuunnitelmassa tehtiin Housing Pact 2.0 -uudistus, jolla otetaan käyttöön uusi viitekehys kuntien saamalle valtion tuelle uusien asuntohankkeiden toteuttamiseksi rakentamalla uusia rakennuksia tai kunnostamalla nykyistä rakennuskantaa. **Portugalissa** on laadittu toimenpiteitä kohtuuhintaisen ja sosiaalisen asuntotarjonnan edistämiseksi alennetulla alv:lla ja yksinkertaistetuilla menettelyillä, joilla edistetään rakentamista ja otetaan käyttöön nuorille suunnattuja asuntoverokannustimia. EU:n varoilla voidaan tarjota merkittävää tukea näiden uudistusten ja investointien toteuttamiseen. EU:n varojen käyttöä sosiaaliseen asuntotuotantoon ja siihen liittyviin palveluihin koskevassa operatiivisessa välineistössä[267] annetaan tietoa rahoitusmahdollisuuksista ja esimerkkejä toimista, jotka voidaan toteuttaa avustuksilla ja takaisinmaksettavalla rahoituksella.

Asuntojen puutteelliset mukavuudet ja ahtaus vaikuttavat huomattavaan osaan EU:n kotitalouksista. Vuonna 2023 EU:n väestöstä 14,5 prosentilla oli puutteelliset asuinolot[268] ja he raportoivat ainakin yhdestä puutteesta: vuotava katto, ei kylpyammetta/suihkua, ei sisä-wc:tä tai liian pimeä asunto. Tätäkin useampi eli 16,8 prosenttia asui ahtaasti asunnossa, jossa ei ollut kotitalouden koon mukaista huoneiden vähimmäismäärää. Puutteelliset asuinolot liittyvät yleensä kotitalouden tyyppiin, tulotasoon ja työsuhdeasemaan. Vuonna 2023 EU:ssa 20,6 prosenttia yhden hengen kotitalouksista, joissa oli yksi huollettavana oleva lapsi, ja 19 prosenttia köyhyysvaarassa olevista kotitalouksista kärsi puutteellisista asuinoloista, ja 29,6 prosenttia viimeksi mainituista asui ahtaissa asunnoissa.

[267] Social Housing and Beyond.
[268] Tämä kohta perustuu Eurostatin tietoihin [ilc_mddd04a], [ilc_lvho05a], [ilc_mddd04a].

Kaavio 2.4.15: Kotitalouksien asumiskustannusten kattamiseen tarkoitettujen asumistukijärjestelmien käyttö vaihtelee suuresti jäsenvaltioissa

Asumistukiin liittyvät julkiset menot valituissa EU:n jäsenvaltioissa vuonna 2022 tai viimeisimpänä vuonna, jolta tiedot ovat saatavilla (% BKT:stä)

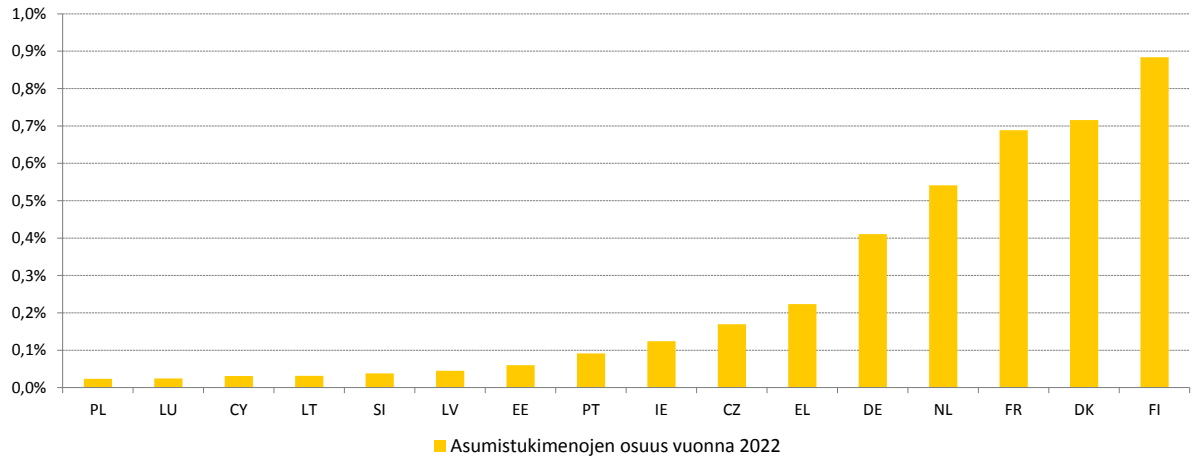

Huomautus: Tiedot on saatu kohtuuhintaista ja sosiaalista asuntotarjontaa koskevaan OECD:n vuoden 2023 kyselyyn annetuista vastauksista lukuun ottamatta Kyprosta, Tanskaa, Viroa, Ranskaa, Latviaa, Liettuaa, Puolaa ja Sloveniaa.
Lähde: OECD Affordable Housing Database [PH3.1].

Asumistukia käytetään usein tukemaan asumista, ja niiden rakenne ja laajuus vaihtelevat suuresti jäsenvaltioittain. Asumistuet ovat tarve- ja/tai tuloharkintaan perustuvia tulonsiirtoja, joita tarjotaan yleensä pienituloisille kotitalouksille, jotka täyttävät asiaankuuluvat tukikelpoisuuskriteerit, jotta ne voivat kattaa vuokra- ja muut asumiskustannukset väliaikaisesti tai pitkällä aikavälillä. Kohtuuhintaista asumista koskevassa OECD:n tietokannassa julkaistujen tietojen mukaan sekä vuokralaisille että asunnonomistajille suunnattuihin asumistukiin käytetyt julkiset menot (ilmaistuna prosenttiosuutena BKT:stä) ovat EU:n jäsenvaltioissa pienimmät Puolassa ja Luxemburgissa (0,2 prosenttia) ja suurimmat Suomessa (0,9 prosenttia), Tanskassa (0,7 prosenttia) ja Ranskassa (0,7 prosenttia) (ks. kaavio 2.4.15).

Asunto-ongelmia ja asunnottomuutta on pahentanut asumis- ja elinkustannusten nousu. Asiaa koskevia tietoja kerättiin EU:ssa ensimmäistä kertaa vuonna 2023 asunto-ongelmia koskevan EU-SILC-lisämoduulin puitteissa[269]. Tutkimuksen kohteena olleesta väestöstä 4,9 prosenttia ilmoitti kokeneensa asunto-ongelmia elämässään ja joutuneensa oleskelemaan sukulaisten tai ystävien luona (76,2 prosenttia), hätämajoituksessa (13 prosenttia), muussa kuin pysyväksi tarkoitetussa majoituksessa (6,6 prosenttia) tai julkisissa tiloissa (4,2 prosenttia). Saatavilla olevat tiedot viittaavat siihen, että asunto-ongelmien pääasialliset syyt ovat perheeseen liittyviä ja henkilökohtaisia (30 prosenttia) ja taloudellisiin resursseihin liittyviä (25,9 prosenttia). Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien keskuudessa asunto-ongelmia esiintyi EU-maista eniten Tanskassa (18,4 prosenttia), Suomessa (17,5 prosenttia) ja Ranskassa (17,1 prosenttia). Alhaisimmat osuudet olivat sitä vastoin Puolassa (1,9 prosenttia), Italiassa (2,0 prosenttia) ja Unkarissa (2,1 prosenttia). Tämä muuttuu myös iän mukaan[270]. Köyhyydestä tai sosiaalisesta syrjäytymisestä kärsivien parissa vuokravaikeuksista viimeisten 12 kuukauden aikana raportoi 27,7 prosenttia 30–54-vuotiaista, 24,0 prosenttia 55–64-vuotiaista ja 22,1 prosenttia 16–29-vuotiaista. Yli 65-

[269] Tämä kohta perustuu muun muassa Eurostatin indikaattoreihin [ilc_lvhd02] ja [ilc_lvhd01].
[270] Eurostat [ilc_lvhd08].

vuotiaiden ikäryhmässä vain 12,9 prosenttia köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevista ilmoitti vuokravaikeuksista. Asunnottomuuden kvantifiointi EU:n tasolla on vaikeaa, koska tilastollisten määritelmien ja mittausmenetelmien välillä on merkittäviä eroja, jotka haittaavat luotettavien ja vertailukelpoisten tietojen tuottamista eri jäsenvaltioissa. FEANTSAn ja FAP:n asunnottomuutta ja asuntomarkkinoilta syrjäytymistä EU:ssa koskevassa yhdeksännessä vuotuisessa yleiskatsauksessa[271] esitettyjen tuoreiden arvioiden mukaan hätämajoituksessa tai tilapäismajoituksessa EU:ssa yöpyy noin 1,3 miljoonaa ihmistä, joista 400 000 on lapsia. Hiljattain julkaistujen OECD:n tietojen[272] mukaan asunnottomien kokonaismäärä EU:ssa on arviolta noin miljoona. Covid-19-pandemian jälkeen asunnottomuus on lisääntynyt vuodesta 2022 lähtien useissa EU:n jäsenvaltioissa, joista on saatavilla tietoja, erityisesti Irlannissa ja Alankomaissa[273].

Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien ikääntyneiden (yli 65-vuotiaiden) osuus laski hieman EU:n tasolla vuonna 2023. Osuuden lasku 19,8 prosenttiin johtui siitä, että naisten köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste parani, joskin se pysyi huomattavasti korkeampana (22,2 prosenttia) kuin samaan ikäryhmään kuuluvien miesten (16,7 prosenttia). Tilanne oli myös hyvin erilainen eri jäsenvaltioissa: ikääntyneiden köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste vaihteli Luxemburgin 11 prosentista Viron 47 prosenttiin. Absoluuttisesti mitattuna köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien ikääntyneiden määrä lisääntyi kuitenkin edelleen 18,6 miljoonaan väestön ikääntyessä. Samaan aikaan vuonna 2023 tuloerot (mitattuna tuloviidennesten tulo-osuuksien osuudella S80/S20) kasvoivat hieman yli 65-vuotiaiden ryhmässä (osuus oli 4,12), kun taas työikäisessä väestössä erot pienenivät. Tuloero oli kuitenkin pienempi kuin koko väestössä (4,72), mikä kuvastaa myös eläke- ja verojärjestelmien tulonjaksovaikutusta.

Ikääntyneiden tuloköyhyys väheni EU:ssa, ja heidän vakavan aineellisen tai sosiaalisen puutteensa aste pysyi vakaana. Yli 65-vuotiaiden köyhyysriskiaste laski EU:ssa 16,8 prosenttiin vuonna 2023 (vuoden 2022 tulojen perusteella), mikä vahvistaa suuntauksen, jonka mukaan ikääntyneiden suhteellinen tulotaso säilyy yleensä hyvin epäsuotuisassa taloudellisessa tilanteessa. Ikääntyneiden köyhyysriskiaste pysyi kuitenkin hieman korkeampana kuin nuoremman väestön keskimääräinen osuus EU:ssa (16,8 prosenttia yli 65-vuotiaiden ja 16,1 prosenttia 0–65-vuotiaiden osalta). Tilanne vaihteli jäsenvaltioiden välillä. Vaikka useissa maissa 65-vuotiaat ja sitä vanhemmat olivat vähemmän alttiita tuloköyhyydelle kuin nuoremmat ikäryhmät, toisissa vanhusten köyhyysriski oli jopa kolminkertainen. Ikääntyneiden vakavan aineellisen ja sosiaalisen puutteen aste oli EU:ssa 5,5 prosenttia vuonna 2023, ja se on pysynyt vakaana vuodesta 2020 lähtien vuosikymmenen mittaisten parannusten jälkeen. Osuus vaihteli alle 1 prosentista yli 20 prosenttiin eri jäsenvaltioissa.

Eläkkeiden yhteenlaskettu korvaussuhde pysyi vakaana EU:n tasolla. Tässä indikaattorissa verrataan 65–74-vuotiaiden eläke-etuuksia 50–59-vuotiaiden työtuloihin, ja suhde oli 0,58 vuonna 2023. Se vaihteli Kroatian 0,35:stä Kreikan 0,78:aan[274]. Naisten suhdeluku (0,57) oli hieman pienempi kuin miesten (0,60). Tämä tarkoittaa sitä, että naisten, joiden työtulot ovat jo lähtökohtaisesti keskimäärin alhaisemmat, tulotilanne heikkenee edelleen miehiin verrattuna heidän siirtyessään eläkkeelle (ks. myös jakso 2.2.1). EU:n

[271] 9th Overview of Housing Exclusion in Europe, FAP/FEANTSA, 2024.
[272] OECD Affordable Housing Database.
[273] Indikaattori HC3.1. Population experiencing homelessness, OECD Affordable Housing Database.
[274] Luxemburgin yhteenlaskettu korvaussuhde oli suurin vuonna 2022 (0,97); vuoden 2023 arvo ei ole vielä saatavilla.

kansalaiset voivat odottaa elävänsä keskimäärin 21 vuotta eläkkeellä. Työelämän kesto on EU:ssa keskimäärin 41,3 vuotta ja eläkevuosien 21 vuotta, mutta näissä on eroja jäsenvaltioiden välillä (ks. kaavio 2.4.16)[275]. Eläkemaksujen keskimääräinen kesto, joka voi poiketa eläkevuosien kestosta, on myös noin 21 vuotta (15–25 vuotta eri maissa)[276].

Kaavio 2.4.16: Eläkevuosien kesto työelämään verrattuna vaihtelee huomattavasti jäsenvaltioittain

Eläkeiän ja työelämän keskimääräinen kesto, 2022 (vuotta)

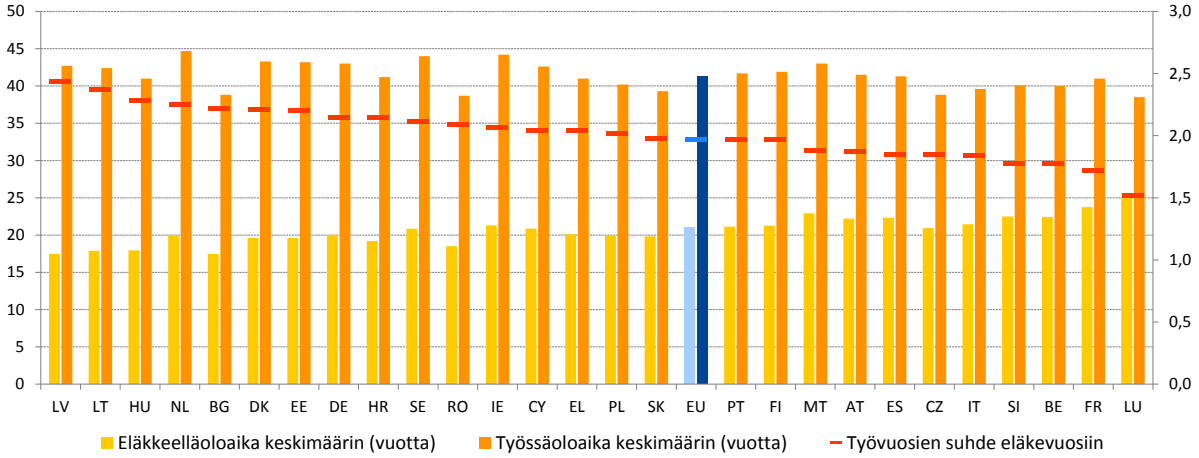

Huomautukset: Työelämä katsotaan alkaneeksi ensimmäisestä työsuhteesta ja päättyneeksi viimeisen työsuhteen päättyessä.
Lähde: Eläkkeiden riittävyyttä koskevan vuoden 2024 raportin tiedot

Pilaria käsittelevä tekstilaatikko 7: Yhdennetty toimintapoliittinen vastaus pitkäikäisyyteen – eläkkeiden ja pitkäaikaishoidon riittävyyden ja julkistaloudellisen kestävyyden varmistaminen

Eliniän pidentyessä EU:ssa vanhuusiän elintason tukeminen on ratkaisevan tärkeää Euroopan väestön hyvinvoinnin kannalta. Vuoteen 2070 mennessä EU:n väestön odotetaan vähenevän (4 prosenttia) ja iäkkäiden kohorttien osuuden kasvavan huomattavasti, vähintään 30 prosenttia yli 80-vuotiaiden osalta[277]. Ikääntyvässä yhteiskunnassa eläkkeiden ja pitkäaikaishoidon riittävyyden ja julkistaloudellisen kestävyyden varmistaminen edellyttää kattavaa politiikkayhdistelmää, johon kuuluvat investoinnit aktiivisena ja terveenä ikääntymiseen, työelämän pidentäminen sekä mukautettujen ja joustavien työjärjestelyjen tukeminen tehokkaiden ja vaikuttavien eläke- ja pitkäaikaishoitojärjestelmien rinnalla. Sosioekonominen eriarvoisuus ja epätyypillisten työmuotojen lisääntyminen aiheuttavat myös kasvavia haasteita elinajanodotteen pidentyessä, ja niillä saattaa olla erilaisia vaikutuksia tiettyihin väestöryhmiin. Tähän liittyen kohtuuhintaisen ja laadukkaan pitkäaikaishoidon saatavuudesta annetussa neuvoston suosituksessa[278] jäsenvaltioita

[275] Eläkevuosien keskimääräinen kesto viimeisimmän työsuhteen päättymisestä, 2022. 2024 Pension Adequacy Report, laskelmat perustuvat Eurostatin (demo_mlexpec) ja ikääntymistä koskevan raportin oletuksiin.
[276] Elinajanodote keskimäärin iässä, jolloin ihmiset saavat ensimmäisen vanhuuseläkkeensä, 2022. 2024 Pension Adequacy Report, laskelmat perustuvat ensimmäisen eläkkeen saamista koskeviin Eurostatin (demo_mlexpec) ja kansallisiin tietoihin. Eläkkeen maksamisen ja eläkkeelle siirtymisen kesto voi vaihdella, koska jotkut ihmiset alkavat saada eläkettä ennen kuin he poistuvat kokonaan työmarkkinoilta, tai päinvastoin.
[277] Euroopan komissio, 2024 ageing report – Economic & budgetary projections for the EU Member States (2022-2070), Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.
[278] Neuvoston suositus, annettu 8 päivänä joulukuuta 2022, kohtuuhintaisen ja laadukkaan pitkäaikaishoidon saatavuudesta, 2022/C 476/01.

pyydetään varmistamaan riittävät pitkäaikaishoitopalvelut sekä laadukkaat työpaikat ja oikeudenmukaiset työolot hoiva-alalla, vastaamaan työntekijöiden osaamistarpeisiin ja tukemaan samalla omaishoitajia. Eläkkeiden riittävyydestä kesäkuussa 2024 annetuissa neuvoston päätelmissä[279] vahvistetaan tarve jatkaa lisäuudistuksia muun muassa ”parantamalla työmarkkinoille osallistumista, sosiaalisen suojelun järjestelmien saatavuutta ja niitä koskevia maksuja kaikille, sekä parantamalla laadukkaan ja kohtuuhintaisen terveydenhuollon ja pitkäaikaishoidon saatavuutta”. Eurooppalaiseen hoito- ja hoivastrategiaan[280] sisältyy monenlaisia EU:n tason toimia, joilla tuetaan jäsenvaltioiden toimia.

EU:n ikääntyvässä yhteiskunnassa eläkkeiden korvausasteen ennustetaan laskevan seuraavien neljänkymmenen vuoden aikana, ja jo nyt suuret pitkäaikaishoidon tarpeet kasvavat edelleen. Ikääntyneiden köyhyys- tai syrjäytymisriski on pysynyt suurin piirtein vakaana viime vuosina[281], mutta 40 vuoden tavanomaisen työuran eläkekorvausasteen[282] odotetaan pienenevän sekä naisten että miesten osalta useimmissa EU-maissa (joissakin tapauksissa yli 20 prosenttiyksikköä). Vuoteen 2022 verrattuna vuoden 2062 arvon odotetaan olevan korkeampi vain seitsemässä maassa (ks. kaavio). Asteen suurta laskua ennustetaan Alankomaissa ja Unkarissa (vaikkakin korkeilta tasoilta), Puolassa, Ruotsissa, Latviassa ja vähäisemmässä määrin Romaniassa ja Bulgariassa. Maltillista kasvua ennustetaan Tanskassa, Liettuassa, Maltalla ja Kreikassa ja voimakkaampaa Virossa (mutta alhaiselta tasolta). Tämä tarkoittaa sitä, että riittävät eläkkeet ovat enenevässä määrin riippuvaisia pidemmistä työurista[283]. Samaan aikaan pienemmät eläkkeet vaikeuttaisivat myös pitkäaikaishoidon itse maksettavaksi jäävien menojen kattamista. Kuten kaaviosta käy ilmi, pitkäaikaishoidon (kotihoidon) itse maksettavaksi jäävät kustannukset voivat olla erittäin korkeat niiden osalta, joilla hoitotarpeet ovat suuret, ja EU-maiden välillä on suuria eroja. Käyttäjien itse maksettavaksi jäävien kustannusten arvioidaan olevan yli puolet käytettävissä olevista mediaanituloista julkisen tuen jälkeen 11 jäsenvaltiossa (Kroatiassa, Tšekissä, Ranskassa, Kreikassa, Italiassa, Latviassa, Liettuassa, Portugalissa, Slovakiassa, Sloveniassa ja Espanjassa). Tiedot osoittavat myös, että pienituloisten ja kohtalaisen hoidon tarpeessa olevien henkilöiden olisi käytettävä yli puolet tuloistaan kotihoitoon kymmenessä EU-maassa. Niiden, joiden hoitotarve on suuri, keskimääräiset itse maksettavaksi jäävät kustannukset olisivat noin 80 prosenttia heidän käytettävissä olevista tuloistaan[284].

[279] Neuvoston päätelmät eläkkeiden riittävyydestä, 20.6.2024, 10550/24.

[280] Eurooppalainen hoito- ja hoivastrategia, *tiedonanto eurooppalaisesta hoito- ja hoivastrategiasta*, SWD(2022) 440 final.

[281] Ks. luku 1, Euroopan komissio, The 2024 pension adequacy report – Current and future income adequacy in old age in the EU. Volume I, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

[282] Teoreettiset (simuloidut) korvausasteet mittaavat sitä, miten eläkkeensaajan eläketulot ensimmäisenä eläkkeelle jäämisen jälkeisenä vuonna vertautuvat heidän ansioihinsa välittömästi ennen eläkkeelle siirtymistä.

[283] Pension Adequacy Report 2024, jakso 3.1, ”Theoretical replacement rates and pensions in the future”.

[284] Pension Adequacy Report 2024, jakso 1.5 ”Quality of life in the ’fourth age’: the role of pensions and care services”.

Eläkkeiden korvausasteen ennustetaan pienenevän ja samalla pitkäaikaishoidon kustannukset vievät merkittävän osan ikääntyneiden tuloista ja niiden odotetaan nousevan

Eläkkeiden teoreettiset nettokorvausasteet, eläkeikään päättyvä 40-vuotinen ura, keskimääräinen tulonsaaja, 2022 ja 2062 (miehet, prosenttiyksikköä, EU27-maat) ja pitkäaikaishoidon (kotihoito) itse maksettavaksi jäävät kustannukset (suuri tarve), osuutena käytettävissä olevista mediaanituloista julkisen tuen jälkeen (molemmat sukupuolet, EU27-maat ja OECD)

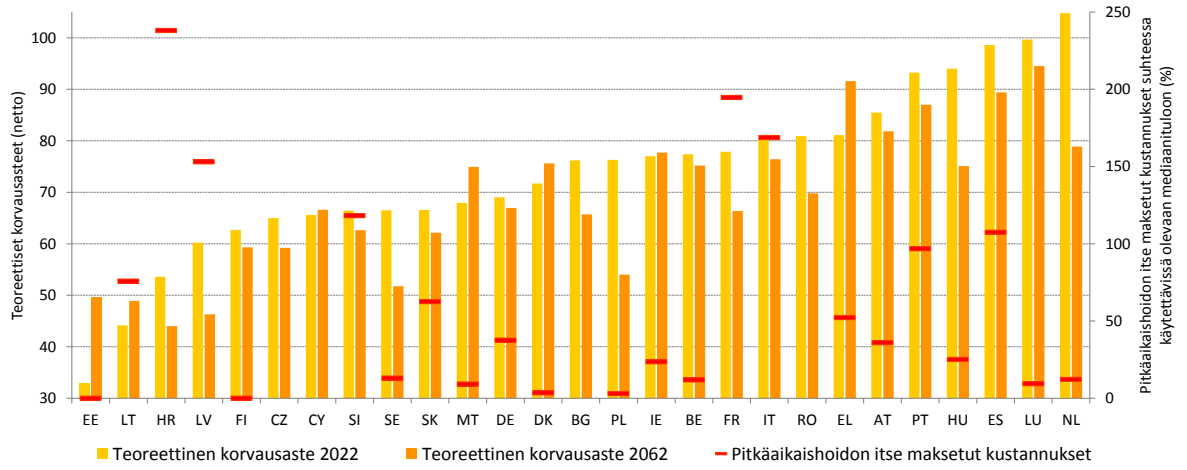

Huomautus: Osuus on vastaajien keskiarvo. Arviot lasketaan käyttäen tyypillisiä tapauksia, jotka vastaavat kyselytietoja. Suuri tarve on noin 41,25 hoitotuntia viikossa. Itse maksettavaksi jäävät kustannukset ovat Tšekissä erittäin korkeat (477 prosenttia) muihin arvioihin verrattuna, minkä vuoksi niitä ei oteta huomioon, jotta helpotetaan muiden arvioiden vertailua. Seuraavat tiedot liittyvät valtiotasoa alempiin alueisiin: BE (Flanderi), EE (Tallinna), IT (Etelä-Tiroli) ja AT (Wien). Tietoja ei ole saatavilla: BG, CY ja RO (eivät OECD:n jäseniä).
Lähde: Komission omat laskelmat, jotka perustuvat OECD:n ja jäsenvaltioiden tietoihin. Eläkkeiden riittävyyttä koskeva vuoden 2024 raportti ja OECD:n analyysi, joka perustuu pitkäaikaishoitoa koskevaan OECD:n kyselyyn, SHARE (kyselykierros 8, 2019, paitsi PT, jossa viitataan kyselykierrokseen 6, 2015) ja TILDA (kyselykierros 3, 2015).

Jäsenvaltioissa toteutetaan edelleen toimia eläkkeiden riittävyyden ja julkistaloudellisen kestävyyden varmistamiseksi, ja samalla uudistetaan pitkäaikaishoitoa ja investoidaan siihen. **Tšekissä** ja **Slovakiassa** rajoitettiin varhaiseläkevaihtoehtoja ja mukautettiin eläkeprosentteja niin, että ikääntyneillä olisi suuremmat kannustimet työskennellä pidempään. **Irlannissa** otettiin käyttöön kannustimia eläkkeelle siirtymisen lykkäämiseksi. **Kroatiassa** lisättiin kannustimia rekisteröityä lisäeläkejärjestelmien piiriin. Pienituloisten eläkkeensaajien tukemiseksi **Espanjassa** korotettiin maksuihin perustumatonta eläkettä 6,9 prosenttia ja **Portugalissa** korotettiin ikääntyneiden solidaarisuuslisää 23,0 prosenttia[285]. **Viron** pitkäaikaishoidon uudistuksella pyritään vähentämään itse maksettavaksi jääviä maksuja sekä parantamaan hoitohenkilöstön oloja ja kotihoitopalveluja tarjoamalla kunnille taloudellista lisätukea niiden ikääntyneen väestön osuuden perusteella. **Slovenian** pitkäaikaishoidon uudistuksessa otettiin käyttöön kattava valikoima palveluja, kuten sähköinen hoito ja itsenäisyyttä ylläpitävät palvelut, jotta iäkkäille ihmisille voidaan tarjota tasapainoinen hoitovaihtoehtojen yhdistelmä. **Kreikassa** ollaan kehittämässä pitkäaikaishoidon strategiaa, johon sisältyy uudistuksia sen varmistamiseksi, että palvelut ovat kohtuuhintaisia, kestäviä ja helposti saatavilla. **Ranskan** hyvää ikääntymistä koskevaan

[285] EU tukee kansallisia toimia riittävien eläkkeiden ja vanhuusiän tulojen varmistamiseksi tarjoamalla vastavuoroista oppimista ja analyyttista ohjausta komission ja sosiaalisen suojelun komitean kolmen vuoden välein julkaistavissa eläkkeiden riittävyyttä koskevissa raporteissa.

strategiaan sisältyy toimenpiteitä, joilla lykätään itsenäisyyden menettämistä, mukautetaan sosiaalista asuntotarjontaa ikääntyvien vuokralaisten tarpeisiin, tuetaan kotihoidon työntekijöitä ja palkataan lisää ammattitaitoisia työntekijöitä pitkäaikaishoitopalveluihin. **Romaniassa** on toteutettu eläkeuudistuksia julkisen talouden kestävyyden ja riittävyyden parantamiseksi. Uudella eläkelailla otettiin käyttöön uusi laskentakaava, jolla poistetaan vääristymiä, kuten korjausindeksejä ja eripituisia maksukausia, ja edistetään samalla työuran pidentämistä kannustamalla eläkeiän vapaaehtoiseen nostamiseen ja rajoittamalla varhaiseläkettä.

Pitkäaikaishoidon saatavuuteen, kohtuuhintaisuuteen ja laatuun liittyvien nykyisten rakenteellisten haasteiden odotetaan kasvavan väestön ikääntymisen myötä. Pitkäaikaishoitoa mahdollisesti tarvitsevien määrän EU:ssa ennustetaan lisääntyvän vuosien 2022 ja 2030 välillä 31,2 miljoonasta 33,2 miljoonaan ja vielä 37,8 miljoonaan vuonna 2050[286]. Vuoden 2019 tietojen mukaan 26,6 prosenttia vähintään 65-vuotiaista yksityisissä kotitalouksissa asuvista henkilöistä tarvitsi pitkäaikaishoitoa EU:ssa, ja sukupuolten välillä on huomattavia eroja (32,1 prosenttia naisista ja 19,2 prosenttia miehistä)[287]. Pitkäaikaishoitoa tarvitsevilla henkilöillä on usein rajalliset mahdollisuudet saada virallisia palveluja, mikä johtaa täyttymättömiin hoitotarpeisiin tai omaishoitajiin kohdistuvaan liialliseen rasitteeseen. Vuonna 2019 sellaisista vähintään 65-vuotiaista, joilla oli henkilökohtaiseen hoitoon tai kotitaloustöihin liittyviä vakavia vaikeuksia, 46,6 prosenttia raportoi täyttymättömistä tarpeista avun saamisessa tällaisiin toimiin. Avun puute oli merkittävästi suurempi alimpaan tuloviidennekseen kuuluvilla (51,2 prosenttia) verrattuna ylimpään tuloviidennekseen (39,9 prosenttia).

[286] Perusskenaariosta tehtyjen ennusteiden mukaan. Euroopan komissio, 2024 ageing report – Economic & budgetary projections for the EU Member States (2022-2070), Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024.

[287] Eurostat [hlth_ehis_tadle], eurooppalainen terveyshaastattelututkimus (EHIS). Tämä kyselytutkimukseen perustuva mittari kattaa ainoastaan yksityisissä kotitalouksissa olevat henkilöt muttei laitoshoidossa olevia henkilöitä.

Kaavio 2.4.17: Pitkäaikaishoidon työntekijöiden saatavuus vaihtelee suuresti jäsenvaltioiden välillä

Pitkäaikaishoidon työntekijät 100:aa yli 65-vuotiasta kohti, 2023

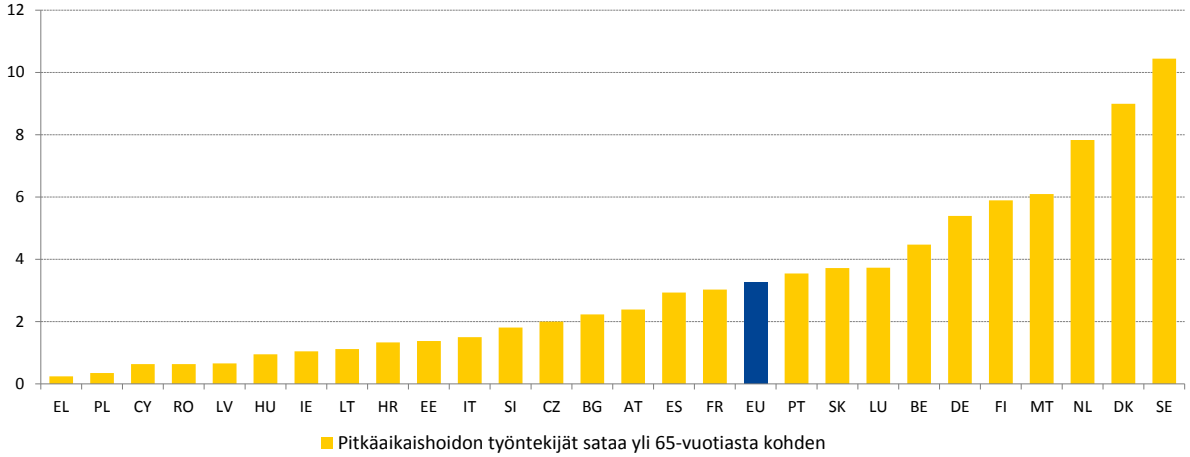

Huomautus: Pitkäaikaishoidon työntekijät on saatu ottamalla poikkileikkaus toimialakoodeista (NACE) 87.1, 87.3 ja 88.1 ja ammattiluokituskoodeista (ISCO) 2221, 2264, 2266, 2634, 2635, 3221, 3255, 5321 ja 5322.
Lähde: Eurostat, erityinen poiminta EU:n työvoimatutkimuksesta.

Työvoimapula ja osaamisvaje pahentavat pitkäaikaishoidon saatavuuteen liittyviä haasteita. Vuonna 2023 pitkäaikaishoitosektorilla työskenteli EU:ssa 3,1 miljoonaa työntekijää, mikä on noin 1,5 prosenttia koko työvoimasta. Pitkäaikaishoitosektorin koko voi käytännössä olla suurempi, koska edellä mainituissa luvuissa eivät täysin näy sektorilla toimivat kotitaloustyöntekijät – ja sektorilla esiintyy myös merkittävästi pimeää työtä. Yli 65-vuotiaiden määrä kasvaa 23 prosenttia vuoteen 2035 mennessä, mutta hoitoalan työllisyyden kasvun ennustetaan olevan vain 7 prosenttia. Terveydenhuollon ja terveyspalvelujen ammattihenkilöistä ja henkilökohtaisista avustajista on näin ollen odotettavissa huomattava pula[288]. Viimeisimpien työvoimatutkimuksen tietojen perusteella EU:ssa oli vuonna 2023 keskimäärin 3,2 pitkäaikaishoidon työntekijää 100:aa yli 65-vuotiasta kohti. Jäsenvaltioiden välillä oli kuitenkin suurta vaihtelua Kreikan 0,2:sta Ruotsin 10,4:ään (ks. kaavio 2.4.17). Ala kärsii heikosta houkuttelevuudesta, joka johtuu vaikeista työoloista ja suhteellisen matalista palkoista sekä määräaikaisten työsopimusten suuresta osuudesta (16,6 prosenttia v. 13,5 prosenttia kaikkien työntekijöiden osalta)[289]. Vastentahtoisen osa-aikatyön suuri määrä pahentaa suhteellisen heikkoa houkuttelevuutta useissa jäsenvaltioissa, kuten Kroatiassa (55,8 prosenttia pitkäaikaishoidon työntekijöistä ja 22,6 prosenttia kaikista työntekijöistä) ja Bulgariassa (52,4 prosenttia pitkäaikaishoidon työntekijöistä ja 38,0 prosenttia kaikista). Kotitaloustyöntekijöiden ja kotitaloudessa asuvien hoivatyöntekijöiden, jotka ovat usein muista EU-maista tai kolmansista maista tulevia liikkuvia työntekijöitä, työolot voivat olla erityisen hankalat ja sosiaalisen suojelun saatavuus voi olla vaikeaa. Tämä koskee erityisesti pimeää hoivatyötä tekeviä henkilöitä.

[288] Cedefop, Handling change with care: skills for the EU care sector, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023.
[289] Eurostat, EU:n työvoimatutkimus, 2023.

Kaavio 2.4.18: Täyttymättömät sairaanhoitotarpeet yleistyivät, kohtalaisesti useimmissa ja paljon muutamissa jäsenvaltioissa

Itse ilmoitetut täyttymättömät sairaanhoitotarpeet, vuoden 2023 tasot ja muutokset edellisvuoteen nähden (%, sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattori)

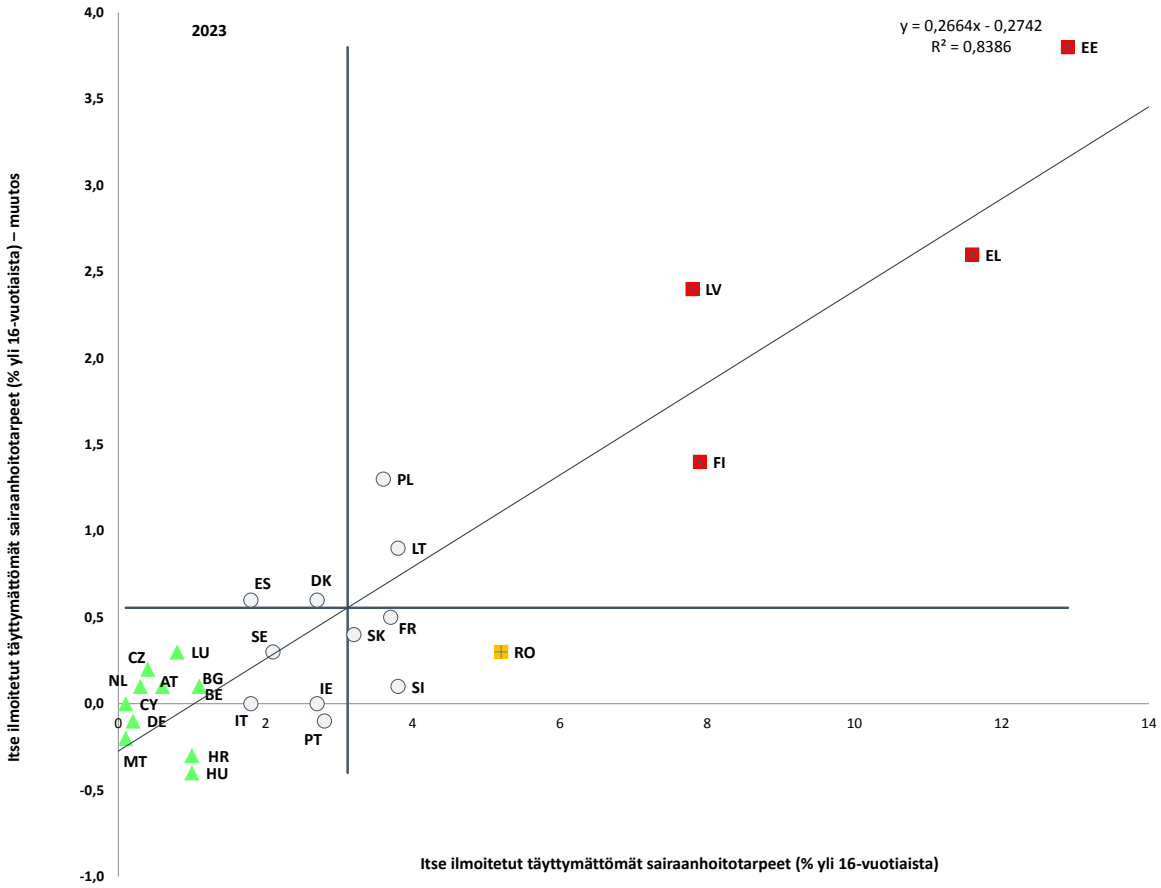

Huomautus: Akselit on keskitetty EU:n painottamattoman keskiarvon mukaan. Symbolien selitykset esitetään liitteessä. Katkos aikasarjassa: HR. Arvioitu arvo: DE.
Lähde: Eurostat [tespm110], EU-SILC.

Täyttymättömistä sairaanhoitotarpeista ilmoittavien henkilöiden osuus kasvoi keskimäärin hieman, mikä johtui suurelta osin huomattavasta kasvusta muutamissa jäsenvaltioissa. Vuonna 2023 täyttymättömistä sairaanhoitotarpeista raportoivien osuus EU:ssa oli 2,4 prosenttia, mikä on 0,2 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 2022. Kasvua oli havaittavissa useimmissa jäsenvaltioissa, mutta kokonaismuutos johtui muutamista jäsenvaltioista, joissa osuudet olivat suurimmat ja kasvu oli voimakasta (Viro, Kreikka, Latvia ja Suomi) (ks. kaavio 2.4.18). Näissä neljässä maassa osuudet kasvoivat 1,4–3,8 prosenttiyksikköä ja niiden tasot olivat 7,8–12,9 prosenttia, ja ne olivat ”kriittisessä tilanteessa”. Kreikassa tämä johtui korkeista kustannuksista ja kolmessa muussa maassa pitkistä hoitojonoista. Romaniassa kasvu jäi alle EU:n keskiarvon mutta osuus oli suhteellisen suuri (5,2 prosenttia) (lähinnä taloudellisista syistä), ja sen tilanne oli ”seurattava” vuonna 2023. Alhaisimmat luvut kirjattiin Kyproksella, Maltalla, Saksassa, Alankomaissa ja Tšekissä (kaikissa alle 0,5 prosenttia). Täyttymättömät sairaanhoitotarpeet olivat joissakin maissa kaksi kertaa suuremmat köyhimmän viidenneksen kuin koko väestön keskuudessa (esim. Kreikassa 23,0 v. 11,6 prosenttia, Latviassa 13,9 v. 7,8 prosenttia ja Romaniassa 9,3 v. 5,2 prosenttia). Jäsenvaltioiden sisällä oli myös alueellisia eroja, joista suurimmat Italiassa, Romaniassa ja Saksassa (ks. kaavio 10 liitteessä 5).

2.4.2 Jäsenvaltioiden toteuttamat toimenpiteet

Useat jäsenvaltiot toteuttivat toimenpiteitä vähimmäistoimeentulotuen riittävyyden parantamiseksi. Useimmissa maissa vähimmäistoimeentuloetuuksia päivitetään vuosittain elinkustannusten kehityksen huomioon ottamiseksi, mutta joissakin jäsenvaltioissa korotukset ovat edelleen harkinnanvaraisia. Esimerkiksi vuonna 2024 **Kreikassa** korotettiin taattua vähimmäistoimeentuloetuutta (8 prosenttia) ensimmäistä kertaa sen jälkeen, kun järjestelmä otettiin käyttöön marraskuussa 2018. Vuonna 2023 toteutetun merkittävän uudistuksen jälkeen **Latviassa** aiotaan korottaa taattua vähimmäistoimeentuloetuutta. Tässä noudatetaan perustuslakituomioistuimen tuomiota, jonka mukaan aiemmat määrät eivät olleet riittäviä ihmisarvoisen elämän varmistamiseksi.

Joissakin jäsenvaltioissa on toteutettu laajempia uudistuksia vähimmäistoimeentulojärjestelmissä. **Romaniassa** korvattiin vuonna 2024 elpymis- ja palautumissuunnitelman mukaisesti vähimmäistoimeentuloetuudet järjestelmällä (*Venitul minim de incluziune*), jossa on parannettu riittävyyttä, etuudet indeksoidaan säännöllisesti ja edunsaajille myönnetään tehostettua tukea näiden siirtyessä (uudelleen) työmarkkinoille. **Italian** aiempi vähimmäistoimeentulojärjestelmä (*Reddito di Cittadinanza*, joka otettiin käyttöön vuonna 2019) korvattiin vuonna 2024 rajoittavammalla järjestelmällä (*Assegno di Inclusione*), jonka ulkopuolelle jäävät työllistettävinä pidettävät työikäiset henkilöt. Heillä on nyt pääsy uuteen erilliseen järjestelmään (*Supporto per la Formazione e il Lavoro*), josta tarjotaan tilapäistä tulotukea (enintään 12 kuukautta) yhdistettynä koulutus- ja työllisyystukeen. Myös **Ranskassa** on vahvistettu työmarkkinoille paluun kannustimia, ja sen täystyöllisyyttä koskevan lain mukaan vähimmäistoimeentulon (*Revenu de solidarité active*) edunsaajien on rekisteröidyttävä automaattisesti julkiseen työvoimapalveluun (*France Travail*) 1. tammikuuta 2025 mennessä.

Jäsenvaltioissa jatkettiin toimia sosiaalipalvelujen saatavuuden ja laadun parantamiseksi. Bulgariassa hyväksyttiin elokuussa 2024 osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa sosiaalipalvelujen kansallinen suunnitelma, jonka tarkoituksena on tunnistaa tarjonnan puutteet ja määrittää investointitarpeet. **Latviassa** ollaan hyväksymässä sosiaalipalveluja ja sosiaalista suojelua koskevaan lakiin muutoksia, joilla vahvistetaan paikallistasolla tarjottavien sosiaalipalvelujen vähimmäisvalikoima. **Romaniassa** hyväksyttiin huhtikuussa 2024 uusi laki, jolla uudistetaan sosiaalipalvelujärjestelmää hoidon laatuvaatimusten ja tarkastajien roolin vahvistamiseksi. **Slovakiassa** otettiin käyttöön 1. joulukuuta 2025 asti voimassa oleva väliaikainen toimenpide, jolla korotetaan sosiaalipalvelujen tarjoamiseen tarkoitettua rahoitusosuutta niiden saatavuuden ja palkkaehtojen parantamiseksi alalla.

Jäsenvaltioissa on toteutettu toimenpiteitä energian saatavuuden tukemiseksi ja monissa tapauksissa väliaikaisten toimenpiteiden voimassaoloa on jatkettu. Esimerkiksi **Luxemburgissa** otettiin heinäkuussa 2023 käyttöön toimenpidepaketti, jonka tarkoituksena on muun muassa vakauttaa kotitalouksien sähkölaskut valtion tuella tammi-joulukuussa 2023, ja tukea jatkettiin myöhemmin vuoteen 2024. Maassa hyväksyttiin myös muita lakeja, jotta voidaan vähentää kotitalouksien riippuvuutta fossiilisista polttoaineista ja edistää siirtymistä uusiutuviin energialähteisiin. **Espanjassa** jatkettiin vuonna 2024 toimenpiteitä, joilla säännellään energiamarkkinoita ja kaasutariffeja sekä haavoittuvassa asemassa olevien tai sosiaalisesti syrjäytyneiden kuluttajien energia- ja vesihuoltotakuuta. **Maltalla** jatkettiin energiatukitoimenpiteiden ja -tukien (hyväksytty vuonna 2022) voimassaoloa vuoteen 2026. **Romaniassa** jatkettiin haavoittuvassa asemassa oleville myönnetyn energiasetelin voimassaoloa kevääseen 2024 energian hintojen korvaamiseksi. Joissakin jäsenvaltioissa otettiin käyttöön myös rakenteellisia toimenpiteitä energiaköyhyyden torjumiseksi.

Bulgariassa esimerkiksi hyväksyttiin marraskuussa 2023 energiaköyhyyttä ja energiansaannin kannalta haavoittuvaa asemaa koskeva oikeudellinen määritelmä ja kiellettiin sähkön katkaiseminen energiansaannin kannalta haavoittuvassa asemassa olevien osalta. **Portugalissa** hyväksyttiin tammikuussa 2024 kansallinen pitkän aikavälin strategia energiaköyhyyden torjumiseksi (2023–2050) sekä toimenpiteitä, joilla puututaan digitaaliseen kuiluun ja alueelliseen eriarvoisuuteen digitaalisen viestinnän saatavuudessa, esimerkiksi edistämällä suunnitelmia valokuituverkkojen täydestä kattavuudesta. **Italiassa** on parhaillaan suunnitteilla rahoitusväline julkisten rakennusten energiatehokkuuden parantamiseksi osana sen elpymis- ja palautumissuunnitelman REPowerEU-lukua.

Joidenkin jäsenvaltioiden vuosina 2023–2024 toteuttamien toimenpiteiden tavoitteena oli parantaa sosiaalisen suojelun ja etenkin työttömyysetuuksien saatavuutta tietyissä ryhmissä, kuten itsenäisten ammatinharjoittajien parissa. Italiassa muutettiin vuodesta 2024 alkaen pysyväksi ISCRO-järjestelmä (*Indennità straordinaria di continuità reddituale e Operational*), jolla suojataan freelance-työntekijöitä työtulojen huomattavalta laskulta ja joka otettiin tilapäisesti käyttöön vuosina 2021–2023. **Puolassa** pidennettiin 12 kuukaudella (elokuusta 2023 alkaen) toimintansa aloittavien itsenäisten ammatinharjoittajien sosiaaliturvavapautusta. Tällä vähennetään heihin kohdistuvaa taloudellista rasitetta mutta rajoitetaan samalla heidän tulevia oikeuksiaan sosiaalivakuutuksen vanhuus- ja työkyvyttömyysetuuksiin. **Kreikassa** äitiysturvan lisätuki laajennettiin koskemaan syyskuusta 2023 itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivia synnyttäneitä naisia, freelancereita ja viljelijöitä. Lisäksi itsenäisten ammatinharjoittajien ja freelancereiden tarveharkintaista työttömyysetuutta korotettiin. **Liettuassa** esitettiin vuonna 2023 työttömyysvakuutuslain muuttamista koskeva ehdotus, jonka mukaan vaadittuja vähimmäismaksukausia voidaan lyhentää (12 kuukaudesta 9 kuukauteen viimeisten 30 kuukauden aikana) ja vakuutus voidaan ulottaa koskemaan kaikkia itsenäisten ammatinharjoittajien ryhmiä. **Kyproksen** elpymis- ja palautumissuunnitelmaan sisältyy parlamentille toimitettu tarkistettu sosiaalivakuutuslaki, jonka tavoitteena on ulottaa sosiaaliturva koskemaan itsenäisiä ammatinharjoittajia erityisesti työtapaturmien, ammattitautien ja vanhempainvapaan osalta. **Virossa** ehdotettiin lakia, jolla nykyinen kaksiportainen työttömyyskorvaus- ja työttömyysvakuutusjärjestelmä korvattaisiin yhdellä työttömyysvakuutusjärjestelmällä vuodesta 2026 alkaen. Järjestelmä olisi myös sellaisten työntekijöiden saatavilla, joilla on lyhyt työhistoria. Virossa aiotaan myös ehdottaa toukokuuhun 2025 mennessä vaihtoehtoja työttömyysvakuutusturvan laajentamiseksi itsenäisiin ammatinharjoittajiin.

Myös epätyypillisissä työsuhteissa oleviin kohdennettiin politiikkatoimia, joilla parannettiin heidän mahdollisuuksiaan saada sosiaalista suojelua. Romaniassa tuli voimaan tammikuussa 2024 laki, jolla virallistetaan kotitaloustyöntekijöiden työsuhde ja annetaan heille mahdollisuus eläkkeisiin ja sairausvakuutukseen. Kotitaloustyöntekijät saavat maksun arvoseteleinä ja maksavat sosiaaliturvamaksuja ja heille tarjotaan sairausvakuutusturva (eli maksuton terveyspalvelujen peruspaketti). **Espanjassa** yksinkertaistettiin ja parannettiin toukokuussa 2024 työttömyysavustusta asettamalla se niiden saataville, jotka ovat käyttäneet maksuperusteiset etuisuutensa kokonaan tai eivät ole maksaneet maksuja riittävän pitkään saadakseen oikeuden, ja se ulotettiin koskemaan myös maataloustyöntekijöitä. Maassa myös vahvistettiin kannustimia työehtosopimusten tekemiseen ja taiteilijoiden sosiaalisen suojelun parantamiseen, ja tammikuusta 2024 alkaen säännellään sekä palkallisten että palkattomien harjoittelijoiden sosiaaliturvaa. Lisäksi Espanjassa toteutettiin maaliskuussa 2023 toimenpiteitä kotimaisten työntekijöiden sosiaaliturvamaksujen tason takaamiseksi. **Sloveniassa** kumottiin – osana elpymis- ja palautumissuunnitelman mukaista uudistusta – terveydenhuolto- ja sairausvakuutuslakiin (1992) vuonna 2023 tehdyillä muutoksilla vapaaehtoinen sairausvakuutus kaikkien

vakuutettujen ryhmien osalta ja korotettiin lakisääteistä sairausvakuutusmaksua (myös itsenäisten ammatinharjoittajien osalta) vuodesta 2024 alkaen. **Tšekissä** muutettiin ”työn suorittamista koskeviin sopimuksiin” sovellettavaa lainsäädäntöä edellyttämällä sopimusten rekisteröintiä heinäkuusta 2024 alkaen ja ulottamalla sosiaalivakuutusturva koskemaan tämäntyyppisiä sopimuksia vuodesta 2025 alkaen samoin edellytyksin kuin tyypillisissä työsuhteissa olevia työntekijöitä. **Kyproksella** hyväksyttiin vuonna 2023 laki, jolla parannetaan työntekijöiden oikeuksia, mukaan lukien epätyypillisissä työsuhteissa olevat ja tarvittaessa työhön kutsuttavat työntekijät.

Useissa jäsenvaltioissa korotettiin lapsi- ja perhelisiä, erityisesti yksinhuoltajaperheiden osalta. Bulgariassa alle 3-vuotiaita lapsia kasvattavien yksinhuoltajaäitien etuutta korotettiin 83 prosenttia kuukaudessa. Samaan aikaan korotettiin yleisten lapsietuuksien tulorajoja, ja joulukuun 2023 ja helmikuun 2024 välisenä aikana niitä saaneet kotitaloudet saivat kertaluonteisen maksun kuljetuskustannusten kattamiseksi. **Portugalissa** lapsietuutta korotettiin useimpien edunsaajien osalta mutta eniten yksinhuoltajaperheiden osalta. Vuodesta 2024 alkaen Portugalin perhelisä on 100 euroa kuukaudessa, minkä lisäksi äärimmäisessä köyhyydessä eläville lapsille myönnetään ”lapsuustakuu”, jonka määrä on 122 euroa kuukaudessa. **Romaniassa** lapsilisää korotettiin edellisen vuoden inflaatioasteella 1. tammikuuta 2024 alkaen. Samalla kaksosten, kolmosten ja monikkovanhempien lastenhoitolisää korotettiin 50 prosenttia. Myös kahta kansallista kertaluonteista synnytysavustusta korotettiin. **Bulgariassa** perhelisiä korotettiin jopa 50 prosenttia. Myös **Kreikassa** korotettiin lasten määrään perustuvaa avustusta takautuvasti vuodesta 2023 alkaen.

Varhaiskasvatuksen tukemiseen käytettiin joissakin jäsenvaltioissa enemmän varoja, ja lasten köyhyysriskiin vastaamiseksi toteutettiin monenlaisia toimenpiteitä. Irlannissa lastenhoitokustannuksiin tarkoitettua tukea korotettiin 51 prosenttia, ja **Italiassa** se nousi 3 600 euroon vuodessa 1. tammikuuta 2024 tai sen jälkeen syntyneiden lasten osalta tietyin edellytyksin. Italiassa myös lisätään elpymis- ja palautumissuunnitelman yhteydessä varhaiskasvatusrakenteissa olevia paikkoja, ja sen odotetaan luovan yli 150 000 uutta paikkaa 0–6-vuotiaille lapsille vuoden 2026 puoliväliin mennessä. Myös **Bulgariassa** varhaiskasvatukseen tehdään (ESR+:sta ja kansallisesta talousarviosta) lisäinvestointeja, joilla pyritään lisäämään sen osallistavuutta. **Kroatiassa** hyväksyttiin elpymis- ja palautumissuunnitelman puitteissa uusi varhaiskasvatuspalvelujen rahoitusmalli, jolla pyritään lisäämään niiden saatavuutta ja kohtuuhintaisuutta. **Espanjassa** aiotaan perustaa elpymis- ja palautumissuunnitelman puitteissa vähintään 1 000 tukiyksikköä haavoittuvassa asemassa oleville opiskelijoille koulupiireissä sekä ohjelma, jolla tarjotaan elintarvikkeita ja muita perustuotteita perheille, joissa on alaikäisiä. **Maltalla** laajennettiin järjestelmää, josta tarjotaan ilmaisia tietotekniikkalaitteita oppilaille. **Romaniassa** toimitetaan päivittäin ateria noin 650 000 huono-osaiselle lapselle 2 200 koulussa.

Joissakin maissa keskityttiin yleisen vammaispolitiikan parantamiseen, kun taas toisissa vahvistettiin vammaisetuuksia. Esimerkiksi **Kreikassa** päivitettiin vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaa kansallista strategiaa keskittyen vuosiin 2024–2030. Maassa myös saatiin päätökseen pilottiohjelma, jossa arvioidaan henkilökohtaisen avun tarvetta ja vammaisuutta ja joka on tarkoitus ottaa käyttöön vuonna 2025. **Bulgariassa** parannettiin vammaisten lasten kuukausikorvauksen riittävyyttä. **Maltalla** korotettiin vaikeavammaisia lapsia hoitaville vanhemmille myönnettävää avustusta. **Italiassa** toteutettiin elpymis- ja palautumissuunnitelman puitteissa vuonna 2024 täysimääräisesti uudistus, jolla tuetaan vammaisten henkilöiden itsenäisyyttä. Uudistuksella parannetaan arviointia ja yksilöllisten tukipalvelujen saatavuutta. Uudistuksen mukaisesti elpymis- ja palautumissuunnitelmaan

sisältyvällä investoinnilla tuetaan yksilöllisiä hankkeita, joilla tarjotaan vammaisille henkilöille asumiseen liittyviä ja tietoteknisiä ratkaisuja.

Jäsenvaltioissa on otettu käyttöön sääntely- ja muita toimenpiteitä, joilla tarjotaan tai laajennetaan vuokratukea, jotta voidaan parantaa kohtuuhintaisten asuntojen saatavuutta pienituloisille kotitalouksille ja haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille, esimerkiksi nuorille. **Luxemburgissa** tehtiin elokuussa 2023 asumistukikehystä koskevia oikeudellisia muutoksia, joilla asetetaan etusijalle tuki huono-osaisille kotitalouksille. Jo toukokuussa 2023 korotettiin sellaisten kotitalouksien vuokratukea, joissa on lapsia, ja nuorten työntekijöiden vuokralisää. **Maltalla** uudistettiin vuonna 2024 yksityistä vuokra-asuntotukijärjestelmään siten, että sen enimmäismäärä on 6 000 euroa vuodessa. Samalla pantiin täytäntöön integroitu suunnitelma vuokralaisille, joilla on huomattavia vuokrarästejä. **Portugalissa** hyväksyttiin toukokuussa 2024 *Construir Portugal* -asumispaketti, johon sisältyy nuorille suunnattuja kannustimia, kuten vuokratukien parempi saatavuus.

Korkeat elinkustannukset huomioon ottaen jäsenvaltioissa jatkettiin toimia eläkkeensaajien, erityisesti vähimmäis- tai pientä eläkettä saavien, elintason tukemiseksi. Bulgariassa päätettiin heinäkuussa 2024 korottaa kaikkia eläkkeitä, myös sosiaalieläkettä, 11 prosenttia korkean inflaation huomioon ottamiseksi. Myös **Slovakiassa** päätettiin poikkeuksellisesta eläke-etuuksien arvon säilyttävästä korotuksesta. **Portugalissa** ikääntyneiden solidaarisuuslisän viitearvoa korotettiin 23 prosenttia, ja **Maltalla** 80-vuotiaille tarkoitettua vanhusavustusta korotettiin 50 eurosta 450 euroon vuodessa. **Romaniassa** joulukuussa 2023 annetulla eläkelailla otettiin käyttöön sosiaalietuuksien indeksointimekanismi niille, jotka saavat pientä vanhuuseläkettä. **Espanjassa** korotettiin maksuperusteisia eläkkeitä 3,8 prosenttia (enimmäismäärä 3 175 euroa) ja maksuihin perustumattomia eläkkeitä ja vähimmäistuloja 6,9 prosenttia.

Eläkejärjestelmien riittävyyden ja julkistaloudellisen kestävyyden vahvistamiseksi jäsenvaltioissa jatkettiin toimenpiteitä ikääntyneiden työmarkkinoille osallistumisen lisäämiseksi ja toteutettiin myös joitakin parametrejä koskevia uudistuksia. Irlannissa otettiin käyttöön toimenpiteitä, joilla annetaan mahdollisuus jatkaa työskentelyä kansaneläkeikään asti ja sen jälkeen. **Slovakiassa** tiukennettiin varhaiseläkkeelle jäämisen edellytyksiä muuttamalla vaaditun työskentelyajan ja eläkkeen määrän prosentuaalisen vähennyksen laskentatapaa. Myös **Tšekissä** rajoitettiin varhaiseläkkeelle jäämistä. **Suomessa** hyväksyttiin tammikuussa 2024 verouudistus, jolla tarjotaan parempia kannustimia yli 65-vuotiaiden eläkkeensaajien työntekoon. **Italiassa** korotettiin vuodesta 2024 alkaen 63 vuoteen ja 5 kuukauteen (63 vuodesta) ikää, joka vaaditaan varhaiseläkejärjestelmään (*APE Sociale*) pääsyä varten, ja 61 vuoteen (60 vuodesta) ikää, joka vaaditaan ”Option Women” -järjestelmään. **Saksassa** toisella eläkepaketilla otettiin käyttöön uusi lakisääteisen eläkevakuutuksen rahoitusosa, ns. ”sukupolvipääoma”, joka koostuu pääomakannasta, joka on muodostettu liittovaltion talousarviosta myönnettävillä lainoilla ja liittohallituksen omista varoista tehdyillä siirroilla. Saatuja tuottoja käytetään vakauttamaan eläkevakuutusmaksut, joiden odotetaan pysyvän vakaina 18,6 prosentissa vuoteen 2027 saakka ja nousevan sen jälkeen 22,3 prosenttiin vuoteen 2035 mennessä. Joissakin maissa toteutettiin toimia joustavien eläkkeellesiirtymisväylien helpottamiseksi. Esimerkiksi **Espanjassa** laajennettiin tilapäisesti mahdollisuutta osittaiseen eläkkeellesiirtymiseen valmistusteollisuudessa sopimuksella (*contrato de relevo*), jonka nojalla ihmiset voivat saada osan eläkkeestään 61-vuotiaana ja lyhentää työaikaansa jopa 80 prosenttia. **Tšekin** elpymis- ja palautumissuunnitelmissa on suunnitteilla kattavia uudistuksia eläkkeiden riittävyyden ja julkisen talouden kestävyyden säilyttämiseksi.

Jotkin maat ovat ryhtyneet toimiin lisäeläkkeiden käytön tehostamiseksi. Kroatiassa otettiin käyttöön uusia sääntöjä, jotka antavat pakollisia ja vapaaehtoisia eläkerahastoja hallinnoiville yrityksille ja eläkevakuutusyhtiöille tarvittavaa joustavuutta vakuutetun omaisuuden todellisen arvon säilyttämiseksi. Nyt on mahdollista maksaa kertaluonteinen maksu, joka voi olla enintään 20 prosenttia lisäeläkerahastojen pääomitettujen rahastojen kokonaismäärästä. **Irlannissa** on esitetty automaattista eläkesäästämisjärjestelmää koskeva lakiehdotus, johon sisältyy mahdollisuus jättäytyä ulkopuolelle kuuden kuukauden kuluttua.

Jäsenvaltioissa on otettu käyttöön erilaisia toimia terveydenhuoltopalvelujen saatavuuden ja hoidon laadun parantamiseksi. Irlannissa laajennettiin kelpoisuutta tarveharkintaisen ”GP visit card” -järjestelmän piiriin ja myönnettiin ilmainen yleislääkärin hoito puolelle miljoonalle henkilölle vuonna 2023 (joskin se on edelleen ainoa jäsenvaltio, jolla ei ole yleistä perusterveydenhuoltoa). **Italiassa** investoitiin elpymis- ja palautumissuunnitelman puitteissa uusiin terveydenhuoltolaitoksiin (kuten sairaaloihin ja terveyskeskuksiin) ja etälääketieteeseen. Tavoitteena on tuoda terveydenhuoltopalvelut lähemmäs potilaita. Vuodesta 2023 alkaen elpymis- ja palautumissuunnitelmalla tuetaan myös apteekkeja pienissä kunnissa terveydenhuollon saatavuuden parantamiseksi maaseudulla ja syrjäisillä alueilla. Lisäksi Italiassa hyväksyttiin heinäkuussa 2024 laki nro 107, jolla otettiin käyttöön seuranta- ja valvontajärjestelmä kansallisen terveydenhuoltojärjestelmän hoitojonojen lyhentämiseksi. Kukin alue nimittää alueellisen johtajan (RUAS), joka puuttuu havaittuihin ongelmiin. **Bulgarian** kansalliskokous hyväksyi huhtikuussa 2024 elpymis- ja palautumissuunnitelmaansa sisältyvänä uudistuksena vuoteen 2030 ulottuvan kansallisen terveysstrategian, jonka odotetaan parantavan terveyspalvelujen saatavuutta koko maassa.

Lisäksi on toteutettu toimia potilaskeskeisen perusterveydenhuollon, integroidun hoidon ja digitaalisen terveydenhuollon vahvistamiseksi. Esimerkiksi **Liettuassa** käynnistettiin uusi pilottikuljetuspalvelu potilaille, jotka eivät voi käyttää henkilökohtaisia tai julkisia liikennevälineitä terveydellisistä, sosiaalisista tai taloudellisista syistä. Näin vahvistetaan potilaskeskeisyyttä ja parannetaan terveydenhuoltopalvelujen saatavuutta. Terveydenhuoltojärjestelmän digitalisoinnin edistämiseksi **Saksassa** hyväksyttiin ”digitaalisäädös”, joka tuli voimaan maaliskuussa 2024. **Portugalissa** hyväksyttiin vuonna 2023 kansalliseen elpymis- ja palautumissuunnitelmaan sisältyvillä toimenpiteillä säädöksiä, joilla tarkistetaan perusterveydenhuollon palvelujen organisaatiota ja toimintaa niiden roolin vahvistamiseksi kansallisessa terveydenhuoltojärjestelmässä. **Latviassa** hyväksyttiin elokuussa 2023 digitaalisen terveydenhuollon strategia, jonka tavoitteena on parantaa datan saatavuutta, yhteentoimivuutta sekä digitaalisia palveluja. **Itävallassa** vuosien 2024–2028 terveydenhuoltouudistukseen sisältyy toimenpiteitä perusterveydenhuollon vahvistamiseksi ja digitaalisten terveyspalvelujen laajentamiseksi.

Jäsenvaltiot toteuttivat myös toimenpiteitä, joilla puututaan terveydenhuoltoalan työvoimapulaan ja parannetaan työntekijöiden työssä pysymistä. Ruotsissa tuli heinäkuussa 2023 voimaan elpymis- ja palautumissuunnitelmaan sisältyvää lainsäädäntöä, jolla säännellään hoitoavustajien ammattinimikettä. **Ranskassa** yleislääketieteen opiskelijoiden on syyskuusta 2023 alkaen suoritettava lisävuosi jatko-opintoja avohoidon alalla, mieluiten alueilla, joilla ei ole riittävästi palveluja. **Virossa** muutettiin joulukuussa 2023 osana elpymis- ja palautumissuunnitelmia lainsäädäntöä niin, että sairaanhoitajia kannustetaan työskentelemään syrjäisillä alueilla, ja **Liettuassa** tehtiin muutoksia säädöksiin, joilla pyritään parantamaan terveydenhuollon ammattilaisten urakehitystä. **Tanskassa** hyväksyttiin tammikuussa 2024 uusi laki, jolla useita erityistehtäviä siirretään lääkäreiltä sairaanhoitajille. **Belgiassa** hyväksyttiin maaliskuussa 2024 kaksi lakia, joissa määritellään kokeneiden sairaanhoitajien rooli ja täsmennetään heidän kliiniset tehtävänsä ja työehtonsa.

Kreikassa toukokuussa 2024 annetun uuden lainsäädännön mukaan yksityiset lääkärit voivat tehdä yhteistyötä julkisten sairaaloiden kanssa, suorittaa lääketieteellisiä toimenpiteitä, toimia avohoitoklinikoilla ja osallistua kirurgisiin hoitoihin tavanomaisten tuntien ulkopuolella. **Italiassa** annetaan vuosina 2021–2026 elpymis- ja palautumissuunnitelmasta tukea 2 700 lisäapurahan myöntämiseen yleislääketieteessä terveydenhuollon työntekijöiden saatavuuden parantamiseksi.

Kansanterveyden parantamiseksi toteutettiin toimenpiteitä, joissa painotettiin sairauksien ehkäisyä ja terveyden edistämistä erityisesti mielenterveyden osalta. **Luxemburgissa** julkaistiin heinäkuussa 2023 uusi kansallinen mielenterveyssuunnitelma 2024–2028. **Portugalissa** hyväksyttiin osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa uusi mielenterveyslaki, jolla säännellään mielenterveysongelmista kärsivien henkilöiden oikeuksia ja myös pakollista sairaalahoitoa tai hoitoa. **Virossa** ollaan laatimassa itsemurhien ehkäisemistä koskevaa suunnitelmaa, jonka odotetaan valmistuvan vuoden 2024 loppuun mennessä. **Romaniassa** perustettiin elokuussa 2023 kansallinen syöpärekisteri, jota hallinnoi kansallinen kansanterveysinstituutti. **Romaniassa** myös hyväksyttiin lokakuussa 2023 kansallinen rokotusstrategia 2023–2030. **Espanjassa** alueidenvälinen neuvosto hyväksyi huhtikuussa 2024 tupakoinnin ehkäisemistä ja valvontaa koskevan suunnitelman vuosiksi 2024–2027.

Useat jäsenvaltiot pyrkivät parantamaan pitkäaikaishoitopalvelujen kohtuuhintaisuutta, saatavuutta ja laatua ja vastaamaan virallisten ja omaishoitajien kohtaamiin haasteisiin. Sloveniassa hyväksyttiin joulukuussa 2023 uusi pitkäaikaishoitoa koskeva laki, jossa määritellään pitkäaikaishoidon vakaan julkisen rahoituksen lähteet ja menetelmät, mukaan lukien uusi pakollinen sosiaalivakuutusmaksu pitkäaikaishoitoa varten 1. tammikuuta 2025 alkaen. Laissa vahvistetaan myös edellytykset laadukkaiden ja turvallisten pitkäaikaishoitopalvelujen tarjoamiselle. **Virossa** tuli voimaan 1. heinäkuuta 2023 hoitouudistus, jossa määritellään pitkäaikaishoitopalvelujen rahoitustavat, vähennetään käyttäjien maksamia maksuja ja varmistetaan pienituloisten hoidon saajien hoitokustannusten kattaminen. Maassa hyväksyttiin myös tarkemmat vähimmäislaatuvaatimukset yleis- ja kotihoidolle ja muutettiin helmikuussa 2024 osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa integroitua hoitomallia koskevaa toimintasuunnitelmaa, jossa vahvistetaan asiaan liittyvien toimijoiden roolit ja vastuut sekä määritellään järjestelmän tuleva rahoitus. Suomessa on käytetty vuodesta 2023 lähtien RAI-arviointivälineistöä (Resident Assessment Instrument) iäkkäiden henkilöiden palvelutarpeiden ja toimintakyvyn arviointiin. Lisäksi Suomen lainsäädännössä edellytetään, että sosiaalityöntekijät arvioivat kiireelliset avuntarpeet välittömästi seitsemän työpäivän kuluessa asiakkaan tai hänen edustajiensa yhteydenotosta. **Italiassa** toteutettiin elpymis- ja palautumissuunnitelman puitteissa kattava uudistus, jolla parannetaan sellaisten ikääntyneiden elinoloja, jotka eivät selviydy itse, yksinkertaistamalla terveys- ja sosiaalipalvelujen saatavuutta, tekemällä moniulotteinen arviointi ja määrittelemällä yksilöllisiä hankkeita, joilla edistetään laitoshoidosta luopumista. **Bulgariassa** hyväksyttiin maaliskuussa 2024 strategia inhimillisten voimavarojen kehittämiseksi sosiaalialalla (vuoteen 2030 saakka). Tavoitteena on parantaa sosiaalialan työoloja, taitoja ja osaamista, houkutella lisää työntekijöitä, sovittaa koulutusväyliä paremmin yhteen sekä tarjota enemmän motivaatiota ja tukea. **Ruotsissa** otettiin heinäkuussa 2023 käyttöön suojattu hoitoavustajien ammattinimike hoidon laadun ja turvallisuuden varmistamiseksi, ja tähän mennessä on myönnetty 73 196 todistusta. **Ranskassa** otettiin huhtikuusta 2024 alkaen käyttöön useita kotihoidon ammattihenkilöitä koskevia toimenpiteitä, kuten ammattikortti, vuotuinen liikkumistuki ja kiinteämääräinen matka-avustus. **Portugalissa** muutettiin vuonna 2023 työlainsäädäntöä kotitaloustyöntekijöiden suojelun parantamiseksi ja vuosina 2023 ja 2024 omaishoitajia koskevaa lainsäädäntöä,

mukaan lukien taloudellinen tuki ja yhteydet virallisiin hoitajiin sekä hoitajien lepoa koskevien edellytysten vahvistaminen. **Malta** on vuodesta 2024 lähtien laajentanut kotihoitojärjestelmää, josta tarjotaan taloudellista tukea ikääntyneille, jotka selviytyvät melko itsenäisesti ja palkkaavat avuksi päivittäisiin tarpeisiin hoitajan, jolla on tunnustettu pätevyys. **Ranskassa** on vuodesta 2023 lähtien toteutettu hyvää ikääntymistä koskevaa strategiaa. Siihen sisältyy 50 toimenpidettä, joilla pyritään lykkäämään itsenäisyyden menettämistä, mukauttamaan sosiaalista asuntotarjontaa ikääntyvien vuokralaisten tarpeisiin, palkkaamaan 50 000 ammattihenkilöä ikääntyneiden hoitolaitoksiin, estämään vanhusten sosiaalista eristyneisyyttä ja edistämään sukupolvien välistä solidaarisuutta. **Kreikassa** ollaan kehittämässä pitkäaikaishoitostrategiaa, jolla varmistetaan hoitorakenteiden kestävyys, aiempaa yhtenäisempi sääntelykehys ja standardoidut toimintaprosessit.

LUKU 3. ENSIMMÄISEN VAIHEEN MAA-ANALYYSI

Tässä luvussa esitellään maakohtaiset selvitykset osana ensimmäisen vaiheen maa-analyysiä, joka perustuu sosiaalisen lähentymisen kehyksen periaatteisiin, kuten kuvaillaan työllisyyskomitean ja sosiaalisen suojelun komitean keskeisissä viesteissä, jotka perustuvat työllisyyskomitean ja sosiaalisen suojelun komitean työryhmän kertomukseen[290]. Analyysi myös tukee luvun 1 jaksossa 1.4 esitettyjä keskeisiä horisontaalisia havaintoja. Kaikki selvitykset perustuvat sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun lukemiin ja yhteisen työllisyysraportin luokituksiin, sellaisina kuin ne on kuvattu jaksossa 1.4 olevassa tekstilaatikossa ja liitteessä 6. Niiden rakenne kuitenkin riippuu maakohtaisesta tilanteesta: selvitysten kattamien kolmen politiikanalan (työllisyys, koulutus ja osaaminen sekä sosiaalinen suojelu ja osallisuus) järjestystä ohjaa asianomaisessa maassa tapahtuva kehitys, joka käy ilmi liitteessä 9 olevista sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun taulukoista. Vastaavasti kutakin maata vastaava kaavio havainnollistaa kyseisen maan kannalta olennaisinta asiaa tai keskeistä kehityssuuntaa.

Ensimmäisen vaiheen maa-analyysi perustuu kaikkiin sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattoreihin. Kutakin indikaattoria[291] tarkastellaan yhteisen työllisyysraportin menetelmän perusteella. Tämä menetelmä määrittää jäsenvaltioiden suhteellisen aseman. Suhteellinen asema ilmaistaan standardipoikkeamina sekä indikaattorin arvon absoluuttisen tason että sen edelliseen vuoteen verratun muutoksen keskiarvosta (ks. tarkempi tekninen kuvaus liitteessä 6). Kunkin maan tulokset luokitellaan kunkin indikaattorin osalta yhteen seitsemästä mahdollisesta luokasta (”parhaiten suoriutuvat”, ”keskimääräistä paremmat”, ”hyvät mutta tarpeen seurata”, ”keskimääräiset”, ”heikot mutta paranemassa”, ”seurattavat”, ”kriittisessä tilanteessa olevat”). Tämä vastaa väriasteikkoa vihreästä punaiseen. Lyhyt yleiskatsaus kunkin jäsenvaltion indikaattoreista ja niiden luokituksista on liitteessä 9 olevissa taulukoissa.

Kutakin sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattoria arvioidaan edellä selostetun menetelmän mukaisesti, jotta voidaan määrittää, onko toisessa vaiheessa tehtävä lisää analyyseja. Luokituksella ”kriittisessä tilanteessa olevat” tarkoitetaan jäsenvaltioita, jotka saavat tietystä indikaattorista EU:n keskiarvoa paljon huonomman pistemäärän ja joissa tilanne heikkenee tai ei parane riittävästi edelliseen vuoteen verrattuna. Tilanne merkitään ”seurattavaksi” kahdessa tapauksessa: a) kun jäsenvaltio saa tietyssä indikaattorissa EU:n keskiarvoa huonomman pistemäärän ja maan tilanne heikkenee tai ei parane riittävän nopeasti, ja b) kun pistemäärä tasojen suhteen on EU:n keskiarvon mukainen, mutta tilanne heikkenee huomattavasti EU:n keskiarvoa nopeammin tai ei parane (yhtä nopeasti), vaikka EU:n keskiarvo paranee.

Toisen vaiheen lisäanalyysia pidetään perusteltuna niiden jäsenvaltioiden kohdalla, joille vähintään kuusi sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattoria on merkitty punaiseksi (”kriittisessä tilanteessa olevat”) tai oranssiksi (”seurattavat”). Tilanteen katsotaan edellyttävän lisäanalyysia toisessa vaiheessa myös silloin, kun punaiseksi

---

[290] Aloitetta käsittelemään perustettiin työllisyyskomitean ja sosiaalisen suojelun komitean yhteinen työryhmä, joka työskenteli lokakuusta 2022 toukokuuhun 2023. Tämä työ otettiin huomioon työllisyyskomiteassa ja sosiaalisen suojelun komiteassa, jotka valmistelivat kesäkuun 2023 TSTK-neuvostossa pidettyä ministerikeskustelua. Työ ja sen tulokset on dokumentoitu työllisyyskomitean ja sosiaalisen suojelun komitean keskeisissä viesteissä sekä työllisyyskomitean ja sosiaalisen suojelun komitean yhteisen työryhmän kertomuksessa.

[291] Liitteessä 2 on teknisiä tietoja tulostaulun pääindikaattoreista, mukaan lukien GALI-käsitteeseen perustuva vammaisten ja vammattomien henkilöiden työllisyysero.

tai oranssiksi merkityn indikaattorin yhteisen työllisyysraportin mukainen luokitus on heikentynyt kaksi kertaa peräkkäin. Näin olisi esimerkiksi silloin, jos luokitus muuttuisi vuoden 2024 yhteisessä työllisyysraportissa ”keskimääräisestä” luokitukseen ”heikko mutta paranemassa”, minkä jälkeen tilanne heikkenisi edelleen luokitukseen ”kriittisessä tilanteessa olevat” raportin vuoden 2025 versiossa. Tämä luettaisiin ylimääräiseksi punaiseksi tai oranssiksi merkinnäksi, joiden vähimmäiskynnys on yhteensä kuusi. Jos esimerkiksi tiettynä vuotena n jollekin maalle on merkitty punaiseksi tai oranssiksi viisi sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattoria ja yksi niistä on heikentynyt kahtena peräkkäisenä vuotena n ja n-1, maalla katsotaan olevan kyseisenä vuonna n yhteensä kuusi punaista tai oranssia merkintää (viisi punaista/oranssia merkintää kyseisen vuoden indikaattoreista + yksi merkintä kahdesta peräkkäisestä heikkenemisestä). Näin ollen sitä olisi analysoitava lisää. Mahdolliset katkokset aikasarjoissa sekä tietojen laatuun ja tulkintaan liittyvät kysymykset otetaan huomioon arvioitaessa kynnysarvoon laskettavien merkintöjen kokonaismäärää.

Belgia

Vuonna 2023 työmarkkinoiden kasvu jatkui talouskasvun tukemana tilanteessa, jossa työvoimapula oli huomattava. Viime vuosikymmenen aikana saavutetuista parannuksista huolimatta työllisyysaste, joka oli 72,1 prosenttia vuonna 2023, on edelleen EU:n keskiarvoa jäljessä sekä tason että muutoksen suhteen ja osoittaa ”kriittistä tilannetta”, jossa alueelliset erot ovat suuria, ja joidenkin ryhmien, kuten heikosti koulutettujen, EU:n ulkopuolella syntyneiden ja ikääntyneiden, työllisyysaste on vieläkin heikompi. Tämä johtuu suurelta osin siitä, että Belgian työvoimaosuus on EU:n keskiarvoa alhaisempi. Sekä työttömyysaste (5,5 prosenttia) että pitkäaikaistyöttömyysaste (2,2 prosenttia) ovat ”keskimääräisiä” samoin kuin sukupuolten työllisyysero (7,6 prosenttiyksikköä). Vammaisten ja vammattomien työllisyysero kasvoi tasaisesti vuosina 2018–2021 (32 prosenttiyksiköstä 38 prosenttiyksikköön), ja vaikka se laski 33,6 prosenttiyksikköön vuonna 2023, Belgian luku on edelleen korkeimpien joukossa EU:ssa (verrattuna EU:n keskiarvoon 21,5 prosenttiyksikköä), ja maa on ”kriittisessä tilanteessa” kolmatta vuotta peräkkäin. Vaikka reaalipalkat nousivat vuonna 2023, kotitalouksien käytettävissä olevat asukaskohtaiset bruttotulot eivät edelleenkään ole päässeet EU:n keskiarvoon ja tilanne on edelleen ”seurattava”.

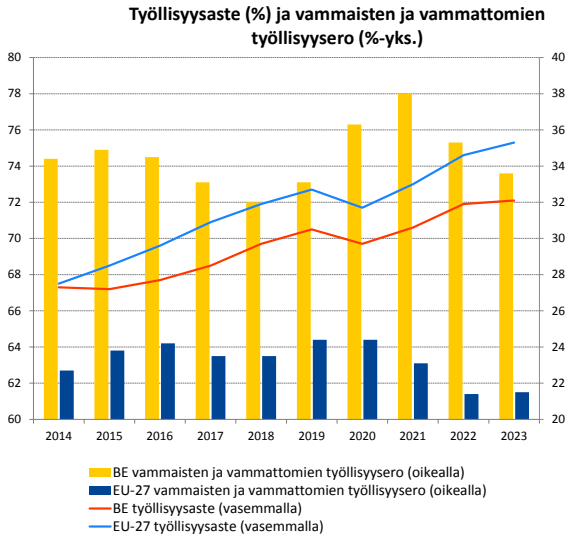

Huomautus: Belgian aikasarjassa on katkos vuonna 2017.
Lähde: Eurostat [lfsi_emp_a], EU:n työvoimatutkimus ja [tepsr_sp200], EU-SILC

Belgia suoriutuu keskimääräistä paremmin koulutuksen ja osaamisen alalla. Koulutukseen osallistuvien aikuisten osuus 34,9 prosenttia (EU:ssa 39,5 prosenttia) ja työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET) osuus 9,6 prosenttia ovat ”keskimääräisiä”. Belgiassa 56,3 prosenttia kaikista alle 3-vuotiaista lapsista on virallisessa varhaiskasvatuksessa ja koulupudokkaiden osuus on 6,2 prosenttia, joten näissä maan suoriutuminen on ”keskimääräistä parempi” (joskin alueelliset erot ovat merkittäviä). Tämä koskee myös sen aikuisväestön osuutta, jolla on vähintään perustason digitaidot (59,4 prosenttia), mikä voi auttaa tukemaan vihreää ja digitaalista siirtymää. Samalla kuitenkin osaaminen lukemisessa, matematiikassa ja luonnontieteissä on heikentynyt viime vuosina, ja tuloksissa on merkittäviä eroja sosioekonomisen ja maahanmuuttajataustan mukaan.

Sosiaalipolitiikalla pystytään yleisesti ottaen ehkäisemään ja vähentämään köyhyys- tai syrjäytymisriskejä sekä tuloeroja. Kun tarkastellaan sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutusta köyhyyden vähentämiseen, mikä ylittää selvästi EU:n keskiarvon (50,8 prosenttia v. 34,7 prosenttia vuonna 2023), ja tuloeroja mitattuna tuloviidennesten tulo-osuuksien suhteena (3,4 v. EU:n keskiarvo 4,7), Belgia kuuluu ”parhaiten suoriutuvien” joukkoon. Vuonna 2023 yleinen köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste (18,6 prosenttia v. EU:n keskiarvo 21,3 prosenttia) on edelleen ”keskimääräinen”, köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevan koko väestön ja lasten osuus on pienentynyt vuodesta 2017 lähtien, minkä ansiosta tilanne lasten osalta on ”keskimääräistä parempi” (19,0 prosenttia v. EU:n keskiarvo 24,8 prosenttia). Itse ilmoitettujen täyttymättömien sairaanhoitotarpeiden osuus oli vain 1,1 prosenttia vuonna 2023, ja tilanne oli ”keskimääräistä parempi”, kun taas kohtuuton

asumismenorasite vaikuttaa 7,7 prosenttiin väestöstä, ja sen osalta tilanne on ”keskimääräinen” (8,8 prosenttia EU:n tasolla).

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (3 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Belgiaan ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Bulgaria

Bulgarialla on osaamisen kehittämiseen liittyviä haasteita, jotka heikentävät joidenkin ryhmien työllistettävyyttä samoin kuin tuottavuuden kasvua ja kilpailukykyä. Aikuisten osallistuminen koulutukseen väheni vuosina 2016–2022, ja 9,5 prosentin osuus vuonna 2022 (v. EU:n keskiarvo 39,5 prosenttia) on EU:n alhaisimpia, mikä merkitsee ”kriittistä tilannetta”. Tämän ongelman ratkaiseminen edellyttää merkittäviä lisätoimia. Hiljattaisista parannuksista huolimatta myös aikuisväestön, jolla on vähintään perustason digitaidot, osuus on edelleen EU:n alhaisimpia. Vuonna 2023 se oli 35,5 prosenttia (v. EU:n keskiarvo 55,6 prosenttia), ja tässäkin maa on ”kriittisessä tilanteessa”. Aikuisten koulutuksen vahvistaminen myös digitaalialalla on keskeistä vihreän ja digitaalisen siirtymän tukemisen kannalta. Virallisen varhaiskasvatuksen piirissä olevien alle 3-vuotiaiden lasten osuus oli edelleen alhainen (17,4 prosenttia v. EU:n keskiarvo 37,5 prosenttia vuonna 2023). Tämän tilanne on ”seurattava”, sillä se voi vaikuttaa lasten oppimismahdollisuuksiin pitkällä aikavälillä. Nuorten perustaitojen ja digitaitojen taso on alhainen, ja koulutustuloksissa on suuria eroja.

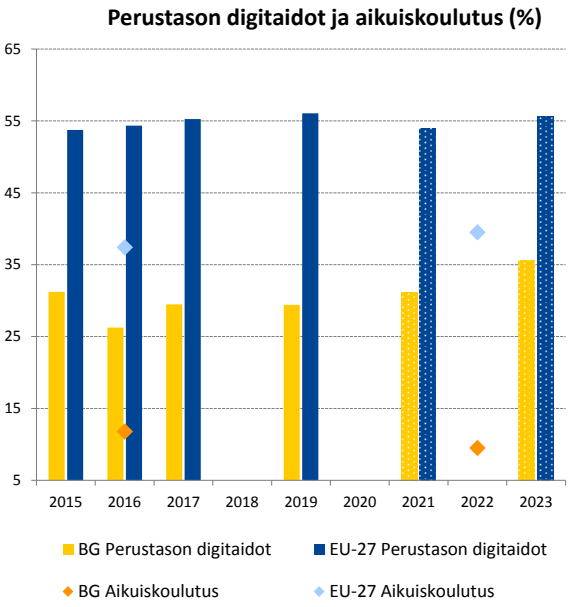

Huomautus: Digitaitoindikaattorin määritelmä on muuttunut vuodesta 2021, mutta sen kattama käsite on suurin piirtein samanlainen kuin aiempina vuosina.
Lähde: Eurostat [special extraction from the AES], [tepsr_sp410], [isoc_sk_dskl_i], ESS ICT Survey.

Bulgariassa on tapahtunut parannuksia sosiaalisen osallisuuden ja suojelun alalla, mutta merkittäviä haasteita on vielä jäljellä. köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste pieneni 2,2 prosenttiyksikköä vuonna 2023 työmarkkinoiden myönteisen kehityksen sekä palkkojen ja eläkkeiden kasvun myötä, mutta se on edelleen EU:n korkeimpia (30,0 prosenttia v. 21,3 prosenttia ja tilanne on ”heikko mutta paranemassa”). Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien lasten kokonaismäärä väheni huomattavasti (34 000 eli 8,3 prosenttia) vuoteen 2022 verrattuna. Osuus oli kuitenkin 33,9 prosenttia vuonna 2023, mikä on edelleen EU:n korkeimpia (24,8 prosenttia) ja tilanne tältä osin on ”kriittinen”. Parannuksista huolimatta haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät olivat muita alttiimpia köyhyys- tai syrjäytymisriskeille, kuten romanit (81 prosenttia), vammaiset henkilöt (42,4 prosenttia) ja maaseudulla asuvat (39,3 prosenttia). Kaiken kaikkiaan sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen parani vuonna 2023 (24,4 prosentista 27,7 prosenttiin) ja tuloerot supistuivat (7,3 prosentista 6,6 prosenttiin), ja näissä molemmissa tilanne on ”heikko mutta paranemassa”.

Bulgarian työmarkkinat toimivat edelleen vahvasti väestön vähentyessä, vaikkakin alueelliset erot olivat merkittäviä. Maan työllisyysaste on historiallisen korkea (76,2 prosenttia vuonna 2023), joka on ”keskimääräinen” (EU:n keskiarvo 75,3 prosenttia), mutta parhaiten ja heikoiten suoriutuneiden alueiden työllisyysasteet vaihtelevat 85,5 prosentista 67,2 prosenttiin. Myös väestöryhmien välillä on huomattavia eroja. Vammaisten ja vammattomien työllisyysero (39,5 prosenttiyksikköä) oli edelleen huomattavasti EU:n keskiarvoa (21,5 prosenttiyksikköä) suurempi vuonna 2023. Se kasvoi 10,0 prosenttiyksikköä

vuoteen 2022 verrattuna ja heikkeni kahtena peräkkäisenä vuotena ja tilanne on ”kriittinen”. Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET) osuus on vähentynyt viime vuosina, mutta se oli vuonna 2023 edelleen 13,8 prosenttia, mikä on yhä EU:n keskiarvon (11,2 prosenttia) yläpuolella, ja tilanne on nyt ”seurattava”.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (6 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”, mukaan lukien yksi heikentynyt indikaattori) **Bulgariaan katsotaan kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, joita on tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Tšekki

Kokonaisuudessaan myönteiset työmarkkinatulokset yhdistyvät työvoimapulaan ja tiettyjen väestöryhmien suhteellisesti vaikeampiin olosuhteisiin. Tšekki oli vuonna 2023 EU:n ”parhaiten suoriutuvia” korkean työllisyysasteen (81,7 prosenttia) ja alhaisen työttömyysasteen (2,6 prosenttia) osalta hieman negatiivisesta talouskasvusta huolimatta. Matala pitkäaikaistyöttömyysaste (0,8 prosenttia vuonna 2023) oli myös ”hyvä mutta seurattava” sen noustua 0,2 prosenttiyksikköä vuoteen 2022 verrattuna. Sukupuolten työllisyysero oli kuitenkin 13,9 prosenttiyksikköä vuonna 2023, mikä on EU:n suurimpia ja osoittaa ”kriittistä tilannetta”. Virallisen varhaiskasvatuksen piirissä olevien alle 3-vuotiaiden osuus (4,5 prosenttia vuonna 2023) väheni 2,3 prosenttiyksikköä vuoteen 2022 verrattuna ja on edelleen selvästi alle EU:n keskiarvon (37,5 prosenttia), ja tässäkin tilanne on ”kriittinen”. Tämä yhdessä lastenhoitopalvelujen laatuun liittyvien haasteiden kanssa voi vaikuttaa lasten pitkän aikavälin oppimisnäkymiin ja naisten osallistumiseen työmarkkinoille. Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET) osuus laski 1,3 prosenttiyksikköä 10,1 prosenttiin vuonna 2023 ja on samoin kuin vammaisten ja vammattomien työllisyysero (22,2 prosenttiyksikköä vuonna 2023) ”keskimääräinen”. Työvoimapulaa voitaisiin lieventää vahvistamalla naisten, nuorten ja huono-osaisten ryhmien, kuten tilapäistä suojelua saavien Ukrainan kansalaisten ja romanien, osallistumista työmarkkinoille.

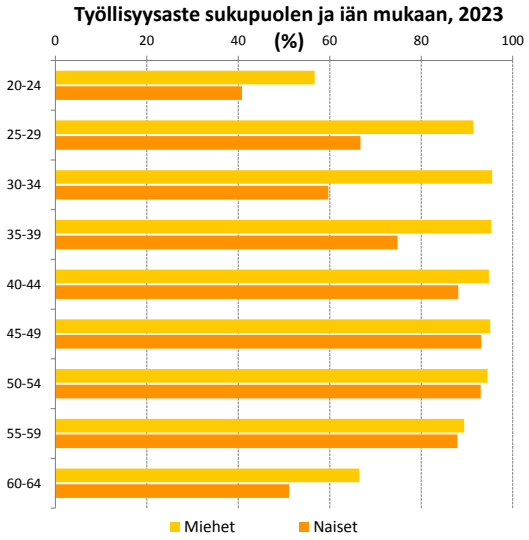

Lähde: Eurostat [lfsa_ergan], EU:n työvoimatutkimus.

Osaamiseen liittyvät tulokset Tšekissä ovat paranemassa, mutta aikuisten osallistuminen koulutukseen on haasteellista. Koulutukseen osallistuvien aikuisten osuus (21,2 prosenttia vuonna 2022) oli jäsenvaltioiden alhaisimpia (EU:n keskiarvo 39,5 prosenttia), eli tilanne oli ”kriittinen”. Samalla vuosina 2021–2023 aikuisten, joilla on vähintään perustason digitaidot, osuus kasvoi 59,7 prosentista 69,1 prosenttiin, ja tilanne on nyt ”keskimääräistä parempi”. Edistämällä edelleen aikuiskoulutusta ja osaamisen kehittämistä voitaisiin parantaa innovointivalmiuksia ja helpottaa vihreää ja digitaalista siirtymää.

Tšekissä on hyvin toimiva sosiaalisen suojelun järjestelmä, mutta sillä on haasteita sosiaalisen asuntotuotannon alalla. Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien osuus oli vuonna 2023 kaikkiaan 12,0 prosenttia (v. EU:n keskiarvo 21,3 prosenttia) ja lasten osalta 15,0 prosenttia (v. EU:n keskiarvo 24,8 prosenttia), joten Tšekki on yksi ”parhaiten suoriutuvista”. Molemmat indikaattorit nousivat hieman vuodesta 2022 tilanteessa, jossa inflaatio ylitti EU:n keskiarvon. Kotitalouksien käytettävissä olevat reaalibruttotulot henkeä kohti laskivat arvosta 123,9 vuonna 2022 arvoon 121,6 vuonna 2023, ja tilanne on tältä osin ”seurattava”. Asumisen kohtuuhintaisuus Tšekin kaupungeissa edellyttää tiivistä seurantaa, sillä niissä kohtuuton asumismenorasitus oli vuonna 2023 huomattavasti suurempi (13,2 prosenttia) kuin maaseutualueilla (6,0 prosenttia) (9,1 prosenttia kaiken kaikkiaan, ja tilanne on ”keskimääräinen”). Tšekin tilanne on edelleen ”keskimääräistä parempi” itse ilmoitettujen täyttymättömien sairaanhoitotarpeiden osalta.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (4 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Tšekkiin ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Tanska

Viime vuosien kireä työmarkkinatilanne on hieman helpottunut mutta työttömyys on lisääntynyt. Vuosien ennätyksellisen työllisyyskasvun jälkeen työllisyysaste laski vuonna 2023 hieman eli 79,8 prosenttiin (– 0,3 prosenttiyksikköä vuoteen 2022 verrattuna), minkä vuoksi tilanne muuttui ”keskimääräistä paremmasta” ”hyvään mutta seurattavaan”[292]. Koska talouskasvu oli vähemmän työpaikkoja luovaa kuin pandemian jälkeisellä kaudella, työttömyysaste nousi 0,6 prosenttiyksikköä 5,1 prosenttiin jo vuonna 2023, minkä johdosta tilanne on ”seurattava”. Työmarkkinoihin kohdistuva paine helpottuu[293], mutta maassa on edelleen työvoimapulaa tietyillä aloilla, erityisesti vihreään ja digitaaliseen siirtymään liittyvillä aloilla. Uusien työntekijöiden rekrytointivaikeuksissa on myös alueellisia eroja[294]. Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET) osalta tilanne on edelleen ”keskimääräistä parempi”, vaikka osuus kasvoi 0,7 prosenttiyksikköä eli 8,6 prosenttiin vuonna 2023. Samoin Tanskan tilanne on ”keskimääräistä parempi”, kun tarkastellaan sukupuolten työllisyyseroa, joka on nyt 5,6 prosenttiyksikköä (EU:n keskiarvo 10,2 prosenttiyksikköä).

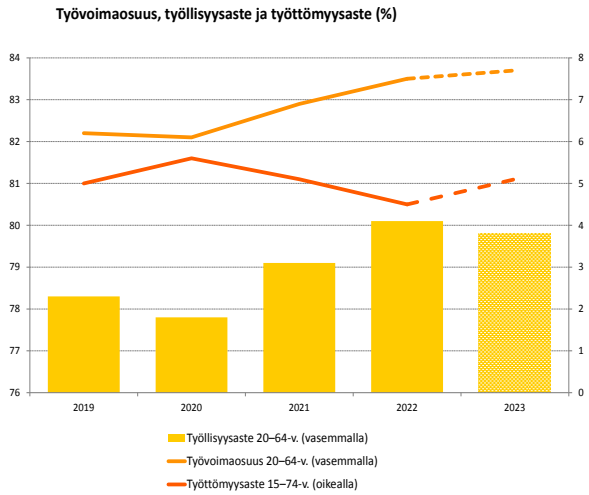

Lähde: Eurostat [lfsi_emp_a], [une_rt_a], EU:n työvoimatutkimus.

Koulupudokkaiden osuus on kasvanut merkittävästi vuodesta 2020. Indikaattori nousi vuosien 2022 ja 2023 välillä 10,0 prosentista 10,4 prosenttiin (0,9 prosenttiyksikköä EU:n keskiarvon yläpuolella), ja tilanne on ”seurattava”. Tähän on kiinnitettävä huomiota myös siksi, että maassa on yleisesti pulaa ammattitaitoisista kokeneista työntekijöistä. Aikuisten osallistumisaste koulutukseen vuonna 2022 oli 47,1 prosenttia eli ”keskimääräistä parempi” (EU:ssa 39,5 prosenttia), vaikka se on laskenut hieman vuodesta 2016, ja niiden aikuisten osuus, joilla on vähintään perustason digitaidot, on myös ”keskimääräistä parempi” (69,6 prosenttia vuonna 2023). Tanska kuuluu maihin, joissa virallisen varhaiskasvatuksen piirissä olevien alle 3-vuotiaiden osuus on suurin (69,9 prosenttia vuonna 2023 ja tilanne on ”hyvä mutta seurattava”, koska osuus pieneni 4,8 prosenttiyksikköä vuodesta 2022).

Sosiaalisen suojelun järjestelmä toimii erittäin hyvin, mutta asumiskustannukset rasittavat edelleen haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä. Köyhyys- tai syrjäytymisriskiin liittyvä tilanne on kaiken kaikkiaan ”keskimääräistä parempi”, ja Tanska kuuluu ”parhaiten suoriutuvien” joukkoon indikaattoreissa, jotka koskevat lasten köyhyyttä ja sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutusta köyhyyden vähentämiseen. Kohtuuttomasta asumismenorasitteesta kärsivien kotitalouksien osuus on kuitenkin edelleen

[292] Aikasarjassa on katkos vuonna 2023 työllisyysasteen, työttömyysasteen, pitkäaikaistyöttömyysasteen, työvoimaosuuden ja NEET-asteen sekä sukupuolten työllisyyseron osalta.
[293] Euroopan komissio, European Economic Forecast Autumn 2024.
[294] The Danish Agency for Labour Market and Recruitment (March 2024), Recruitment Survey Report.

suuri (15,4 prosenttia). Tilanne on ”kriittinen” kolmantena peräkkäisenä vuonna, koska kohtuuhintaisten asuntojen tarjonta on vähäistä suuremmissa kaupungeissa.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (3 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Tanskaan ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Saksa

Koulutuksen ja osaamisen alalla koulupudokkaiden tilanne on haastava, mutta Saksa suoriutuu hyvin aikuiskoulutuksen alalla. Koulupudokkaiden osuus on suuri, ja se kohosi 12,8 prosenttiin vuonna 2023 (v. EU:n keskiarvo 9,5 prosenttia), minkä vuoksi tilanne on ”kriittinen”. Samaan aikaan niiden 15-vuotiaiden osuus, joilla on puutteelliset perustaidot matematiikassa (29,5 prosenttia vuonna 2022) ja luonnontieteissä (22,9 prosenttia), on lähes kaksinkertaistunut vuodesta 2012 (PISA, 2022), mikä on lisännyt entisestään sosioekonomisen taustan vaikutusta koulutustuloksiin. Tähän on kiinnitettävä huomiota, myös kun otetaan huomioon työmarkkinoiden sekä vihreän ja digitaalisen siirtymän edellyttämät taidot. Toisaalta aikuisväestön, jolla on vähintään perustason digitaidot, osuus kasvoi 3,3 prosenttiyksikköä eli 52,2 prosenttiin vuonna 2023 (v. EU:n keskiarvo 55,6 prosenttia) ja on nyt ”keskimääräinen”, ja koulutukseen osallistuvien aikuisten osuus oli 53,7 prosenttia vuonna 2022, minkä vuoksi Saksa on yksi ”parhaiten suoriutuvista” EU:ssa.

Saksan työmarkkinat toimivat yleisesti ottaen hyvin, mutta työvoimasta ja osaamisesta on sitkeästi pulaa eivätkä naiset ole integroituneet riittävästi työmarkkinoille. Talouskasvun hidastumisesta huolimatta työllisyysaste on korkea ja nousi 81,1 prosenttiin vuonna 2023 (”keskimääräistä parempi”) ja maassa oli erittäin alhainen työttömyysaste (3,1 prosenttia eli ”parhaiten suoriutuva”) samoin kuin pitkäaikaistyöttömyysaste (1,0 prosenttia eli ”keskimääräistä parempi”) tilanteessa, jossa esiintyi työvoimapulaa. Toisaalta sukupuolten työllisyysero pysyi ”keskimääräisenä” (7,7 prosenttiyksikköä) vuonna 2023, mutta osa-aikatyön tekemisessä sukupuolten välinen ero oli edelleen yksi EU:n suurimmista eli 36,9 prosenttiyksikköä (v. EU:n keskiarvo 20,2 prosenttiyksikköä). Nykyisen puolisoiden välisen yhteisverotusjärjestelmän arvioidaan jättävän työmarkkinoiden ulkopuolelle jopa 185 000 kokoaikavastaavaa työntekijää. Virallisen varhaiskasvatuksen piirissä olevien alle 3-vuotiaiden osuus oli 23,3 prosenttia vuonna 2023 (v. EU:n keskiarvo 37,5 prosenttia), minkä vuoksi tilanne on ”seurattava”.

Asuntojen kohtuuhintaisuus aiheuttaa edelleen merkittäviä haasteita vähäisen tarjonnan vuoksi. Kohtuuttoman asumismenorasituksen osuus on kasvanut Saksassa huomattavasti nopeammin kuin EU:ssa (1,1 v. 0,1 prosenttiyksikköä) ja oli vuonna 2023 keskimääräistä suurempi eli 13,0 prosenttia, joten tilanne on edelleen ”seurattava”[295]. Käynnissä olevilla ja suunnitelluilla toimintapoliittisilla aloitteilla pyritään tukemaan kohtuuhintaisempaa asumista, mutta tilanne on erityisen vaikea köyhyysvaarassa olevilla, joiden kohtuuton asumismenorasitus nousi 43,2 prosenttiin (v. EU:n keskiarvo 33,6 prosenttia). Inflaation ollessa korkea vuosina 2022 ja 2023 ja kotitalouksien ostovoiman laskiessa vuonna 2023 köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevan koko väestön osuus oli 21,3 prosenttia (kasvua + 0,9 prosenttiyksikköä vuodesta 2020) ja lasten osuus 23,9 prosenttia (+ 1,6 prosenttiyksikköä) ja tilanne on ”keskimääräinen”.

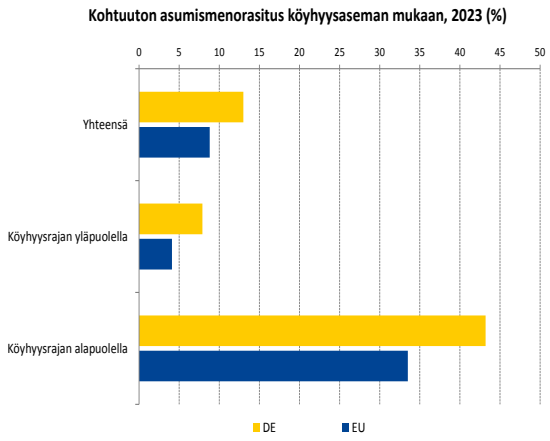

Lähde: Eurostat [tessi163], EU-SILC.

[295] Indikaattorissa on katkos aikasarjassa vuonna 2023.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (3 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Saksaan ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Viro

Virossa on sosiaaliseen suojeluun ja osallisuuteen liittyviä haasteita. Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien ihmisten osuus supistui 1,0 prosenttiyksiköllä ja oli 24,2 prosenttia. Se on kuitenkin edelleen yli EU:n keskiarvon (21,3 prosenttia), ja vuonna 2023 tilanne on ”seurattava”. Lasten köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste on ”keskimääräistä parempi”, joskin se kohosi 1,7 prosenttiyksikköä. Ikääntyneiden ja vammaisten henkilöiden köyhyys- tai syrjäytymisriskiasteet ovat EU:n korkeimpia (ikääntyneiden 47 prosenttia v. EU:n keskiarvo 19,8 prosenttia ja vammaisten 41 prosenttia v. EU:n keskiarvo 28,8 prosenttia). On syytä huomata, että sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen pieneni vuosien 2022 ja 2023 välillä 28,1 prosentista 27,7 prosenttiin, mikä on edelleen alle EU:n keskiarvon (34,7 prosenttia) ja näin ollen tilanne on ”seurattava”. Tuloeroja mittaava ylimmän ja alimman tuloviidenneksen tulo-osuuksien suhde nousi arvosta 5,0 vuonna 2021 arvoon 5,4 vuonna 2023 (myös ”seurattava”), kun EU:n keskiarvo oli 4,7 vuonna 2023. Itse ilmoitettujen täyttymättömien sairaanhoitotarpeiden taso on Virossa EU:n korkeimpia (12,9 v. 2,4 prosenttia vuonna 2023), minkä vuoksi sen tilanne on ”kriittinen”. Terveydenhuollon saatavuus on edelleen haaste tilanteessa, jossa pula terveydenhuoltohenkilöstöstä lisääntyy, palvelun käyttäjältä perittävät maksut ovat korkeat ja väestö ikääntyy nopeasti.

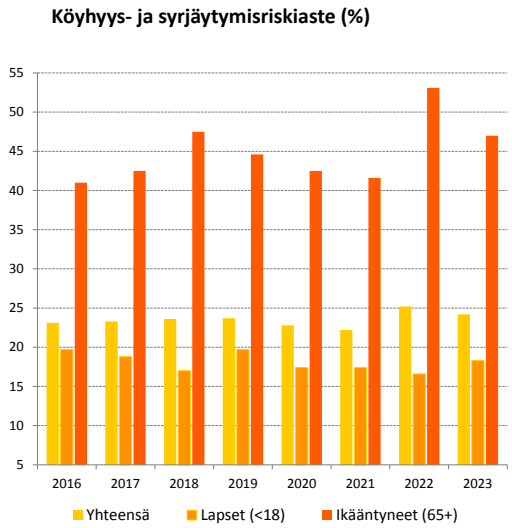

Lähde: Eurostat [ilc_peps01n], EU-SILC.

Työllisyys kasvoi edelleen vuonna 2023, ja erityisesti vammaisten ja vammattomien työllisyysero parani. Työllisyysaste oli 82,1 prosenttia, ja maa on yksi EU:n ”parhaiten suoriutuvista”, ja pitkäaikaistyöttömyysaste oli 1,3 prosenttia, ja tilanne oli edelleen ”keskimääräistä parempi”. Kun kuitenkin otetaan huomioon reaalisen BKT:n supistuminen vuonna 2023, työttömyysaste nousi vuosien 2022 ja 2023 välillä 5,6 prosentista 6,4 prosenttiin, minkä vuoksi tilanne on ”seurattava”. Alueelliset erot työttömyydessä ovat huomattavat, ja työttömyysaste on paljon korkeampi Viron koillisosassa (10,1 prosenttia vuonna 2023)[296], jossa on paljon teollisuutta. Virossa on yksi EU:n pienimmistä sukupuolten työllisyyseroista, ja se on kuulunut tältä osin ”parhaiten suoriutuviin” kolmen viime vuoden ajan. Myös vammaisten ja vammattomien työllisyysero pieneni merkittävästi (6,0 prosenttiyksikköä) vuoteen 2022 nähden (20,2 v. EU:n keskiarvo 21,5 prosenttia), joten tilanne on nyt ”keskimääräistä parempi”. Kotitalouksien käytettävissä olevat bruttotulot laskivat toista vuotta peräkkäin (130,5:stä vuonna 2022 125,9:ään vuonna 2023), ja tilanne on nyt ”seurattava”.

Koulutuksen ja osaamisen alalla Virossa tapahtui myönteistä kehitystä. Edistys oli merkittävää aikuiskoulutukseen osallistumisessa, joka lisääntyi vuosien 2016 ja 2022 välillä 33,9 prosentista 41,8 prosenttiin (”keskimääräistä parempi”, kun EU:n keskiarvo oli 39,5 prosenttia vuonna 2022). Lisäksi sen väestön osuus, jolla on vähintään perustason digitaidot, kasvoi vuonna 2023 ja on nyt myös ”keskimääräistä parempi” samoin kuin

[296] Viron tilastokeskus: Unemployment rate | Statistikaamet.

koulupudokkaiden osuus, jossa tapahtui yksi merkittävimmistä parannuksista aiemmasta ”seurattavasta” tilanteesta.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (6 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”, mukaan lukien yksi heikentynyt indikaattori) **Viroon katsotaan kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, joita on tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Irlanti

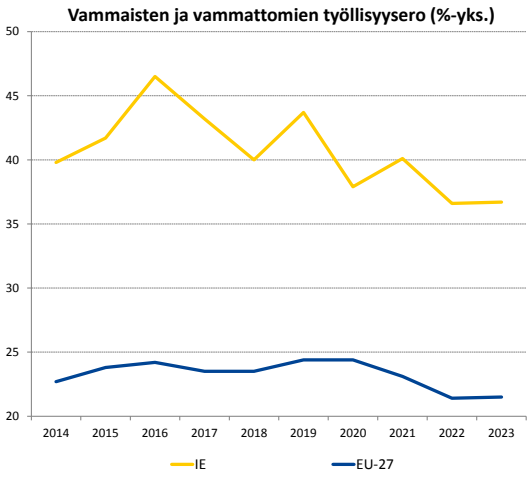

Huomautus: Irlannin aikasarjassa on katkos vuonna 2019.
Lähde: Eurostat [tepsr_sp200], EU-SILC

Työllisyys kasvoi edelleen vuonna 2023, vaikka huono-osaisilla ryhmillä on edelleen merkittäviä esteitä työllistymisessä. Talouskasvun voimakkaasta hidastumisesta huolimatta vuonna 2023 työllisyysaste, 79,1 prosenttia, oli jälleen ennätyksellisen korkea (”keskimääräinen”) sekä muuttoliikkeen että suuremman työvoimaosuuden vuoksi. Ennätyksellisen alhainen 4,3 prosentin työttömyysaste (”keskimääräistä parempi”) kuvastaa edelleen kireitä työmarkkinoita. Sukupuolten työllisyysero pieneni merkittävästi: se oli 11,4 prosenttiyksikköä vuonna 2022 ja 9,9 prosenttiyksikköä vuonna 2023. Tilanne on nyt ”keskimääräistä parempi”, mihin ovat vaikuttaneet joustavammat työmahdollisuudet ja lisääntyneet lastenhoitotuet. Vaikka vammaisten ja vammattomien työllisyyseron suhteen on tapahtunut viime vuosina hienoista parannusta, ero (36,7 prosenttiyksikköä) on kuitenkin edelleen paljon EU:n keskiarvoa (21,5 prosenttiyksikköä) suurempi, ja tilanne on edelleen ”kriittinen”. Nykyiseen ja tulevaan työvoimapulaan ja osaamisvajeeseen voitaisiin vastata paremmin vahvistamalla aliedustettujen ja huono-osaisten ryhmien, kuten vammaisten henkilöiden, yksinhuoltajien, heikosti koulutettujen, romanien ja kiertävän väestön (Travellers), työllistettävyyttä. Eroa pyritään kaventamaan uusilla tiedotus- ja aktivointitoimenpiteillä, joita tuetaan myös ESR+:sta. Irlannissa kotitalouksien käytettävissä olevien bruttotulojen (henkeä kohti) kasvu vuonna 2023 oli ”keskimääräistä”.

Irlannin tulokset koulutuksen ja osaamisen suhteen ovat hyvät. Maa on edelleen ”parhaiten suoriutuvien” joukossa koulupudokkaiden osuuden osalta, joka vuonna 2023 oli 4,0 prosenttia (joskin se oli kasvanut vuodesta 2022, jolloin se oli 3,7 prosenttia). Myös irlantilaiset aikuiset osallistuvat koulutukseen todennäköisemmin kuin EU:ssa keskimäärin: vuonna 2022 osuus oli 48,3 prosenttia (v. EU:n keskiarvo 39,5 prosenttia) eli ”keskimääräistä parempi”. Lisäksi aikuisten, joilla on vähintään perustason digitaidot, osuus 72,9 prosenttia on yksi EU:n korkeimmista vuonna 2023 (EU:n keskiarvo 55,6 prosenttia), minkä vuoksi maa on jälleen ”parhaiten suoriutuvien” joukossa.

Irlannin sosiaalisen suojelun järjestelmä vähentää tehokkaasti köyhyyttä koko väestön tasolla, vaikkakin joillakin ryhmillä on edelleen suuremmat riskit. Myös varhaiskasvatukseen liittyvistä haasteista raportoidaan edelleen. Köyhyyden tai sosiaalisen syrjäytymisen riskit ovat ”keskimääräiset” sekä koko väestön että lasten osalta. Riski on huomattavasti suurempi yksinhuoltajilla, kiertävällä väestöllä (Travellers) ja vammaisilla henkilöillä. Mitä tulee sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutukseen köyhyyden vähentämiseen, Irlanti on edelleen ”parhaiten suoriutuvien” joukossa (57,8 v. EU:n keskiarvo 34,7 prosenttia). Vaikka alle 3-vuotiaiden osallistuminen viralliseen varhaiskasvatukseen lisääntyi vuosien 2022 ja 2023 välillä 18,3 prosentista 22,1 prosenttiin, tilanne pysyy ”seurattavana”, koska osuus on edelleen selvästi alle EU:n keskiarvon (37,5 prosenttia). Parannuksista huolimatta joitakin taloudellisia ja muita esteitä (saatavuus, järjestelmän monimutkaisuus) on edelleen olemassa. Asuntojen saatavuus heikkeni, ja sosiaalisen asuntotarjonnan jonot ovat pitkiä ja asunnottomuus ennätyksellisen

suurta, mikä johtui osittain vuokralaisten heikoista oikeuksista. Lasten ja yksinhuoltajaperheiden asunnottomuus lisääntyi jyrkimmin.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (2 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Irlantiin ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Kreikka

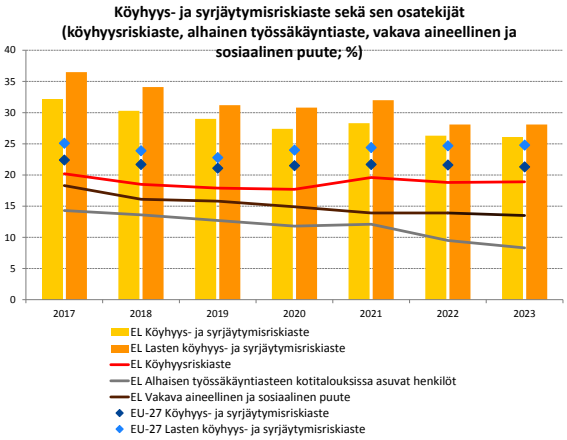

Lähde: Eurostat [ilc_peps01n], [tepsr_lm430], [ilc_li02], [tespm030], EU-SILC.

Korkean inflaation ja BKT:hen suhteutettujen sosiaalimenojen vähenemisen vuoksi Kreikalla on merkittäviä haasteita sosiaalisen suojelun ja sosiaalisen osallisuuden alalla ja useimmat indikaattorit osoittavat ”kriittistä tilannetta”. Sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähenemiseen pieneni 2,1 prosenttiyksikköä vain 18,2 prosenttiin, joka on 16,5 prosenttiyksikköä alle EU:n keskiarvon. Vaikka köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien osuus on pysynyt suhteellisen vakaana 26,1 prosentissa tilanteen kohennuttua hitaasti kuuden viime vuoden aikana, se on edelleen selvästi yli EU:n keskiarvon (21,3 prosenttia). Lisäksi kohtuuttomasta asumismenorasituksesta kärsivien kotitalouksien osuus kohosi 28,5 prosenttiin vuonna 2023, mikä on yksi EU:n suurimmista osuuksista (keskiarvo 8,8 prosenttia). Samalla itse ilmoitetut täyttymättömät sairaanhoitotarpeet kasvoivat edelleen ja niiden osuus oli yksi suurimmista (11,6 prosenttia vuonna 2023 ja 9,0 prosenttia vuonna 2022, kun EU:n keskiarvo oli 2,4 prosenttia). Lasten köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste (28,1 prosenttia) pysyi vakaana mutta on edelleen EU:n keskiarvon (24,8 prosenttia) yläpuolella, minkä vuoksi tilanne on ”seurattava”. Tuloerot (mitattuna tuloviidennesten tulo-osuuksien suhteena) ovat kasvaneet hieman 5,3:een (v. EU:n keskiarvo 4,7), ja myös tässä tilanne on ”seurattava” indikaattorin korkean tason vuoksi.

Kreikan työmarkkinoilla on merkittäviä haasteita, jotka koskevat erityisesti naisia ja nuoria. Vuonna 2023 työllisyysaste nousi 1,1 prosenttiyksikköä edelleen vahvan talouskasvun ansiosta. Työikäisestä väestöstä kuitenkin vain 67,4 prosenttia oli työssä, mikä on huomattavasti alle EU:n keskiarvon (75,3 prosenttia). Työllisyysasteen osalta tilanne on ”kriittinen”, erityisesti naisten ja nuorten keskuudessa. Vaikka naisten työllisyysaste nousi vuonna 2023 hieman eli 1,7 prosenttiyksikköä 57,6 prosenttiin, se on yksi EU:n alimpia, minkä vuoksi sukupuolten työllisyysero on yksi EU:n suurimmista (19,8 prosenttiyksikköä). Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osuus kasvoi 0,6 prosenttiyksikköä 15,9 prosenttiin vuonna 2023, mikä on huomattavasti EU:n keskiarvon (11,2 prosenttia) yläpuolella. Lisäksi kotitalouksien käytettävissä olevat bruttotulot henkeä kohti olivat 81,6 prosenttia vuonna 2023 ja edelleen alhaisimpia EU:ssa, vaikka ne kasvoivat vuodesta 2022 (EU:n keskiarvo 111,1 prosenttia), ja tilanne muuttui ”kriittisestä” ”heikkoon mutta paranemassa”. Vammaisten ja vammattomien työllisyysero Kreikassa on puolestaan ”keskimääräinen”.

Osaamisen kehittäminen on Kreikan ensisijainen tavoite digitaalisen ja vihreän siirtymän sekä keskeisten alojen kasvavan työvoimapulan vuoksi. Koulutukseen viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana osallistuneiden aikuisten osuus on laskenut vuosien 2016 ja 2022 välillä 16,0 prosentista 15,1 prosenttiin, joka on yksi EU:n alimmista tasoista ja edustaa ”kriittistä tilannetta”. Samaan aikaan 52,4 prosentilla aikuisista (EU:n keskiarvo 55,6 prosenttia) oli vuonna 2023 vähintään perustason digitaidot, ja tilanne oli ”keskimääräinen”. Perustaitojen taso on yksi EU:n alimmista, mikä johtuu myös yhdestä jyrkimmistä laskuista. Toisaalta koulupudokkaiden osuus pieneni 0,4 prosenttiyksikköä vuosina 2022–2023 ja pysyi

selvästi alle EU:n keskiarvon (3,7 v. EU:n keskiarvo 9,5 prosenttia), minkä vuoksi Kreikka kuuluu ”parhaiten suoriutuviin”.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (9 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Kreikkaan katsotaan kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, joita on tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Espanja

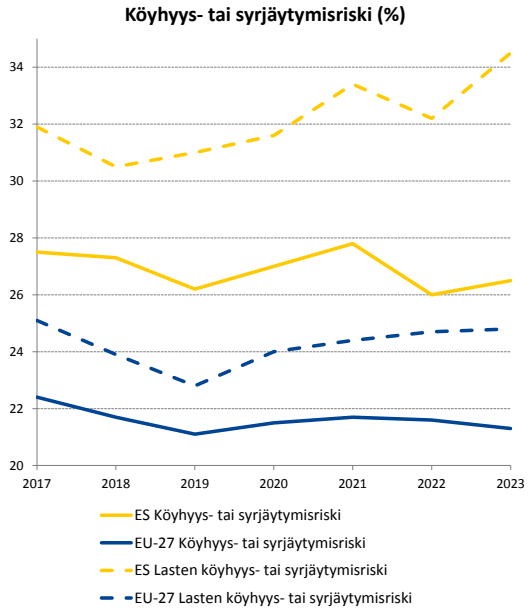

Lähde: Eurostat [ilc_peps01n], EU-SILC.

Espanjassa on sosiaaliseen suojeluun ja osallisuuteen liittyviä haasteita. Vuonna 2023 köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevan väestön osuus kasvoi 26,5 prosenttiin ja lasten 34,5 prosenttiin, mikä ylittää merkittävästi EU:n keskiarvon (21,3 ja 24,8 prosenttia) ja edustaa ”kriittistä tilannetta”. Tämä johtuu osittain sosiaalisen suojelun järjestelmän riittävyyteen ja kattavuuteen liittyvistä haasteista, julkisten palvelujen saatavuudessa olevista alueellisista eroista ja sitkeästi esiintyvästä työssäkäyvien köyhyydestä. Joistakin parannuksista huolimatta tuloerot (mitattuna tuloviidennesten tulo-osuuden suhteena) olivat edelleen suuret vuonna 2023 (5,5 v. EU:n keskiarvo 4,7) ja tilanne on ”seurattava”. Sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen pieneni 22,9 prosenttiin vuonna 2023 (EU:n keskiarvo 34,7 prosenttia), ja tilanne heikkeni toisena vuonna peräkkäin ja on nyt ”kriittinen”. Sosiaalisten tulonsiirtojen tehokkuus on erityisen heikko lasten köyhyysriskien vähentämisessä (17,0 v. EU:n keskiarvo 41,4 prosenttia). Toisaalta alle 3-vuotiaiden osuus virallisessa varhaiskasvatuksessa on ”keskimääräistä parempi” Espanjassa.

Espanjan työmarkkinat ovat parantuneet merkittävästi, mutta niillä on edelleen haasteita. Työllisyysaste nousi merkittävästi eli 70,5 prosenttiin vuonna 2023 (EU:n keskiarvo 75,3 prosenttia) eikä tilanne ole enää ”kriittinen” vaan ”heikko mutta paranemassa”[297]. Tämä johtui vahvasta talouskasvusta, EU:n ulkopuolella syntyneiden työllisyyden voimakkaasta kasvusta, työllisyyden lisääntymisestä kaupan, tekniikan ja tiedealan ammateissa sekä työpaikkojen luomisesta julkisella sektorilla. Työttömyysaste (12,2 prosenttia) ja pitkäaikaistyöttömyysaste (4,3 prosenttia) ovat myös ”heikkoja mutta paranemassa”, kun otetaan huomioon, että mittavasta laskusta huolimatta asteet ovat edelleen erittäin korkeat, erityisesti ikääntyneiden työntekijöiden ja Kanariansaarten osalta. Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET) osuus laski edelleen (12,3 prosenttiin vuonna 2023), mutta se on edelleen suuri ja tilanne pysyy ”seurattavana”. Vammaisten ja vammattomien työllisyysero on EU:n pienimpien joukossa ja pienenemässä, ja sen osalta Espanja on ”parhaiten suoriutuvien” joukossa. Kotitalouksien käytettävissä olevat reaalibruttotulot henkeä kohti kasvoivat voimakkaasti vuonna 2023, minkä ansiosta tilanne oli ”heikko mutta paranemassa”.

Espanjalla on koulunkäynnin varhaiseen keskeyttämiseen liittyviä haasteita, mutta se suoriutuu hyvin digitaitojen osalta. Koulupudokkaiden osuus pieneni hieman vuonna 2023 eli 13,7 prosenttiin (v. EU:n keskiarvo 9,5 prosenttia) mutta on edelleen suuri, ja tilanne sen osalta on ”kriittinen”. Siihen liittyvät alueelliset erot ovat edelleen merkittäviä, vaikka ne supistuivat vuonna 2023, ja osuus on erityisen suuri etelä- ja itäosissa ja suuntaus on pahenemassa etelässä ja Kanariansaarilla. Aikuisten osallistuminen koulutukseen oli vuonna

[297] Espanjan työmarkkinaindikaattoreiden määritelmät poikkeavat tavanomaisista määritelmistä vuosina 2022 ja 2023 (ks. Eurostatin metadata).

2022 ”keskimääräistä” (34,1 prosenttia v. EU:n keskiarvo 39,5 prosenttia) osuuden kasvettua 3,7 prosenttiyksikköä vuoteen 2016 verrattuna. Toisaalta Espanjan ”keskimääräistä parempi” tulos digitaidoissa tukee hyvin vihreää ja digitaalista siirtymää.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (6 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”, mukaan lukien yksi heikentynyt indikaattori) **Espanjaan katsotaan kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, joita on tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Ranska

Työmarkkinat pysyivät dynaamisina vuonna 2023 huolimatta talouden hidastumisesta vuoden jälkipuoliskolla ja tarjonnan pullonkaulojen lisääntymisestä. Vuonna 2023 työllisyysaste nousi 74,4 prosenttiin ja työttömyysaste pysyi 7,3 prosentissa, mikä on alhaisin taso sitten vuoden 2008. Syrjäisimmillä alueilla tilanne oli huomattavasti huonompi. Molemmat indikaattorit ovat ”seurattavia”, sillä suhteellinen suorituskyky on heikentynyt jonkin verran[298]. Nuorisotyöttömyysaste laski hieman (– 0,1 prosenttiyksikköä 17,2 prosenttiin), mutta työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET-nuorten) osuus kasvoi 12,3 prosenttiin ja on nyt myös ”seurattava”. Joidenkin haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien – erityisesti EU:n ulkopuolella syntyneiden ja heikosti koulutettujen – integroituminen työmarkkinoille on edelleen haastavaa. Sukupuolten työllisyysero on ”keskimääräistä parempi” (5,5 prosenttiyksikköä vuonna 2023 v. EU:n keskiarvo 10,2 prosenttiyksikköä) ja kapenemassa edelleen. Vammaisten ja vammattomien työllisyysero on pienentynyt vuodesta 2020 ja oli 19,9 prosenttiyksikköä vuonna 2023 (EU:n keskiarvo 21,5 prosenttiyksikköä), ja tilanne sen osalta on nyt ”keskimääräistä parempi”.

Sosiaaliseen suojeluun tehdyistä suhteellisen suurista investoinneista huolimatta köyhyysriskit ovat viime vuosina kasvaneet ja eriarvoisuus lisääntynyt. Ranska suoriutuu yleisesti ”keskimääräistä paremmin”, kun tarkastellaan sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutusta köyhyyden vähentämiseen (41,9 prosenttia vuonna 2023 v. EU:n keskiarvo 34,7 prosenttia). Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevan väestön osuus kasvoi huomattavasti vuonna 2022 ja pieneni vuonna 2023 (0,3 prosenttiyksikköä) 20,4 prosenttiin eli alle EU:n keskiarvon, joka on 21,3 prosenttia (tilanne on ”keskimääräinen”)[299]. Myös lasten köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste laski (0,5 prosenttiyksikköä) 26,6 prosenttiin vuonna 2023, mutta se ylittää edelleen EU:n keskiarvon, joka on 24,8 prosenttia, ja tilanne on edelleen ”seurattava”. Kotitalouksien käytettävissä olevien bruttotulojen kasvu henkeä kohti jäi EU:n keskiarvon alapuolelle vuonna 2023 ja tilanne on ”seurattava”. Tuloerot mitattuna tuloviidennesten tulo-osuuksien suhteena ovat ”keskimääräiset”, joskin ne ovat olleet kasvussa vuodesta 2018 lähtien. Syrjäisimpien alueiden tulokset ovat huomattavasti Manner-Ranskan tuloksia heikommat kaikilla sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun aloilla.

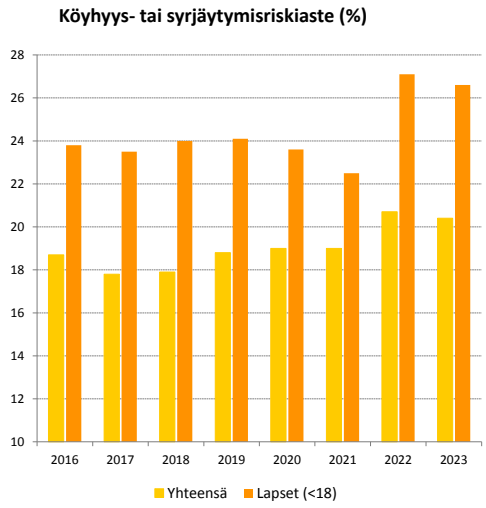

Lähde: Eurostat [ilc_peps01n], EU-SILC.

Ranska suoriutuu yleisesti ottaen hyvin yhtäläisiä mahdollisuuksia kuvaavien indikaattoreiden osalta. Niiden aikuisten osuus, joilla on vähintään perustason digitaidot (59,7 prosenttia), ja koulunkäynnin varhain keskeyttäneiden osuus (7,6 prosenttia) vuonna 2023 ovat ”keskimääräisiä”. Virallisen varhaiskasvatuksen piirissä olevien alle 3-vuotiaiden osuudessa Ranska kuuluu ”parhaiten suoriutuviin”. Koulutusjärjestelmää leimaavat kuitenkin

[298] Ranskan työmarkkinaindikaattoreiden määritelmät poikkeavat tavanomaisista määritelmistä vuosina 2022 ja 2023 (ks. Eurostatin metadata).

[299] Katkos aikasarjassa vuosina 2020 ja 2022; FR-SILC-tutkimukseen sisällytettiin vuonna 2022 ensimmäistä kertaa neljä merentakaista departementtia (Ranskan Guayana, Réunion, Martinique ja Guadeloupe).

heikosti suoriutuvien korkea osuus ja suuri eriarvoisuus, mikä tulee esiin myös vuoden 2022 PISA-tutkimuksen tuloksissa. Ammattitaitoisten työntekijöiden puute on yksi suurimmista rekrytoinnin esteistä ja voi haitata vihreää ja digitaalista siirtymää.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (5 indikaattoria merkitty ”seurattaviksi”) **Ranskaan ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Kroatia

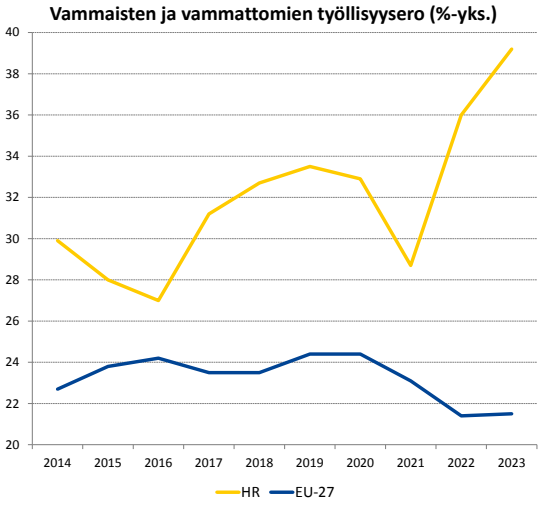

Huomautus: Kroatian aikasarjassa on katkos vuonna 2023.
Lähde: Eurostat [tesp_sp200], EU-SILC.

Työmarkkinoiden noususuuntaus jatkuu, mutta haavoittuvassa asemassa olevilla ryhmillä on huomattavia haasteita. Vaikka työllisyysaste (70,8 prosenttia vuonna 2023) on parantunut jatkuvasti vuodesta 2021, se on edelleen huomattavasti EU:n keskiarvoa (75,3 prosenttia) alempi, ja maa on tältä osin ”kriittisessä tilanteessa” kolmantena peräkkäisenä vuonna. Vuonna 2023 suhteellisen vahvan talouskasvun tukemana työttömyysaste laski edelleen 6,1 prosenttiin (”keskimääräistä parempi”) ja pitkäaikaistyöttömyysaste 2,1 prosenttiin (”keskimääräinen”). Huomattavan parannuksen jälkeen kotitalouksien käytettävissä olevat reaalibruttotulot henkeä kohti olivat ”keskimääräistä paremmat” (130,6 v. 111,1 EU:ssa). Joillakin haavoittuvassa asemassa olevilla ryhmillä, kuten ikääntyneillä ja heikosti koulutetuilla työntekijöillä, on kuitenkin edelleen vaikeuksia löytää laadukkaita työpaikkoja. Vammaisten ja vammattomien työllisyysero osoittaa ”kriittistä tilannetta” vuonna 2023 (39,2 prosenttiyksikköä v. EU:n keskiarvo 21,5 prosenttiyksikköä) eron laajennuttua toista kertaa. Toisaalta sukupuolten välinen työllisyysero oli ”keskimääräistä parempi” (7,7 prosenttiyksikköä v. 10,2 prosenttiyksikköä EU:ssa). Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET) osuus kasvoi ja oli ”keskimääräinen” vuonna 2023 (11,8 prosenttia v. EU:n keskiarvo 11,2 prosenttia), joskin yli puolet on työelämän ulkopuolella.

Kroatialla on joitakin elinikäiseen oppimiseen ja taitojen hankkimiseen liittyviä haasteita. Maa kuuluu edelleen ”parhaiten suoriutuviin”, kun on kyse koulunkäynnin varhain keskeyttäneiden osuudesta (2,0 prosenttia vuonna 2023 v. EU:n keskiarvo 9,5 prosenttia). Virallisen varhaiskasvatuksen piirissä olevien alle 3-vuotiaiden osuus kasvoi 29,6 prosenttiin vuonna 2023 (27,5 prosenttia vuonna 2022), ja maan suoriutuminen on nyt ”keskimääräinen”, vaikka osuus on edelleen 7,9 prosenttiyksikköä alle EU:n keskiarvon. Huolimatta osaamisen kysynnän ja tarjonnan jatkuvasta epätasapainosta työmarkkinoilla, vuonna 2022 vain 23,3 prosenttia kroatialaisista aikuisista osallistui koulutukseen viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana (EU:ssa 39,5 prosenttia), ja osuus laski 26,9 prosentista vuonna 2016. Tämä vaarantaa mahdollisuudet parantaa kilpailukykyä tulevaisuudessa, kun otetaan huomioon vihreä ja digitaalinen siirtymä, ja tilanne on ”seurattava”. Aikuisten, joilla on vähintään perustason digitaidot, osuus oli 59,0 prosenttia vuonna 2023 (55,6 prosenttia EU:ssa), mutta nyt myös tämän indikaattorin tilanne on ”seurattava”, sillä se on heikentynyt merkittävästi (4,4 prosenttiyksikköä) vuodesta 2021.

Kroatialla on joitakin sosiaaliseen suojeluun ja sosiaaliseen osallisuuteen liittyviä haasteita. Köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste on edelleen ”keskimääräinen” koko väestön osalta (20,7 prosenttia v. EU:n keskiarvo 21,3 prosenttia) ja lasten osalta ”keskimääräistä parempi” (17,3 prosenttia v. EU:n keskiarvo 24,8 prosenttia) mutta vammaisten henkilöiden osalta korkeampi kuin EU:n keskiarvo (37,5 prosenttia v. 28,8 prosenttia). Sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen on ollut ”kriittisessä tilanteessa” vuodesta 2020 lähtien, ja se oli huomattavasti EU:n keskiarvoa

heikompi myös vuonna 2023 (20,9 prosenttia v. 34,7 prosenttia). Tämä edellyttää tiivistä seurantaa myös korkeiden elinkustannusten vuoksi. Lisäksi tuloerot (mitattuna tuloviidennesten tulo-osuuksien suhteena) olivat suurimmat sitten vuoden 2018 eli 4,91 vuonna 2023 (v. EU:n keskiarvo 4,7), ja tilanne on nyt ”seurattava”. Kohtuuttoman asumismenorasituksen ja itse ilmoitettujen täyttymättömien sairaanhoitotarpeiden osalta tilanne on ”keskimääräistä parempi”.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (6 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Kroatiaan katsotaan kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, joita on tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Italia

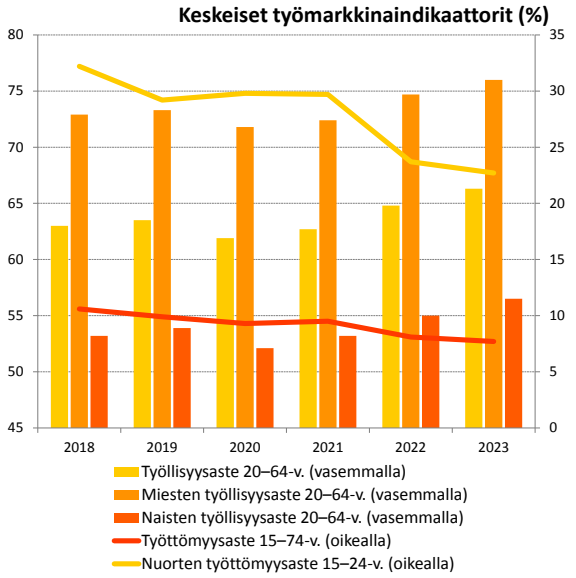

Huomautus: Katkos aikasarjassa vuonna 2018.
Lähde: Eurostat [lfsi_emp_a], [une_rt_a], EU:n

Työllisyyden jatkuvasta elpymisestä huolimatta Italialla on merkittäviä työmarkkinoihin liittyviä haasteita. Työllisyysaste oli ennätykselliset 66,3 prosenttia vuonna 2023 talouskasvun hidastumisesta huolimatta, mutta se on edelleen 9,0 prosenttiyksikköä alle EU:n keskiarvon ja ”heikko mutta paranemassa”. Se on erityisen paljon alle keskiarvon etelässä (52,5 prosenttia) ja saarilla (51,5 prosenttia). Vaikka työttömyysaste (7,7 prosenttia) ja pitkäaikaistyöttömyysaste (4,2 prosenttia) laskivat vuonna 2023, ne ovat edelleen EU:n korkeimpia ja niiden tilanne on ”seurattava” ja ”kriittinen”. ”Kriittinen tilanne” on myös sukupuolten työllisyyserossa, joka oli 19,5 prosenttiyksikköä vuonna 2023, yli kaksinkertainen EU:n keskiarvoon nähden, eikä viime vuosikymmenen aikana tapahtunut merkittäviä parannuksia . Erityisesti naisten ja nuorten vähäinen osallistuminen työmarkkinoille on edelleen haaste, kun otetaan huomioon väestörakenteen muutokseen liittyvä suuri haaste. Toisaalta Italia kuuluu edelleen ”parhaiten suoriutuvien” joukkoon vammaisten ja vammattomien työllisyyserojen osalta. Kotitalouksien käytettävissä olevat bruttotulot henkeä kohti laskivat edelleen Italiassa 94,0 prosenttiin vuonna 2023 vuoteen 2008 verrattuna (v. EU:n keskiarvo 111,1 prosenttia), mikä osoittaa ”kriittistä tilannetta”.

Nuorten tilanteessa on merkkejä kohenemisesta, mutta Italialla on aikuiskoulutukseen liittyviä haasteita. Vuonna 2022 koulutukseen osallistuneiden aikuisten osuus oli 29,0 prosenttia (v. EU:n keskiarvo 39,5 prosenttia ja 33,9 prosenttia vuonna 2016), ja tilanne sen osalta on ”seurattava”[300]. Lisäksi vuonna 2023 vain 45,8 prosentilla italialaisista aikuisista oli vähintään perustason digitaidot, joten myös tämä indikaattori on ”seurattava”, erityisesti kun otetaan huomioon vihreä ja digitaalinen siirtymä. Tilanne sitä vastoin kohentui koulupudokkaiden (– 1,0 prosenttiyksikköä) sekä työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET) (– 2,9 prosenttiyksikköä) osalta, ja molemmissa tilanne on nyt ”heikko mutta paranemassa”. Koulupudokkaita on kuitenkin huomattavasti enemmän EU:n ulkopuolisten maiden kansalaisten (29,5 prosenttia) kuin syntyperäisten (9,0 prosenttia) keskuudessa. Italiassa NEET-aste (16,1 prosenttia – ”heikko mutta paranemassa”) on edelleen EU:n korkeimpia (EU:ssa 11,2 prosenttia), ja oppilaiden heikot perustaidot ovat edelleen haaste.

Sosiaalipolitiikan alalla on tapahtunut edistystä, mutta lisäparannuksiin on vielä varaa. Vuonna 2023 köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien osuus pieneni sekä koko väestön (– 1,6 prosenttiyksikköä – ”keskimääräistä parempi”) että lasten (– 1,4 prosenttiyksikköä – ”heikko mutta paranemassa”) osalta, mikä johtui siitä, että sekä tuloköyhyyden vaarassa olevat ja erittäin alhaisen työssäkäyntiasteen kotitalouksissa asuvat ihmiset vähenivät. Molemmat osuudet (22,8 prosenttia ja 27,1 prosenttia) ovat edelleen EU:n keskiarvoja

[300] Indikaattorissa on katkos aikasarjassa vuonna 2023.

korkeampia. Muut sosiaaliset tulonsiirrot kuin eläkkeet, kuten yleinen lapsilisä, vähensivät tuloköyhyyttä 30,5 prosenttia (”keskimääräistä parempi”). Alueelliset erot ovat kuitenkin suuria, ja vakavasta aineellisesta ja sosiaalisesta puutteesta kärsivien osuus kasvoi, sillä absoluuttisessa köyhyydessä elävien osuus on suuri ja vakaa: 9,8 prosenttia vuonna 2023 (ennen pandemiaa 7,6 prosenttia).

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (6 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Italiaan katsotaan kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, joita on tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Kypros

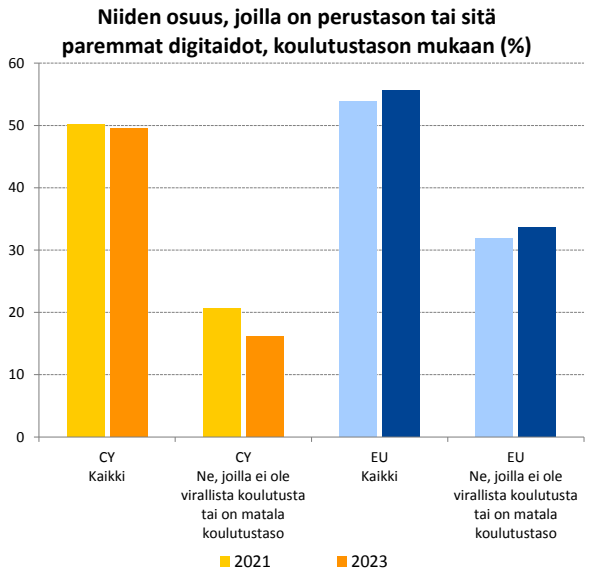

Lähde: Eurostat [isoc_dskl_i2l], ESS ICT Survey.

Osaamisen kehittäminen on heikentynyt ja esiin on tullut uusia haasteita. Koulupudokkaiden osuus kasvoi jyrkästi vuosien 2022 ja 2023 välillä 8,1 prosentista 10,4 prosenttiin, ja indikaattorin tilanne on nyt ”seurattava”. Samaan aikaan osaamisen kysynnässä ja tarjonnassa on voimakasta epätasapainoa: vuonna 2022 työssäkäyvistä 31,8 prosenttia oli ylikoulutettuja työhönsä, mikä on 9,6 prosenttiyksikköä enemmän kuin EU:ssa keskimäärin. Digitaalinen lukutaito on heikentynyt erityisen matalalle tasolle, sillä vuonna 2023 vain 49,5 prosentilla aikuisista oli vähintään perustason digitaidot (v. EU:n keskiarvo 55,6 prosenttia), ja tilanne pysyy ”seurattavana”. Lisäksi yli puolella kaikista opiskelijoista on puutteelliset perustaidot matematiikassa (53,2 prosenttia) ja lukemisessa (60,6 prosenttia), ja nämä osuudet ovat EU:n suurimpia. Vuonna 2021 vain 11,2 prosenttia kaikista valmistuneista oli STEM-aineiden opiskelijoita, mikä on EU:n alhaisimpia osuuksia (keskiarvo 25,4 prosenttia), kun taas STEM-alojen työntekijöiden kysynnän ennustetaan olevan vuoteen 2032 mennessä 50 prosenttia suurempi kuin vuoden 2021 tarjonta. Viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana koulutukseen osallistuneiden aikuisten osuus on alhainen, 28,3 prosenttia vuonna 2022 (v. EU:n keskiarvo 39,5 prosenttia), ja se on laskenut huomattavasti vuodesta 2016, jolloin se oli 44,8 prosenttia, joten tilanne on ”seurattava”. Toisaalta virallisen varhaiskasvatuksen piirissä olevien alle 3-vuotiaiden osuus oli Kyproksella 36,9 prosenttia vuonna 2023 (v. EU:n keskiarvo 37,5 prosenttia) kasvettuaan huomattavasti edellisestä vuodesta, ja tilanne on ”keskimääräistä parempi”.

Kyproksen työmarkkinat suoriutuvat yleisesti ottaen hyvin, mutta joihinkin väestöryhmiin kohdistuu edelleen haasteita. Vuonna 2023 edelleen suhteellisen vahvan talouskasvun ansiosta työllisyysaste nousi edelleen 79,5 prosenttiin (v. EU:n keskiarvo 75,3 prosenttia – tilanne ”keskimääräistä parempi”) ja työttömyysaste laski 5,8 prosenttiin (”keskimääräistä parempi”) ja pitkäaikaistyöttömyysaste 1,8 prosenttiin (”keskimääräinen”). Sukupuolten työllisyyseroissa tilanne on ”keskimääräistä parempi” ja vammaisten ja vammattomien työllisyyseroissa ”keskimääräinen”. Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET-nuorten) osuus on sitä vastoin edelleen korkea, 13,9 prosenttia (v. EU:n keskiarvo 11,2 prosenttia), ja vaikka se on laskenut 0,8 prosenttiyksikköä, tilanne on ”kriittinen”. Kotitalouksien käytettävissä olevat reaaliset bruttotulot henkeä kohti ovat edelleen alhaiset, vaikkakin ne ovat vuoden 2008 tason yläpuolella. Tilanne on heikentynyt hieman vuodesta 2021 ja on ”keskimääräinen”.

Kyproksen sosiaalisen suojelun järjestelmä vaikuttaa tukevan tehokkaasti hyvien sosiaalisten tulosten saavuttamista. Köyhyyden tai sosiaalisen syrjäytymisen riski oli vuonna 2023 koko väestön ja lasten osalta 16,7 prosenttia (v. EU:n keskiarvo 21,3 ja 24,8 prosenttia), ja maan tulos näissä molemmissa indikaattoreissa on ”keskimääräistä parempi”. Tämä liittyy läheisesti reaalitulojen vakaaseen tasoon ja jakautumiseen vuonna 2022, mikä johtuu myös siitä, että hinnat kohosivat aluksi vaimeasti vuonna 2022. Se johtuu myös

sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutuksesta köyhyyden vähentämiseen, minkä osalta Kyproksen tulos on keskimääräinen (30,5 prosenttia v. EU:n keskiarvo 34,7 prosenttia), sekä kohtuuttomasta asumismenorasituksesta kärsivien pienestä osuudesta, minkä osalta Kypros on yksi ”parhaiten suoriutuvista”. Itse ilmoitettujen täyttymättömien sairaanhoitotarpeiden osuus on 0,1 prosenttia, joka on yksi EU:n alimmista osuuksista, ja tilanne on ”keskimääräistä parempi”.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (4 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Kyprokseen ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Latvia

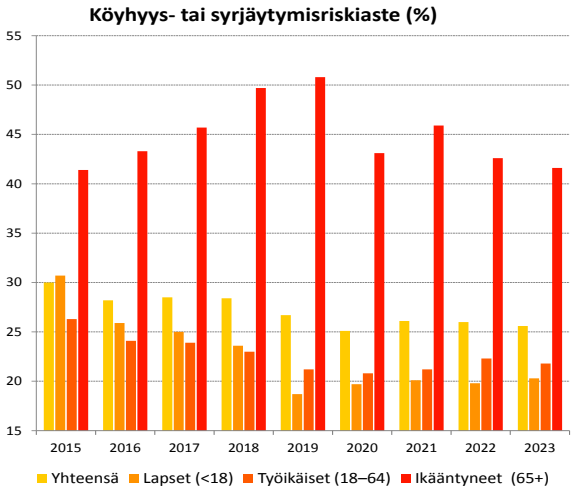

Lähde: Eurostat [ilc_peps01n], EU-SILC.

Sosiaalialan haasteet ovat merkittäviä erityisesti ikääntyneiden ryhmässä. Supistuneessa taloudessa köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten osuus oli 25,6 prosenttia (EU:n keskiarvo 21,3 prosenttia) ja tilanne pysyi ”kriittisenä” vuonna 2023, vaikkakin osuus pieneni 0,4 prosenttiyksikköä vuodesta 2022. Lasten osalta osuus kasvoi 20,3 prosenttiin, kun se vuonna 2022 oli 19,8 prosenttia, ja tilanne oli ”keskimääräinen”. Toisaalta osuus oli ikääntyneiden ryhmässä erityisen korkea (41,6 prosenttia), yli kaksinkertainen EU:n keskiarvoon (19,8 prosenttia) verrattuna. Samalla sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen heikkeni vuosien 2022 ja 2023 välillä 25,0 prosentista 23,5 prosenttiin, mikä on selvästi alle EU:n keskiarvon (34,7 prosenttia) ja tilanne luokitellaan ”seurattavaksi”. Tuloerojen (mitattuna tuloviidennesten tulo-osuuksien suhteena) osalta tilanne on ollut jatkuvasti ”kriittinen” viimeisen kolmen vuoden ajan, ja suhde on yksi korkeimmista (6,2 vuonna 2023 v. EU:n keskiarvo 4,7). Hiljattain toteutetulla vähimmäistulouudistuksella ja vähimmäispalkan korottamisella 700 euroon vuonna 2024 pyritään vastaamaan suurten köyhyysriskien ja palkkaerojen aiheuttamiin haasteisiin, mutta tuloksia ei ole vielä nähtävissä. Lisäksi itse ilmoitetut täyttämättömät sairaanhoitotarpeet osoittavat edelleen ”kriittistä tilannetta”. Ne vaikuttivat 7,8 prosenttiin väestöstä vuonna 2023 (v. EU:n keskiarvo 2,4 prosenttia) ja lähes kaksinkertaistuivat vuodesta 2021.

Koulutuksen ja osaamisen tilanne on edelleen ”keskimääräinen” mutta heikkenemässä. Aikuisten osallistuminen koulutukseen (viimeisten 12 kuukauden aikana) väheni vuonna 2022 (34,1 prosenttia v. EU:n keskiarvo 39,5 prosenttia), samoin kuin niiden aikuisten osuus, joilla on vähintään perustason digitaidot (50,8 prosenttia vuonna 2021 ja 45,3 prosenttia vuonna 2023) (EU:n keskiarvo 55,6 prosenttia). Viimeksi mainitun indikaattorin tilanne on nyt ”seurattava”, mikä saattaa vaikuttaa kielteisesti Latvian digitaaliseen siirtymään. Koulupudokkaiden osuus kasvoi hieman vuonna 2023 (7,7 prosenttiin v. EU:n keskiarvo 9,5 prosenttia) edellisten vuosien parannuksista huolimatta. Ammatillisen koulutuksen uudistusta koskevien viimeaikaisten toimenpiteiden vaikutusta tähän seurataan.

Työmarkkinat vakautuivat pandemian jälkeisen elpymisen jälkeen. Vuonna 2023 työllisyysaste nousi edelleen 77,5 prosenttiin (77,0 prosentista vuonna 2022) ja tilanne oli ”keskimääräinen” toisena peräkkäisenä vuotena. Latvia kuuluu sukupuolten työllisyyseron osalta ”parhaiten suoriutuviin” ja NEET-nuorten osalta tilanne on ”keskimääräinen”. Sen tulos on ”keskimääräistä parempi” vammaisten ja vammattomien työllisyyserojen osalta. Vuonna 2023 ero supistui 18,5 prosenttiyksikköön (EU:n keskiarvo 21,5 prosenttiyksikköä), kun se vuonna 2022 oli 20,8 prosenttiyksikköä.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (5 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Latviaan ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Liettua

Liettuan työmarkkinatilanne on heikentynyt hieman vuonna 2023 talouskasvun hidastumisen seurauksena. Työttömyysaste nousi 0,9 prosenttiyksikköä 6,9 prosenttiin vuonna 2023 ja ylittää nyt EU:n keskiarvon, joka on 6,1 prosenttia. Tämä merkitsee sen tuloksen heikkenemistä suhteellisesti tarkasteltuna kahtena peräkkäisenä vuotena (”keskimääräistä parempi” vuonna 2021, ”keskimääräinen” vuonna 2022 ja ”seurattava” vuonna 2023). Työttömyysasteen kasvussa näkyvät Ukrainan sotaa pakenevat ihmiset, joiden työllisyysdynamiikka vaihtelee. Tämä voi vaikuttaa työmarkkinalukuihin tilapäisesti. Pitkäaikaistyöttömyysaste pysyi kuitenkin ”keskimääräisenä”. Työllisyysasteen osalta tilanne on ”seurattava”: työllisyysaste kasvoi useimmissa EU:n jäsenvaltioissa mutta laski Liettuassa 78,5 prosenttiin vuonna 2023 (79,0 prosenttia vuonna 2022), joskin se on edelleen selvästi EU:n keskiarvon yläpuolella (75,3 prosenttia vuonna 2023). Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET) osuus kasvoi 2,8 prosenttiyksikköä 13,5 prosenttiin vuonna 2023 (EU:n keskiarvo 11,2 prosenttia), ja myös sen tilanne on ”seurattava”. Vammaisten henkilöiden työllisyystilanne on parantunut, mistä on osoituksena vammaisten ja vammattomien työllisyyseron pieneneminen vuosien 2022 ja 2023 välillä 35,0 prosenttiyksiköstä 32,4 prosenttiyksikköön (EU:n keskiarvo 21,5 prosenttiyksikköä), mutta sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun pääindikaattorin suhteellisen tarkastelun perusteella se on edelleen ”kriittinen”.

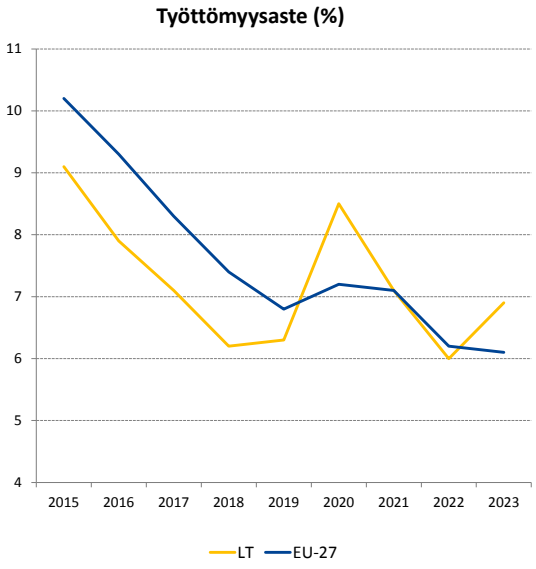

Lähde: Eurostat [une_rt_a], EU:n

Vuoden 2022 ennätyksellisen korkea inflaatio hidastui vuonna 2023, mutta Liettuassa on edelleen sosiaaliseen osallisuuteen ja sosiaaliseen suojeluun liittyviä haasteita. Vaikka sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen on ”keskimääräinen”, sosiaalietuuksien ja eläkkeiden riittävyys ja kattavuus on edelleen heikko. Köyhyyden tai sosiaalisen syrjäytymisen vaarassa olevien ihmisten osuus pieneni vain 0,3 prosenttiyksikköä eli 24,3 prosenttiin vuonna 2023 (ylittää EU:n keskiarvon 21,3 prosenttia) ja tilanne on edelleen ”seurattava”. Vammaisten henkilöiden osalta osuus on EU:n korkeimpia, 42,7 prosenttia. Tuloerot tuloviidenneste tulo-osuuksien suhteena mitattuna ovat EU:n suurimpia (6,3 v. 4,7), ja indikaattorin osalta tilanne on ”kriittinen” kolmatta vuotta peräkkäin. Toisaalta kohtuuton asumismenorasitus on ”keskimääräistä parempi” ja köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien lasten osuus on ”keskimääräinen”.

Nopean vihreän ja digitaalisen siirtymän yhteydessä osaamisen kehittämiseen liittyy edelleen haasteita. Aikuisten osallistuminen koulutukseen viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana oli merkittävästi alle EU:n keskiarvon vuonna 2022 (27,4 prosenttia v. 39,5 prosenttia), joten sen osalta tilanne on ”seurattava”. Toisaalta niiden aikuisten osuus, joilla on vähintään perustason digitaidot, kasvoi 52,9 prosenttiin vuonna 2023 (48,8 prosentista vuonna 2022), kun osuus on 55,6 prosenttia EU:ssa (tilanne on nyt ”keskimääräinen”). Virallisen varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvien alle 3-vuotiaiden osuus laski 19,9 prosenttiin vuonna 2023 (22,8 prosentista vuonna 2022). Tämä katkaisi näin vuosina 2021–2022 havaitun positiivisen suuntauksen, ja tilanne on edelleen ”seurattava”. Koulupudokkaiden osuus kasvoi 1,6 prosenttiyksikköä, mutta vuoden 2023 osuus 6,4

prosenttia oli edelleen alle EU:n keskiarvon (9,5 prosenttia), ja tilanne on ”hyvä mutta seurattava”.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (8 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”, mukaan lukien yksi heikentynyt indikaattori) **Liettuaan katsotaan kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, joita on tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Luxemburg

Sosiaalipolitiikan alalla tilanne heikkeni Luxemburgissa vuonna 2023, ja asumiskustannuksiin liittyviä haasteita on edelleen. Kun tarkastellaan köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien osuutta koko väestössä (21,4 prosenttia v. EU:n keskiarvo 21,3 prosenttia) ja erityisesti lasten osalta (26,1 prosenttia v. EU:n keskiarvo 24,8 prosenttia), tilanne heikkeni huomattavasti vuonna 2023 absoluuttisesti ja suhteellisesti mitattuna. Tämän voidaan katsoa johtuvan kiihtyneestä inflaatiosta, joka vaikuttaa kielteisesti vakavaan aineelliseen tai sosiaaliseen puutteeseen sekä edelleen yleisesti esiintyvään työssäkäyvien köyhyyteen. Sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen pieneni yli 6 prosenttiyksikköä ja oli 27,4 prosenttia (EU:n keskiarvo 34,7 prosenttia). Kaikkien näiden kolmen indikaattorin tilanne on ”seurattava”. Asumiskustannukset rasittavat edelleen kotitalouksien budjetteja: kohtuuttomasta asumismenorasitteesta kärsivien osuus on suuri ja kasvava, ja indikaattorin tilanne on ”kriittinen” jo toisena vuonna osuuden tehtyä yhden suurimmista nousuista 22,7 prosenttiin (EU:ssa 8,8 prosenttia). Tämä johtuu pääasiassa väestönkasvusta, kun asuntojen tarjonta on vähäistä ja tuloerot suuria Luxemburgin kaupungissa, mikä vaikuttaa asuntojen saatavuuteen. Toisaalta Luxemburgissa virallisen varhaiskasvatuksen piirissä olevien alle 3-vuotiaiden osuus on yksi suurimmista ja se kohosi vuosien 2022 ja 2023 välillä 54,7 prosentista 60,0 prosenttiin (EU:n keskiarvo 37,5 prosenttia). Lisäksi itse ilmoitettujen täyttymättömien sairaanhoitotarpeiden osalta tilanne on ”keskimääräistä parempi”.

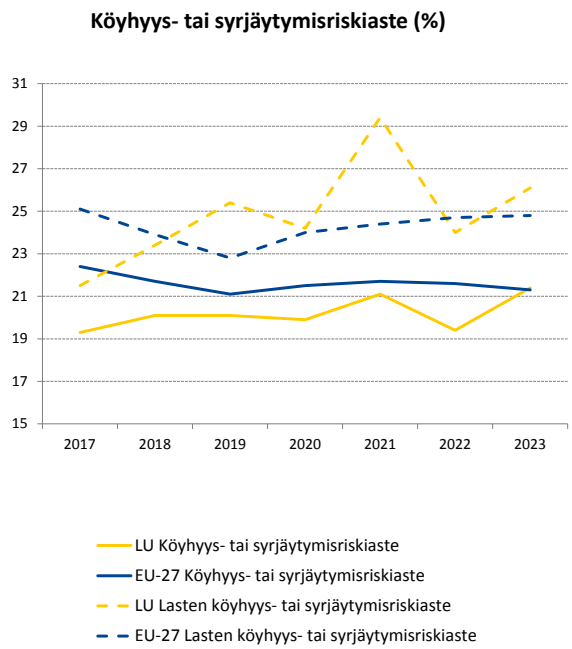

Huomautus: Katkos aikasarjassa vuosina 2020, 2021 ja 2022.
Lähde: Eurostat [ilc_peps01n], EU-SILC.

Viimeaikaiset suuntaukset viittaavat työmarkkinakehityksen hidastumiseen. Vuonna 2023 talouskasvun hidastuessa ja työvoimapulan jatkuessa työllisyysaste pysyi 74,8 prosentissa eli hieman alle EU:n keskiarvon. Työttömyysaste nousi 5,2 prosenttiin ja on nyt ”seurattava”. Se on heikentynyt suhteellisesti kahtena peräkkäisenä vuotena (kahtena edeltävänä vuonna ”keskimääräistä parempi” ja ”keskimääräinen”). Lisäksi pitkäaikaistyöttömyys kasvoi merkittävästi eli 0,4 prosenttiyksikköä 1,7 prosenttiin vuonna 2023 elvyttyään aiemmin pandemiaa edeltäneelle alhaiselle tasolle. Tilanne sen osalta on nyt myös ”seurattava”, samoin kuin vammaisten ja vammattomien työllisyysero (23,7 prosenttiyksikköä v. EU:n keskiarvo 21,5 prosenttiyksikköä), joka kasvoi 15,2 prosenttiyksikköä vuonna 2023. Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET) osuus kohosi 8,5 prosenttiin vuonna 2023 ja tilanne on ”hyvä mutta seurattava”.

Luxemburg suoriutuu yleisesti ottaen hyvin koulutuksen ja osaamisen alalla, mutta sillä on vihreän ja digitaalisen siirtymän kannalta tärkeisiin digitaitoihin liittyviä haasteita. Maa on tällä politiikanalalla enimmäkseen ”keskimääräistä parempi”. Koulupudokkaiden osuus laski jälleen vuonna 2023 ja oli 6,8 prosenttia (EU:n keskiarvo 9,5 prosenttia), ja viimeisten 12 kuukauden aikana koulutukseen osallistuneiden aikuisten osuus oli 45,2 prosenttia vuonna 2022 (EU:n keskiarvo 39,5 prosenttia). Vuonna 2023 niiden aikuisten osuus, joilla on vähintään perustason digitaidot (60,1 prosenttia), pieneni kuitenkin

huomattavasti, kun taas useimmissa EU:n jäsenvaltioissa se kasvoi. Vaikka tämä luku onkin edelleen selvästi EU:n 55,6 prosentin keskiarvon yläpuolella, indikaattori on nyt ”seurattava”.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (8 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”, mukaan lukien yksi heikentynyt indikaattori) **Luxemburgiin katsotaan kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, joita on tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Unkari

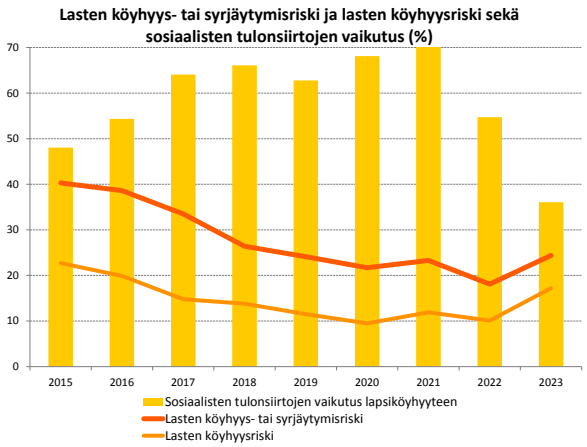

Huomautus: Sosiaalisten tulonsiirtojen vaikutus lasten köyhyyden vähentämiseen lasketaan käyttämällä köyhyysriskiastetta ennen tulonsiirtoja ja niiden jälkeen. Katkos aikasarjassa vuonna 2022.
Lähde: Eurostat [ilc_peps01n], [ilc_li10], [ilc_li02], EU-SILC.

Köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen lisääntyivät erityisesti lasten keskuudessa. Vuonna 2023 köyhyys- tai syrjäytymisriskiasteet olivat edelleen lähellä EU:n keskiarvoa sekä koko väestön että lasten osalta mutta osuudet kasvoivat (1,3 prosenttiyksikköä 19,7 prosenttiin ja 6,3 prosenttiyksikköä 24,4 prosenttiin) ja siirtyivät koko väestön ”keskimääräisestä” ja lasten ”keskimääräistä paremmasta” arvosta ”seurattavaksi”. Lasten tuloköyhyys lisääntyi huomattavasti, ja vakavan aineellisen ja sosiaalisen puutteen aste oli EU:n korkeimpia: 10,4 prosenttia koko väestön (v. EU:n keskiarvo 6,8 prosenttia), 15,1 prosenttia lasten (v. EU:n keskiarvo 8,4 prosenttia) ja 17,9 prosenttia vammaisten henkilöiden (v. EU:n keskiarvo 11,0 prosenttia) osalta. Tuloerot kasvoivat 12 prosenttia vuonna 2023, ja nyt myös niiden tilanne on ”seurattava”, vaikka ne ovat edelleen hieman alle EU:n keskiarvon (4,5 v. 4,7). Sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen parani vuonna 2023 (34,5 prosenttia) ja tilanne muuttui ”seurattavasta” ”keskimääräiseen”, ja aste koko väestön osalta heikkeni paljon vähemmän kuin lasten osalta. Sosiaalisten tulonsiirtojen tehokkuuden heikkeneminen johtuu siitä, että vaikka hinnat ja nimellispalkat ovat nousseet nopeasti viime vuosina, sosiaalietuuksien, kuten vähimmäistoimeentulo- ja perhe-etuuksien, nimellisarvo on pysynyt ennallaan.

Unkarilla on haasteita useimmilla koulutukseen liittyvillä aloilla, mutta se suoriutuu keskimääräistä paremmin aikuiskoulutuksessa. Koulupudokkaiden osuus pysyi korkeana ja tilanne oli ”kriittinen”, vaikka osuus laski 12,4 prosentista 11,6 prosenttiin vuosien 2022 ja 2023 välillä. Romanien parissa tämä osuus oli kuusinkertainen systeemisten ongelmien vuoksi, mikä viittaa merkittäviin haasteisiin, jotka liittyvät työmarkkinoilla tarvittavan asianmukaisen koulutuksen ja osaamisen tarjoamiseen. Oppilaiden perustaidot ovat edelleen heikot, ja sosioekonomisella taustalla on merkittävä vaikutus. Toisaalta viime vuosina toteutettujen lastenhoitokapasiteetin lisäämiseen tähtäävien toimien jälkeen alle 3-vuotiaiden osallistuminen viralliseen varhaiskasvatukseen lisääntyi vuosien 2022 ja 2023 välillä 12,9 prosentista 20,3 prosenttiin ja tilanne on nyt ”heikko mutta paranemassa”. Unkari suoriutui vuonna 2023 ”keskimääräistä paremmin” digitaitojen alalla (58,9 prosenttia v. 55,6 prosenttia EU:ssa) ja oli yksi ”parhaiten suoriutuneista” aikuiskoulutuksessa (62,2 prosenttia v. EU:n keskiarvo 39,5 prosenttia). Heikosti koulutettujen, työttömien ja yli 55-vuotiaiden osuus on kuitenkin pienempi kuin koko väestön.

Unkarin työmarkkinat toimivat edelleen yleisesti ottaen hyvin. Pitkäaikaistyöttömyys on kuitenkin lisääntynyt, ja joidenkin haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien tulokset ovat edelleen muita jäljessä. Työllisyys- ja työttömyysasteet olivat edelleen ”keskimääräistä paremmat” vuonna 2023, ja Unkari on edelleen ”parhaiten suoriutuvien” joukossa, kun tarkastellaan kotitalouksien käytettävissä olevia reaalibruttotuloja henkeä kohti. Pitkäaikaistyöttömyys on edelleen EU:n keskiarvoa alempi, mutta se kasvoi hieman vuonna 2023, kun taas koko EU:ssa suuntaus oli laskeva, joten sen tilanne on ”seurattava”.

Haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin kohdistuu edelleen merkittäviä työmarkkinaesteitä. Vammaisten ja vammattomien työllisyysero pieneni 2,8 prosenttiyksikköä vuonna 2023, ja sen tilanne on nyt ”seurattava”, koska ero on edelleen suuri (29,6 prosenttiyksikköä v. EU:n keskiarvo 21,5 prosenttiyksikköä). Työllisyysasteet heikosti koulutettujen (15–64-vuotiaiden) (38,7 prosenttia) ja romanien (47,3 prosenttia) parissa olivat selvästi alle Unkarin keskiarvon (74,4 prosenttia) vuonna 2022.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (6 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Unkariin katsotaan kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, joita on tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Malta

Maltan sosiaalipolitiikan alalla tilanne osoittaa kasvavia haasteita. Vakaa talouskasvu huomioon ottaen köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen riskit sekä yleisesti (19,8 prosenttia v. EU:n keskiarvo 21,3 prosenttia) että lasten osalta (25,2 prosenttia v. EU:n keskiarvo 24,8 prosenttia) ovat ”keskimääräisiä”. Kolmen sosiaalipoliittisen indikaattorin tilanne on kuitenkin ”seurattava”. Tuloeroja mittaava tuloviidennesten tulo-osuuksien suhde kasvoi arvosta 4,8 vuonna 2022 arvoon 5,3 vuonna 2023 (v. EU:n keskiarvo 4,7). Sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen on jatkuvasti heikko. Se oli 25,6 prosenttia vuonna 2023, mikä on selvästi alle EU:n keskiarvon (34,7 prosenttia), ja on heikentynyt vuosien mittaan. Lisäksi kohtuuton asumismenorasitus lisääntyi merkittävästi eli 6,0 prosenttiin vuonna 2023, kun se vuonna 2022 oli ollut 2,9 prosenttia, mutta pysyi EU:n keskiarvon alapuolella. Toisaalta täyttymättömistä sairaanhoitotarpeista ilmoitti vain 0,1 prosenttia väestöstä (EU:n keskiarvo 2,4 prosenttia), mikä viittaa ”keskimääräistä parempaan” tulokseen.

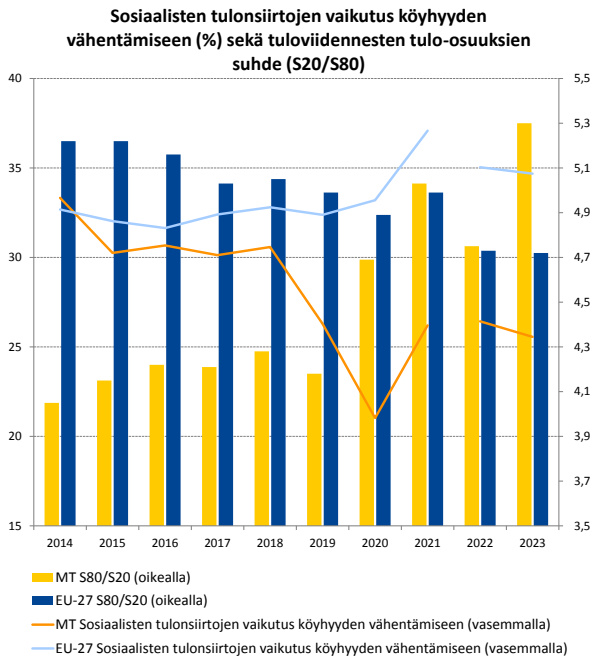

Huomautus: Katkos aikasarjassa sosiaalisten tulonsiirtojen vaikutuksen osalta vuonna 2022 (eriytetyt rivit).
Lähde: Eurostat [tespm050], [tessi180], EU SILC.

Koulunkäynnin varhainen keskeyttäminen eli koulupudokkuus on edelleen haaste, kun taas aikuisten osallistuminen elinikäiseen oppimiseen on lisääntynyt. Koulupudokkaiden osuuden vähenemisestä huolimatta osuus oli 10,2 prosenttia vuonna 2023 (EU:n keskiarvo 9,5 prosenttia), ja indikaattorin tilanne on edelleen ”seurattava”. Lisäksi noin kolmanneksella maltalaisista opiskelijoista on puutteelliset perustaidot matematiikassa (32,6 prosenttia) ja lukemisessa (36,3 prosenttia), mikä ylittää selvästi EU:n keskiarvon. Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET) osuus oli kuitenkin vain 7,6 prosenttia vuonna 2023 (EU:ssa 11,2 prosenttia). Virallisen varhaiskasvatuksen piirissä olevien alle 3-vuotiaiden osuus oli vuonna 2023 melko suuri, 51,0 prosenttia (EU:ssa 37,5 prosenttia). Myös aikuisten osallistuminen koulutukseen viimeisten 12 kuukauden aikana on lisääntynyt vuosien 2016 ja 2022 välillä 32,8 prosentista 39,9 prosenttiin. Kaikilla näillä kolmella osa-alueella Malta suoriutuu ”keskimääräistä paremmin”. Aikuisista 63,0 prosentilla oli vähintään perustason digitaidot (EU:n keskiarvo 55,6 prosenttia eli tilanne oli ”keskimääräinen”), vaikkakin taitotasojen välillä on edelleen suuria eroja.

Työmarkkinat toimivat yleisesti ottaen vahvasti, mutta sukupuolten työllisyyseroon liittyy edelleen haasteita. Maltan työllisyysaste oli vuonna 2023 EU:n korkeimpia eli 81,3 prosenttia (”keskimääräistä parempi”) ja työttömyysaste oli historiallisen alhainen eli 3,5 prosenttia (”parhaiten suoriutuva”). Myös vammaisten ja vammattomien työllisyysero on pienentynyt vuosien 2022 ja 2023 välillä 30,1 prosenttiyksiköstä 25,8 prosenttiyksikköön (EU:n keskiarvo 21,5 prosenttiyksikköä), ja tilanne sen osalta on nyt ”keskimääräistä parempi”. Vaikka sekä miesten että naisten työllisyysasteet kasvoivat, sukupuolten

työllisyysero kasvoi 14,1 prosenttiyksikköä vuonna 2023, mikä osoittaa ”kriittistä tilannetta”. Indikaattori ylittää merkittävästi EU:n keskiarvon (10,2 prosenttiyksikköä), ja siinä tapahtunut heikentyminen vuodesta 2022 on yksi suurimmista.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (5 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Maltaan ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Alankomaat

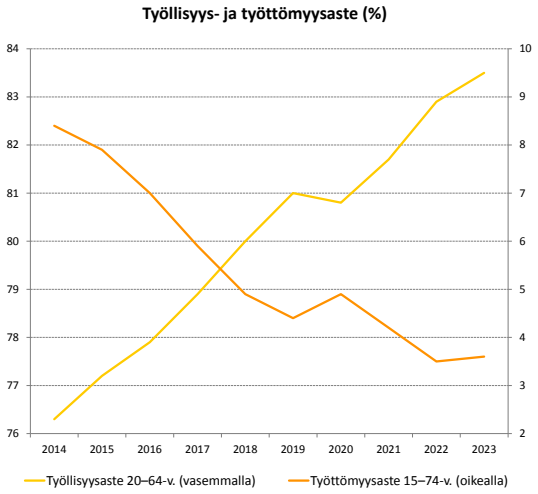

Lähde: Eurostat [lfsi_emp_a], [une_rt_a], EU:n työvoimatutkimus.

Alankomaiden talous suoriutuu edelleen suhteellisen hyvin kaikkien työmarkkinoihin liittyvien sosiaali-indikaattoreiden tulostaulun indikaattoreiden osalta. Vaikka talous hidastui huomattavasti vuonna 2023, työmarkkinat pysyivät kireinä. Alankomaiden työllisyysaste nousi 83,5 prosenttiin vuonna 2023 (”parhaiten suoriutuva”), mikä on selvästi yli EU:n keskiarvon (75,3 prosenttia), ja työttömyys on edelleen alhainen, vaikka se nousi hieman vuonna 2023 (3,6 prosenttiin, ”keskimääräistä parempi”). Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osuus on edelleen EU:n alhaisimpia, joskin se nousi hieman vuonna 2023 (0,5 prosenttiyksikköä 4,7 prosenttiin), ja se kuuluu ”parhaiten suoriutuviin”. Riski erittäin segmentoituneista työmarkkinoista on kuitenkin edelleen yksi Alankomaiden suurimmista rakenteellisista haasteista. Vaikka sukupuolten työllisyysero on ”keskimääräinen” (7,8 prosenttiyksikköä v. EU:n keskiarvo 10,2 prosenttiyksikköä vuonna 2023), osa-aikatyö on yleistä erityisesti naisten keskuudessa. Tämän vuoksi sukupuolten välinen ero osa-aikatyön tekemisessä on yksi EU:n suurimmista (41,8 prosenttiyksikköä v. EU:n keskiarvo 20,2 prosenttiyksikköä vuonna 2023) ja myös sukupuolten eläke-ero on merkittävä (39,9 prosenttia v. EU:n keskiarvo 25,3 prosenttia vuonna 2023). Myöskään kotitalouksien käytettävissä olevien bruttotulojen kasvu henkeä kohti (109,4) ei ole pysynyt EU:n keskiarvon (111,1) mukaisena, ja indikaattorin tilanne on edelleen ”seurattava”.

Alankomaat suoriutuu edelleen varsin hyvin osaamisen kehittämisessä. Koulupudokkaiden osuus lisääntyi hieman edellisvuoteen nähden (0,6 prosenttiyksikköä), mutta se on edelleen ”keskimääräistä parempi” (6,2 prosenttia vuonna 2023). Vuonna 2023 aikuisista vähintään 82,7 prosentilla oli perustason digitaidot, mikä kuuluu EU:n korkeimpiin osuuksiin (”parhaiten suoriutuva”). Vuoden 2022 PISA-tutkimuksen tulosten mukaan opiskelijoiden yleiset perustaidot ovat kuitenkin heikentyneet, mikä vaarantaa taitojen kehittämisen ja kilpailukyvyn. Vuonna 2012 alisuoriutuneiden opiskelijoiden osuus oli selvästi alle EU:n keskiarvon kaikilla aloilla, mutta vuoteen 2022 mennessä se oli lähes kaksinkertaistunut matematiikassa ja luonnontieteissä ja oli 2,5-kertainen lukutaidossa. Alisuoriutuminen on lisääntynyt vuodesta 2018 lähtien erityisesti huono-osaisten opiskelijoiden keskuudessa. On edelleen tärkeää, että epäsuotuisassa työmarkkinatilanteessa olevat henkilöt (kuten heikosti koulutetut, ne, joilla on joustava tai määräaikainen työsopimus, maahanmuuttajataustaiset henkilöt ja vammaiset henkilöt) tavoitetaan tehokkaasti ja heille tarjotaan täydennys- ja uudelleenkoulutusta. Hajautetun täytäntöönpanon seurauksena haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä ei välttämättä aina tueta tasapuolisesti tai riittävästi.

Köyhyyden tai sosiaalisen syrjäytymisen vaarassa olevien osuus on Alankomaissa edelleen suhteellisen vakaa ja selvästi alle EU:n keskiarvon. Erityisryhmiin, kuten vammaisiin henkilöihin tai maahanmuuttajataustaisiin henkilöihin, erityisesti lapsiin, kohdistuu edelleen haasteita. Kohtuuttomasta asumismenorasituksesta kärsivien osuus nousi vuosien 2020 ja 2023 välillä 8,3 prosentista 9,3 prosenttiin ja oli ”keskimääräinen” (EU:n

keskiarvo 8,8 prosenttia). Tämä koskee erityisesti köyhyysvaarassa olevia ihmisiä, joiden kohtuuton asumismenorasitus on 34,5 prosenttia (EU:n keskiarvo 33,5 prosenttia).

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (1 indikaattori merkitty ”seurattavaksi”) **Alankomaihin ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Itävalta

Vuonna 2023 työmarkkinoiden elpyminen osoitti merkkejä hidastumisesta. Edellisenä vuonna tapahtuneen merkittävän nousun jälkeen työllisyysaste laski hieman 77,2 prosenttiin vuonna 2023 samalla, kun talous supistuu, työvoimapula on laajalle levinnyttä eivätkä kysyntä ja tarjonta kohtaa, ja tilanne on nyt ”seurattava”. Työttömyysaste nousi hieman (5,1 prosenttiin) vuonna 2023 ja on ”keskimääräinen” (edellisvuonna ”keskimääräistä parempi”). Pitkäaikaistyöttömyysaste sen sijaan laski edelleen ja pysyi ”keskimääräistä parempana”. Sukupuolten työllisyysero pysyi ”keskimääräisenä” (7,8 prosenttiyksikköä vuonna 2023), mutta naisten osa-aikatyön osuus oli Itävallassa yksi suurimmista (61,4 prosenttia) ja maassa oli tältä osin suurin sukupuolten välinen ero (38,6 prosenttiyksikköä). Kun otetaan huomioon kokoaikavastaava työllisyys, sukupuolten työllisyysero on huomattavasti suurempi, 19 prosenttiyksikköä. Virallisen varhaiskasvatuksen piirissä olevien alle 3-vuotiaiden osuus lisääntyi vain hieman (1,1 prosenttiyksikköä) edelleen alhaiselle tasolle 24,1 prosenttiin vuonna 2023 (EU:n keskiarvo 37,5 prosenttia), ja sen tilanne pysyy siten ”seurattavana”. Tämä alhainen osuus ja kohtuuhintaisten ja korkealaatuisten lastenhoitopalvelujen vähäinen tarjonta vaikuttavat merkittävästi naisten osa-aikatyön suureen osuuteen. Kotitalouksien käytettävissä olevat reaalibruttotulot henkeä kohti olivat alle vuoden 2008 tason (98,5 prosenttia vuonna 2023), vaikka ne ovat elpyneet tasaisesti covid-19-kriisin jälkeen, ja indikaattorin tilanne on ”kriittinen”.

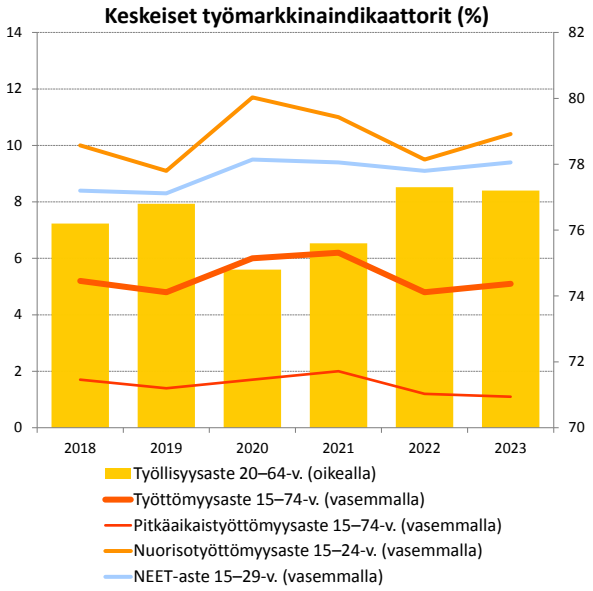

Huomautus: Katkos aikasarjassa vuonna 2021 NEET-osuuden osalta.
Lähde: Eurostat [fsi_emp_a], [une_rt_a], [une_ltu_a], [edat_lfse_20], EU:n työvoimatutkimus.

Osaamisen alalla Itävallan tulos on edelleen hyvä, mutta joitakin haasteita on edelleen. Niiden aikuisten osuus, joilla on vähintään perustason digitaidot, oli suuri (64,7 prosenttia vuonna 2023) ja indikaattorin tilanne ”keskimääräistä parempi”. Koulutukseen osallistuvien osuus (52,2 prosenttia) oli vuonna 2022 selvästi EU:n keskiarvoa (39,5 prosenttia) suurempi, vaikka se onkin laskenut 3,1 prosenttiyksikköä vuodesta 2016, ja indikaattorin tilanne on ”keskimääräistä parempi”. On myös tärkeää vahvistaa aikuisten osaamisen hankkimista digitaalialalla ja vihreän talouden alalla, jotta voidaan tukea vihreää ja digitaalista siirtymää ja puuttua niihin liittyvään työvoimapulaan ja osaamisvajeeseen. Vuonna 2023 koulupudokkaiden osuus oli 8,6 prosenttia ja tilanne oli ”keskimääräinen”. Samanaikaisesti vain 30,5 prosentilla työttömistä (15–64-vuotiaista) oli enintään ylemmän perusasteen koulutus, mikä teki heistä erityisen haavoittuvia. Kaikkien ihmisten perustaitojen parantaminen voi vapauttaa heidän potentiaalinsa ja parantaa työllisyystuloksia.

Itävallan tulokset sosiaalisen suojelun ja osallisuuden alalla ovat suhteellisen hyvät. Köyhyyden tai sosiaalisen syrjäytymisen vaarassa olevien osuus on 17,7 prosenttia vuonna 2023 (”keskimääräistä parempi”), mutta lasten köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste kohosi 22,7 prosenttiin (”keskimääräinen”). Erityisesti vakava aineellinen ja sosiaalinen puute lisääntyi (1,2 prosenttiyksikköä) vuonna 2023, joskin se jäi selvästi alle EU:n keskiarvon.

Kohtuuton asumismenorasitus puolestaan pieneni ja on nyt ”keskimääräistä parempi”. Sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) voimakas vaikutus köyhyyden vähentämiseen (39,2 prosenttia vuonna 2023 v. EU:n keskiarvo 34,7 prosenttia) ja itse ilmoitettujen täyttymättömien sairaanhoitotarpeiden alhainen taso osoittavat, että tilanne on edelleen ”keskimääräistä parempi”.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (3 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Itävaltaan ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Puola

Puolan työmarkkinat ovat vahvat, mutta naisilla ja vammaisilla henkilöillä on edelleen merkittäviä haasteita. Vuonna 2023 työllisyysaste oli korkein kolmeen vuosikymmeneen (77,9 prosenttia v. EU:n keskiarvo 75,3 prosenttia, ”keskimääräistä parempi”). Lisäksi Puolan työttömyysaste on yksi EU:n alimmista (2,8 prosenttia) ja se kuuluu ”parhaiten suoriutuvien” joukkoon. Työvoimapula on kuitenkin edelleen merkittävä, mikä johtuu muun muassa työikäisen väestön vähenemisestä ja tiettyjen väestöryhmien vähäisemmästä työvoimaosuudesta. Vuonna 2023 sukupuolten työllisyysero pieneni keskimääräistä enemmän, mutta se on edelleen ”seurattava” (11,8 prosenttiyksikköä v. EU:n keskiarvo 10,2 prosenttiyksikköä). Työvoimaosuus on suhteellisen alhainen, koska naisilla on yleensä enemmän lapsiin ja pitkäaikaishoitoa tarvitseviin henkilöihin liittyviä hoivavelvoitteita. Virallisen varhaiskasvatuksen piirissä olevien alle 3-vuotiaiden osuus väheni vuonna 2023 merkittävästi 12,6 prosenttiin (15,9 prosenttia vuonna 2022) ja on edelleen selvästi alle EU:n keskiarvon (37,5 prosenttia), ja sen osalta tilanne on ”kriittinen”. Tämä alhainen osuus yhdistettynä laatuun liittyviin haasteisiin saattaa vaikuttaa lasten pitkän aikavälin oppimisnäkymiin sekä naisten osallistumiseen työmarkkinoille. Vammaisten ja vammattomien työllisyysero kasvoi 2,6 prosenttiyksikköä ja oli 33,9 prosenttiyksikköä vuonna 2023, mikä on suurimpia EU:ssa (21,5 prosenttiyksikköä EU:ssa) ja osoittaa ”kriittistä tilannetta”[301].

Puolassa on tapahtunut jonkin verran hyvää kehitystä nuorten osalta, mutta perustaidot, digitaidot ja aikuisten osallistuminen koulutukseen ovat edelleen hyvin alhaisella tasolla. Koulutukseen osallistuvien aikuisten osuus (viimeisten 12 kuukauden aikana) oli 20,3 prosenttia vuonna 2022 eli selvästi alle EU:n keskiarvon (39,5 prosenttia), mikä merkitsee ”kriittistä tilannetta”. Tämä johtuu pääasiassa siitä, että osallistuminen epävirallisiin koulutukseen on vähäistä. Lisäksi vaikka niiden henkilöiden osuus, joilla on vähintään perustason digitaidot, kasvoi 1,4 prosenttiyksikköä (44,3 prosenttia), osuus oli vuonna 2023 edelleen merkittävästi alle EU:n keskiarvon (55,6 prosenttia) ja on myös ”kriittisessä tilanteessa”. Digitaalisten taitojen hankkimisen vahvistaminen voi tukea vihreää ja digitaalista siirtymää. OECD:n vuonna 2022 tekemässä PISA-tutkimuksessa niiden 15-vuotiaiden opiskelijoiden osuus, joilla ei ole vähimmäistasoisia perustaitoja, kasvoi 23 prosenttiin matematiikassa, 22,2 prosenttiin lukemisessa ja 18,6 prosenttiin luonnontieteissä. Osuuksien kasvu vuoteen 2018 verrattuna oli suurimpien joukossa EU:ssa. Toisaalta Puola kuuluu ”parhaiten suoriutuviin” koulupudokkaiden osuuden osalta (3,7 prosenttia v. EU:n keskiarvo 9,5 prosenttia vuonna 2023).

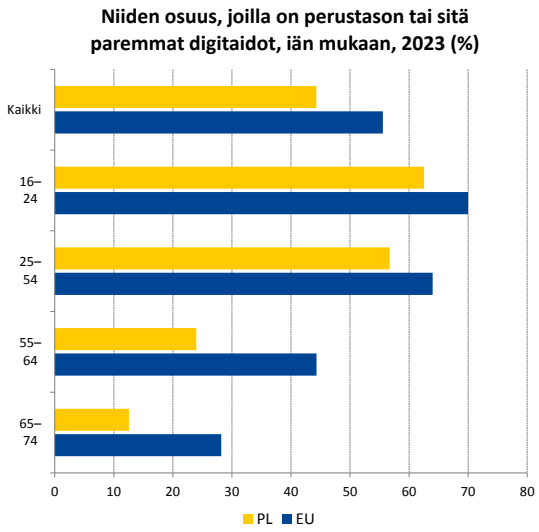

Lähde: Eurostat [eq_dskl07], ESS ICT Survey.

Sosiaalipolitiikan alalla tilanne on Puolassa suhteellisen vakaa. Vuonna 2023 köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste (16,3 prosenttia yleisesti ja 16,9 prosenttia lasten osalta) ja tuloerot (tuloviidenneksien tulo-osuuksien suhde 4,1) pysyivät ”keskimääräistä parempana” (EU:ssa

[301] Tietojen heikko luotettavuus: vammaisten ja vammattomien työllisyyseroa koskeva indikaattori vuonna 2023.

21,3 prosenttia, 24,8 prosenttia ja 4,7). Erityisesti vajaatyöllisissä tai työttömissä kotitalouksissa asuvien lasten osuus (3,1 prosenttia) on huomattavasti pienempi kuin EU:n keskiarvo (7,5 prosenttia).

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (5 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Puolaan ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Portugali

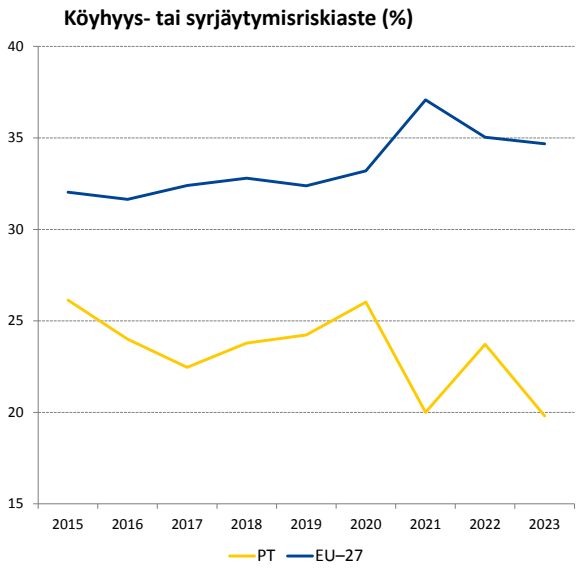

Huomautus: Katkos aikasarjassa vuonna 2022.
Lähde: Eurostat [tespm050], EU-SILC.

Portugalin sosiaalisen suojelun järjestelmän tehokkuus köyhyysriskien ja tuloerojen vähentämisessä on heikentynyt. Vuonna 2023 sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen heikkeni 3,9 prosenttiyksikköä eli 19,8 prosenttiin (EU:n keskiarvo 34,7 prosenttia), mikä osoittaa ”kriittistä tilannetta”. Sosiaalietuuksien tehokkuuden heikkeneminen kuvastaa sitä, että vaikka hinnat ja nimellispalkat ovat nousseet nopeasti viime vuosina, sosiaalietuudet eivät ole lisääntyneet saamaan tahtiin. Lisäksi tuloerot (mitattuna tuloviidennesten tulo-osuuden suhteena) kasvoivat edelleen vuonna 2023 (5,6 v. EU:n keskiarvo 4,7) ja tilanne on ”seurattava”. Samalla köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten osuus pysyi vakaana 20,1 prosentissa vuonna 2023, ja indikaattorin tilanne on ”keskimääräinen”. Lasten köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste kuitenkin kasvoi 1,9 prosenttiyksikköä (22,6 prosenttiin) vuodesta 2022 (”keskimääräinen”), mikä on yksi vakavimmista heikkenemisistä EU:ssa. Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien osuus on erityisen suuri syrjäisimmillä alueilla Azoreilla (31,4 prosenttia) ja Madeiralla (28,1 prosenttia). Indikaattorin arvot heikkenivät Lissabonin suurkaupunkialueella (3,8 prosenttiyksikköä) ja Azoreilla (1,1 prosenttiyksikköä), mikä viittaa alueellisen yhteenkuuluvuuden jatkuviin haasteisiin.

Portugali suoriutuu keskimääräisesti osaamisen alalla, mutta koulupudokkuuden lisääntyminen aiheuttaa haasteita. Koulupudokkaiden osuus kasvoi vuosien 2022 ja 2023 välillä 6,3 prosentista 8,1 prosenttiin, ja tilanne on nyt ”seurattava” heikennyttyään kahden edellisen vuoden luokituksesta ”keskimääräistä parempi”, mikä käänsi aiemman parantuneen kehityksen vastakkaiseksi. Lisäksi indikaattorissa esiintyy merkittäviä alueellisia eroja: osuus on paljon suurempi esimerkiksi Algarven alueella (16 prosenttia) ja erityisesti Azorien autonomisella alueella (21,7 prosenttia). Oppilaiden perustaidot ovat heikentyneet merkittävästi vuodesta 2018. Maa suoriutuu ”keskimääräisesti” kun tarkastellaan niiden aikuisten osuutta, joilla on vähintään perustason digitaidot ja jotka osallistuvat koulutukseen (viimeisten 12 kuukauden aikana). Viimeksi mainittu osuus pieneni kuitenkin vuosien 2016 ja 2022 välillä 38,0 prosentista 33,4 prosenttiin, vaikka täydennys- ja uudelleenkoulutusta tarvitaan digitaalisen ja vihreän siirtymän vuoksi.

Portugalin työmarkkinat ovat edelleen selviytymiskykyiset. Talouskasvu ylittää EU:n keskiarvon ja työllisyysaste parani vuosien 2022 ja 2023 välillä 77,1 prosentista 78,0 prosenttiin nettomuuton tukemana, ja se on edelleen ”keskimääräinen”. Työttömyysaste sitä vastoin kohosi 0,3 prosenttiyksikköä vuonna 2023 ja oli 6,5 prosenttia (”keskimääräinen”). Pitkäaikaistyöttömyysaste (2,5 prosenttia) on parantunut vuodesta 2021, vaikka se on edelleen EU:n keskiarvoa (2,1 prosenttia) korkeampi vuonna 2023. Portugali suoriutuu edelleen ”keskimääräistä paremmin”, kun tarkastellaan työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET-nuorten) osuutta, Azoreja lukuun ottamatta, ja sukupuolten työllisyyseroa, ja se on yksi ”parhaiten suoriutuvista”, kun tarkastellaan vammaisten ja vammattomien työllisyyseroa. Toisaalta työmarkkinoiden segmentoituminen

jatkuu, mikä näkyy määräaikaisessa työsuhteessa olevien nuorten suurena osuutena (42,9 prosenttia v. EU:n keskiarvo 34,3 prosenttia vuonna 2023).

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (3 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Portugaliin ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Romania

Jonkinasteisesta edistyksestä huolimatta köyhyysriskit ovat Romaniassa edelleen korkeat erityisesti haavoittuvassa asemassa olevissa ryhmissä ja maaseutualueilla. Köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien osuus on laskenut tasaisesti vuodesta 2016 lähtien 46,0 prosentista 34,4 prosenttiin vuonna 2022 ja 32,0 prosenttiin vuonna 2023 (EU:n keskiarvo 21,3 prosenttia), mikä on merkki eron umpeen kuromisesta, vaikka inflaatio on pysynyt korkeana viime vuosina. Myös lasten köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste, 39,0 prosenttia, laski vuonna 2023 (41,5 prosentista vuonna 2022) mutta oli edelleen EU:n korkeimpia (24,8 prosenttia EU:ssa). Tämän perusteella molempien indikaattorien tilanne oli tänä vuonna ”heikko mutta paranemassa” verrattuna viime vuoden ”kriittiseen tilanteeseen”. Sosiaalisen suojelun järjestelmä on edelleen tehoton köyhyyden vähentämisessä, sillä sosiaaliset tulonsiirrot (muut kuin eläkkeet) vähentävät sitä vain 15,6 prosenttia (EU:n keskiarvo 34,7 prosenttia), mikä tarkoittaa, että tilanne on ”kriittinen”. Tuloerot (mitattuna tuloviidennesten tulo-osuuksien suhteena) pienenivät hieman vuonna 2023 (6,0:sta 5,8:aan) mutta ovat edelleen EU:n suurimpia, ja indikaattorin osalta tilanne on ”kriittinen”. Itse ilmoitetut täyttymättömät sairaanhoitotarpeet kasvoivat (5,2 prosenttia vuonna 2023 ja 4,9 prosenttia vuonna 2022) EU:ssa havaitun suuntauksen mukaisesti, ja tilanne on edelleen ”seurattava”. Haavoittuvassa asemassa olevilla ryhmillä, maaseutualueilla asuvilla ihmisillä ja syrjäytyneillä yhteisöillä, kuten romaneilla, on suurempia vaikeuksia saada keskeisiä palveluja ja sosiaalipalveluja.

Työmarkkinat ovat paranemassa, mutta niihin kohdistuu edelleen huomattavia haasteita. Työllisyysaste (68,7 prosenttia) oli vuonna 2023 edelleen selvästi alle EU:n keskiarvon (75,3 prosenttia) ja on parantunut vain hieman vuodesta 2022 (68,5 prosenttia) siitä huolimatta, että talouskasvu ylittää EU:n keskiarvon. Sen osalta vallitsee ”kriittinen tilanne”, joka johtuu osittain joidenkin väestöryhmien, esimerkiksi naisten ja romanien, aliedustuksesta. Pitkäaikaistyöttömyysaste pysyi vakaana (2,2 prosenttia, ”keskimääräinen”) samalla, kun EU:n suuntaus oli koheneva. Sukupuolten työllisyysero kasvoi 0,5 prosenttiyksikköä 19,1 prosenttiyksikköön vuonna 2023, mikä on yksi EU:n suurimmista eroista, ja myös tämän indikaattorin tilanne on ”kriittinen”. Sama koskee myös työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osuutta, joka laski 0,5 prosenttiyksikköä 19,3 prosenttiin vuonna 2023 mutta on edelleen EU:n suurimpia. Vaikka vammaisten ja vammattomien työllisyysero pieneni 2,8 prosenttiyksikköä vuonna 2023, se on edelleen suuri ja tilanne on ”seurattava”.

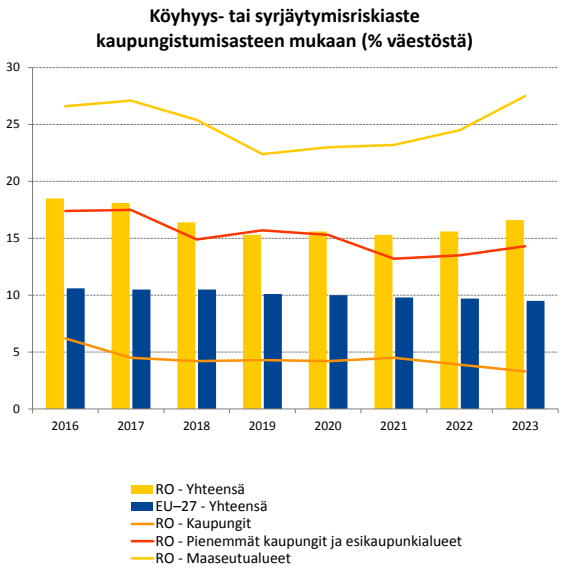

Huomautus: Katkos Romanian aikasarjassa vuonna 2021.
Lähde: Eurostat [edat_lfse_30], EU:n

Jatkuvat haasteet koulutuksessa ja osaamisen kehittämisessä vaarantavat kestävän sosioekonomisen lähentymisen. Aikuisten osallistuminen koulutukseen on ”heikkoa mutta paranemassa” (19,1 prosenttia v. EU:n keskiarvo 39,5 prosenttia vuonna 2022). Muut osaamisen kehittämisen osa-alueet ovat kuitenkin jatkuvasti ”kriittisessä tilanteessa”. Tämä pätee myös niiden aikuisten osuuteen, joilla on vähintään perustason digitaidot (27,7 prosenttia v. EU:n keskiarvo 55,6 prosenttia vuonna 2023). Myös koulupudokkaiden osuus

on yksi suurimmista (16,6 prosenttia v. EU:n keskiarvo 9,5 prosenttia vuonna 2023), ja tilanne on edelleen heikentynyt toisin kuin EU:n laskusuuntaus ja on näin ollen ”kriittinen”, samoin kuin virallisen varhaiskasvatuksen piirissä olevien alle 3-vuotiaiden osuus, joka on edelleen hyvin pieni (12,3 prosenttia v. EU:n keskiarvo 37,5 prosenttia). Nämä suuntaukset yhdistettynä vuoden 2022 PISA-tutkimuksen tuloksiin, jotka osoittavat perustaitojen heikkoa tasoa, korostavat, että koulutusta on syytä vahvistaa laadun, saatavuuden ja työmarkkinarelevanssin osalta.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (10 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Romaniaan katsotaan kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, joita on tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Slovenia

Slovenialla on koulutusjärjestelmäänsä liittyviä haasteita. Vuonna 2022 vain 26,5 prosenttia kaikista aikuisista osallistui koulutukseen. Tämä on huomattavasti alle EU:n keskiarvon, joka on 39,5 prosenttia, ja se on 13,8 prosenttiyksikköä vähemmän kuin vuonna 2016, joten tilanne on ”seurattava”. Lisäksi vain 46,7 prosentilla aikuisista oli vähintään perustason digitaidot vuonna 2023, mikä on selvästi alle EU:n keskiarvon (55,6 prosenttia) ja kuvastaa 3,0 prosenttiyksikön laskua vuoteen 2021 verrattuna. Indikaattorin tilanne on ”seurattava”, erityisesti kun otetaan huomioon vihreä ja digitaalinen siirtymä. Koulupudokkaiden osuus kasvoi 1,4 prosenttiyksikköä 5,4 prosenttiin vuonna 2023, ja sen tilanne on edelleen ”hyvä mutta seurattava” ja Slovenian osuus on edelleen EU:n alhaisimpia[302]. Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osuus puolestaan pieneni 0,6 prosenttiyksikköä 7,8 prosenttiin vuonna 2023, ja tilanne on ”keskimääräistä parempi”.

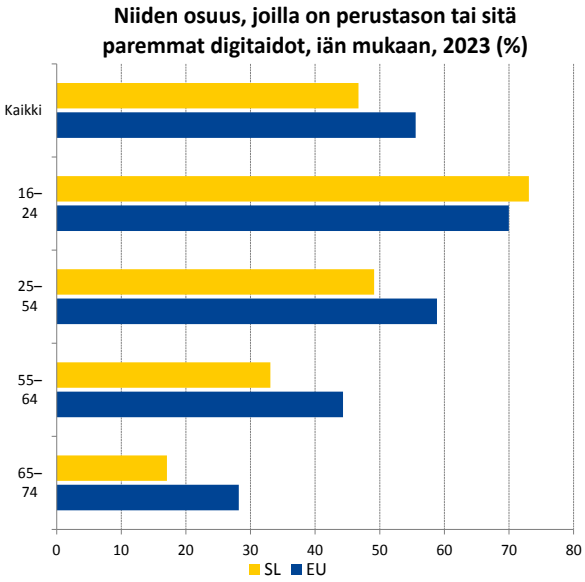

Lähde: Eurostat [isoc_sk_dskl_i21], ESS ICT Survey.

Slovenian työmarkkinat toimivat kaiken kaikkiaan hyvin tilanteessa, jossa talouskasvu jatkuu, vaikka työllisyysaste laski vuonna 2023. Sekä työttömyysaste (3,7 prosenttia, ”keskimääräistä parempi”) ja pitkäaikaistyöttömyysaste (1,4 prosenttia, ”keskimääräinen”) laskivat edelleen vuonna 2023. Työllisyysaste, joka on 77,5 prosenttia, ylittää EU:n keskiarvon (75,3 prosenttia) mutta laski hieman (0,4 prosenttiyksikköä), vaikka kokonaistyöllisyys kasvoi samaan aikaan 1,6 prosenttia. Kun otetaan huomioon työllisyysasteen nousu useimmissa jäsenvaltioissa, tilanne on ”seurattava”. Vaarana kuitenkin on, että rakenteelliset tekijät, kuten väestön nopea ikääntyminen ja osaamisen kysynnän ja tarjonnan epätasapaino, pahentavat jo olemassa olevaa työvoimapulaa.

Slovenian sosiaalisen suojelun järjestelmä toimii yleisesti ottaen hyvin. Edellisten vuosien tapaan köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien osuus yleisesti (13,7 prosenttia) ja lasten osuus (10,7 prosenttia) olivat EU:n alimpia vuonna 2023 (molemmat ”parhaiten suoriutuvia”), kun otetaan huomioon myös hyvin kohdennetut tukitoimenpiteet, joilla haavoittuvassa asemassa olevia kotitalouksia autetaan lievittämään energian hintainflaation vaikutuksia. Köyhyysriskit ovat kuitenkin paljon suuremmat joissakin haavoittuvassa asemassa olevissa ryhmissä, erityisesti heikosti koulutettujen, työttömien ja ikääntyneiden naisten keskuudessa, minkä vuoksi näihin ryhmiin kohdistetut poliittiset lisätoimet olisivat perusteltuja. Sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen on nyt 35,5 prosenttia eli ”keskimääräinen”, mutta edelleen vähemmän tehokas ikääntyneiden kohdalla (yli 65-vuotiaat). Tuloerot (3,3) mitattuna tuloviidennesten tulo-osuuksien suhteena olivat edelleen EU:n pienimpiä vuonna 2023 (”parhaiten suoriutuva”).

[302] Koulupudokkaiden osuutta koskevassa indikaattorissa on katkos aikasarjassa vuonna 2023.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (3 indikaattoria merkitty ”seurattaviksi”) **Sloveniaan ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Slovakia

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvin vähäistä, ja digitaitojen osalta on havaittavissa heikkenemistä, kun taas aikuiskoulutuksessa maa suoriutuu yleisesti ottaen hyvin. Vuonna 2023 virallisen varhaiskasvatuksen piirissä olevien alle 3-vuotiaiden osuus oli Slovakiassa yksi alhaisimmista (1,0 prosenttia, ja ero EU:n osallistumisasteeseen oli 37,5 prosenttia), joten tilanne on edelleen ”kriittinen”. Myös yli 3-vuotiaiden osallistumisaste varhaiskasvatukseen on edelleen yksi EU:n alhaisimmista (78,6 prosenttia v. EU:n keskiarvo 93,1 prosenttia vuonna 2022), ja romanilasten osalta osuus oli vain 33 prosenttia vuonna 2021 (vaikka se onkin parantunut vuodesta 2016, jolloin se oli 27 prosenttia). Kolmanneksella 15-vuotiaista on myös puutteelliset perustaidot matematiikassa ja lukemisessa. Niiden aikuisten osuus, joilla on vähintään perustason digitaidot, putosi vuosien 2021 ja 2023 välillä 55,2 prosentista 51,3 prosenttiin, ja indikaattorin tilanne on ”seurattava”. Koulupudokkaiden osuuden ja aikuisten koulutuksen osallistumisen (viimeisten 12 kuukauden aikana) osalta Slovakian tilanne on kuitenkin ”keskimääräistä parempi”.

Slovakian työmarkkinat suoriutuvat yleisesti ottaen hyvin, mutta pitkäaikaistyöttömyys on jatkuva haaste. Vuonna 2023 työllisyysaste oli ennätyksellisen korkea (77,5 prosenttia) ja työttömyysaste ennätyksellisen alhainen (5,8 prosenttia) (EU:n keskiarvot ovat 75,3 prosenttia ja 6,1 prosenttia). Myös työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET) osuus pieneni vuosien 2022 ja 2023 välillä 12,3 prosentista 11,2 prosenttiin (”keskimääräinen”). Pitkäaikaistyöttömyysasteen osalta tilanne on kuitenkin edelleen ”kriittinen”, sillä parannusta tapahtui vain vähän vuonna 2023 (3,8 prosenttia) verrattuna vuoteen 2022 (4,1 prosenttia), ja aste on edelleen EU:n korkeimpia. Myös alueelliset erot ovat edelleen suuria. Kotitalouksien käytettävissä olevat bruttotulot laskivat vuosien 2022 ja 2023 välillä 126,4:stä 123,2:ään, ja tilanne on nyt ”seurattava”.

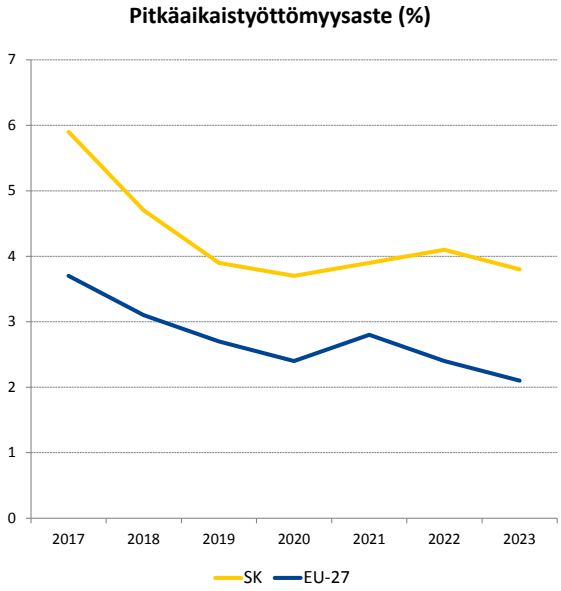

Lähde: Eurostat [une_ltu_a], EU:n työvoimatutkimus.

Slovakian yleinen köyhyysriski on alhainen, mutta joihinkin alueisiin ja väestöryhmiin kohdistuu edelleen haasteita. Köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste 17,6 prosenttia (EU:n keskiarvo 21,3 prosenttia) on ”hyvä mutta seurattava” noustuaan 1,1 prosenttiyksikköä vuonna 2023, kun taas monissa muissa jäsenvaltioissa tapahtui laskua. Myös tuloeroja (mitattuina tuloviidennesten tulo-osuuksien suhteena) koskeva indikaattori on ”hyvä mutta seurattava”. Lasten köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste nousi 25,3 prosenttiin vuonna 2023 (24,7 prosentista vuonna 2022) ja on ”keskimääräinen”. Samalla sosiaalisten tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutus köyhyyden vähentämiseen parani huomattavasti vuosien 2022 ja 2023 välillä 33,8 prosentista 36,4 prosenttiin, ja indikaattorin tilanne on nyt ”keskimääräistä parempi”. Slovakiassa on kuitenkin suuria alueellisia eroja, ja maan itäosassa köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen on syvempää. Maassa on myös yksi EU:n suurimmista romaniväestöistä, ja tuhannet ihmiset asuvat eristyneillä alueilla vailla pääsyä keskeisten palvelujen piiriin. Kohtuuttomasta asumismenorasituksesta kärsivien kotitalouksien osuus

kasvoi merkittävästi 2,5 prosentista 5,9 prosenttiin vuonna 2023, ja tilanne on nyt ”hyvä mutta seurattava”.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (4 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Slovakiaan ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Suomi

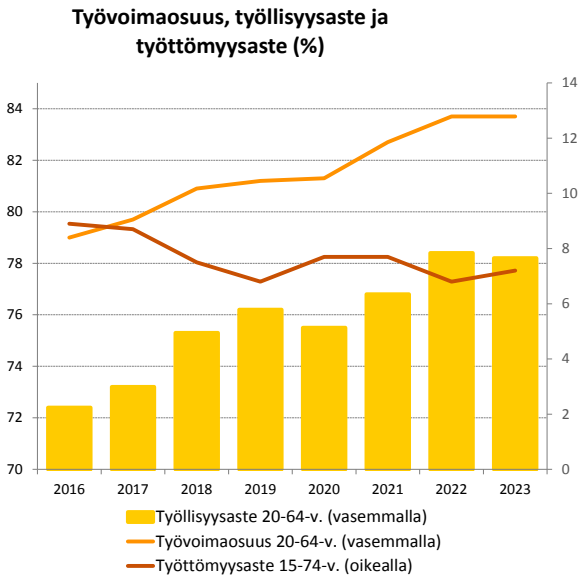

Lähde: Eurostat [lfsi_emp_a], [une_rt_a], EU:n työvoimatutkimus.

Suomen työmarkkinat toimivat yleisesti ottaen hyvin, vaikka vuonna 2023 tapahtui jonkin verran heikentymistä. Työllisyysaste (78,2 prosenttia) laski hieman vuonna 2023 mutta pysyi selvästi EU:n keskiarvon (75,3 prosenttia) yläpuolella. Tilanne on kuitenkin ”seurattava”, kun otetaan huomioon muissa jäsenvaltioissa todettu kohentuva suuntaus sekä talouden taantuma ja jatkuva työvoimapula. Myös työttömyysasteen tilanne on ”seurattava”, sillä se heikentyi 6,8 prosentista 7,2 prosenttiin ja ylittää EU:n keskiarvon, joka on 6,1 prosenttia. Samoin kotitalouksien käytettävissä olevien bruttotulojen kasvu henkeä kohti on ”seurattava”: se oli 107,9 vuonna 2023 ja alittaa EU:n keskiarvon 111,1. Toisaalta pitkäaikaistyöttömyysasteen ja työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET) osuuden kohdalla tilanne on ”keskimääräinen”. Sukupuolten työllisyyseron osalta Suomi on edelleen ”parhaiten suoriutuva” vuonna 2023, kun ero supistui edelleen 1,2 prosenttiyksiköstä vain 0,2 prosenttiyksikköön vuonna 2023 (EU:n keskiarvo 10,2 prosenttiyksikköä). Tämä johtuu muun muassa siitä, että taloussuhdanteet ovat vaikuttaneet vähemmän naisvaltaisiin aloihin. Naiset ovat kuitenkin todennäköisemmin määräaikaisessa tai osa-aikaisessa työsuhteessa, mikä ei näy heidän kokonaistyöllisyysasteessaan.

Suomi suoriutuu edelleen hyvin osaamisen suhteen, vaikkakin koulupudokkaiden osuus kasvoi. Vuonna 2023 aikuisväestöstä 82,0 prosentilla oli vähintään perustason digitaidot, ja tässä Suomi kuuluu ”parhaiten suoriutuviin”. Myös koulutukseen osallistuneiden aikuisten osuus viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana oli ”keskimääräistä parempi”, 51,8 prosenttia vuonna 2022. Koulupudokkaiden osuus kasvoi vuonna 2023 kuitenkin huomattavasti (1,2 prosenttiyksikköä) ja oli 9,6 prosenttia (EU:n keskiarvo 9,5 prosenttia), ja sen tilanne on näin ollen nyt ”seurattava”, ja perustaidoissa alisuoriutuvien oppilaiden osuus kasvoi tasaisesti viime vuosikymmenen aikana. Väestön ikääntymiseen ja ammattitaitoisen työvoiman puutteeseen liittyviin haasteisiin voitaisiin vastata ehkäisemällä koulupudokkuutta ja edistämällä erityisesti nuorten osaamisen hankkimista.

Kaiken kaikkiaan Suomessa on tehokas ja osallistava sosiaalisen suojelun järjestelmä, joka tarjoaa riittävän kattavuuden, mutta siihen kohdistuu myös joitakin haasteita. Erityisesti itse ilmoitettujen täyttymättömien sairaanhoitotarpeiden tilanne on edelleen ”kriittinen”, ja vuonna 2023 niiden osuus kasvoi jälleen (1,4 prosenttiyksikköä) 7,9 prosenttiin. Tämä on nyt yli kolminkertainen EU:n keskiarvoon (2,4 prosenttia) nähden, ja ilmoitettujen lisäsäästötoimenpiteiden vuoksi se saattaa kasvaa entisestään. Perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon pitkien odotusaikojen ilmoitetaan johtuvan hoito- ja terveydenhuoltohenkilöstön vajeesta. Toisaalta köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien osuus laski vuonna 2023 yleisesti 15,8 prosenttiin ja lasten osalta 13,8 prosenttiin, ja nämä osuudet ovat selvästi alle EU:n keskiarvon (21,4 prosenttia ja 24,8 prosenttia), minkä vuoksi maa oli molempien osalta ”parhaiten suoriutuva”. Tämä koskee myös sosiaalisten

tulonsiirtojen (muiden kuin eläkkeiden) vaikutusta köyhyyden vähentämiseen, mikä on edelleen suuri (48,7 prosenttia v. EU:n keskiarvo 34,7 prosenttia).

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (5 indikaattoria merkitty ”kriittisiksi” tai ”seurattaviksi”) **Suomeen ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).

Ruotsi

Työvoiman odotetaan voimistuvan elpymisen myötä vuosina 2025 ja 2026 huolimatta jatkuvasta työvoimapulasta ja osaamisvajeesta ja siitä, että joidenkin ryhmien työmarkkinoille integroitumiseen kohdistuu edelleen esteitä. Ruotsi on yksi ”parhaiten suoriutuvista”, kun tarkastellaan työllisyysastetta, joka saavutti uuden huipun 82,6 prosenttia vuonna 2023, ja työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten (NEET-nuorten) osuutta, joka pysyi vakaana 5,7 prosentissa. Naiset ovat integroituneet hyvin työmarkkinoille: sukupuolten työllisyysero oli vuonna 2023 ”keskimääräistä parempi” (4,7 prosenttiyksikköä), mikä on myös sen ansiota, että virallisen varhaiskasvatuksen piirissä olevien alle 3-vuotiaiden lasten osuus oli suuri (56,9 prosenttia v. EU:n keskiarvo 37,5 prosenttia, ”parhaiten suoriutuva”). Työttömyysaste, joka oli 7,7 prosenttia vuonna 2023 (EU:n keskiarvo 6,1 prosenttia), on kuitenkin edelleen ”seurattava”, ja siihen kätkeytyy väestöryhmien välisiä suuria eroja, jotka riippuvat syntymämaasta. Ruotsissa syntyneiden työttömyysaste oli 5,1 prosenttia, kun taas EU:n ulkopuolella syntyneiden työttömyysaste oli 17,8 prosenttia ja sukupuolten työllisyysero oli 13,8 prosenttiyksikköä (v. yleisesti 4,7 prosenttiyksikköä). Kotitalouksien käytettävissä olevat bruttotulot henkeä kohti laskivat vuosien 2022 ja 2023 välillä 121,2:sta 119,5:een, ja tilanne on nyt ”seurattava”.

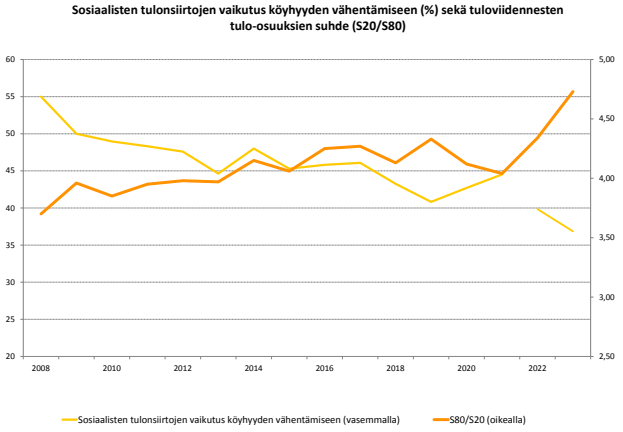

Huomautus: Katkos aikasarjassa sosiaalisten tulonsiirtojen vaikutusta koskevan indikaattorin osalta vuonna 2022.

Useimpien sosiaalipoliittisten indikaattoreiden tilanne on ”keskimääräinen”, vaikkakin niissä tapahtui jonkin verran heikkenemistä. Tuloeroissa vuonna 2023 tapahtunut kasvu oli yksi suurimmista jäsenvaltioissa (0,4 yksikköä 4,7:ään), ja niiden tilanne on nyt ”seurattava”. Vuonna 2023 vakavan aineellisen ja sosiaalisen puutteen esiintyvyys lisääntyi 0,2 prosenttiyksikköä, mikä kuvastaa reaalipalkkojen huomattavaa laskua. Väestön suurituloisin 20 prosenttia ansaitsi 4,7 kertaa enemmän kuin väestön pienituloisin 20 prosenttia (vuonna 2021 vastaava luku oli 4,0 ja taso on korkein vuoden 2008 jälkeen). Lisäksi sosiaaliset tulonsiirrot (muut kuin eläkkeet) vähensivät köyhyysriskiä 36,9 prosenttia (39,9 prosenttia vuonna 2022). Tilanne on nyt ”keskimääräinen”, kun se viime vuonna oli ”keskimääräistä parempi”. Myös muut sosiaaliset indikaattorit osoittavat jonkin verran negatiivista kehitystä, vaikkakin ne ovat ”keskimääräisiä”. Erityisesti lasten köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste nousi 21,6 prosenttiin (edelleen alle EU:n keskiarvon, joka on 24,8 prosenttia) ja EU:n ulkopuolella syntyneiden köyhyys- tai syrjäytymisriskiaste nousi 38,3 prosenttiin (v. Ruotsissa syntyneiden 12,8 prosenttia). Kohtuuttoman asumismenorasituksen aste kohosi 10,9 prosenttiin (v. EU:n keskiarvo 8,8 prosenttia) ja itse ilmoitettujen täyttymättömien sairaanhoitotarpeiden osuus 2,1 prosenttiin (v. EU:n keskiarvo 2,4 prosenttia).

Ruotsi suoriutuu hyvin osaamisen suhteen, mutta koulutusjärjestelmässä on edelleen eriarvoisuutta. Maa on ”parhaiten suoriutuva” aikuisten koulutukseen osallistumisessa, joka lisääntyi merkittävästi vuosien 2016 ja 2022 välillä 58,8 prosentista 66,5 prosenttiin. Niiden aikuisten osuus, joilla on vähintään perustason digitaidot, on ollut johdonmukaisesti ”keskimääräistä parempi”, mikä tukee vihreää ja digitaalista siirtymää. Myös

koulupudokkaiden osuus pieneni merkittävästi vuonna 2023 ja on nyt 7,4 prosenttia (”keskimääräistä parempi”). Tämä osuus on kuitenkin lähes kaksinkertainen (12,2 prosenttia) EU:n ulkopuolella syntyneiden keskuudessa verrattuna Ruotsissa syntyneisiin (6,4 prosenttia), ja maan 15-vuotiaiden perustaidoissa tapahtunut heikentyminen on yksi jyrkimmistä EU:ssa.

Edellä esitetyn ensimmäisen vaiheen analyysin tulosten perusteella (3 indikaattoria merkitty ”seurattaviksi”) **Ruotsiin ei näytä kohdistuvan ylöspäin suuntautuvaan sosiaaliseen lähentymiseen liittyviä mahdollisia riskejä, eikä sitä näin ollen ole tarpeen analysoida lisää toisessa vaiheessa** (ks. jaksossa 1.4 oleva tekstilaatikko).